

**CENTRUM SZKOLENIA
STRAŻY GRANICZNEJ**

22

PROBLEMY OCHRONY GRANIC

BIULETYN

Kętrzyn

2002

PROBLEMY OCHRONY GRANIC

BIULETYN

NR 22

KĘTRZYN

2002

KOMITET REDAKCYJNY: Marek Waszczuk (przewodniczący),
Adam Rydel (sekretarz),
Janusz Cieślewicz, Mirosław Janicki,
Andrzej Masłoń, Andrzej Rak,
Janusz Romaniak, Jan Szczerba (członkowie),
Katarzyna Dzieszkievicz (redaktor)

© Wszelkie prawa zastrzeżone.

ISSN 1505-1757

CENTRUM SZKOLENIA
STRAŻY GRANICZNEJ
Kętrzyn 2002
ark. wyd. 11,5
ark. druk. 15,75

Druk: „Poligrafia” CSSG Kętrzyn
Zam. nr 87 nakład 150 egz.

Od redakcji

Aktualny numer Biuletynu stanowi interesujące źródło informacji o problemach dotyczących cudzoziemców zarówno w Polsce, jak i w Wielkiej Brytanii, czy w Niemczech. Ciekawym materiałem porównawczym jest także artykuł „Duszpasterstwo w SG na tle duszpasterstwa BGS”, który porusza zagadnienia etyczne w służbie granicznej obydwu formacji.

Za pośrednictwem tego periodyku z perspektywy czasu możemy dokonać próby oceny działalności wywiadu KOP w latach 1924-1939 oraz zapoznać się z podsumowaniem dwunastoletniej ochrony granicy państwowej na rubieżach Rzeczypospolitej.

Wykorzystanie nowoczesnego sprzętu technicznego w SG omawiają artykuły „Sposoby dostępu do sieci Internet” oraz „Zintegrowany, zautomatyzowany system radiolokacyjnego nadzoru polskich obszarów morskich”. Natomiast kontynuację tematyki przesłuchania i zarazem podpowiedź, jak w tej dziedzinie odnieść sukces, stanowi praca „Przeprowadzenie przesłuchania...” cz. II.

Godnym polecenia dla osób ubiegających się o przyjęcie do SG, jest artykuł o zasadach naboru do naszej formacji. Starania CS SG o podnoszenie poziomu kształcenia odzwierciedla „Jakość w edukacji”. Nieco odmiennym od wymienionych wyżej prac i pośrednio

związanych z formacją jest artykuł „Psychospołeczne aspekty kolekcjonerstwa”.

Warto również zapoznać się z zawartością działu recenzji, który tym razem został poświęcony zagadnieniom praw człowieka, a także rozważaniom o moralności.

Zapraszamy do współpracy, przesyłania swoich prac do druku i dzielenia się z nami swoimi uwagami.

Spis treści

Od redakcji.....	3
------------------	---

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

Jerzy P r o c h w i c z: Wywiad Korpusu Ochrony Pogranicza 1924-1939.....	7
Iwona M a r c z u k: Prawo o cudzoziemcach w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej.....	37
Wioletta Z g l i ń s k a, Mariusz K i e l c: Prawo o cudzoziemcach w Polsce i w Niemczech	61
Zbigniew K ę p a: Duszpasterstwo w Straży Granicznej na tle duszpasterstwa w Bundesgrenzschutzu.....	91
Andrzej S a w i c k i: Sposoby dostępu do sieci Internet	111

MISCELLANEA

Tomasz K r u k: Zintegrowany, zautomatyzowany system radiolokacyjnego nadzoru polskich obszarów morskich	135
Zbigniew S z a d z i e w s k i: Zasady naboru do służby w Straży Granicznej.....	145
Dariusz G a ł e k: Zadania Straży Granicznej w aspekcie kobiet zatrzymanych na obszarze wschodniej Polski	161
Janusz C i e ś l e w i c z: Dwanaście lat na rubieżach Rzeczypospolitej	179
Ireneusz S a d o w s k i: Przeprowadzenie przesłuchania – podstawowe wiadomości o przesłuchaniu (materiały seminaryjne), cz. II	189
Alfred B i a l i c: Psychospołeczne aspekty kolekcjonerstwa.....	199
Anna U m i ń s k a: Jakość w edukacji.....	213
Anna W o ł o s z y n - W r o n a: Na granicy jest strażnica.....	225

OPINIE I RECENZJE

Robert L e o n o w i c z: R. Kuźniar, <i>Prawa człowieka – prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe</i> , Warszawa 2002.	231
Zbigniew K ę p a: R. Spaemann, <i>Podstawowe pojęcia moralne</i> , Lublin 2000.	243
Janusz R o m a n i a k: KALENDARIUM.....	246

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

dr Jerzy Prochwicz

Kętrzyn

WYWIAD KORPUSU OCHRONY POGRANICZA 1924-1939

Powołanie we wrześniu 1924¹ Korpusu Ochrony Pogranicza (KOP), specjalnej formacji dla ochrony granic wschodnich, wyposażonej w szerokie kompetencje siłą rzeczy wymuszało prowadzenie przez tę formację działalności wywiadowczej i kontrwywiadowczej związanej z ochroną granic oraz bezpieczeństwem terenów przygranicznych.

Niemniej w opracowanych we wrześniu 1924 etatach KOP nie przewidziano organizacji aparatu wywiadowczego za wyjątkiem występującego w etacie batalionu granicznego oficera wywiadowczego².

W tej sytuacji szczupłość aparatu wywiadowczego, a także brak organu kierowniczego na szczeblu dowództwa KOP uniemożliwiały *de facto* prowadzenie efektywnej działalności wywiadowczej i kontrwywiadowczej. Sytuacja stała się tym trudniejsza, że z dniem 1.11.1924 r. część kompetencji wywiadu przeciwdywersyjnego prowadzonego przez ekspozytury Oddziału II Sztabu Generalnego (Szt. Gen.) nr 1 (Wilno) i 5 (Lwów), oddziały II dowództw okręgów korpusów, jednostek Policji Państwowej i referatów informacyjnych Inspektoratu Armii została przekazana KOP³.

¹ Centralne Archiwum Wojskowe (CAW), Biuro Personalne, I.300.18.53, Rozkaz wykonawczy o sformowaniu KOP, l.dz. 10648/O de B./24, Warszawa 12.09.1924 r.; Archiwum Straży Granicznej (ASGran.), Zespół KOP, 541.243, Organizacja Korpusu Ochrony Pogranicza, L.dz.10649/Org./24, Warszawa 17.09.1924; M. Jabłonowski, W. Janowski, B. Polak, J. Prochwicz, *Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939. Wybór dokumentów*, Warszawa – Pułtusk 2001; Rozkaz ministra spraw wojskowych gen. dyw. Wł. Sikorskiego w sprawie organizacji KOP, Warszawa 17.09.1924, s. 21-41.

² ASGran., Zespół KOP, 541.1061, Organizacja Korpusu Ochrony Pogranicza, l.dz. 10649/Org./24, Warszawa 17.09.1924. Oficer wywiadowczy w stopniu ppor – por.

³ Centralne Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (CA MSW), O.II, Wydział II b Kontrwywiadowczy, 278.32., Pismo szefa Oddziału II Szt. Gen. z 13.11.1924; J. Wojtczak, *Organizacja służby wywiadowczej w Korpusie Ochrony Pogranicza w latach 1924-1931*, Przegląd Policyjny Nr 1(23), Szczepiń 1991, s. 71; A. Misiuk, *Służby specjalne II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1998, s.144.

Z tą też chwilą wywiad przeciwdywersyjny na kresach wschodnich II Rzeczypospolitej miał się stać domeną powstającego wywiadu KOP.

Powstający aparat wywiadowczy KOP wobec niedostatków struktury organizacyjnej, braku wykwalifikowanych kadr stanął przed niezwykle trudnym zadaniem. Oficerowie wywiadowczy baonów pozostawieni sami sobie, bez fachowego kierownictwa nie byli w stanie wykonać nałożonych nań zadań wywiadowczych. Dowództwo KOP zdając sobie sprawę z istniejącej sytuacji pod koniec listopada 1924 podjęło prace organizacyjne mające na celu wypracowanie nowego modelu służby wywiadowczej KOP. W ramach tych prac opracowano projekt organizacji służby wywiadowczej KOP dostosowanej do zadań jednostek granicznych oraz podjęto prace nad organizacją kursu wywiadowczego dla oficerów młodszych, przygotowującego przyszłą kadrę dla nowej struktury⁴.

Przedstawiony projekt organizacji służby wywiadowczej KOP został 3.02.1925 r. zatwierdzony przez ministra spraw wewnętrznych Cyryla Ratajskiego⁵. Stąd też możemy dopiero od daty 3.02.1925 r. mówić o służbie wywiadowczej KOP. Organizacja wywiadu KOP w myśl zatwierdzonego projektu składała się z centrali w postaci Referatu Wywiadowczego⁶ przy sztabie KOP – na którego czele stanął kpt. Bazyli Rogowski – oraz oficerów wywiadowczych przy sztabach brygad KOP i dowództwach baonów KOP.⁷ Zadania powstałej służby wywiadowczej KOP sprowadzały się do:

⁴ Kurs wywiadowczy dla oficerów młodszych KOP rozpoczął się w Warszawie 15.02.1925, ASGran., 541.1070, Pismo p.o. szefa Sztabu Generalnego gen. dyw. E. Kesslera do dowódcy Okręgu Korpusu nr VIII w Toruniu gen. dyw. Z. Zielińskiego w sprawie kursu wywiadowczego dla oficerów młodszych KOP; M. Jabłonowski, W. Janowski, B. Polak, J. Prochwicz, op. cit., s. 50. W trwającym 1 miesiąc kursie wzięło udział 40 oficerów, w tym 10 kapitanów i 30 poruczników.

⁵ ASGran., Zespół KOP, 541.1070, Projekt organizacji służby wywiadowczej w KOP Sztab Generalny, Oddział II, 3114/II.Inf.C, 3 luty 1925; B. Polak, *Polskie formacje graniczne 1918-1939*, t. I, Koszalin 1999, s. 29-31.

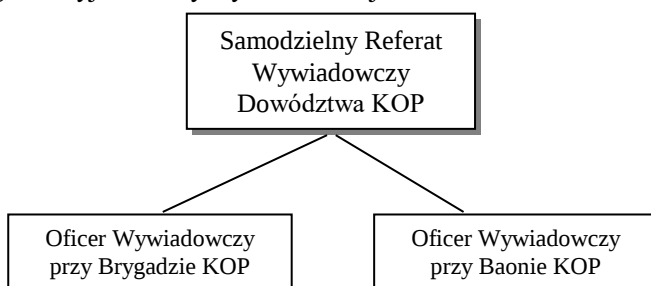
⁶ A. Peplowski, *Wywiad Polski na ZSRR 1921-1939*, Warszawa 1996, s. 60-61. Zgodnie z zatwierdzonym projektem Referat Wywiadowczy KOP składał się z dwóch ludzi, kierownika w stopniu majora i referenta w stopniu kapitana.

⁷ Przy sztabach brygad KOP występował oficer wywiadowczy w stopniu etatowym kapitana, natomiast przy dowództwie baonu KOP – oficer wywiadowczy w stopniu porucz-

- a) prowadzenia działalności wywiadowczej na terenie służbowej odpowiedzialności KOP,
- b) prowadzenie rozpoznania służb granicznych państw sąsiednich,
- c) prowadzenie działalności kontrwywiadowczej na terenie służbowej odpowiedzialności KOP,
- d) zwalczanie działalności politycznej wrogiej państwu na terenie służbowej odpowiedzialności KOP oraz w jednostkach KOP.

Schemat nr 1

Struktura organizacyjna służby wywiadowczej KOP w 1925 r.

Źródło: Projekt organizacji służby wywiadowczej w KOP. Sztab Generalny, Oddział II, 3114/II.Inf.C, 3 luty 1925 r., ASGran., Zespół KOP, 541.1070.

Zorganizowana służba wywiadowcza KOP podlegała Departamentowi Bezpieczeństwa MSW oraz Oddziałowi II Szt. Gen. Za całokształt działalności służby wywiadowczej odpowiedzialny był dowódca KOP, który jednak o podjętych przedsięwzięciach musiał powiadomić dyrektora Departamentu II MSW.

Postawione zadania przed służbą wywiadowczą KOP okazały się jednak trudne do realizacji, tym bardziej że przy ówczesnym stanie organizacyjnym KOP łączny stan służby wywiadowczej KOP w grudniu 1925 roku wynosił 27 ludzi⁸. Brak odpowiednich środków finansowych, a także niskie kwalifikacje oficerów wywiadowczych powodowały, że wywiad KOP nie wywiązywał się w sposób zadawalający z nałożonych

nik – kapitan. Powyższe stanowiska obsadzał dowódca KOP po uzgodnieniu kandydatur z szefem Oddziału II Szt. Gen.

⁸ W grudniu 1925 w strukturze organizacyjnej KOP występowało 5 brygad KOP oraz 20 batalionów KOP.

nań zadań. Niezadawalająca była współpraca z ekspozyturami Oddziału II Szt. Gen., a ponadto występowały konflikty kompetencyjne. Innym elementem pogłębiającym istniejące trudności było przejście w lutym 1926 r. ochrony granicy z Litwą i Łotwą przez KOP, a co za tym idzie poszerzenie zadań wywiadu. Istotną sprawą z punktu skuteczności pracy wywiadu KOP była także niezadawalająca współpraca z ludnością pogranicza. Problem współpracy z ludnością pogranicza stał się przedmiotem odbytej konferencji w kwietniu 1926 r.⁹

W zaistniałej sytuacji Oddział II Szt. Gen. wobec wynikających zagrożeń z nieefektywnego działania służby wywiadowczej KOP, w kwietniu 1926, skierował do pracy w baonach i brygadach KOP dodatkowo po jednym oficerze wywiadowczym. Zadanie każdego z nich polegało na koordynacji działań oficerów wywiadowczych KOP z działaniami ekspozytur Oddziału II Szt. Gen.¹⁰ Ponadto także w kwietniu odbyła się międzyresortowa konferencja w Warszawie, na której określono zasady współpracy wywiadu KOP z Oddziałem II Szt. Gen.¹¹ Rozwiązanie to nie przyniosło jednak poprawy we współdziałaniu służb wywiadowczych, co gorsze, pogłębiło istniejące rozbieżności między wywiadem KOP a Oddziałem II Szt. Gen.

Trzeba jednak podkreślić, że przyczyny wadliwej współpracy w znacznej mierze były wynikiem czynników obiektywnych, do których należały m.in. brak doświadczenia oficerów wywiadu KOP, szczupłość kadr, dążenie do osiągnięcia jak największej liczby współpracowników bez uwzględniania rzeczywistych możliwości i potrzeb.

Zaniepokojony istniejącą sytuacją w wywiadzie KOP Inspektor Armii Lwów gen. dyw. Mieczysław Norwid-Neugebauer¹² w piśmie z 11.11.1926 stwierdzał: „Z reguły oficerowie wywiadowczy KOP są młodzi, bardzo niewyrobieni i zupełnie nie orientujący się w pracy wy-

⁹ A. Peplowski, *Wywiad Polski...*, op. cit., s. 63.

¹⁰ CA MSW O.II 262/W-192/2; pismo szefa Oddziału II Szt. Gen. z 29.03.1926. W piśmie określono zadania i obowiązki oficerów wywiadu KOP w stosunku do ekspozytur Oddziału II Szt. Gen.

¹¹ A. Misiuk, op. cit., s. 146.

¹² CA MSW, O. II, Ekspozytura nr 5 we Lwowie, 280/1-1/7; pismo inspektora armii gen. Norwid-Neugebauer z 11.11.1926.

wiadu i kontrwywiadu. (...) Mam wrażenie, że w ogóle do tej pracy są dawani najslabsi oficerowie”.

Oddział II Sztabu Głównego (Szt. Gł.) na podstawie krytycznej analizy dotychczasowej współpracy z wywiadem KOP w sprawozdaniu z 16.11.1926 r. dotyczącym działalności ekspozytur wschodnich proponował jego zreorganizowanie i podporządkowanie wyłącznie Oddziałowi II.¹³ Zbliżone stanowisko zawarł szef Wydziału Wywiadu Oddziału II Sztabu Szt. Gł. w piśmie z 24.11.1926 r.: „rezultaty tej współpracy do chwili obecnej są równe zeru. Ustalony na konferencji w kwietniu r.b. plan i zakres tej współpracy okazuje się w praktyce niewykonalny. Przeshkody wynikają z faktu, iż na jednym i tym samym terenie prowadzą wywiad o analogicznym prawie charakterze KOP i Ekspozytury”¹⁴.

W zaistniałej sytuacji, przy znacznej aktywności wywiadu ZSRR, Oddział II Szt. Gł. wystąpił do Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych z wnioskiem o dokonanie reorganizacji wywiadu KOP¹⁵ mającej na celu podporządkowanie go ekspozyturom Oddziału II nr 1 i nr 5. Przedstawiony wniosek wobec występowania równolegle kilku struktur prowadzących działalność wywiadowczą na granicy wschodniej porządkował w pewnym stopniu istniejący stan rzeczy, tym bardziej że dotychczasowy istniejący stan poważnie utrudniał prowadzenie skutecznej pracy wywiadowczej i kontrwywiadowczej.

Dowódca KOP wobec krytycznej oceny dotychczasowej organizacji i pracy wywiadu KOP w lipcu 1927 r. dokonał reorganizacji wywiadu KOP, wprowadzając nowe rozwiązania organizacyjne, zgodnie z którymi na czele wywiadu KOP stał Samodzielny Referat Informacyjno-Wywiadowczy¹⁶ kierowany przez mjr J. Laskowskiego, któremu podporządkowano referat

¹³ CA MSW, O.II 282/W-195/2, Sprawozdanie Oddziału II Szt. Gł. z działalności ekspozytur wschodnich z 16.11.1926.

¹⁴ CA MSW, O.II 262/W-192/2, pismo szefa Wydziału Wywiadu Oddziału II Szt. Gł. z 24.11.1926.

¹⁵ A. Peplński, Wywiad Korpusu Ochrony Pogranicza (1924-1939), [w:] *Korpus Ochrony Pogranicza w 70 rocznicę powołania. Materiały z konferencji popularnonaukowej*, Kętrzyn 15-16.11.1994, Kętrzyn 1995, s. 121.

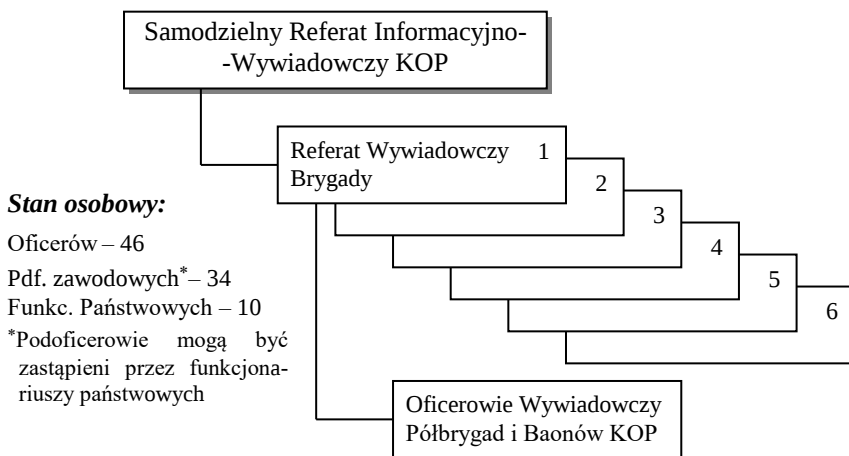
¹⁶ Samodzielny Referat Informacyjno-Wywiadowczy składał się z 5 ludzi, w tym: 3 oficerów, 1 podoficer i 1 maszynistka; A. Peplński, *Wywiad Polski...*, op.cit., s. 61.

wywiadowczy brygad¹⁷ oraz oficerów wywiadowczych półbrygad i baonów KOP¹⁸. Nowa organizacja wprowadzona na okres próbny¹⁹, przyniosła także zmiany w dotychczasowej podległości wywiadu KOP, w wyniku której oficerowie wywiadu KOP mimo pozostawania w strukturach KOP pod względem merytorycznym podlegali szefowi Oddziału II Szt. Gł. Stan osobowy służby informacyjno-wywiadowczej KOP w wyniku przeprowadzonej reorganizacji wynosił 90 ludzi, w tym 46 oficerów, 34 podoficerów zawodowych i 10 funkcjonariuszy państwowych.

Wprowadzona na okres próbny organizacja wywiadu KOP została ostatecznie przyjęta jako stała 7 lutego 1928 r.²⁰

Schemat nr 2

Struktura organizacyjna służby informacyjno-wywiadowczej KOP w 1928 r.

Źródło: Organizacja służby wywiadowczej w KOP, l.dz. 7900/tjn. Wyw. 28, 7 luty 1928, ASGran., Zespół KOP, 541.1070.

¹⁷ Referat Wywiadowczy Brygady KOP składał się z 4 ludzi, w tym: 2 oficerów, 1 podoficer i 1 maszynistka, ibidem.

¹⁸ Przy półbrygadach i baonach KOP w drużynie dowódcy znajdował się 1 oficer wywiadowczy oraz 1 podoficer-kancelista, ibidem.

¹⁹ Wprowadzona reorganizacja miała obowiązywać do końca 1927.

²⁰ ASGran., Zespół KOP, 541.271. Organizacja służby wywiadowczej w Korpusie Ochrony Pogranicza, l.dz. 7900/tjn. Wyw. 28, 7 luty 1928.

Nadzieje związane z nową organizacją i podległością merytoryczną nie przyniosły jednak spodziewanych efektów. Nadal występowały spory kompetencyjne, współdziałanie z ekspozyturami Oddziału II nr 1 i 5 pozostawiało wiele do życzenia. Także wyniki pracy wywiadu KOP nie były zadawalające.

Co gorsza, niskie kwalifikacje części personelu służby informacyjno-wywiadowczej KOP pozwoliły wywiadowi ZSRR na południowo-wschodnim pograniczu na skuteczne zwalczanie jego działalności. Sytuacja stała się tak zła, że oficer wywiadowczy 11 baonu KOP „Ostróg” por. T. Reutt zmuszony został do przerwania w czerwcu 1928 r. pracy wywiadowczej²¹, podobna sytuacja występowała w sąsiednich baonach.

Jedną z przyczyn istniejącego, niezbyt zadawalającego stanu rzeczy był system werbowania agentów i informatorów do sieci agenturalnej wywiadu KOP, zgodnie z którym gros agentów werbowano spośród przemysłników, dezerterów i osób nielegalnie przekraczających granicę. W rezultacie okazywało się, że zwербowana agentura posiada niskie kwalifikacje tak moralne, jak i fachowe. W efekcie braku w szkoleniu agentury i właściwej organizacji przerzutu powodowały jej znaczne straty.

W tej sytuacji, szef ekspozytury nr 5 mjr dypl. Bogdan Szeligowski przedłożył dowódcy KOP projekt zmiany systemu działalności służby informacyjno-wywiadowczej KOP. Zgodnie z projektem należało zrezygnować z dotychczasowych metod prowadzenia wywiadu przy pomocy przemysłników na rzecz zwербowania nowej agentury merytorycznie przygotowanej do działalności wywiadowczej oraz eliminację pośredników²².

Dowódca KOP gen. bryg. Stanisław Zosik-Tessaro²³ biorąc za podstawę projekt ekspozytury nr 5, dokonał reorganizacji służby informacyjno-wywiadowczej KOP i 15.07.1929 r. wprowadził nową strukturę organizacyjną²⁴. Zgodnie z wprowadzoną strukturą centralę wywiadu KOP

²¹ CA MSW, Zespół Ekspozytury nr 5, 63, pismo dowódcy 11 baonu KOP z 20.06.1928.

²² CA MSW, Zespół KOP, 76-77, pismo szefa Ekspozytury nr 5 do dowódcy KOP z 25.08.1928.

²³ Stanowisko dowódcy KOP objął 18.05.1929.

²⁴ CA MSW, O. II, Akta Zasadnicze, 292/Z-2/1, k. 5; Organizacja służby wywiadowczej KOP, 15.07.1929; ASGran., Zespół KOP, 541.143; Organizacja służby wywiadowczej w KOP, l.dz.1150/tjn/Wyw., 15.07.1929.

stanowił Samodzielny Referat Wywiadowczy z kierownikiem mjr. J. Laskowskim, składający się z referatu studiów i ewidencji oraz referatu przemytu i ochrony tajemnicy wojskowej. Ponadto w skład zreorganizowanego wywiadu KOP wchodziły; referaty informacyjne brygad („Grodno”, „Wilno”, „Nowogródek”, „Polesie”, „Wołyń”, „Podole”) i referat informacyjny pułku KOP „Wołożyn”, placówki wywiadowcze o numerach 1-9 oraz oficerowie informacyjni 3, 11, 12, 14²⁵, 19 i 23 baonu KOP.

Wprowadzenie nowej organizacji wywiadu KOP przyniosło także nowe określenie zadań wywiadowczych. W myśl powyższego sformułowano następujące zadania:

- prowadzenie wywiadu zaczepnego i kontrwywiadu na terenie zewnętrznym na potrzeby sił zbrojnych RP,
- śledzenie i zwalczanie szpiegostwa, dywersji oraz wszelkich usiłowań wywrotowych w oddziałach KOP i w pasie granicznym,
- współdziałanie z innymi oddziałami w ochronie granicy,
- zwalczanie przemysłnictwa,
- śledzenie ruchu narodowościowego i społeczno-politycznego oraz prowadzenie defensywy politycznej w pasie granicznym,
- ochrona tajemnicy wojskowej w oddziałach KOP²⁶.

Zadania wynikające z nowej struktury organizacyjnej wywiadu KOP w porównaniu do dotychczas obowiązujących zostały rozbudowane, ale co ważniejsze bardziej skonkretyzowane. W myśl wprowadzonej struktury organizacyjnej ciężar prowadzenia pracy wywiadowczej spoczywał na placówkach wywiadowczych. Stanowiło to istotne novum w dotychczasowym systemie organizacji pracy wywiadu KOP.

Placówki wywiadowcze, samodzielne organy niezależne od jednostek granicznych KOP zostały podporządkowane pod względem pracy wywiadowczej ekspozyturom Oddziału II: placówki nr 1-6 – Ekspozyturze nr 1, placówki nr 7-9 – Ekspozyturze nr 5, a pod względem pracy kontrwywiadowczej samodzielnym referatom informacyjnym (SRI) Dowództw Okręgów Korpusów (DOK); placówki nr 1-4 – SRI DOK III Grodno, placówki nr 5-6 – SRI DOK IX Brześć n/Bugiem, placówki

²⁵ Nieetatowy.

²⁶ Ibidem.

nr 7-8 – SRI DOK II Lublin, placówka nr 9 – SRI DOK VI Lwów. Powstałe placówki wywiadowcze zgodnie z etatem liczyły 10 ludzi, w tym; 3 oficerów, 3 podoficerów i 4 szeregowców. Niemniej, jak pokazują zachowane materiały archiwalne, prawie nigdy nie miały one pełnej obsady personalnej i dlatego ich faktyczne stany osobowe przeważnie odbiegały od stanu etatowego²⁷.

Przeprowadzona reorganizacja służby wywiadowczej KOP wzmocniła stan osobowy sił wywiadowczych i przyczyniła się do efektywniejszego ich działania, aczkolwiek nie usunęła źródła konfliktów, jakim było podwójne podporządkowanie: Samodzielnemu Referatowi Wywiadowczemu i terenowym organom Oddziału II. Przeprowadzona reorganizacja nie zakończyła przemian w strukturze wywiadu KOP. Kontynuacją tych przemian była reorganizacja Samodzielnego Referatu Wywiadowczego dokonana 17 stycznia 1931 r.²⁸ przez dowódcę KOP gen. bryg. Jana Kruszeńskiego. Ponadto w listopadzie 1931 r. utworzono placówkę wywiadowczą nr 10 w Tarnopolu²⁹ a w grudniu 1931 r. placówkę wywiadowczą nr 11 w Wołożynie. Natomiast w styczniu 1933 r. utworzono placówkę wywiadowczą nr 12 Słobódka.

W wyniku zarządzonej reorganizacji dotychczasowa centrala wywiadu KOP w postaci Samodzielnego Referatu Wywiadowczego została przekształcona w Oddział Służby Granicznej, na którego czele z dniem 15 lutego 1931 r. stanął mjr dypl. Tadeusz Skinder. Oddział Służby Granicznej w wyniku reorganizacji stał się rozbudowaną centralą koordynującą pracę wywiadowczą KOP.

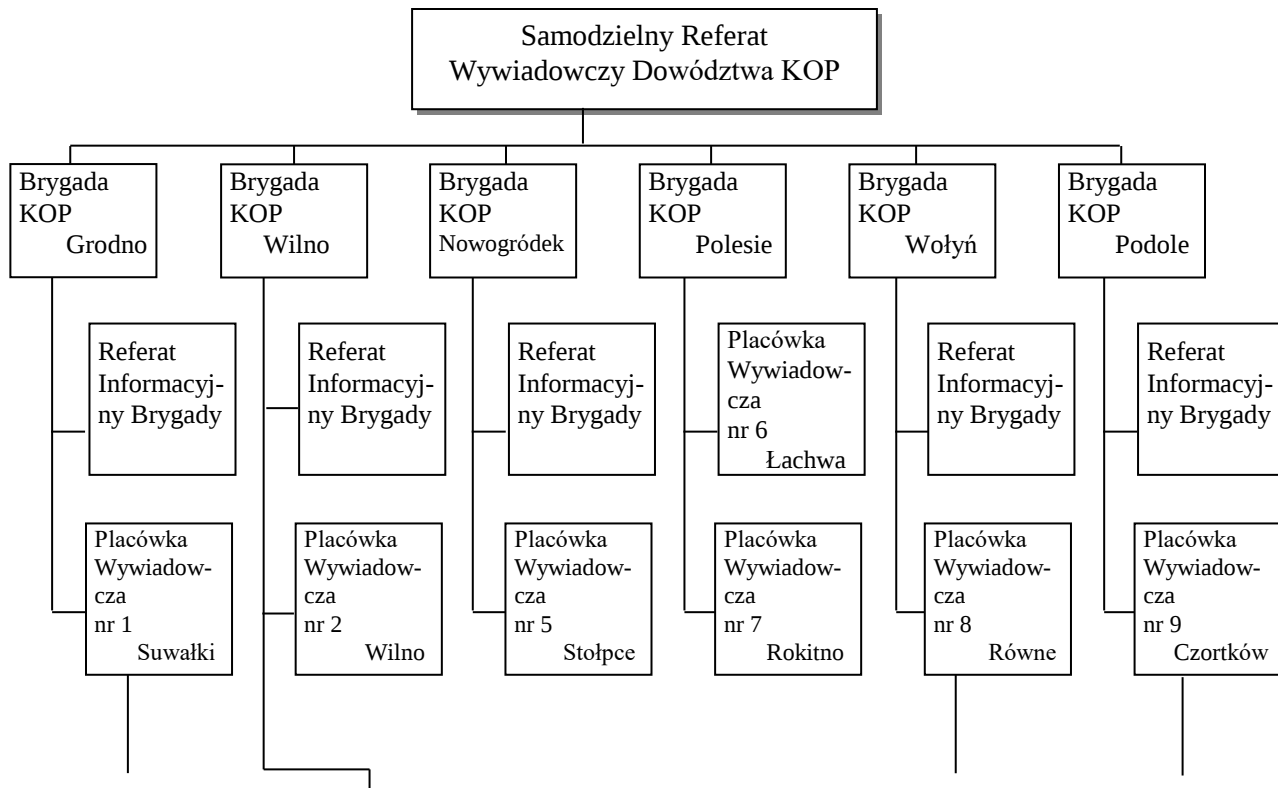
²⁷ Załącznik nr 1.

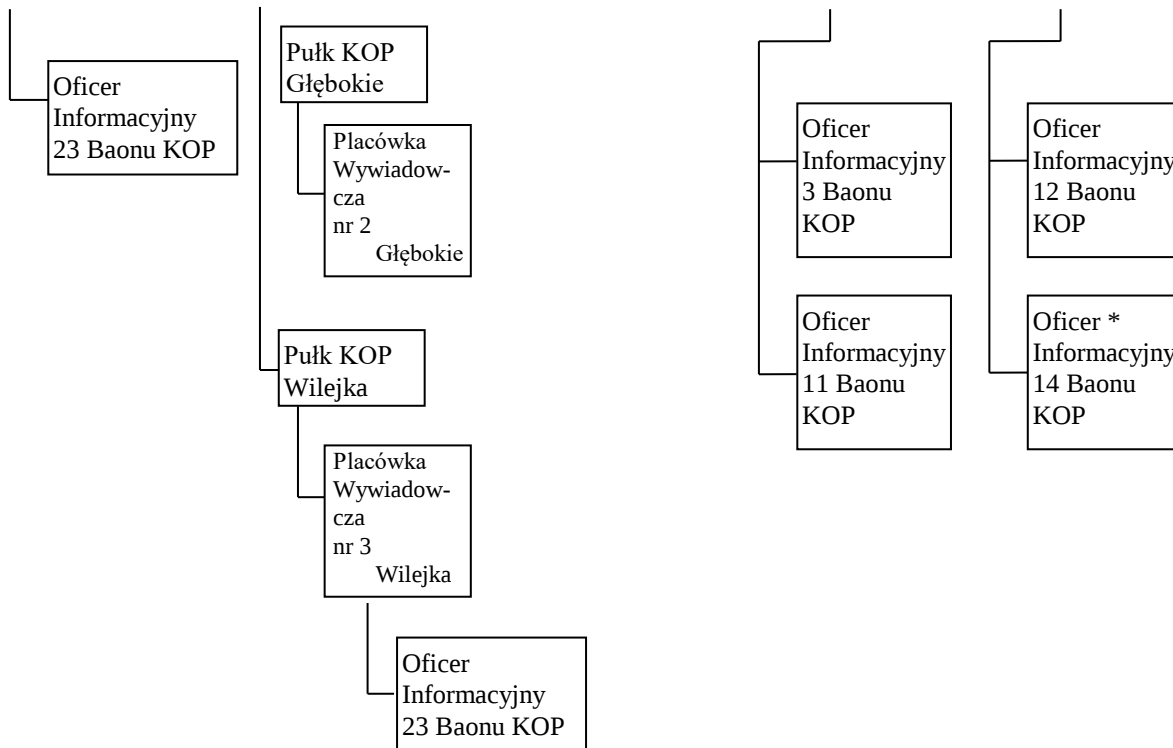
²⁸ ASGran., 541.845; Rozkaz tajny dowódcy KOP nr 2 z 17.01.1931.

²⁹ Placówka została utworzona 15.11.1931.

Schemat nr 3

Struktura organizacyjna służby wywiadowczej KOP w 1929 r.

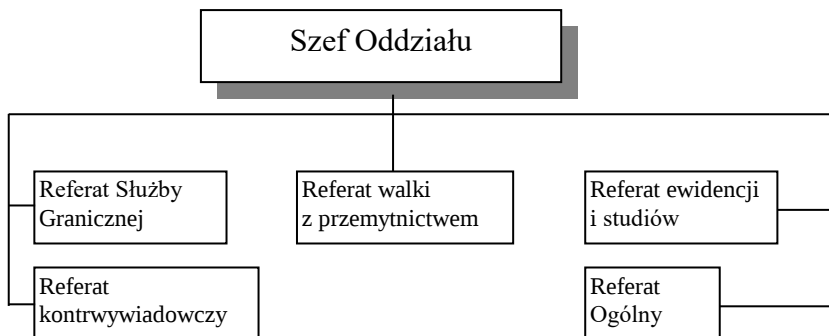

*Nieetatowy

Źródło: Organizacja służby wywiadowczej w KOP, l.dz. 1150/Tjn/Wyw., 15.07.1929; ASGran., Zespół KOP, 541.143; Komunikat dyslokacyjny KOP, cz. I, l.dz. 3000/Tjn./O de B., 1.12.1929; ASGran., Zespół KOP, 541.312.

Schemat nr 4

Struktura organizacyjna Oddziału Służby Granicznej w 1931 r.

Źródło: Rozkaz tajny dowódcy KOP nr 2 z dn. 17.01.1931 r.; ASGran., 541.845.

Przeprowadzona reorganizacja nie rozstrzygnęła jednak najistotniejszej sprawy, jaką była podwójna podległość służbowa placówek wywiadowczych. Powodowało to wiele nieporozumień i konfliktów kompetencyjnych.

Mimo trudności, wywiad KOP uzyskał szereg spektakularnych osiągnięć, do których należy m.in. wydane 24 sierpnia 1933 r. opracowanie „OGPU. Zarząd i obozy koncentracyjne ZSRR”³⁰ sporządzone na podstawie danych uzyskanych od byłych więźniów politycznych, przybyłych do Polski w drodze wymiany w dniu 15 września 1932 r.³¹

Współpraca między wywiadem KOP i Oddziałem II Szt. Gł. mimo wielu podejmowanych prób nadal pozostawiała wiele do życzenia. Istniejące spory i nieporozumienia na tyle jednak skutecznie zagrażały efek-

³⁰ Opracowanie to pt. *Obozy koncentracyjne OGPU w ZSRR*, red. B. Gronek, G. Jakubowski, I. Marczak, zostało wydane w serii: *Źródła do historii Polski XX wieku – ze zbiorów CA MSW, Seria A*, Warszawa 1992.

³¹ W. Materski, *Polsko-radziecka wymiana więźniów politycznych w latach 1921-1937*, „Z pola walki” 1/1977, s. 65; zob. też: *Stosunki polsko-radzieckie w latach 1917-1945. Dokumenty i materiały*, oprac. E. Basiński, red. T. Cieślak, Warszawa 1967, s. 473. 15.09.1932 r. w drodze wymiany przekazano wzajemnie po 40 osób więzionych w Polsce i ZSRR. Dodatkowo strona ZSRR przekazała aresztowanego w końcu 1927 r. księdza Teofila Skalskiego.

tywnej pracy wywiadu KOP, że w 1933 r. dowódca KOP gen. bryg. J. Kruszewski podjął starania o jego gruntowną reorganizację. W myśl opracowanej koncepcji wywiad KOP miał stać się centralnym organem wywiadu płytkiego na kierunku wschodnim. Powyższa koncepcja, uzgodniona z Sztabem Głównym, została wprowadzona w życie w październiku 1933 r.

Szef Sztabu Głównego rozkazem z 19 października 1933 r.³² podporządkował dowódcy KOP ekspozytury Oddziału II nr 1 i 5³³. Ponadto dokonano reorganizacji dotychczasowych struktur wywiadu KOP oraz określono zasady podporządkowania jego poszczególnych ogniw.

24 października 1933 r. szef Oddziału II płk. dypl. Teodor Furgalski wydał rozkaz w sprawie organizacji aparatu wywiadowczego KOP³⁴. Zgodnie z rozkazem struktura wywiadu KOP składała się z: Szefostwa Wywiadu KOP w Warszawie, wyłączonego ze składu Dowództwa KOP a powstałego z dotychczasowego Oddziału Służby Granicznej KOP, Ekspozytur Oddziału II nr 1 i 5, placówek wywiadowczych nr 1–12 oraz oficerów eksponowanych placówek wywiadowczych.

W myśl przeprowadzonej reorganizacji wywiad KOP pod względem służbowym podlegał dowódcy KOP poprzez szefa wywiadu KOP. Natomiast pod względem merytorycznym podlegał szefowi Oddziału II Szt. Gł. poprzez szefa wywiadu KOP.³⁵ Dokonane zmiany usprawniły współdziałanie placówek wywiadowczych KOP z ekspozyturami Oddziału II nr 1 i 5 jednak, jak wkrótce pokazała praktyka, nie wyeliminowała do końca sporów kompetencyjnych i nieporozumień.

Wiele nieporozumień przy realizacji przedsięwzięć wywiadowczych wywoływało w dalszym ciągu współdziałanie w rejonach nadgranicznych placówek wywiadowczych KOP i Ekspozytur Oddziału II Szt. Gł.

³² ASGran. 541.143; Rozkaz szefa Sztabu Głównego z 19.10.1933.

³³ Ekspozytury Oddziału II nr 1 i 5 mimo formalnego przekazania podlegały w dalszym ciągu Oddziałowi II tak pod względem etatowym, jak i budżetowym.

³⁴ ASGran., 541.812. Rozkaz szefa Oddziału II SG w sprawie organizacji aparatu wywiadowczego KOP, ibidem: Organizacja aparatu wywiadowczego KOP – Rozkaz wykonawczy, l.dz. 6923/II.T.O., 24.10.1933 r.; M. Jabłonowski, W. Janowski, B. Polak, J. Prochwicz, op. cit., s. 275-276.

³⁵ Stanowisko szefa wywiadu KOP było równorzędne stanowisku szefa wydziału w Oddziale II Szt.Gł.

Przy czym, jak wynika z zachowanych materiałów archiwalnych, najczęściej nieporozumień wywoływały działania polegające na przerzucie agentów na drugą stronę granicy wschodniej. Problem ten ujawnił sprzeczności we wprowadzonej strukturze organizacyjnej wywiadu KOP.

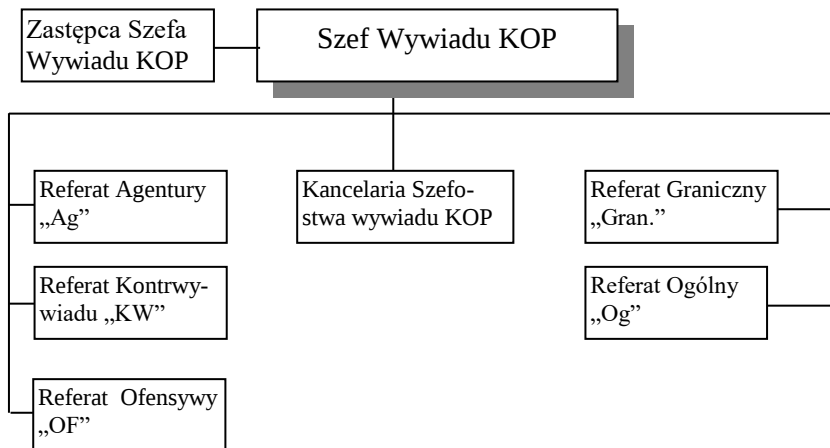
Poważnym problemem było też nieprzestrzeganie podziału terenu działania po wschodniej granicy w zakresie wykorzystania sieci wywiadowczej, bowiem w rejonie placówek wywiadu KOP nadal operowała agencja Referatu „Wschód”.

Wprowadzona reorganizacja wywiadu KOP przyniosła także zmiany w organie kierowniczym, jakim stało się Szefostwo Wywiadu KOP.

Szefostwo Wywiadu KOP, na którego czele stał mjr dypl. T. Skinner, liczące 34 ludzi w tym 9 oficerów i 25 pracowników państwowych³⁶, po reorganizacji weszło w skład Oddziału II na prawach wydziału, mimo formalnej przynależności do struktur KOP.

Schemat nr 5

Struktura organizacyjna szefostwa wywiadu KOP w październiku 1933 r.

Źródło: Tymczasowy spis abonentów dowództwa Korpusu Ochrony Pogranicza, 22 lutego 1934; CAW, I.320.39, t. 42.

³⁶ ASGran., 541.143, załącznik do rozkazu tajnego dowódcy KOP z 25.08.1934 r.; A. Misiuk, op. cit., s. 150.

Przeprowadzona reorganizacja określiła także zakres zadań wywiadu KOP. Zadania te obejmowały:

- wywiad płytki i kontrwywiad zaczepny na Białoruski Okręg Wojenny ZSRR, prawobrzeże Ukraińskiego Okręgu Wojennego ZSRR i Litwę,
- kontrwywiad w pasie granicznym, wydzielonym spod kompetencji SRI OK. nr III, IX, II i VI,
- organizację sieci specjalnych,
- przygotowanie dossier wywiadowczych dla jednostek osłonowych,
- ochronę tajemnicy wojskowej w dowództwach i jednostkach KOP,
- współpracę z jednostkami KOP w ochronie granicy,
- zwalczanie przemytnictwa, przestępstw skarbowych i celnych³⁷.

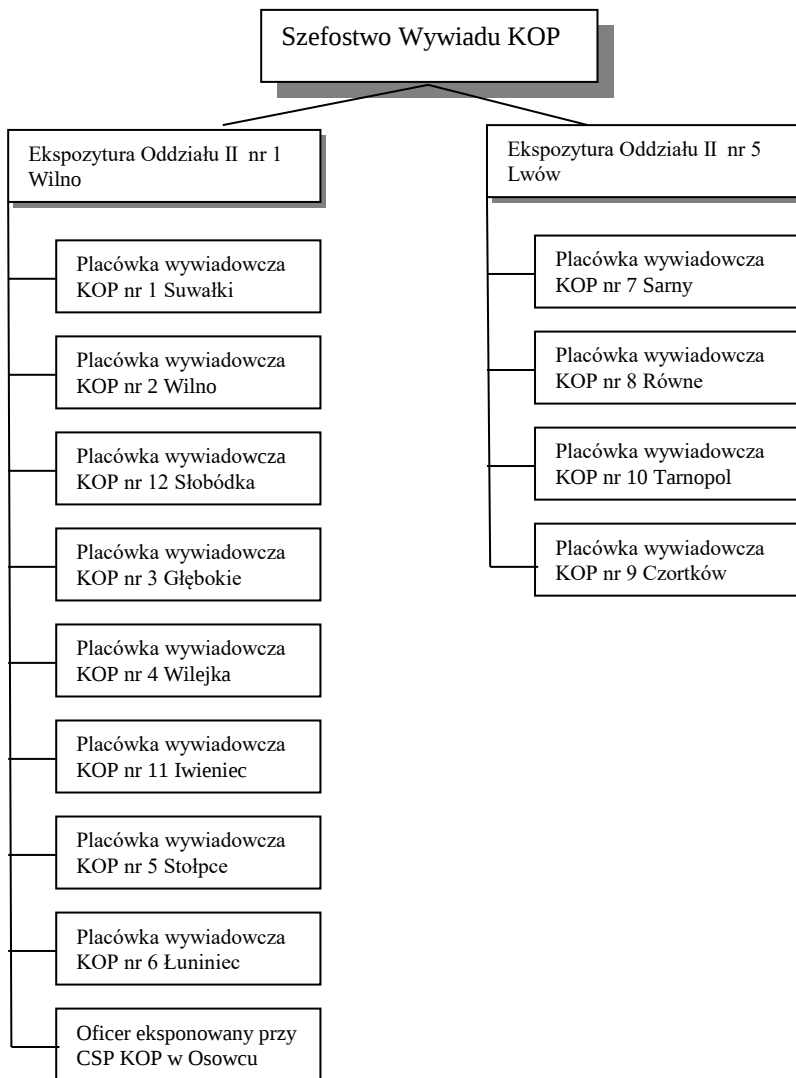
Dokonana reorganizacja wzmocniła także kadrowo wywiad KOP, który w sierpniu 1934 r. bez ekspozytur Oddziału II nr 1 i 5 liczył 198 osób, w tym 48 oficerów, 33 podoficerów zawodowych, 25 pracowników państwowych i 92 wywiadowców (pracowników cywilnych)³⁸.

³⁷ ASGran., 541.812; Rozkaz szefa Oddziału II Szt. Gł. płk. dypl. T. Furgalskiego w sprawie organizacji aparatu wywiadowczego KOP, 24.10.1933 r.; M. Jabłonowski, W. Janowski, B. Polak, J. Prochwicz, op. cit., s. 275.

³⁸ ASGran., 541.143, załącznik do rozkazu tajnego dowódcy KOP z 25.08.1934 r.; A. Misiuk, op. cit., s. 150. Stan osobowy obu ekspozytur Oddziału II wynosił 30 osób. Łącznie więc wywiad KOP wraz z ekspozyturami liczył 238 osób.

Schemat nr 6

Struktura organizacyjna wywiadu KOP w październiku 1933 r.

Źródło: Organizacja aparatu wywiadowczego KOP – rozkaz wykonawczy, l.dz. 6923/II.T.O., 24.10.1933 r.; ASGran., 541.812.

W 1934 r. w skład ścisłego kierownictwa wywiadu KOP wchodził: Szef Wywiadu KOP mjr dypl. T. Skinder, zastępca szefa wywiadu KOP kpt. Jan Gurbiski, kierownik referatu agentury „Ag” por. Bolesław Pilecki, kierownik referatu kontrwywiadu „KW” por. Edward III Grabowski³⁹, kierownik referatu ofensywnego „Of” kpt. Edmund Piotrowski, kierownik referatu ogólnego „Og” kpt. Stefan Konarski, kierownik referatu granicznego „Gran.” por. Edward Jetter⁴⁰.

Wprowadzenie nowych zasad organizacyjnych oraz sprecyzowanie zadań wywiadu KOP poprawiło jego efektywność, lecz nie usunęło problemów związanych z realizacją przedsięwzięć wywiadowczych. Istotnym problemem był brak ścisłego rozgraniczenia kompetencji placówek wywiadowczych KOP a ekspozyturami Oddziału II nr 1 i 5, co nieuchronnie prowadziło do rywalizacji, mimo że szef Referatu „Wschód” por. Jerzy Niezbrzycki stał na stanowisku, że placówki wywiadu KOP są tylko organami wykonawczymi ekspozytur Oddziału II nr 1 i 5.

Ponadto, jak się wkrótce okazało, wystąpiło także niekorzystne zjawisko nakładania się zadań wywiadu KOP z zakresem zadań wywiadowczych Referatu „Wschód”, co nieuchronnie wprowadzało zamieszanie i stwarzało niebezpieczeństwo dekonspiracji przedsięwzięć wywiadowczych. Referat „Wschód” nie zdołał bowiem sprecyzować zasad współpracy z organami wywiadu KOP. Zaistniała sytuacja była na tyle niepokojąca, że na organizowanych okresowych naradach kierownictwa wywiadu KOP i Referatu „Wschód” sprawa współpracy była jednym z „żelaznych punktów” toczonych obrad. Wysiłki podejmowane w celu wyeliminowania niedociągnięć we wzajemnej współpracy – jak wynika z protokołu stenograficznego odprawy nr 3 w Szefostwie Wywiadu KOP z dnia 24-25 stycznia 1934 r.⁴¹ – nie były zadawalające, ponieważ jak stwierdza powyższy protokół „wiele zjawisk nie zostało wyeliminowanych”⁴².

³⁹ W przypadku występowania tych samych imion i nazwisk, w celu odróżnienia nadawano numerację rzymską.

⁴⁰ CA MSW, Z-2-1. Wykaz telefonów biurowych i mieszkaniach prywatnych oficerów Szefostwa Wywiadu KOP w 1934 r.

⁴¹ CA MSW, Referat „W”, 262.172.1; protokół stenograficzny z odprawy nr 3 w Szefostwie Wywiadu KOP z dn. 24-25.01.1934; A. Peplowski, *Wywiad Korpusu...*, op. cit., s. 123.

⁴² Ibidem.

Kolejna, czwarta już narada, która odbyła się 17 marca 1934 r.⁴³ w Szefostwie Wywiadu KOP, ze szczególną ostrością uwypukliła problemy występujące w pracy wywiadu KOP i we współdziałaniu z Referatem „Wschód”. Szef referatu „Wschód” por. J. Niezbrzycki na powyższej naradzie podkreślił, że w pracy wywiadu KOP występuje wiele nieprawidłowości wpływających niekorzystnie na efektywność pracy. Przykładem ilustrującym powyższą tezę było według por. J. Niezbrzyckiego „szalone zawężenie pasów obserwacyjnych” w latach 1931-1933⁴⁴, co prawda występujące zjawisko miało częściowo obiektywne przyczyny w związku deportacjami nasilającymi się deportacjami i przemieszczeniami ludności w ZSRR, to jednak nie mogło to usprawiedliwiać występujących niedociągnięć w pracy wywiadu KOP⁴⁵.

Uczestnicy odprawy wobec występujących problemów w pracy wywiadu KOP postulowali wprowadzenie nowych zasad organizacji pracy wywiadowczej. Zgodnie z postulatami placówki wywiadu KOP miałyby prowadzić działalność wyłącznie na przedpolu, a ekspozytury Oddziału II nr 1 i 5 w głębi państwa sąsiadującego⁴⁶. Występujące trudności w pracy wywiadu KOP starano się jednak eliminować poprzez doskonalenie struktur organizacyjnych, podnoszenie kwalifikacji kadr wywiadu, eliminację zjawisk powodujących spory kompetencyjne oraz stosowanie doskonalszych metod zdobywania informacji. Szef wywiadu KOP pragnąc mieć rzeczywisty obraz sytuacji w jednostkach terenowych wywiadu w kwietniu 1934 r. utworzył stanowisko inspektora organów wywiadowczych KOP, którym został kpt. piech. Mateusz Olgierd Buhardt. W październiku 1934 r. wobec stosunkowo nikłego zagrożenia penetracją obcych służb wywiadowczych odcinka granicy polsko-łotewskiej zlikwidowano placówkę wywiadowczą KOP nr 12 „Słobódka”⁴⁷.

⁴³ CA MSW, Referat „W”, 262.172.1; protokół stenograficzny z odprawy nr 4 w dn. 17.03.1934 w Szefostwie Wywiadu KOP, L.11448/Wyw. KOP.

⁴⁴ Ibidem. A. Peplowski, *Wywiad Korpusu...*, op. cit., s. 124.

⁴⁵ Wywiad KOP wobec wzrastających deportacji i przemieszczeń ludności w ZSRR ograniczał poważnie obserwację w terenie na rzecz obserwacji terenów położonych wzdłuż szlaków kolejowych.

⁴⁶ A. Peplowski, *Wywiad Korpusu...*, op. cit., s. 124.

⁴⁷ Placówka wywiadowcza KOP nr 12 została zlikwidowana 29.10.1934 r.; A. Misiuk, op. cit., s. 150.

Wysiłki mające na celu poprawę efektywności pracy wywiadu KOP z wolna zaczęły przynosić efekty. Systematyczne prowadzenie obserwacji terenów przygranicznych po obu stronach granicy wpłynęło na lepsze rozpoznanie kontrwywiadowcze terenu oraz na lokalizację kanałów przerzutowych, w wyniku czego przekroczenie granicy polskiej stawało się zadaniem trudnym. Potwierdzają to statystyki Szefostwa Wywiadu KOP z lat 1934-1936, jak i informacje przekazywane przez agentów wywodzących się ze środowisk emigracji narodów nierosyjskich, którzy odwiedzali zachodnie republiki ZSRR⁴⁸.

Tabela nr 1

Wykaz zlikwidowanych afer szpiegowskich przez wywiad KOP w latach 1934-1936

Szpiegostwo na rzecz wywiadu:	1934	1935	1936
ZSRR	118	87	81
Litwy	4	10	3
Niemiec	1	1	1
Innych państw			2*
Razem	123	98	87

* Nie udało się ustalić na rzecz jakiego wywiadu pracowali zatrzymani agenci.

Źródło: CA MSW, Zespół KOP, Szefostwo Wywiadu KOP 2051, 2052, 2053; Raporty kontrwywiadowcze KOP za rok 1933, 1934 i 1935.

Poprawa efektywności pracy wywiadu KOP oraz zastosowanie metod operacyjnych pozwoliło także na rozpoznanie szlaków przemysłowych, stworzyło szansę kontroli procederu przemysłowego, a co za tym idzie jego skuteczne zwalczanie. H. Dominiczak stwierdza: „pojawiło się wówczas nie istniejące prawie dotychczas w działalności KOP pojęcie przemytu udowodnionego, jako wynik pracy organów wywiadowczych Korpusu”⁴⁹.

Wzmocnienie pracy wywiadu KOP na rzecz zwalczania przemytu miało niebagatelne znaczenie w związku z jego rozmiarami oraz stosowanymi technikami. Istotną sprawą przy jego zwalczaniu była specyfika

⁴⁸ A. Peplowski, *Wywiad Polski...*, op. cit., s. 73.

⁴⁹ H. Dominiczak, *Ochrona granicy wschodniej w latach 1919-1939*, Warszawa 1983, s. 231.

danego odcinka granicy oraz specyfika działalności przemytniczej. Zasadniczo jednak przeważał przemyt przez „zieloną granicę”. W latach 1935-1938 wywiad KOP w zwalczaniu przemytu stosując metody operacyjne uzyskał znaczące wyniki.

Tabela nr 2

Wyniki wywiadu KOP w zwalczaniu przemytu w latach 1935-1938

Ogółem %	1935/36	1936/37	1937/38
100%	22,7%	29,2%	27,5%

Źródło: ASGran., Zespół KOP, 541.880, 541.881, 541.882; Sprawozdania z walki z przestępstwami na szkodę Skarbu Państwa w okresie budżetowym 1935/36, 1936/37, 1937/38.

Inną, istotną działalnością wywiadu KOP na Kresach Wschodnich była infiltracja szeroko pojętego życia politycznego i społecznego. W odniesieniu do mniejszości narodowych działalność ta przybierała różne formy i metody: od kontroli poprzez umieszczanie w organizacjach mniejszości narodowych swojej agentury, po wpływanie na obsadę stanowisk urzędniczych. Podobnie rzecz się miała w stosunku do ludności narodowości polskiej. Obserwacja życia mniejszości narodowych sprostawała się także do sporządzania spisów osób „zagrożających państwowości polskiej”, które miały być podstawą do wysiedlenia z obszarów przygranicznych⁵⁰. Jednak jak wynika z pisma Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (MSW) z sierpnia 1934 r. prowadzone „spisy” nie wzbudziły zachwytu Departamentu Politycznego MSW, jak i Oddziału II, które stały na stanowisku, że takie działania nie rozwiążą problemu⁵¹.

Wywiad KOP infiltrując życie polityczne na Kresach Wschodnich, zbierał także informacje dotyczące posłów i senatorów wywodzących się z mniejszości narodowych, jak i będących narodowości polskiej. Wyimownym przykładem działalności wywiadu KOP na tym polu jest notatka szefa wywiadu KOP mjr. dypl. T. Skindera z sierpnia 1936 r. skierowana do ministra spraw wewnętrznych, gabinetu ministra spraw woj-

⁵⁰ A. Misiuk, op. cit., s. 152.

⁵¹ Archiwum Akt Nowych (AAN), MSW, 1317, Pismo MSW do szefa Oddziału II z 28.01.1934.

skowych i Oddziału II na temat posłów i senatorów z Wołynia⁵². W powyższej notatce wywiad KOP dokonał stosunkowo głębokiej analizy działalności społecznej i politycznej poszczególnych posłów i senatorów.

W połowie 1935 r. dokonano zmian w organizacji szefostwa wywiadu KOP tworząc stanowisko II zastępcy szefa wywiadu, którego zadaniem była organizacja sieci wywiadowczej w terenie. Stanowisko II zastępcy szefa wywiadu KOP objął dotychczasowy kierownik placówki wywiadowczej KOP nr 9 Czortków – kpt. Henryk Nitecki.

Informacje przekazywane przez wywiad KOP Oddziałowi II, skuteczność w działaniach kontrwywiadowczych i w zwalczaniu przemytu jednoznacznie wskazywały, że nastąpiła widoczna poprawa w jego działaniu, w wyniku czego zlikwidowano we wrześniu 1936 r. placówkę wywiadowczą KOP nr 11 Iwieniec⁵³ oraz zmieniono miejsce postoju placówki wywiadowczej KOP nr 4 z m. Wilejka na m. Mołodeczno⁵⁴.

Stan etatowy wywiadu KOP bez uwzględnienia wywiadowców oraz ekspozytur Oddziału II nr 1 i 5 w listopadzie 1936 r. wynosił 49 oficerów i 33 podoficerów zawodowych⁵⁵.

Stosowany przez KOP od chwili powstania system ochrony granic, oparty o kordon wspomagany przez wywiad w miarę zachodzących przemian w doktrynie politycznej państwa oraz przewartościowań roli KOP w ochronie granicy wschodniej unaoczniał, jak kosztowny jest to system i jak nie przystający do warunków pokojowych. W związku z powyższym rozpoczęto w 1936 r. prace studyjne mające na celu gruntowną zmianę dotychczasowego systemu ochrony granic wschodnich.

W wyniku prowadzonych prac dowódca KOP rozkazem z 23 lutego 1937 zapoczątkował reorganizację KOP⁵⁶. Wprowadzona rozkazem reor-

⁵² M. Jabłonowski, W. Janowski, B. Polak, J. Prochwicz, op. cit., s. 352-357.

⁵³ CAW, I.320.3. t. 92; Wyciąg z rozkazu Szefostwa Wywiadu KOP nr 7, 31.05.1936. Placówka wywiadowcza KOP nr 11 Iwieniec miała być zlikwidowana w terminie do 30.09.1936; B. Polak, *Polskie formacje...*, t. I, s. 191; A. Misiuk, op. cit., s. 150.

⁵⁴ CAW, VIII-800.65.I. Poprawki do komunikatu dyslokacyjnego KOP, 15.12.1936; M. Jabłonowski, W. Janowski, B. Polak, J. Prochwicz, op. cit., s. 378.

⁵⁵ ASGran., 541.549; Wykaz stanów etatowych oficerów, podoficerów i żołnierzy KOP przesłany przez ppłk. dypl. Węgrzyna ze sztabu KOP do I oficera do zleceń GISZ płk. dypl. K. Głabisza, 7.11.1936; M. Jabłonowski, W. Janowski, B. Polak, J. Prochwicz, op. cit., s. 364.

ganizacja zmieniała kompleksowo struktury organizacyjne KOP dostosowując je do nowego systemu ochrony granic, jak i wymagań związanych z ogólnym planem modernizacji i rozbudowy Wojska Polskiego⁵⁷ oraz znosiła dotychczasowy system ochrony granicy. Zrezygnowano z systemu kordonowego na rzecz systemu patrolowo-wywiadowczego. Swoistym novum było włączenie w prowadzenie działań rozpoznawczych całej kadry zawodowej KOP.

24 października 1937 r. nowym szefem wywiadu KOP w miejsce odchodzącego mjr. dypl. T. Skindera został dotychczasowy jego I zastępca kpt. J. Gurbski.

Zmiana systemu ochrony granic z kordonowego na rzecz patrolowo-wywiadowczego wywołała także istotne zmiany w pracy wywiadu KOP. W nowym systemie ochrony granic praca wywiadowcza miała bowiem odegrać dalece większą rolę niż dotychczas. Niebagatelного znaczenia nabrała działalność wśród ludności pogranicza, wpływając tym samym na efektywność działalności wywiadu płytkiego.

Mobilizacyjny plan „W” opracowany pod kierunkiem szefa Sztabu Głównego gen. bryg. Wacława Stachiewicza i wprowadzony w życie 30 kwietnia 1938 r.⁵⁸ zakładał elastyczność zasad mobilizacyjnego rozwijania sił zbrojnych w zależności od sytuacji polityczno-militarnej, tak w przypadku konfliktu na wschodniej jak i na zachodniej granicy państwa. Szefostwo Wywiadu KOP zgodnie z planem mobilizacyjnym „W”, na podstawie elaboratu „Mob.” Oddziału II Szt. Gł. w zależności od miejsca konfliktu było przygotowane na dwa scenariusze swego działania.

W przypadku konfliktu z ZSRR Szefostwo Wywiadu KOP rozwiązywało się a cały personel szefostwa, za wyjątkiem wyłonionej komisji likwidacyjnej, przechodził do miejsc swych przydziałów wojennych (Oddziału II Kwatery Głównej Naczelnego Wodza i oddziałów II sztabów armii). Wchodzące w skład wywiadu KOP ekspozytury Oddziału II

⁵⁶ ASGran., Zespół KOP 541.573; Reorganizacja KOP „R 3” I Faza, L. 500/tjn. Og.Org./37, 23.02.1937.

⁵⁷ ASGran., Zespół KOP, 541.567; Reorganizacja pododdziałów w baonach i CSP KOP „R 3 – II Faza”, L. 3300/tjn.Og.Org./37, 17.07.1937.

⁵⁸ CAW, Departament Artylerii, t. 142. Zarządzenie I wiceministra spraw wojskowych gen. bryg. J. Głuchowskiego. Departament Dowodzenia Ogólnego L. 119/Mob., Warszawa 21.04.1938. Plan mobilizacyjny „W” wszedł w życie 30.04.1938 o godz. 24⁰⁰.

Szt. Gł. nr 1 i 5 wraz z podległymi placówkami wywiadowczymi KOP przechodziły natomiast pod bezpośrednią podległość szefa Wydziału Wywiadowczego Oddziału II Kwatery Głównej Naczelnego Wodza⁵⁹.

Natomiast w przypadku konfliktu z Niemcami zgodnie z elaboratem Szefostwo Wywiadu KOP wraz z podległymi mu Ekspozyturami Oddziału II Szt. Gł. nr 1 i 5 oraz placówkami wywiadowczymi KOP prowadzić miało działalność według zasad obowiązujących w czasie pokoju⁶⁰.

Praktycznym sprawdzianem założeń wynikających z planu mobilizacyjnego „W” dla struktur wywiadu KOP były sytuacje wynikające na jesieni 1938 r. – zajęcie Zaolzia oraz koncentracja Armii Czerwonej tuż za wschodnią granicą, jak też postawienie ultimatum Litwie na wiosnę 1939 r. Stwierdzone wówczas niedopracowania elaboratu „Mob.” zostały – jak stwierdza w swojej relacji mjr J. Gurb ski – wkrótce usunięte i wywiad KOP pod względem przygotowań „Mob.” był całkowicie gotów w końcu lipca 1939 r.⁶¹

W grudniu 1938 r. w związku z planowanym przejściem przez KOP od Straży Granicznej ochrony granicy na południowym-wschodzie od przełęczy Użockiej do styku granic polsko-rumuńsko-czechosłowackiej⁶² utworzono placówkę wywiadowczą KOP nr 11 w Stryju.

W miarę pogarszania się sytuacji politycznej w Europie działalność wywiadu KOP zwiększała się, obejmując nowe zadania związane z planowanym organizowaniem sieci wywiadowczej na wypadek wojny z ZSRR. Sieć w myśl założeń Oddziału II miała być podzielona na trzy rodzaje: alarmową, operacyjną i strategiczną. Sieć alarmowa miała meldować o wszelkich zaobserwowanych „niecodziennościach” na terenie ZSRR oraz informować o rejonach koncentracji wojsk. Sieć operacyjna miała działać na rzecz poszczególnych armii, w okresie od utworzenia dowództw do zakończenia wojny.

⁵⁹ Polish Institute and Sikorski Museum (PISM) London, B.I. 6e, k. 653-664; relacja szefa wywiadu KOP mjr J. Gurb skiego, [w:] Cz. Grzelak, *Wrzesień 1939 na kresach w relacjach*, Warszawa 1999.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Relacja szefa wywiadu KOP mjr Jana Gurb skiego, op. cit., s. 30-31.

⁶² CAW, Akta GISZ, 302.4.258; Organizacja pułku KOP „Karpaty”, L. 8000/tj. Og.Org./38, 24.12.1938. Pułk KOP „Karpaty” ochronę granicy przejąć miał z dn.15.02.1939.

Sieć strategiczną operującą w głębi kraju zorganizować miał Referat „Wschód” przy współudziale wchodzących w skład wywiadu KOP Ekspozytur Oddziału II nr 1 i 5.

Jednak w kwietniu 1939 r. wprowadzono istotną zmianę w zasadach organizacji sieci wywiadowczej na wypadek wojny. Nowe zasady jej organizacji w znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględniały udział wywiadu KOP w pracach nad organizacją sieci operacyjnej.

Szefostwo Wywiadu KOP na podstawie wytycznych szefa Sztabu Głównego z marca 1939 r. (L. 164/II. Mob.39) oraz zarządzenia szefa Oddziału II Szt. Gł. płk. dypl. Józefa Smoleńskiego z 26 kwietnia 1939 r. zostało zobowiązane do przygotowania operacyjnej sieci wywiadowczej na wschodzie z pominięciem Ekspozytur Oddziału II nr 1 i 5 w jej organizacji. Powyższe prace miał prowadzić powołany specjalny Wydział „Z” w Szefostwie Wywiadu KOP.⁶³

Wywiad KOP w myśl nowych zasad przejęło kierownictwo prac mobilizacyjnych sieci operacyjnej w głębi ZSRR, niemniej z chwilą wybuchu wojny kierownictwo nad siecią operacyjną miały przejąć Oddziały II sztabu odnośnych armii.⁶⁴

Organizacja sieci wywiadowczej na wypadek wojny – jak pokazała praktyka – okazała się przedsięwzięciem trudnym do realizacji, tym bardziej że Oddział III⁶⁵ Sztabu Głównego nie przekazał danych dotyczących organizacji własnych sił na wypadek wojny z ZSRR. W tej sytuacji Szefostwo Wywiadu KOP stanęło przed koniecznością organizacji sieci nie dysponując wystarczającymi danymi dotyczącymi zakładanej organizacji sił własnych. Niemniej przy współpracy z właściwymi inspektorami armii przyjęto założenie o użyciu pięciu związków operacyjnych. W związku z tym Szefostwo Wywiadu KOP podzieliło hipotetycznie granicę wschodnią na pięć odcinków, podzielonych na rejony. Obsadzono je oficerami rezerwy. Mieli oni z chwilą rozpoczęcia działań wojennych wejść do sztabów armii jako oficerowie wywiadowczy. Zdołano

⁶³ CAW, Oddział II, Referat Niemcy, t. III; A. Peplowski, *Wywiad Polski...*, op. cit., s. 330.

⁶⁴ CAW, Oddział II, t. III; pismo szefa Oddziału II płk. dypl. Józefa Smoleńskiego do Inspektorów Armii z 6.04.1939.

⁶⁵ Oddział Operacyjny.

obsadzić niektóre rejony wchodzące w skład odcinków oraz przygotować ponad 20 agentów, wyposażając kilku z nich w radiostacje⁶⁶.

Wzrastające zagrożenie wybuchem wojny wniosło wiele zmian w organizacji wywiadu KOP. W marcu 1939 r. zorganizowano placówkę wywiadowczą KOP nr 12 w Sanoku, którą wkrótce przeniesiono do Jasła. Zadaniem nowo powstałej placówki było prowadzenie pracy wywiadowczej na kierunku Słowacji ze szczególnym naciskiem na obserwację Niemców. Ponadto rozpoczęto prowadzenie pracy wywiadowczej na terenie Prus Wschodnich i terenie Kłajpedy. Przekazano także część kadr do organów terenowych Oddziału II Szt. Gł. prowadzących działalność wywiadowczą na kierunku zachodnim. Powyższe działania, choć niewątpliwie uszczupliły stan kadr wywiadu KOP, nie spowodowały spadku jego efektywności.

W okresie przed 1 września 1939 r. zdołał on uzyskać wiele informacji dotyczących sytuacji w Słowacji, na Rusi Podkarpackiej, Węgrzech i na Litwie oraz o akcjach terrorystycznych na wschodnich rubieżach dokonywanych przez nacjonalistów Ukraińskich. Uzyskano także wiele informacji dotyczących aktualnego rozlokowania sił Armii Czerwonej. Zdobyte informacje pozwoliły zlokalizować zgrupowania Armii Czerwonej nie tylko w pasie do 200 km od granicy, ale również w głębi ZSRR. Szczególnie wiele istotnych informacji wywiadowczych o zachodzących zmianach w rejonach przygranicznych ZSRR przekazywał wywiad KOP w ostatnich dniach sierpnia.

W chwili wybuchu wojny Szefostwo Wywiadu KOP stało się główną komórką prowadzącą rozpoznanie ZSRR. Według szefa wywiadu KOP mjr. J. Gurbkiego zadaniem wywiadu KOP była wówczas obserwacja „przedpoła ZSRR zarówno w drodze wywiadu jak i przez elementy służby granicznej; akcję wywiadowczą na ZSRR wyłącznie w czystej formie z zaprzestaniem akcji o charakterze dywersyjnym”⁶⁷. To ostatnie zdanie „...z zaprzestaniem akcji o charakterze dywersyjnym” świadczy, że w ciągu ubiegłych lat wywiad KOP w celu zdobycia informacji i dokumentów posługiwał się także siłą, wysyłając grupy uzbrojonych agen-

⁶⁶ A. Peplowski, *Wywiad Korpusu...*, s. 126.

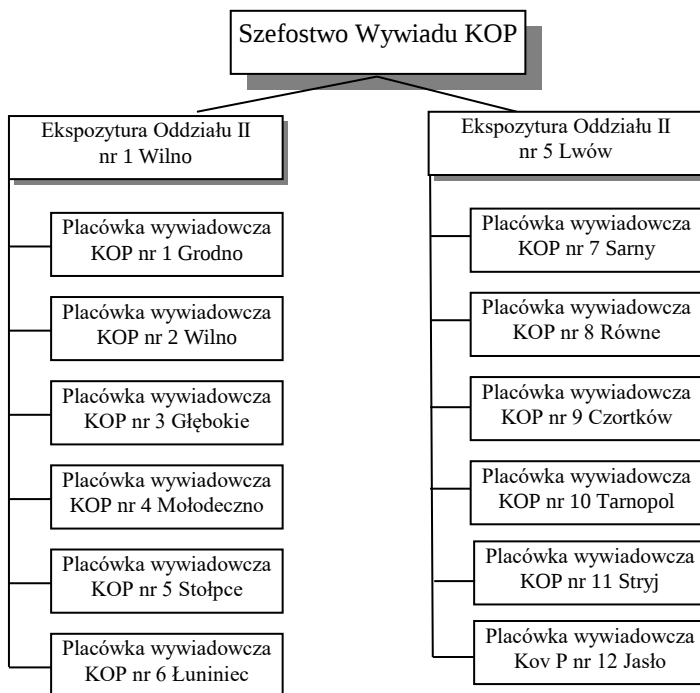
⁶⁷ A. Suchcitz (oprac.), *Kampania wrześniowa 1939 roku. Sprawozdania informacyjne Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza*, Zeszyt 2, Londyn 1986, s. 24.

tów. Podobną sugestię odnośnie użycia siły przez wywiad KOP przy zdobywaniu informacji zawiera relacja ppłk. dypl. J. Sadowskiego⁶⁸, lecz problem ten wymaga dokładnych badań źródłowych.

Struktura organizacyjna wywiadu KOP wobec zmian zachodzących w okresie jesień 1938 – wiosna 1939, w chwili wybuchu wojny wyglądała następująco:

Schemat nr 7.

Struktura organizacyjna wywiadu KOP 31 sierpnia 1939 r.

Źródło: Organizacja aparatu wywiadowczego KOP – rozkaz wykonawczy, l.dz. 6923/II.T.O., 24.10.1933; ASGran.541.812; Wyciąg z rozkazu Szefostwa Wywiadu KOP nr 7, 31.05.1936, CAW, I.320.3, t. 92; Poprawki do komunikatu dyslokacyjnego KOP, 15.12.1936. CAW, VIII – 800.65.I; Akta GISZ, CAW, 302.4.258.

⁶⁸ L. Sadowski, *Oddział II Sztabu Głównego (Rezultaty pracy pokojowej i udział w przygotowaniu do wojny)*. Materiały i Dokumenty Wojskowego Instytutu Historycznego (MiD WIH) I.3.60., s. 44.

Dnia 1.09.1939 r. w chwili wybuchu wojny z Niemcami szef wywiadu KOP na wcześniej planowanej na ten dzień odprawie z szefami ekspozytur Oddziału II Szt. Gł. nr 1 i 5 przedstawił rolę wywiadu KOP w rozpoczętej wojnie, zgodnie z którą wywiad KOP miał m.in. za zadanie:

- prowadzenie jak najintensywniejszej akcji wywiadowczej, bez względu na straty na kierunku Prusy Wschodnie, Okręg Kłajpedzki, Litwę i Słowację,
- prowadzenie stałej obserwacji przedpoła ZSRR zarówno w drodze wywiadu, jak i przez elementy służby granicznej,
- prowadzenie akcji wywiadowczej na terenie ZSRR wyłącznie w czystej formie z zaprzestaniem akcji o charakterze dywersyjnym.

Przedstawione zadania były według relacji mjr. J. Gurbkiego powtórzeniem uzgodnionych uprzednio i wydanych instrukcji wykonawczych⁶⁹.

Dowództwo KOP wobec wzrastającego zagrożenia stolicy otrzymało rozkaz przeniesienia się do Pińska. Szefostwo Wywiadu KOP 5 i 6 września narzutem kołowym i eszelonem ewakuowało się do Pińska organizując ośrodek łączności w Łunińcu, który miał zapewnić ciągłą łączność z placówkami wywiadowczymi i podległymi ekspozyturami nr 1 i 5, zapewniając sobie stały dopływ informacji dotyczących ZSRR⁷⁰.

8 września wobec szczupłości placówki kontrwywiadowczej SRI OK. IX w Pińsku, który stał się miejscem napływu różnych urzędów i fali uciekinierów z terenów objętych działaniami wojennymi, szefostwo wywiadu KOP w porozumieniu z szefem Wydziału II–B⁷¹ Oddziału II Szt. Gł. zorganizowało z personelu szefostwa placówkę kontrwywiadowczą KOP⁷².

Wkrótce jednak wobec przybycia w dniach 11-12 września do Pińska dowództwa OK. IX, dowództwo KOP otrzymało polecenie przeniesienia się do Łunińca i Dawidgródka. Szef wywiadu KOP wraz z częścią wywiadowczą szefostwa otrzymało polecenie udania się do Równego, skąd miał nawiązać łączność z miejscem postoju Naczelnego Dowództwa

⁶⁹ Cz. Grzelak, op. cit., s. 32.

⁷⁰ A. Suchcitz, op. cit., s. 10.

⁷¹ Wydział Zabezpieczenia Tajemnicy.

⁷² Cz. Grzelak, op. cit., s. 33.

WP w m. Werba.⁷³ Nim do tego doszło szef wywiadu KOP otrzymał polecenie wydania dyspozycji dla Ekspozytur Oddziału II Szt. Gł. nr 1 i 5 na wypadek uderzenia ZSRR lub dalszego posuwania się Niemców, by ewakuowali siebie i podległe placówki wywiadu KOP: Ekspozytura Oddziału II Szt. Gł. nr 1 w kierunku na Łotwę, a Ekspozytura Oddziału II Szt. Gł. nr 5 na Rumunię pałac akta i niszcząc sprzęt i materiały, których nie można wywieźć.

Szef wywiadu KOP mjr J. Gurb ski w związku z powyższym podjął decyzję o przeniesieniu ośrodka łączności do Równego, referatu służby granicznej do Łunińca, przekazał zorganizowaną placówkę kontrwywiadowczą KOP dowództwu OK.IX oraz wydzielił część personelu ze składu szefostwa wywiadu do dyspozycji ekspozytury Oddziału II Szt. Gł. nr 5⁷⁴. Po wydaniu dyspozycji udał się do Równego.

W Równym okazało się, że Naczelne Dowództwo WP przeniosło się z Werby do Młynowa, w rezultacie czego na nowe miejsce pobytu szefa wywiadu KOP wraz z towarzyszącym mu personelem wyznaczono Czortków.

Pierwsze wiadomości o agresji ZSRR w dniu 17 września 1939 r. zostały przekazane Kwaterze Naczelnego Wodza o godz. 4⁴⁵ przez ekspozyturę Oddziału II nr 5 kierowaną przez mjr. dypl. Józefa Bieńkowskiego. Następne informacje zostały przekazane przez oficera Szefostwa Wywiadu KOP kpt. Jerzego Fryzendorfa. O godz. 5⁰⁰ mjr J. Gurb ski powiadomił Naczelne Dowództwo o działaniach Armii Czerwonej we wszystkich rejonach, z którymi Szefostwo Wywiadu KOP miało jeszcze łączność⁷⁵.

17 września 1939 r. późnym wieczorem Szefostwo Wywiadu KOP dołączyło do Oddziału II w Kosowie, skąd wraz z nim wyruszyło w kierunku granicy rumuńskiej. Około godz. 4⁰⁰ 18 września przekroczyło wraz z Oddziałem II granicę rumuńską kończąc swoją działalność.

⁷³ Miejscowość położona ok. 12 km na północ od Włodzimierza Wołyńskiego. Było to jedno z m.p. Naczelnego Dowództwa WP w drodze na przedmoście rumuńskie.

⁷⁴ W międzyczasie ekspozytura Oddziału II Szt.Gł. nr 5 ewakuowała się z Lwowa do Równego.

⁷⁵ Ibidem; K. Skrzywan, Wkroczenie Armii czerwonej do Polski 17.09.1939 [w:] *Napaść sowiecka 1939*, red. J. Jasnowski i E. Szczepanik, Londyn 1985, s. 65.

Brak dostatecznej ilości materiałów archiwalnych, zwłaszcza z okresu poprzedzającego agresję sowiecką, uniemożliwia na obecnym etapie badań sformułowanie wiążącej oceny działalności wywiadu KOP. Nie ulega jednak wątpliwości, że potrzeba takiej oceny w kontekście oceny działalności Oddziału II Szt. Gł. jest jak najbardziej potrzebna. Niniejszy zarys dotyczący wywiadu KOP stanowi próbę może nie samej oceny jego efektywności, ale pokazania jego struktur w latach 1924-1939 i niektórych aspektów jego działalności.

Załącznik nr 1

Stan etatowy i faktyczny placówek wywiadowczych KOP na dzień 1.01.1931 r.

Oddział KOP		Ofic.	Szeregowych			Uwagi
			Pdf. zaw.	Szer. niezaw.	Razem	
Plac. wyw. nr 1 Suwałki	Etat pokojowy	3	3	4	7	x) do tego 1 p.c.k.*
	Stan faktyczny	2	1 ^{x)}	6	7	
Plac. wyw. nr 2 Wilno	Etat pokojowy	3	3	4	7	
	Stan faktyczny	3	3		3	
Plac. wyw. nr 3 Głębokie	Etat pokojowy	3	3	4	7	x) do tego 1 p.c.k.
	Stan faktyczny	2	1 ^{x)}	1	2	
Plac. wyw. nr 4 Wilejka	Etat pokojowy	3	3	4	7	
	Stan faktyczny	3	1	5	6	
Plac. wyw. nr 5 Stołpce	Etat pokojowy	3	3	4	7	x) do tego 1 p.c.k.
	Stan faktyczny	2	2 ^{x)}	1	3	
Plac. wyw. nr 6 Łachwa	Etat pokojowy	3	3	4	7	x) do tego 1 p.c.k.
	Stan faktyczny	2	1 ^{x)}	2	3	
Plac. wyw. nr 7 Rokitno	Etat pokojowy	3	3	4	7	x) do tego 2 p.c.k.
	Stan faktyczny	3	1 ^{x)}	5	6	
Plac. wyw. nr 8 Równe	Etat pokojowy	3	3	4	7	x) do tego 1 p.c.k.
	Stan faktyczny	2	1 ^{x)}	4	5	
Plac. wyw. nr 9 Czortków	Etat pokojowy	3	3	4	7	
	Stan faktyczny	3	2	4	6	

*Pracownik cywilny kontraktowy

Źródło: Stan etatowy KOP na dzień 1.01.1931. ASGran., 541.937; M. Jabłonowski, W. Janowski, B. Polak, J. Prochwicz, op. cit., s.213-214.

ppor. Iwona Marczuk

CS SG w Kętrzynie

PRAWO O CUDZOZIEMCACH W ZJEDNOCZONYM KRÓLESTWIE WIELKIEJ BRYTANII I IRLANDII PÓŁNOCNEJ

Skład terytorialny Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii stanowią obszary: Anglii, Szkocji, Walii, Północnej Irlandii – Ulsteru (oraz wielu wysp znajdujących się w pobliżu wybrzeża).

Wewnętrzne granice Zjednoczonego Królestwa praktycznie nie istnieją. Nie są one chronione, nie dokonuje się tam kontroli granicznej, dzięki czemu możliwy jest swobodny przepływ ludności na terytorium państwa. Jest to wolność, która wymaga wzmocnienia granic zewnętrznych tego obszaru, jak również efektywnej i odstraszałającej polityki wydalania nielegalnych imigrantów. Walka z nielegalną imigracją jest głównym zadaniem stojącym przed Zjednoczonym Królestwem. Środki podjęte w tym kontekście mają za zadanie wzmocnienie integracji Zjednoczonego Królestwa, a w szczególności umożliwienie szybszego przekształcenia się w obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości.

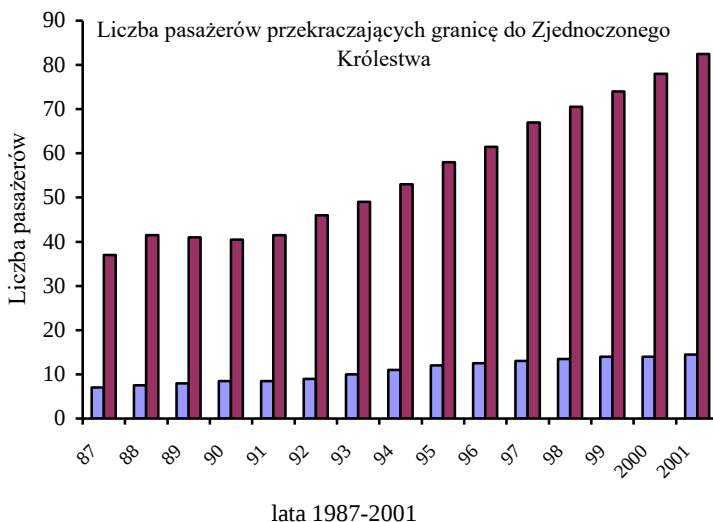
W każdym obszarze życia Zjednoczonego Królestwa można zauważyć wpływ obecności imigrantów z całego świata. W polityce i życiu publicznym, gospodarce i instytucjach użyteczności publicznej, medycynie, prawie, nauczaniu, życiu kulturalnym i sportowym, zarówno indywidualne osoby, jak i społeczności wywarły pozytywny wpływ, wspomagając rozwój Wielkiej Brytanii. Rozwój ten wpisał się w brytyjską tożsamość narodową, która stanowi odbicie brytyjskiego wielokulturowego i wielorasowego społeczeństwa.

Przyczyny migracji do Wielkiej Brytanii są bardzo różne. Najczęściej jest to poszukiwanie lepszych warunków życia dla siebie i dla rodziny. Podobne tendencje daje się zauważyć w innych krajach Europy Zachodniej, w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Kanadzie i Australii.

W ostatnich latach zaobserwować można znaczny wzrost liczby pasażerów podróżujących do Zjednoczonego Królestwa, włączając obywateli brytyjskich powracających do kraju, (od roku 1991 wzrost ten utrzy-

muje się mniej więcej na stałym poziomie i wynosi średnio ok. 8% rocznie). W ciągu ostatnich dziesięciu lat liczba wjazdów do Wielkiej Brytanii wzrosła z 55 milionów w 1992 do 97 milionów w 2001 roku.

Liczba pasażerów przekraczających granicę do Zjednoczonego Królestwa*

- obywatele brytyjscy i innych krajów Unii Europejskiej
- obywatele państw spoza Unii Europejskiej

Jednym z aktów prawnych obecnie obowiązujących w Zjednoczonym Królestwie jest „The Immigration and Asylum Act” [ustawa imigracyjna i azylowa – tłum. I.M.], która weszła w życie 11 listopada 1999 roku. Uzupełnia ona i poprawia „The Immigration Act 1971”. Głównym założeniem „The Immigration and Asylum Act 1999” jest wprowadzenie w życie kluczowych propozycji zawartych w „Fairer, Faster and Firmer – A Modern Approach to Immigration and Asylum”, czyli tzw. „Government’s White Paper” z 27 lipca 1998 r. Propozycje te dotyczą unowocześnienia i zintegrowania brytyjskiego systemu azylowego i imigracyjnego.

* <http://www.statistics.gov.uk/statbase/source.asp?vlink=135>,
<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/statsprogl.html>.

Głównym celem nowych rozwiązań, wprowadzonych przez ustawę z 1999 r., jest rozwinięcie bardziej elastycznego i sprawniej funkcjonującego systemu kontroli imigracji. Kolejnym założeniem jest wzmocnienie niezbędnej kontroli w celu niezezwolenia na wjazd osobom niespełniającym warunków oraz osobom niepożądanym.

Inne omawiane tu akty prawne to:

„The Anti-Terrorism, Crime, Security Act 2001”,
„The Asylum and Immigration Appeals Act 1993”,
„Criminal Law Act 1967”,
„The Immigration Acts 1971”,
„The Immigration Act 1988”,
„The Immigration Direction 1996 – Places of Detention”,
„The Immigration Direction 2000 of The Minister of State Home Office”,
„The Immigration (European Economic Area) Order 1994”,
„The Immigration Rules 1997”,
„Public Order Act 1986”,
„Secure Borders, Safe Heaven Integration with Diversity in Modern Britain 2002 White Paper”.

Procedury kontroli przedwjazdowej

Przez ostatnie lata rola przedwjazdowego elementu kontroli imigracyjnej znacząco wzrosła. Pełni ona ważną rolę dostarczając rządowi brytyjskiemu wskazówek dotyczących polityki imigracyjnej. W związku z tym, że chęć przyjazdu do Zjednoczonego Królestwa łączy się z poprawą warunków życia, nasilają się próby ominięcia kontroli zarówno przez osoby prywatne, jak i przez członków organizacji przestępczych. Częste przypadki użycia fałszywych lub skradzionych dokumentów stanowią namacalny dowód na to, iż każda istniejąca lub potencjalna luka w kontroli paszportowej mogą zostać wykorzystane w celu nielegalnego wjazdu do kraju i pobytu na jego terytorium.

Entry clearance

Efektywność takiego działania zapewnia kontrola polegająca na użyciu wiz, a także wprowadzonej w 2000 r. przez rząd brytyjski kontroli przedwjazdowej oraz wydawaniu entry clearance, która przybiera postać

wizy (dla podróżnych w ruchu wizowym) lub certyfikatu wjazdu w postaci stampili (dla podróżnych poza ruchem wizowym). Procedury te stanowią rezultat zmian wynikających z ustawy imigracyjnej i azylowej z 1999 r.

Do dnia 2 października 2000 r. wizy brytyjskie były wydawane w brytyjskich placówkach zagranicznych, ale ostateczną decyzję o zezwoleniu na wjazd do kraju podejmował urzędnik imigracyjny w czasie kontroli wjazdowej.

W interesie podróżnego jest wiedzieć, jeszcze przed rozpoczęciem podróży, czy jego przyjazd do Zjednoczonego Królestwa nie jest niepożądany lub niemożliwy. W chwili obecnej urzędnik wydając entry clearance za granicą gwarantuje zezwolenie na wjazd do Zjednoczonego Królestwa, a zadaniem urzędnika imigracyjnego w czasie kontroli wjazdowej jest jedynie sprawdzenie autentyczności i ważności entry clearance oraz autentyczności i ważności paszportu, w którym została ona zamieszczona.

Placówki kontroli przedwjazdowej znajdują się na terytorium wielu państw obcych, a uzyskanie entry clearance możliwe jest w ciągu 24 godz.

Chociaż koszty administracyjne tego przedsięwzięcia są dosyć wysokie, pokrywane są one w całości z opłat za entry clearance oraz procedury kontroli przedwjazdowej. Jest ono opłacalne dla UK o tyle, że unika się ponoszenia kosztów odmowy wjazdu (koszty zatrzymania osoby, jej usunięcia z UK oraz koszty poniesione z budżetu państwa na opiekę zdrowotną, edukację w przypadku kiedy osoba jest już faktycznie w UK) nie wspominając o kosztach, jakie ponosi sam podróżny (dojazd do granicy UK oraz ewentualne koszty dokonanych wcześniej rezerwacji zakwaterowania czy wyżywienia).

Kolejną zaletą entry clearance jest cena – jej koszt jest identyczny z kosztem dotychczas funkcjonującej wizy jednokrotnej. Dodatkowo pozwala ona na dowolne podróże w obrębie granic państwa oraz zapewnia nieograniczoną częstość przekraczania granicy państwowej w okresie obowiązywania jej ważności (6 miesięcy od daty wydania).

Osoby często podróżujące, np. w interesach lub w związku z wykonywaniem pracy za granicą, mogą nadal składać formularze wizowe na wizy wielokrotne ważne przez 1 rok, 2 lata lub 5 lat. Każda wizyta

w okresie ważności wizy może trwać maksimum 6 miesięcy w ciągu roku.

Nadzór nad placówkami dokonującymi kontroli przedwjazdowej sprawuje zarząd rezydujący w UK, którego członkowie zostali wyłonieni z resortu spraw wewnętrznych oraz z resortu spraw zagranicznych. Taki system zapewnia zintegrowane działanie w zakresie kontroli paszportowej. Wykorzystywane są nowoczesne technologie zapisu elektronicznego, co umożliwia szybkie i sprawne przetwarzanie zgłoszeń do kontroli przedwjazdowej, obsługę podróżnych w przejściach granicznych oraz dokonywanie kontroli legalności pobytu.

Prawo odwołania się od odmowy wydania wizy lub entry clearance

Prawo do odwołania się jest ograniczone do osób, których przyjazd następuje w celu odwiedzin członka rodziny. Odwołanie takie rozpatrywane jest w trybie przyspieszonym. Osoba składająca odwołanie od odmowy wydania wizy pokrywa częściowo koszty odwołania. Koszty są zmienne w zależności od sprawy. Osoba odwołująca się może w dowolnym czasie ponownie złożyć wniosek o wydanie wizy.

Oficerowie do Współpracy z Liniami Lotniczymi (ALOs)

Jednym z najbardziej efektywnych sposobów zapobiegania nielegalnej imigracji wprowadzonym przez służby imigracyjne (na mocy ustawy imigracyjnej z 1993 r.) było umieszczenie za granicą pięciu Oficerów do Współpracy z Liniami Lotniczymi (ALOs – Airline Liaison Officers), których zadaniem jest współpraca z władzami, przewoźnikami i służbami imigracyjnymi innych krajów, udzielanie porad i prowadzenie szkoleń oraz walka z fałszowaniem dokumentów i innymi oszustwami. Dzięki „The Immigration and Asylum Act 1999” możliwe było zatrudnienie czterokrotnie większej liczby ALOs.

Odpowiedzialność przewoźnika

Ustawa imigracyjna z 1987 r. („The Immigration Act 1987”) wprowadziła instytucję odpowiedzialności przewoźnika (Carrier Liability). Nakładała ona na linie lotnicze obowiązek szczegółowej kontroli dokumentów podróży pasażerów. Wprowadzono kary za każdego pasażera nieposiadającego odpowiednich dokumentów. Obecnie wszyscy prze-

woźnicy („The Immigration and Asylum Act 1999” rozszerzyła odpowiedzialność przewoźnika na wszystkie rodzaje transportu pasażerskiego) mają obowiązek – zgodnie z przepisami krajowymi opartymi na art. 26 (1)(b) Konwencji Schengen – upewnienia się, że ich pasażerowie posiadają dokumenty podróży niezbędne do wjazdu na terytorium Zjednoczonego Królestwa. Jeśli obywatele państw trzecich przedostaną się na terytorium Zjednoczonego Królestwa bez wymaganych dokumentów, na przewoźników nakładane są sankcje karne i obowiązek przekazania tych podróżnych do kraju, z którego rozpoczęli podróż. Wielu przewoźników zostało obciążonych karą pieniężną, która obecnie wynosi £ 2.000 za pasażera.

Na mocy ustawy imigracyjnej z 1999 r. kierowca ciężarówki może również zostać ukarany grzywną za brak właściwej dokumentacji dotyczącej przewożonego towaru lub za przewożenie nielegalnych imigrantów. W obydwu wymienionych przypadkach kierowca popełnia przestępstwo według kodeksu cywilnego, w związku z czym minister spraw wewnętrznych ma prawo nałożyć na niego grzywnę, zarekwirować środek transportu wraz z towarem, który może sprzedać w celu pokrycia kosztów związanych z popełnieniem przestępstwa (grzywna, czynności procesowe).

Urzednicy pracujący za granicą w placówkach konsularnych oraz pracownicy obsługi firm przewozowych przechodzą specjalistyczne szkolenia prowadzone przez profesjonalistów w zakresie wymogów dotyczących dokumentów podróży oraz w zakresie rozpoznawania fałszerstw. Od momentu wprowadzenia odpowiedzialności przewoźnika szkolenie takie odbyło około 190 przewoźników z 90 krajów.

Kontrola wjazdowa

Zezwolenie na wjazd (entry leave)

Cudzoziemiec może przekroczyć granicę oraz przebywać na terytorium Wielkiej Brytanii, jeżeli do kontroli granicznej przedstawi:

- ważny paszport lub inny dokument podróży potwierdzający jego tożsamość i narodowość;
- wizę, jeżeli jest wymagana;

- zezwolenie na wjazd lub pobyt;
- oraz udzieli informacji, dzięki którym służby imigracyjne będą mogły określić czy podróżny potrzebuje zezwolenia na wjazd i na jakich warunkach może być ono udzielone.

Zezwolenie na wjazd osoby, której paszport ma ograniczenie ważności czasowej, musi być ograniczone czasowo do dwóch miesięcy przed upływem daty ważności paszportu.

Od obywateli brytyjskich wymaga się paszportu wydanego przez Zjednoczone Królestwo lub certyfikatu potwierdzającego posiadanie prawa do zamieszkania, wpisu meldunkowego, wydanego przez lub w imieniu rządu brytyjskiego.

Osoby wymienione poniżej mogą przekraczać granicę Zjednoczonego Królestwa bez zezwolenia na wjazd, jeśli posiadają paszport wydany przez Zjednoczone Królestwo przed 1973 r.:

- obywatele terytoriów podległych Zjednoczonemu Królestwu;
- obywatele innych krajów o brytyjskiej narodowości;
- obywatele Brytyjcy zamieszkali za granicą;
- osoby chronione czasowo na terytorium Zjednoczonego Królestwa.

Zezwolenia na wjazd do Wielkiej Brytanii wymaga się od osoby, która nie jest obywatelem, ani członkiem rodziny obywatela:

- brytyjskiego,
- Brytyjskiej Wspólnoty Narodów, posiadającym prawo stałego pobytu,
- Unii Europejskiej (The Immigration Order 1994).

Zezwolenie takie wydawane jest przez oficera imigracyjnego w czasie kontroli granicznej (chyba że podróżny uzyskał entry clearance w ramach kontroli przedwjazdowej). Jego forma lub sposób wydania określany jest na drodze rozporządzenia przez ministra spraw wewnętrznych („The Immigration and Asylum Act 1999” sekcja 1, 3A (2) b). Jest ono udzielane w formie pisemnej (stempel) w paszporcie lub dokumencie podróży. Oficer imigracyjny może wydać zezwolenie z ograniczeniem czasowym lub dotyczącym krotności przekraczania granicy. Jeżeli czas został oznaczony, oficer imigracyjny ma prawo nałożyć na podróżnego obowiązek zarejestrowania się na posterunku Policji, może także zabronić podejmowania pracy zarobkowej. Wszelkie ograniczenia umieszczane są na zezwoleniu. („The Immigration and Asylum Act 1999” sekcja 1, 2).

Zintegrowane Jednostki Entry Clearance

Nowe wizy brytyjskie weszły w życie jako Zintegrowane Jednostki Entry Clearance (Joint Entry Clearance Unit – JECU) w czerwcu 2000 roku. Nadzór nad procesem wydawania JECU sprawują wspólnie Ministerstwo Spraw Zagranicznych (Foreign and Commonwealth Office) oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (Home Office). JECU obejmują zarówno wizy, jak i entry clearance.

Kwestionariusze o wydanie wizy lub entry clearance rozpatrywane są przez specjalnych urzędników w Misjach Brytyjskich (UK Missions). Zasady i sposób pracy zarówno urzędników wizowych jak i oficerów imigracyjnych regulowane są przez „Zasady Imigracyjne” (The Immigration Rules), oparte na ustawie imigracyjnej i azylowej. Urzędnicy ci współpracują blisko z Dyrektoriatem do spraw Imigracji i Narodowości Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (Immigration and Nationality Directorate of the Home Office).

Polityka imigracyjna w zakresie JECU ma na celu:

- używanie entry clearance jako zaproszenia do legalnego wjazdu i pobytu na terytorium Zjednoczonego Królestwa, a także celem zapobiegania pobytowi osób niespełniających warunków określonych w „Zasadach Imigracyjnych”,
- zapewnienie, że zarówno przyczyny jak i cele polityki imigracyjnej mają na celu głównie dobro i interes państwa i są one zgodne z polityką zagraniczną Zjednoczonego Królestwa,
- postępowanie z podróżnymi w sposób uczciwy, otwarty, sprawiedliwy,
- upewnienie się, że podróżny posiada środki pieniężne w ilości wystarczającej na utrzymanie w czasie pobytu na terytorium kraju.

Wizy Schengen

Zgodnie z warunkami określonymi przez Porozumienie Wykonawcze do Traktatu z Schengen (1995 r.) na terytorium państw sygnatariuszy obowiązują wizy Schengen wydawane na pobyt krótkoterminowy do 90 dni w ciągu 6 miesięcy. Wiza Schengen wydana przez jakikolwiek kraj zgodnie z zasadami Schengen jest ważna na podróże we wszystkich krajach Schengen.

Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii oraz Irlandia są jedynymi krajami Unii Europejskiej, które nie przystąpiły do Traktatu Schengen i nie wprowadziły wizy Schengen. Państwa te wyraziły wolę uczestniczenia w niektórych postanowieniach dorobku prawnego Schengen. Porozumienia z Wielką Brytanią zostały zatwierdzone dzięki decyzji Rady z dnia 29 maja 2000 r. (2000/365/EC).

Posiadacze ważnych wiz Schengen otrzymują wizę do Wielkiej Brytanii lub Irlandii w ciągu kilku dni. Te same zasady obowiązują, jeśli chodzi o sytuację odwrotną. Natomiast obywatele Indii podróżujący do Wielkiej Brytanii lub Irlandii muszą zgłaszać się po odrębne wizy.

Wiza brytyjska

W Wielkiej Brytanii i Irlandii, tak jak w krajach Schengen, używa się tych samych naklejek wizowych. Różnica polega jedynie na tym, że w górnej części naklejki znajduje się ograniczenie ważności terytorialnej do terytorium Wielkiej Brytanii i Irlandii.

Wymagania wizowe przy wjeździe do Zjednoczonego Królestwa

1. Od niżej wymienionych osób wymaga się posiadania wizy przy przekraczaniu granicy Zjednoczonego Królestwa:

a) obywatele niżej wymienionych państw lub obszarów:

Afganistan,	Chiny,
Albania,	Czad,
Algieria,	Egipt,
Angola,	Erytrea,
Arabia Saudyjska,	Etiopia,
Armenia,	Filipiny,
Azerbejdżan,	Gabon,
Bangladesz,	Gruzja,
Bhutan,	Gujana,
Białoruś,	Gwinea,
Birma,	Gwinea- Bissau,
Bośnia-Hercegowina,	Gwinea Równikowa,
Bułgaria,	Haiti,
Burkina Faso,	Indie,
Burundi,	Indonezja,

Iran,
Irak,
Jemen,
Jordania,
Kambodża,
Kamerun,
Kazachstan,
Kirgistan,
Komory,
Kongo,
Korea Północna,
Kuba,
Laos,
Liban,
Liberia,
Libia,
Macedonia,
Madagaskar,
Mali,
Maroko,
Mauretania,
Mołdawia,
Mongolia,
Mozambik,
Nepal,
Nigeria,
Oman,

Pakistan,
Republika Środkowo-
afrykańska,
Republika Zielonego
Przylądka,
Rosja,
Ruanda,
Rumunia,
Senegal,
Somalia,
Sri Lanka,
Sudan,
Syria,
Tadżykistan,
Tajlandia,
Tajwan,
Togo,
Tunezja,
Turcja,
Turkmenistan,
Uganda,
Ukraina,
Uzbekistan,
Wietnam,
Wyspa Świętego Tomasza
i Książęca,
Zair,

państwa wchodzące w skład dawnej Jugosławii wyłączając Chorwację (z Zagrzebiem) i Słowenię;

- b) posiadacze paszportów lub dokumentów podróży wydanych przez organy paszportowe państw należących do dawnego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich lub Socjalistycznej Federalnej Republiki Jugosławii;
- c) bezpaństwowcy;
- d) osoby posiadające dokumenty nie stwierdzające narodowości posiadacza.

2. Od następujących osób nie wymaga się posiadania wizy w celu wjazdu na terytorium Zjednoczonego Królestwa:
 - a) osoby zamieszkujące na terenie UK powracające z zagranicy, które (zgodnie z The Immigration Rules – § 18):
 - ◆ w dniu wyjazdu posiadały nieograniczone czasowo zezwolenie na wjazd lub pobyt na terenie UK oraz
 - ◆ nie przebywały poza granicami UK dłużej niż 2 lata oraz
 - ◆ nie otrzymały zasiłku z funduszu publicznego w celu opuszczenia terytorium UK oraz
 - ◆ oczekują na zezwolenie na osiedlenie się;
 - b) osoby, które powracają do UK w okresie obowiązywania wcześniej wydanego zezwolenia pod warunkiem, że:
 - ◆ nie zostało ono wydane na czas 6 miesięcy lub mniej;
 - ◆ nie zostało przedłużone przez upoważniony organ;
 - c) posiadacze genewskiego Travel Document wydanego na mocy Konwencji Genewskiej z 1951 r. przez kraje będące sygnatariuszami Porozumienia Rady Europy z 1959 r., jeżeli przybywają do kraju z wizytą na czas nie dłuższy niż 3 miesiące.

Pozwolenie na pracę

Od obywateli niżej wymienionych państw nie wymaga się pozwoleń na pracę w Anglii, Szkocji i Walii. Osoby te mają obowiązek zarejestrować się w komisariacie Policji, jeśli mają zamiar pozostać na wyżej wymienionym terytorium przez okres dłuższy niż 6 miesięcy:

- obywatele państw należących do Europejskiej Strefy Ekonomicznej,
- obywatele Gibraltaru,
- obywatele Brytyjskiej Wspólnoty Narodów,
- współmałżonkowie i dzieci do 18-tego roku życia pozostające na utrzymaniu osób wymienionych powyżej.

Od obywateli innych krajów wymaga się pozwoleń na pracę zgodnie z Systemem Zezwoleń na Pracę (Work Permit Scheme) funkcjonującym na podstawie ustawy imigracyjnej z 1971 r.

W stosunku do osób wykonujących określone zawody (wolne zawody, osoby duchowne, dziennikarze, marynarze na podstawie kontraktu, obsługa naziemna zagranicznych linii lotniczych, lekarze i dentyści,

obsługa ambasad w trakcie stażu, osoby zakładające własną działalność gospodarczą, pracownicy sezonowi i uczestnicy programowej wymiany, osoby przybywające w ramach wizyty służbowej) obowiązek uzyskania pozwolenia na pracę jest odroczony do 12 miesięcy.

Formularz zgłoszenia musi zostać złożony w Biurze Pracy, nie później niż 6 miesięcy przed przybyciem do Wielkiej Brytanii.

Wydalenia i deportacja

Walka z nielegalną migracją znajduje się w centrum uwagi wielu państw, także Wielkiej Brytanii. Bezpieczeństwo własnych obywateli wymaga ciągłej polityki w zakresie wydażeń nielegalnych imigrantów. Zjednoczone Królestwo nie negocjowało w przeszłości umów readmisyjnych z krajami trzecimi. Bazowano jedynie na umowach bilateralnych. Doświadczenia innych krajów potwierdziły, że stosowanie form wydalenia z terytorium państwa na drodze umów readmisyjnych, jest dobrym rozwiązaniem. Wymiana doświadczeń skłoniła Zjednoczone Królestwo do wprowadzenia pilotażowego programu zobowiązania do dobrowolnego opuszczenia terytorium UK przez osoby ubiegające się o azyl, jeżeli ich zgłoszenie spotka się z odmową.

Środki stosowane w zakresie wydażeń

Środki w zakresie wydażeń stosowane w Zjednoczonym Królestwie są zgodne z ustaleniami zawartymi w:

- Europejskiej Konwencji Praw Człowieka z 4 listopada 1950 r.;
- Konwencji Narodów Zjednoczonych Przeciwko Torturom i innym Zbrodniom, Nieludzkiemu Traktowaniu lub Karaniu z 10 grudnia 1984 r.;
- Konwencji Genewskiej dotyczącej Statusu Uchodźców z 28 lipca 1951 r. oraz Protokołu z 31 stycznia 1967 r.;
- Międzynarodowej Konwencji Praw Dziecka z 20 listopada 1989 r.;
- Karty Podstawowych Praw Unii Europejskiej z 13-14 października 2000 r.

Ustawa imigracyjna i azylowa 1999 dopuszcza podjęcie następujących czynności w związku z wydaleniem osoby:

- ♦ **Ustalenie tożsamości** (The Immigration and Asylum Act 1999 sekcja 13) w szczególności przez pobranie odcisków palców.
- ♦ **Wprowadzenie do bazy danych** (Schemat 15 do The Immigration and Asylum Act 1999) obywateli państw trzecich, którzy ubiegają się o wizę lub pozwolenie na pobyt.
- ♦ **Zatrzymanie** (The Immigration Acts 1971 – 1999) celem wykonania wszystkich czynności związanych z wydaleniem lub deportacją.
- ♦ **Nakaz deportacji** stanowiący podstawę zatrzymania cudzoziemca do chwili wykonania deportacji.
- ♦ **Wydalenie pod eskortą** (Immigration and Asylum Act sekcja 14). Konwój jest zabezpieczany przez jednostki specjalnie do tego szkolone. Przewoźnik zaangażowany w przeprowadzenie wydalenia powinien być poinformowany o stopniu zagrożenia zgodnie z Konwencją z Chicago z 7 grudnia 1944 oraz standardami i rekomendacjami przyjętymi przez ICAO.

Zatrzymanie

Efektywność kontroli paszportowej wymaga, aby osoby łamiące przepisy imigracyjne były zatrzymywane. W rzeczywistości tylko około 1,5% wszystkich osób podlegających zatrzymaniu na mocy przepisów imigracyjnych, zostaje faktycznie zatrzymane.

Podstawy prawne zatrzymania ustanowione są przez:

- The Immigration Acts 1971 – 1999,
- Criminal Law Act 1967,
- Public Order Act 1986
- oraz **The Immigration Direction 1996 – Places of Detention** (Zalecenia Dotyczące Imigracji).

Zatrzymanie jako pozbawienie osoby wolności jest środkiem ostatecznym, który powinien być stosowany z wielką ostrożnością, w sytuacjach, gdy zastosowanie innych środków nie przyniosłoby pożądanych efektów.

Zgodnie z brytyjskim prawem imigracyjnym osoba może zostać zatrzymana w następujących okolicznościach:

- jako pasażer, który musi poddać się dalszej kontroli, co ma wpływ na decyzję o udzieleniu zgody na wjazd do kraju; lub

- jako osoba, której odmówiono prawa wjazdu lub która została wydalona z terytorium Zjednoczonego Królestwa; lub
- gdy decyzją sądu osoba ma zostać wydalona z terytorium kraju – do czasu wykonania wyroku sądu; lub
- gdy zostało dostarczone zawiadomienie o zamiarze wydalenia danej osoby z terytorium państwa – do czasu sporządzenia decyzji o wydaleniu; lub
- gdy została wydana decyzja o wydaleniu – do czasu wydalenia lub wyjazdu osoby z terytorium państwa.

Na mocy Immigration Direction 1996 (Zalecenia Imigracyjne) zatrzymane osoby można umieszczać między innymi w następujących miejscach:

- pomieszczenia do kontroli osobistej w portach;
- pomieszczenia należące do Prison Service (służb więziennych);
- ośrodek dla zatrzymanych (detention centre) należący do Immigration Service (służb imigracyjnych) oraz
- policyjna izba zatrzymań.

Jeżeli istnieją przesłanki świadczące na korzyść zatrzymanego, należy go zwolnić. Zatrzymanie osoby i umieszczenie jej w jednym z miejsc wymienionych powyżej jest uzasadnione w następujących okolicznościach:

- gdy istnieje uzasadnione przypuszczenie, że zatrzymany nie dotrzyma terminu czasowego zwolnienia,
- wstępnie, w celu ustalenia tożsamości osoby zatrzymanej,
- gdy termin wydalenia osoby jest bliski.

Zatrzymanie rodzin i dzieci jest środkiem ostatecznym, niestety czasami koniecznym. Jest on stosowany tylko w stosunku do rodzin, które nie posiadają prawa pobytu na terytorium Zjednoczonego Królestwa i odmawiają dobrowolnego opuszczenia terytorium kraju. Takie zatrzymanie powinno być zaplanowane i wykonane w terminie – jeśli to możliwe – jak najbliżej do usunięcia.

Nieletni podróżujący samotnie mogą być zatrzymani tylko w szczególnych przypadkach i zgodnie z Międzynarodową Konwencją Praw Dziecka z 20 listopada 1989 r. Zatrzymanie nie powinno trwać dłużej niż przez noc przy zapewnieniu odpowiedniej opieki, jeśli dla przykładu

nieletni przybywa sam do portu lotniczego. Na czas rozstrzygnięcia sprawy nieletni powinien być umieszczony w instytucji, nad którą nadzór sprawuje miejscowa władza, jeśli niemożliwe jest umieszczenie go w domu odpowiedzialnej rodziny.

Finansowanie wydaleń

Koszty zatrzymania i wydalenia w większości przypadków muszą być pokrywane przez państwo – stąd tak surowe i rozbudowane procedury kontroli przedwjazdowej i wjazdowej. Jednak w miarę istniejących możliwości dąży się do tego, by koszty te były pokrywane przez:

1. Samego obywatela kraju trzeciego:
 - ze środków płatniczych jakie posiada przy sobie;
 - z opłaty gwarancyjnej (security account), pobieranej przy udzielaniu entry clearance.
2. Osoby lub instytucje reprezentujące obywatela kraju trzeciego.

Nakaz deportacji

Nakaz ten nakazuje osobie opuszczenie terytorium kraju, stanowi podstawę do jej zatrzymania do chwili wykonania deportacji oraz zabrania ponownego wjazdu na terytorium kraju w danym przedziale czasu.

Warunki, na podstawie których osoba może być deportowana, zawarte są w ustawie imigracyjnej z 1971 r., a są to:

- a) niezgodność celu pobytu z deklarowanym lub zawartym w pozwoleniu na wjazd i pobyt na terytorium kraju;
- b) przeterminowanie pobytu;
- c) jeżeli deportowanie osoby wiąże się z dobrem państwa;
- d) jeżeli osoba jest małżonkiem lub dzieckiem, które nie ukończyło 18 roku życia, osoby deportowanej (sekcja 5 Immigration Act 1971);
- e) zgodnie z zaleceniem sądu – w stosunku do osoby powyżej 17-tego roku życia oskarżonej o popełnienie wykroczenia zagrożonego karą pozbawienia wolności.

Nakaz jest podpisywany przez ministra spraw wewnętrznych po zbadaniu dodatkowych okoliczności dotyczących cudzoziemca.

We wszystkich wymienionych przypadkach cudzoziemcowi przysługuje prawo odwołania się od nakazu – ograniczone do zmiany państwa lub terytorium, do jakiego osoba ma zostać wydalona.

Nakaz deportowania nie może być wydany wobec osoby, jeśli jej deportowanie jest niezgodne ze zobowiązaniami Zjednoczonego Królestwa wynikającymi z Konwencji Genewskiej i Protokołu Nowojorskiego o Uchodźcach.

Azyl

Zjednoczone Królestwo może pochwalić się tradycją udzielania schronienia uchodźcom szczerze go potrzebującym. Rząd dokłada wszelkich starań, by osoby naprawdę potrzebujące schronienia lub ochrony znalazły je na terytorium Zjednoczonego Królestwa, jednocześnie zapobiegając nadużywaniu procedury azylowej w stosunku do osób chcących migrować z innych powodów.

Definicja uchodźcy i azylanta

Zjednoczone Królestwo jest sygnatariuszem Konwencji Genewskiej z 1951 r. dotyczącej statusu uchodźcy oraz Protokołu Nowojorskiego z 1967 r. Zgodnie z definicją zawartą w Konwencji Genewskiej uchodźcą to osoba, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa.”

Zgodnie z definicją zawartą w Zasadach Imigracyjnych (The Immigration Rules) osobą ubiegającą się o udzielenie azylu w Zjednoczonym Królestwie jest cudzoziemiec, który twierdzi, że wydalenie go lub żądanie opuszczenia przez niego terytorium UK jest niezgodne z postanowieniami Konwencji Genewskiej i Protokołu Nowojorskiego.

Wniosek o udzielenie azylu

Cudzoziemiec może otrzymać azyl w Zjednoczonym Królestwie na swój wniosek. Wszystkie wnioski azylowe złożone w portach lub na terytorium Zjednoczonego Królestwa są rozpatrywane zgodnie z ustaleniami Konwencji Genewskiej przez Departament do Spraw Imigracji i Narodowości (Immigration and Nationality Department) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Wszystkie osoby zwracające się z prośbą o udzielenie azylu mają prawo być wysłuchane, mogą też korzystać z darmowej pomocy lub porady prawnej.

Niektórzy cudzoziemcy w celu rozpatrzenia ich prośby przekazywani są do innych krajów Unii Europejskiej lub do innych krajów Europejskich, jeśli państwa te są sygnatariuszami Konwencji Dublińskiej.

Okres rozpatrywania wniosku wynosi około czterech tygodni (wnioskodawca może być zatrzymany na część lub cały okres czasu niezbędny do rozpatrzenia sprawy).

Obowiązki osób ubiegających się o azyl

Wszyscy wnioskodawcy mają obowiązek współpracować z władzami rozpatrującymi wniosek o udzielenie azylu. W ramach tej współpracy ich obowiązkiem jest:

- podawać prawdziwe okoliczności dotyczące sytuacji, w jakiej się znajdują,
- przestrzegać obowiązującego prawa (składanie wniosku/zeznania zawierającego nieprawdę jest przestępstwem zagrożonym karą pozbawienia wolności do lat dwóch),
- utrzymywać stały kontakt z władzami rozpatrującymi wniosek,
- opuścić terytorium Zjednoczonego Królestwa, gdy ich wniosek zostanie ostatecznie rozpatrzony odmownie.

System pomocy dla uchodźców zwracających się o udzielenie azylu

Uchodźcom nieposiadającym środków na utrzymanie lub posiadającym je w ilości niewystarczającej przyznawana jest pomoc w postaci: tymczasowego zakwaterowania; voucherów na wyżywienie i inne produkty, gotówki w wysokości £10 tygodniowo.

Organizowaniem tego typu pomocy zajmuje się National Asylum Support Service (NASS) – wydział Ministerstwa Spraw Wewnętrznych współpracujący z samorządami lokalnymi w zakresie zapewnienia zakwaterowania oraz zintegrowania się ze społecznością lokalną.

Przyznanie pomocy nie następuje automatycznie, lecz zależy od ilości faktycznie posiadanych środków na utrzymanie, a prawo do otrzymywania wygasa, gdy:

- ◆ osoba opuści miejsce tymczasowego zakwaterowania;
- ◆ odwoła się od decyzji odmownej;
- ◆ po otrzymaniu decyzji odmownej nie opuści terytorium Zjednoczonego Królestwa.

Udzielenie/odmowa udzielenia azylu

Cudzoziemcowi można udzielić azylu jeśli:

- przebywa on na terytorium lub znajduje się w porcie w celu wjazdu do Zjednoczonego Królestwa; i
- jest uchodźcą w rozumieniu Konwencji Genewskiej I Protokołu Nowojorskiego; i
- odmowa udzielenia azylu wiązałaby się z jego powrotem (natychmiastowym lub po upływie czasokresu określonego terminem ważności zezwolenia na wjazd lub pobyt) do kraju, w którym zagrożone jest jego życie lub zdrowie w związku z prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych.

Jeśli cudzoziemiec nie spełnia wyżej wymienionych warunków odmawia mu się udzielenia azylu.

Cudzoziemcy, którym udzielono azylu lub przyznano status uchodźcy, otrzymują bezzwłocznie zezwolenie na zamieszkanie na czas określony lub osiedlenie się oraz pomoc niezbędną do zbudowania nowego życia (nawet jeśli wjechał na terytorium państwa bez pozwolenia lub przeterminował pobyt).

Prawo do odwołania się od decyzji

Prawo do odwołania się od decyzji regulują „Asylum and Immigration Appeals Act 1993”, „Asylum and Immigration Act 1996 and the Asylum Appeals (Procedure) Rules 1996”. Odmowa udzielenia azylu wraz z informacją o przyczynach takiej decyzji wręczana jest zainteresowanemu w formie pisemnej. Jednocześnie zainteresowany jest informowany o przysługującym mu prawie i sposobie odwołania się od decyzji.

Obecnie funkcjonuje jednostopniowy system odwoławczy, obsługiwany przez sędziów, którzy rozpatrują także odwołania od nakazu wydalenia. Cudzoziemcy, których odwołanie zostało rozpatrzone negatyw-

nie, muszą opuścić terytorium UK. Jeżeli jest to konieczne mogą zostać wydalenii.

Współmałżonkowie i dzieci

Współmałżonek lub dziecko może zostać ujęty we wniosku o udzielenie azylu. W takiej sytuacji – jeśli azyl zostanie udzielony wnioskodawcy, współmałżonkowi lub dziecku – udziela się zezwolenia na pobyt, zamieszkanie na taki sam okres. W sytuacji, gdy członkowie rodziny składają wnioski oddzielnie, każdy z nich rozpatrywany jest indywidualnie.

Dzieci podróżujące samotnie

Dzieci podróżujące samotnie mogą również złożyć wniosek azylowy. Wnioski te rozpatrywane są ze szczególną uwagą i ostrożnością. Szczególną uwagę przykładą się do ryzyka, jakie wiąże się z powrotem do własnego kraju, nie biorąc pod rozwagę rozwoju umysłowego dziecka, czy stanu świadomości zaistniałej sytuacji. Najważniejsze jest dobro dziecka. Z dzieckiem nie przeprowadza się rozmowy wyjaśniającej przyczyny złożenia wniosku o azyl, jeżeli istnieje możliwość pozyskania informacji na ten temat w inny sposób. Jeśli przeprowadzenie takiej rozmowy jest niezbędne, przeprowadza się ją w obecności jednego z rodziców, opiekuna, przedstawiciela lub innej osoby dorosłej, odpowiedzialnej za dziecko w danym czasie. Dziecko w czasie rozmowy musi mieć zapewniony spokój oraz możliwość wypowiadania się w taki sposób, jaki mu odpowiada.

Zmiany po 11 września 2001 roku

Zmiany wprowadzone przez The Anti-Terrorism, Crime & Security Act 2001

Powstanie „The Anti-Terrorism, Crime & Security Act 2001” uwarunkowane było wydarzeniami z 11-go września 2001 roku, które nałożyły na rząd obowiązek dokonania poprawek istniejących już aktów prawnych. W obliczu zagrożenia wystąpieniem aktów terroru koniecznym stało się zapewnienie wyższych standardów bezpieczeństwa dla obywateli brytyjskich w kraju i za granicą. Nowa ustawa spełnia te wymagania rozszerzając istniejące już prawa Służb Bezpieczeństwa Lotów.

Wszystkie uregulowania prawne zawarte w „The Anti-Terrorism, Crime & Security Act 2001” zgodne są z postanowieniami Konwencji Genewskiej, ale rząd brytyjski uznał za stosowne wyłączyć art. 5(1) Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w związku z rozszerzeniem prawa zatrzymywania osób. Decyzja taka jednakże uderza bezpośrednio tylko w osoby dające podstawy do uzasadnionych podejrzeń o (współ)udział w aktach terroru, co stanowi dostateczne uzasadnienie takiego działania.

Głównym celem ustawy jest wzmoczenie działalności antyterrorystycznej i obronnej, między innymi poprzez:

- wprowadzenie możliwości kontrolowania i przejmowania środków finansowych przeznaczonych i pochodzących z działalności terrorystycznej,
- nadanie spójności i płynności procesom kontroli granicznej,
- potępienie nienawiści i prześladowań na tle odmienności religijnej i rasowej,
- wypełnienie luk prawnych dotyczących produkcji broni masowego rażenia,
- zapewnienie zaostrzonych rygorów bezpieczeństwa w kontakcie z toksynami, substancjami patogennymi,
- rozszerzenie uprawnień Policji i Służb Bezpieczeństwa Lotów,
- wprowadzenie w życie umów międzynarodowych dotyczących przeciwdziałania terroryzmowi,
- wprowadzenie poprawek i zmian do „The Aviation Security Act 1982, the Civil Aviation Act 1982 and the Police and Criminal Evidence Act 1984, The Terrorism Act 2000 oraz The Immigration Rules”.

Nowa ustawa antyterrorystyczna daje Służbom Bezpieczeństwa Lotów prawo do zatrzymywania i aresztowania osób podejrzanych o działalność terrorystyczną bez konieczności podawania podstaw prawnych i faktycznych. Ustanawia kary i środki karne na osoby bezprawnie przebywające na pokładzie statków powietrznych oraz procedury wydalenia tych osób z terytorium UK, jakim jest także pokład statku powietrznego. Ponadto ustanawia ona nowe prawa dla Służb Bezpieczeństwa Lotów (łącznie z prawem zatrzymania statku powietrznego – sekcja 86, 87 ustawy), które służąc mają ustanowieniu wysokich standardów bezpie-

czeństwa obowiązujących w brytyjskich portach lotniczych oraz zasady współdziałania z Policją w sytuacjach nadzwyczajnych, zaistniałych na lotniskach.

Wzmocnienie ochrony granicy państwowej

Rozszerzono system Oficerów do Współpracy z Liniami Lotniczymi (ALO's), których zadaniem jest uniemożliwić podróż do Zjednoczonego Królestwa osobom nieposiadającym odpowiednich dokumentów, jeszcze przed rozpoczęciem podróży. Ponadto wprowadzono również obowiązek wizowy dla obywateli i mieszkańców tych regionów i państw, gdzie zaobserwowano nasilone próby nielegalnego przekroczenia granicy do Zjednoczonego Królestwa. Poza granicami kraju umieszczono oficerów imigracyjnych dokonujących kontroli pasażerów podróżujących do Zjednoczonego Królestwa i wystawiających „entry clearance”.

Wprowadzono system, dzięki któremu brytyjscy oficerowie imigracyjni prowadzą kontrolę paszportową we francuskich stacjach przewoźnika Eurostar – nazywaną kontrolą zestawioną (juxtaposed controls).

Kolejnym przedsięwzięciem jest wprowadzenie nowych koncepcji przesiewowej kontroli pasażerów przed podróżą do Zjednoczonego Królestwa. Wprowadzenie zaawansowanych technologii identyfikacji tożsamości osób na podstawie tęczy krwi czy odbitek linii papilarnych wpłynęło również w znacznym stopniu na wzrost bezpieczeństwa pasażerów.

Kontrola środków transportu przy pomocy urządzeń dozymetrycznych, skanowanie promieniami rentgenowskimi, użycie kamer wykrywających źródła promieniowania podczerwonego – wszystkie te przedsięwzięcia zmierzają w kierunku lepszego wykrywania osób chcących uniknąć kontroli granicznej oraz podejmujących próby nielegalnego przedostania się na terytorium Zjednoczonego Królestwa. Wszystkie działania podejmowane są wspólnie z innymi członkami Unii Europejskiej i mają na celu wzmocnienie zewnętrznych granic unijnych.

„Secure Borders, Safe Heaven”

Dzięki dokumentowi „Bezpieczne granice, bezpieczne niebo” (Secure Borders, Safe Haven) wprowadzono program zatytułowany „Authority to Carry”, który pozwala przewoźnikom korzystać z bazy danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w celu sprawdzania pasażerów

i upewnienia się, że nie figurują oni jako niepożądani na terytorium Zjednoczonego Królestwa. Program ten nie znosi kontroli granicznej w stosunku do pasażerów sprawdzonych w bazach danych, ale ułatwia pracę przewoźnikom i zwiększa szansę, że osoba figurująca w bazach danych nie rozpocznie podróży.

W celu utrudnienia legalizowania pobytu na drodze zawierania związku małżeńskiego z obywatelem brytyjskim w dokumencie „Secure Borders, Safe Heaven” proponowane są następujące przedsięwzięcia:

- wydłużenie okresu próbnego do 2 lat,
- zmiana zapisu w Zasadach Imigracyjnych (The Immigration Rules) dotyczącego partnerów niezamężnych i ich prawnej niezdolności do zawarcia małżeństwa,
- uproszczenie procedur dla małżonków obywateli brytyjskich posiadających staż pożycia,
- uniemożliwienie legalizacji pobytu, jeżeli zawarcie związku małżeńskiego nastąpiło w ciągu 6 miesięcy od daty wjazdu.

Dokument „Secure Borders, Safe Heaven” przedstawia szereg rozwiązań na miarę XXI wieku. Wszystkie proponowane przedsięwzięcia zasadniczo reformują system imigracyjny, nadawania obywatelstwa brytyjskiego oraz przyznawania azylu prezentując rozumne podejście do globalnych ruchów XXI wieku.

Zjednoczone Królestwo od lat wśród podróżnych cieszy się opinią „fortecy” o wyostrzonych wymaganiach zezwalających na wjazd do kraju, dodatkowo wspomaganej przez naturę – otoczonej zewsząd morzem.

Celem niniejszej pracy była próba przedstawienia podstawowych zagadnień dotyczących polityki imigracyjnej Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii, a w szczególności innowacyjnych procedur kontroli przedwjazdowej, procedur związanych z kontrolą wjazdową, systemu wydalen i deportacji oraz zagadnień związanych z polityką azylową. Ponadto przedstawione zostały zmiany w polityce imigracyjnej i ustawodawstwie brytyjskim, które miały miejsce w związku ze wstrząsającymi wydarzeniami września 2001.

LITERATURA:

- The Anti-Terrorism, Crime & Security Act 2001:
<http://www.publications.parliament.uk/pa/cmpubns.htm>,
<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld199697/ldhansrd/pdvn/home.htm>,
- The Asylum and Immigration Appeals Act 1993
<http://www.legislation.hmso.gov.uk/acts/acts1993>,
- The Asylum and Immigration Act 1996
<http://www.legislation.hmso.gov.uk/acts/acts1996>,
- The Asylum Appeals (Procedure) Rules 1996
<http://www.legislation.hmso.gov.uk/acts/acts1996>,
- The Asylum (Designated Safe Third Countries) Order 2000 No. 2245
<http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20002245.htm>,
- The Asylum Support (Amendment) Regulations 2000 No. 3053
<http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20003053.htm>,
- The Asylum Support Appeals (Procedure) Rules 2000 No. 541
<http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20000541.htm>,
- The Asylum Support Regulations 2000 No. 74
<http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20000074.htm>,
- The Carriers' Liability (Clandestine Entrants) (Code of Practice) Order 2000 No. 684
<http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20000684.htm>,
- The Carriers' Liability (Clandestine Entrants and Sale of Transporters) Regulations 2000 No. 685
<http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20000685.htm>,
- The Carriers' Liability (Clandestine Entrants and Sale of Transporters) (Amendment) Regulations 2001 No. 311
<http://www.legislation.hmso.gov.uk/si/si2001/20010311.htm>,
- The Carrier Liability (Code of Practice) Order 2000
<http://www.hmso.gov.uk/si2000/20000684.htm>,
- The Channel Tunnel (International Arrangements) (Amendment) Order 2000 No. 913
<http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20000913.htm>,
- The Channel Tunnel (International Arrangements) (Amendment No. 2) Order 1775
<http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20001775.htm>,
- The Detention Centre Rules 2001 No. 238.
<http://www.legislation.hmso.gov.uk/si/si2001/20010238>,
- Entry clearance <http://www.fco.gov.uk/news/newstext.asp?4185>,
- Konwencja Genewska 1951
<http://www.unhcr.ch/refworld/refworld/legal/instrume/asylum/1951eng.htm>,
- The Immigration and Asylum Act 1999
<http://www.legislation.hmso.gov.uk/acts/acts1999/19990033.htm>,

- The Immigration and Asylum Appeals (One-Stop Procedure) Regulations 2000 No. 2244 <http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20002244.htm>,
- The Immigration (Control of Entry through Republic of Ireland) (Amendment) Order 2000 No. 1776 <http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20001776.htm>,
- The Immigration (Designation of Travel Bans) Order 2000 No. 2724 <http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20002724.htm>,
- The Immigration (Designation of Travel Bans) (Amendment) Order 2000 No. 3338 <http://www.legislation.hmso.gov.uk/si/si2000/20003338.htm>,
- The Immigration (Form and Manner of Passenger Information) Direction 2000 <http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20002449.htm>,
- The Immigration (Leave to Enter and Remain) Order 2000 No. 1161 <http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20001161.htm>,
- The Immigration (Leave to Enter) Order 2001 No. 2590 <http://www.legislation.hmso.gov.uk/si/si2001/20012590.htm>,
- The Immigration (PACE Codes of Practice) Direction 2000 (Power to arrest and fingerprint) <http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20002000.htm>,
- The Immigration (Passenger Information) Order 2000 No. 912 <http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20000912.htm>,
- The Immigration (Removal Directions) Regulations 2000 No. 2243 <http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20002245.htm>,
- The Immigration (Regularisation Period for Overstayers) Regulations 2000 No. 265 <http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20000265.htm>,
- The Immigration (Variation of Leave) (Amendment) Order 2000 No. 2445 <http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20002445.htm>,
- The Reporting of Suspicious Marriages (Scotland) Regulations 2000 No. 3232 (S9) <http://www.legislation.hmso.gov.uk/si/si2000/20003232.htm>,
- The Reporting of Suspicious Marriages (Northern Ireland) Regulations 2000 No. 3233 <http://www.legislation.hmso.gov.uk/si/si2000/20003233.htm>,
- The Reporting of Suspicious Marriages and the Registration of Marriages (Miscellaneous Amendments) Regulations 2000 No. 3164 <http://www.legislation.hmso.gov.uk/si/si2000/20003164.htm>,
- Secure Borders, Safe Haven: Integration with Diversity in Modern Britain CM 5387 February 2002 White Paper, <http://www.official-documents.co.uk/document/cm40/4018/4018.htm>,
- The Social Security (Immigration and Asylum) Consequential Amendments Regulations 2000 No. 636 (Support for Asylum Seekers) <http://www.hmso.gov.uk/si/si2000/20000636.htm>

ppor. Wioletta Zglińska

ppor. Mariusz Kielc

CS SG w Kętrzynie

PRAWO O CUDZOZIEMCACH W POLSCE I W NIEMCZACH¹

W dniu 01.05.2004 r. Polska dołączy do grupy państw członków Unii Europejskiej przyjmując na siebie obowiązek m.in. wypełniania postanowień zawartych w prawie wspólnotowym oraz porozumieniach z Schengen. Napływ imigrantów na terytorium Polski (już jako członka Unii) musi być objęty określoną kontrolą zgodnie z europejskimi standardami, a wymagania w tej kwestii ze strony państw Unii zaostrzyły się w związku z wydarzeniami 11 września 2001 roku w Nowym Jorku i są bardzo ważnym czynnikiem w polityce integracyjnej Polski z Unią.

Tym trudniejsze zadanie otrzymuje do wykonania polska Straż Graniczna zobowiązana do realizowania na wysokim poziomie standardów w zakresie ochrony granic zewnętrznych, jak również problematyki uchodźców, co zapewni zachowanie zasady swobodnego przepływu osób przy jednoczesnym przeciwdziałaniu napływowi grup niepożądanych cudzoziemców i migracji nielegalnej, w tym osób, które usiłują dotrzeć do naszego kraju w ramach procedur uchodźczych.

Poniższy artykuł przedstawia porównanie wybranych polskich i niemieckich unormowań prawnych zawartych w ustawie o cudzoziemcach (i innych aktach prawa), w ujęciu problemowym.

Organizacje pozarządowe zaangażowane w sprawy cudzoziemców

W **Polsce** w sprawowaniu opieki nad cudzoziemcami ubiegającymi się o status uchodźcy oraz cudzoziemcami, którzy taki status otrzymali,

¹ Spis skrótów: AAV – Zarządzenie dotyczące pobytu i wykonywania pracy zarobkowej, AsylbLG – Ustawa o świadczeniach dla osób ubiegających się o nadanie azylu, AuslG – Ustawa o cudzoziemcach (Ausländergesetz), EGV – Vertrag zur Gründung der Europäischen Gemeinschaft, e. V. – związek zarejestrowany (eingetragener Verein), PWTS – Porozumienie Wykonawcze do Traktatu z Schengen, SGB – Kodeks socjalny.

dużą rolę odgrywają następujące organizacje rządowe i pozarządowe: Urząd ds. Repatriacji i Cudzoziemców, Rada ds. Uchodźców, Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji, Wysoki Komisarz ONZ ds. Uchodźców (UNHCR), Polska Akcja Humanitarna, Polski Czerwony Krzyż, Amnesty International, Caritas, Fundacja Helsińska Praw Człowieka, Klinika Prawa (Legal Clinic) – studencki ośrodek pomocy prawnej.

Natomiast w **Niemczech** sprawą pomocy cudzoziemcom zajmują się następujące organizacje:

- Niemiecki Czerwony Krzyż,
- Caritas,
- Wspólnota Pracy pro Azyl (Arbeitsgemeinschaft pro Asyl e.V.),
- Ekumeniczna Federalna Wspólnota Pracy „Azyl w Kościele“ (Ökumenische Bundesarbeitsgemeinschaft „Asyl in der Kirche“),
- der Diakonie – Verband Migration,
- Federalna Wspólnota Pracy Ośrodków Pomocy Społecznej i Psychologicznej dla Uchodźców i Ofiar Tortur (Bundesweite Arbeitsgemeinschaft der psychosozialen Zentren für Flüchtlinge und Folteropfer e.V.),
- „Refugio“ – Centrum opieki zdrowotnej, doradztwa i psychoterapii dla ofiar tortur i przemocy („Refugio“ – Zentrum für Behandlung, Beratung und Psychotherapie von Folter-, Flucht- und Gewaltopfern e.V.),
- Towarzystwo Wspierania Torturowanych i Prześladowanych (Gesellschaft zur Unterstützung von Gefolterten und Verfolgten e.V.),
- Centralna Poradnia i Ośrodek Opieki dla Cudzoziemców (Zentrale Beratung und Betreuung für AusländerInnen),
- Forum cudzoziemców w Lubece (Flüchtlingsforum in Lübeck),
- Rada Uchodźców Schleswig-Holstein (der Flüchtlingsrat Schleswig-Holstein e.V.).

Warunki wjazdu cudzoziemców na terytorium Polski i Niemiec

Zgodnie z art. 5. Ustawy o cudzoziemcach cudzoziemiec może przekroczyć granicę oraz przebywać na terytorium **Rzeczypospolitej Polskiej**, jeżeli posiada ważny dokument podróży oraz wie, o ile przepisy nie stanowią inaczej.

Ponadto cudzoziemiec wjeżdżający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej winien posiadać i okazać na żądanie uprawnionego organu środki niezbędne do pokrycia kosztów wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przejazdu przez to terytorium, pobytu na nim i wyjazdu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz zezwolenie na wjazd do innego państwa lub na powrót do kraju pochodzenia, jeżeli zezwolenie takie jest wymagane (art. 6.1. Ustawy o cudzoziemcach).

Rozporządzenie MSWiA z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie kontroli granicznej dokonywanej przez funkcjonariuszy Straży Granicznej określa takie formy przeprowadzania kontroli jak:

- pełna,
- uproszczona, wyrywkowa,
- inne.

Pełna kontrola graniczna cudzoziemców obejmuje wykonanie poniższych czynności:

- ◆ sprawdzenie autentyczności i ważności dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy państwowej,
- ◆ stwierdzenie tożsamości na podstawie przedstawionego dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy państwowej,
- ◆ ustalenie, czy osoba nie jest poszukiwana lub uprawnione organy nie zleciły wobec niej albo środka transportu, którym podróżuje, wykonania czynności określonych przepisami odrębnymi, a także wykonanie tych czynności,
- ◆ ustalenie, czy osoba, środek transportu, którym podróżuje oraz przedmioty przez nią przewożone nie zagrażają bezpieczeństwu państwa, porządkowi publicznemu lub zdrowiu publicznemu,
- ◆ wykonanie czynności związanych z gromadzeniem danych z przeprowadzonej kontroli,
- ◆ kontrola osobista, a także przeglądanie zawartości bagaży, środka transportu oraz przewożonego ładunku, w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przez osobę przekraczającą granicę czynu zabronionego pod groźbą kary,
- ◆ sprawdzenie autentyczności i ważności wiz lub innych zezwoleń, jeżeli są wymagane,

- ◆ sprawdzenie spełnienia warunków wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wymaganych na podstawie odrębnych przepisów,
- ◆ ustalenie celu wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- ◆ sprawdzenie, czy opuszczenie terytorium Rzeczypospolitej Polskiej następuje przed upływem okresu ważności wizy lub terminu pobytu określonego na podstawie przepisów odrębnych.

Kontrola uproszczona, kontrola wyrywkowa cudzoziemców może być wprowadzona w przypadkach dużego nasilenia ruchu granicznego.

Natomiast kontrola graniczna osób posiadających paszporty dyplomatyczne lub paszporty zaopatrzone w wizy dyplomatyczne prowadzona jest z uwzględnieniem prawa międzynarodowego, zawartych umów i zwyczajów międzynarodowych (członków międzynarodowych zespołów inspekcyjnych przekraczających granicę państwową w związku z realizacją zobowiązań międzynarodowych).

Warunki wjazdu **na terytorium Republiki Federalnej Niemiec** reguluje niemiecka Ustawa o cudzoziemcach (Ausländergesetz). Zasadniczo od cudzoziemca wymagany jest paszport i zezwolenie na pobyt. Ministerstwo do Spraw Wewnętrznych (Ministerium für Inneres) upoważnione jest dopuścić do wyjątków od tych podstawowych wymogów. Postanowienia te nie mogą być jednak sprzeczne z Rozporządzeniem nr 539/2001 Rady Wspólnoty Europejskiej.

Rozpatrując warunki wjazdu cudzoziemców na terytorium Niemiec należy uwzględnić 3 grupy cudzoziemców:

- obywatele państw Unii Europejskiej i Europejskiego Obszaru Gospodarczego,
- obywatele państw trzecich,
- obywatele państw trzecich zwolnieni z obowiązku wizowego.

Obywatele państw Unii Europejskiej i EOG zgodnie z Traktatem o Utworzeniu Wspólnoty Europejskiej (EGV) mają prawo do:

- swobodnego przemieszczania się (art. 18),
- podejmowania pracy (art. 39),
- osiedlania się (art. 43),
- wykonywania usług (art. 49).

Cudzoziemcy ci są zwolnieni z obowiązku posiadania zezwolenia na pobyt w Niemczech. W przypadku pobytu przekraczającego 3 miesią-

ce cudzoziemcy ci zobowiązani są zgłosić się po zezwolenie na pobyt, które ma jednak tylko deklaracyjny charakter i służy ewidencji.

Kolejną kategorię stanowią obywatele państw trzecich, czyli cudzoziemcy nie będący obywatelami państw członkowskich Unii Europejskiej. Art. 5 ust. 1 PWTS (Porozumienie Wykonawcze do Traktatu z Schengen) reguluje warunki ich wjazdu na pobyt do 3 miesięcy. Cudzoziemcy ci muszą spełnić następujące warunki:

- A. Muszą posiadać ważny dokument lub kilka dokumentów uprawniających do przekroczenia granicy.
- B. Muszą posiadać ważną wizę.
- C. Muszą okazać w uzasadnionych przypadkach dokumenty uzasadniające cel pobytu, środki zapewniające utrzymanie oraz wyjaśnić okoliczności, w jakich będzie się odbywał pobyt.
- D. Nie mogą figurować w rejestrze osób objętych zakazem wjazdu.
- E. nie mogą stanowić zagrożenia dla porządku publicznego, bezpieczeństwa narodowego lub stosunków międzynarodowych.

W zakresie wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich zwolnionych z obowiązku wizowego decydujące znaczenie ma zapis art. 20 ust. 1 PWTS przyznający im swobodę przemieszczania się po terytorium państw Schengen przez okres trzech miesięcy w ciągu pół roku, o ile spełniają warunki art. 5 ust. 1, lit. a, c, d, i e PWTS.

W Niemczech warunki i zakres pobytów zwolnionych z obowiązku wizowego uregulowane są w Rozporządzeniu wykonawczym do Ustawy o cudzoziemcach dostosowanym do zapisu art. 20 PWTS. Okres poprzednich pobytów w innych państwach Schengen zasadniczo jest wliczany do okresu pobytu na terytorium Niemiec (3 miesiące w ciągu 6 miesięcy). Jednakże na podstawie wcześniej zawartych umów międzynarodowych z niektórymi państwami, w tym także i z Polską, nie zalicza się pobytów w innych państwach sygnatariuszach do pobytu w Niemczech.

Dokumenty

Zgodnie z Ustawą o ochronie granicy państwowej z dnia 12 października 1990 r. przekraczanie polskiej granicy państwowej dozwolone jest przez przeznaczone i otwarte dla ruchu granicznego przejścia graniczne, na podstawie dokumentów uprawniających do przekraczania granicy państwowej. Podstawowym dokumentem uprawniającym do

przekraczania granicy, pobytu za granicą oraz powrotu do kraju jest paszport.

Dokument paszportowy uprawnia do przekraczania granicy, gdy:

- wystawiony jest na osobę, która się nim posługuje, przez uprawniony organ,
- ważny jest czasowo i terytorialnie,
- nie zawiera wad dyskwalifikujących go jako dokument uprawniający do przekraczania granicy państwowej,
- przekroczenie granicy następuje w określonym miejscu i czasie.

Wyróżniamy następujące rodzaje polskich dokumentów paszportowych:

- paszport zwykły,
- paszport dyplomatyczny,
- paszport służbowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych,
- paszport tymczasowy.

Uprawnione organy w Rzeczypospolitej Polskiej wydają także następujące dokumenty cudzoziemcom:

- polski dokument podróży cudzoziemca,
- Genewski Dokument Podróży,
- tymczasowy polski dokument podróży cudzoziemca.

Natomiast organy niemieckie wydają nw. dokumenty paszportowe:

- paszport zwykły,
 - paszport dyplomatyczny,
 - paszport ministerialny,
 - paszport służbowy
- oraz następujące zastępcze dokumenty paszportowe:
- dokument podróży,
 - karta przekroczenia granicy,
 - dowód podróży jako paszport zastępczy.

Wizy

Cudzoziemiec może przekroczyć granicę oraz przebywać na terytorium **Rzeczypospolitej Polskiej**, jeżeli posiada ważny dokument podróży oraz wizę.

Wizy wydawane przez organy Rzeczypospolitej Polskiej mogą uprawniać do jednokrotnego, dwukrotnego lub wielokrotnego wjazdu.

Wizę wydaje albo odmawia jej wydania za granicą konsul, w kraju – wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca, a w szczególnie uzasadnionych wypadkach – komendant Granicznej Placówki Kontrolnej Straży Granicznej (art. 79 ust. 1 Ustawy o cudzoziemcach). Wyżej wymienione organy wydają cudzoziemcowi wizę, jeżeli okres ważności przedstawionego przez niego dokumentu przekracza co najmniej o 3 miesiące termin, w którym musi nastąpić wyjazd z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wizy.

Wiza ma określony okres ważności wizy, nie dłuższy niż 5 lat, podczas którego może nastąpić pierwszy wjazd i musi nastąpić ostatni wyjazd z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz okres pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w okresie ważności wizy. Wizę wydaje się na okres pobytu nie dłuższy niż 3 miesiące. Cudzoziemiec może wystąpić o wydanie kolejnych wiz, ale łączny okres pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie może przekroczyć 6 miesięcy w okresie 12 miesięcy, licząc od dnia pierwszego wjazdu.

§ 9 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 27 czerwca 2001 roku w sprawie szczegółowych zasad, trybu postępowania oraz wzorów dokumentów w sprawach cudzoziemców – organ wydający oznacza w wizie cel wjazdu i pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej następującymi symbolami:

- A – wjazd i pobyt w celu przejazdu przez strefę tranzytową lotniska międzynarodowego.
- B – wjazd i pobyt w celu przejazdu przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
- C/D – wjazd i pobyt.

Organ wydający musi dokonać oceny, czy nie zachodzą okoliczności wymienione w art. 13 Ustawy o cudzoziemcach, stanowiące podstawę decyzji o odmowie wydania wizy. Ponadto musi ocenić, czy przedłożone dodatkowo przez cudzoziemca dokumenty uzasadniają deklarowany przez niego cel podróży.

W **Republice Federalnej Niemiec** należy rozróżnić dwie kategorie wiz: wizy krajowe i wizy Schengen:

- **Wizy krajowe** (typ D) uprawniają do pobytu dłuższego niż 3 miesiące (art. 18 PWTŚ). Republika Federalna Niemiec wydaje je na takich samych blankietach jak inne państwa sygnatariusze Traktatu

z Schengen. Wiza krajowa uprawnia pod pewnymi warunkami do jednokrotnego przejazdu przez państwa sygnatariusze Traktatu z Schengen do tego państwa, które wystawiło wizę (nowością w tym zakresie są wizy D+C, których posiadacz nabywa uprawnienia pobytu analogiczne jak w wizie krajowej D i Schengen C).

- **Wizy Schengen** wydaje się obywatelom państw trzecich na pobyt do 3 miesięcy. Są ważne na całym obszarze państw sygnatariuszy traktatu z Schengen. Wydaje się je na jednolitym blankiecie.

Rozróżnia się 3 kategorie wiz Schengen:

1. Typ A – wiza lotnicza tranzytowa uprawniająca do przebywania w strefie tranzytowej lotniska podczas międzylądowania, nie uprawniająca do wjazdu na terytorium państw Schengen. Ze względu na krotkość wizy typu A mogą być jedno-, dwu- i wielokrotne.
2. Typ B – wiza tranzytowa uprawniająca do tranzytu przez terytorium państw sygnatariuszy Traktatu z Schengen, ważna do 5 dni. Ze względu na krotkość wizy typu B mogą być jedno-, dwu- i wielokrotne.
3. Typ C – wiza pobytowa uprawniająca do wjazdu na terytorium państw sygnatariuszy oraz nieprzerwanego lub łącznego pobytu na ich terytorium do 3 miesięcy w ciągu pół roku, licząc od momentu pierwszego wjazdu (art. 11 ust. 1 PWTS). Wydawane są wizy pobytowe jedno-, dwu- i wielokrotne.

Do przyznawania wiz zobowiązane są zasadniczo placówki dyplomatyczne poszczególnych państw (art. 12 ust. 1 PWTS), a w wyjątkowych sytuacjach także urzędy kontroli granicznej (art. 17 ust. 3c PWST – z okresem pobytu do 15 dni).

Warunkiem uzyskania wizy jest zgodnie z art. 15 i art. 5 ust. 1 PWTS):

- posiadanie ważnego dokumentu podróży,
- udowodnienie celu podróży i dostateczna ilość środków na utrzymanie,
- niefigurowanie w rejestrze SIS,
- niestanowienie zagrożenia dla porządku publicznego, zdrowia itp.

Obywatele państw trzecich nie spełniający warunków określonych w art. 5 ust. 1 PWTS muszą liczyć się z odmową prawa do dalszego po-

bytu, łącznie z wydaleniem, anulowaniem wizy czy skróceniem okresu ważności wizy.

Według § 60 ust. 3 niemieckiej Ustawy o cudzoziemcach cudzoziemiec zwolniony z obowiązku posiadania wizy może zostać zawrócony z granicy na takich samych warunkach, jak ma to miejsce w przypadku odmowy udzielenia wizy cudzoziemcowi zobowiązanemu do jej posiadania (§ 7 ust. 2 pkt. 3 ww. ustawy). Powyższe przepisy mają zastosowanie odpowiednio w zakresie figurowania osoby w rejestrze SIS dotyczącym odmowy prawa wjazdu.

Środki płatnicze

Wprowadzenie obowiązku posiadania środków płatniczych niezbędnych do pokrycia kosztów wjazdu, pobytu i wyjazdu (art. 6 ust. 1 Ustawy o cudzoziemcach) powinno ograniczyć zjawisko żebrania lub wyłudzenia pieniędzy przez cudzoziemców nie posiadających środków do życia.

Posiadanie środków finansowych może być potwierdzone przez okazanie:

- waluty polskiej lub obcej, która może być w Polsce legalnie wymieniona,
- dokumentów umożliwiających uzyskanie środków płatniczych,
- zaproszenia,
- dokumentu potwierdzającego rezerwację i opłacenie w Polsce zakwaterowania i wyżywienia.

Rozporządzenie MSWiA z dnia 20.06.2002 r. określa minimalne stawkiienne wymagane na wjazd do RP w stosunku do cudzoziemców:

- dla osób powyżej 16 roku życia 100 zł na każdy dzień, nie mniej jednak niż 500 zł,
- dla osób do 16 roku życia 50 zł na każdy dzień pobytu, nie mniej jednak niż 300 zł,
- dla uczestników wycieczek turystycznych, obozów młodzieżowych, zawodów sportowych lub osób przyjeżdżających do placówek leczniczo-sanatoryjnych 20 zł na każdy dzień pobytu, nie mniej jednak niż 100 zł.

W przypadku cudzoziemców, których pobyt nie przekracza 3 dni oraz przejazdu przez terytorium RP wysokość środków określono na poziomie:

- dla osób powyżej 16 roku życia 300 zł,
- dla osób do 16 roku życia 150 zł.

Wyjątek stanowią obywatele Rumunii, dla których stawki określone są w umowie międzynarodowej i wynoszą:

- dla osób powyżej 14 roku życia 30 USD na każdy dzień pobytu, nie mniej niż 150 USD,
- dla osób do 14 roku życia 50% stawki osoby dorosłej.

Rozporządzenie MSWiA z dnia 20.06.2002 r. dopuszcza możliwość posiadania:

- czeku turystycznego,
- karty płatniczej (Pismo ZKRG nr. 3884/1 z dnia 14.12.1998 r.) Eurocard, Master Card, Cirrus, Maestro, Visa, Plus, Citi Bank, American Express,
- zaświadczenia o posiadaniu środków płatniczych w banku mającym siedzibę na terytorium RP, potwierdzonego pieczęcią i podpisem upoważnionego pracownika banku, wystawionego najpóźniej na miesiąc przed wjazdem.

W Niemczech zgodnie z art. 5 pkt. 1 lit. c Porozumienia Wykonawczego do Traktatu z Schengen cudzoziemcy wjeżdżając na terytorium państw sygnatariuszy muszą dysponować wystarczającymi środkami finansowymi. Stawka dzienna wynosi obecnie 26 Euro (obywatele Rumunii i Bułgarii 100 Euro).

Ponadto w celu potwierdzenia lub uwiarygodnienia powodów wjazdu mogą być wymagane następujące dokumenty:

1. Przy podróżach służbowych:

- a) zaproszenie od firmy lub władz organizujących spotkania lub imprezy związane z handlem, przemysłem lub pracą;
- b) inne dokumenty, które jednoznacznie świadczą o współpracy handlowej lub służbowej;
- c) karty wstępu na targi i kongresy.

2. Przy podróżach w celu podjęcia studiów i innych form kształcenia:

- a) potwierdzenie zgłoszenia wydane przez placówkę oświatową o zamiarze podjęcia teoretycznego i praktycznego kształcenia lub dokształcania zawodowego;
 - b) indeks i zaświadczenie o kształceniu się wydane przez placówkę oświatową.
3. Przy podróżach w celach turystycznych lub prywatnych:
- a) zaproszenie osoby zapraszającej;
 - b) dokument potwierdzający rezerwację zakwaterowania;
 - c) dokument potwierdzający wykupienie zorganizowanej wycieczki;
 - d) bilet powrotny lub bilet na podróż objazdową.
4. Przy podróżach w innym celu:
- a) zaproszenie, zgłoszenia lub programy;
 - b) potwierdzenie uczestnictwa, karty wstępu, rozliczenia itp. dotyczące udziału, w przedsięwzięciach o charakterze politycznym, naukowym, kulturalnym, sportowym lub religijnym, wskazującym w miarę możliwości nazwę organizacji zapraszającej lub okres pobytu.

Przykładowo: obywatele Bułgarii i Rumunii mogą wjeżdżać na terytorium Niemiec bez wizy, lecz muszą posiadać:

- 100 euro na każdy dzień pobytu,
- polisę ubezpieczenia zdrowotnego,
- bilet powrotny,
- polisę ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej.

Warunki pobytu

Warunki pobytu cudzoziemców w Rzeczypospolitej Polskiej

Zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony

Cudzoziemcowi można udzielić zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, o ile wykaże on, że zachodzą okoliczności uzasadniające jego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres dłuższy niż 6 miesięcy (art. 17 ust. 1 Ustawy o cudzoziemcach).

Zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony może być udzielone na okres do 2 lat i przedłużane każdorazowo na kolejne okresy, nie dłuższe jednak niż 2 lata, po stwierdzeniu okoliczności uzasadniających dal-

sze zamieszkiwanie cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 18 Ustawy o cudzoziemcach).

Cudzoziemcowi, który otrzymał zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, wydaje się kartę pobytu na taki sam okres, na jaki udzielone zostało zezwolenie na zamieszkanie. Przed upływem okresu, na jaki udzielono cudzoziemcowi zezwolenie, obowiązany jest on opuścić terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Zezwolenie na osiedlenie się

Zezwolenie na osiedlenie się może być udzielone na wniosek cudzoziemca, jeżeli będzie spełniał łącznie następujące warunki wymienione w art. 19 lub 19b Ustawy o cudzoziemcach.

Warunki pobytu cudzoziemców w Republice Federalnej Niemiec

Wydanie zezwolenia na pobyt leży w kompetencji przedstawicielstw dyplomatycznych za granicą i urzędów ds. cudzoziemców (Ausländeramt). Zezwolenie na pobyt wystawione przez przedstawicielstwo dyplomatyczne przed przekroczeniem granicy jest określone mianem wizy.

Urzędy ds. cudzoziemców wydają następujące rodzaje zezwoleń na pobyt:

- Aufenthaltserlaubnis,
- Aufenthaltsberechtigung,
- Aufenthaltbewilligung,
- Aufenthaltsbefugnis.

Zezwolenie na pobyt typu „*Aufenthaltserlaubnis*” nie jest związane z żadnym konkretnym celem pobytu, otwiera natomiast możliwość prawa do późniejszego stałego pobytu. Udzielane jest dzieciom, członkom rodziny i małżonkowi cudzoziemca żyjącego w RFN. Zezwolenie to wydaje się najpierw na czas oznaczony do 1 roku. Po 3, 5 lub 8 latach możliwe jest przedłużenie na czas nieoznaczony.

Zezwolenie typu „*Aufenthaltsberechtigung*” jest najobszerniejszym prawem do pobytu w RFN chroniącym przed wydaleniem. Wydaje się je cudzoziemcom, którzy od 8 lat posiadają Aufenthaltserlaubnis i mają zapewnione utrzymanie. Także cudzoziemcy ze statusem uchodźcy mogą

otrzymać po określonym czasie Aufenthaltsberechtigung. Zezwolenie to jest czasowo i terytorialnie nieograniczone.

Zezwolenie typu „*Aufenthaltsbewilligung*” wydaje się w związku z określonym celem pobytu. Otrzymują je zwłaszcza turyści, osoby, których celem podróży są odwiedziny, osoby podróżujące służbowo, studenci, pracownicy sezonowi i pracownicy na umowę o dzieło. Zezwoleniu temu odpowiada wiza Schengen typu C. Udzielane jest najdłużej na 2 lata. Może być przedłużone o następne 2 lata.

Zezwolenia typu „*Aufenthaltsbefugnis*” udziela się z punktu widzenia prawa międzynarodowego lub ze względów humanitarnych lub gdy pobyt cudzoziemca leży w interesie państwa. Wydaje się je zwłaszcza uchodźcom, także tym uchodźcom, których wnioski o udzielenie azylu zostały odrzucone, w przypadku gdy wydalenie (*Abschiebung*) z prawnych lub rzeczywistych powodów nie jest możliwe. Może być wydane na okres do 2 lat i według uznania urzędu przedłużone.

Pewnego rodzaju zezwoleniem na pobyt czasowy jest tzw. *Duldung*, czyli odroczenie wydalenia udzielane ze względów humanitarnych.

Szczególnym rodzajem zezwolenia na wjazd na terytorium państwa jest *Betreterlaubnis*, które zgodnie z § 9 III niemieckiej Ustawy o cudzoziemcach może zostać udzielone wydalonemu cudzoziemcowi przed określonym w § 8 II terminem, w przypadku gdy ważne powody wymagają jego obecności.

Zezwolenie na pobyt może zostać cofnięte, jeżeli cudzoziemiec nie posiada ważnego paszportu, zmieni lub utraci swoje obywatelstwo, jeszcze nie przybył, względnie gdy jego status uchodźcy (prawo do azylu) wygaśnie (§ 43).

Ochrona czasowa

Art. 51a ust. 1 Ustawy o cudzoziemcach stanowi, że w wyjątkowych przypadkach cudzoziemcom można udzielić na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ochrony czasowej i tak np.:

- cudzoziemcom opuszczającym masowo swój kraj pochodzenia z powodu:
 - obcej inwazji,
 - wojny lub wojny domowej,

- konfliktów etnicznych,
- rażących naruszeń praw człowieka

można udzielić ochrony czasowej do chwili, kiedy zaistnieją możliwości bezpiecznego ich powrotu na tereny uprzedniego miejsca zamieszkania. Ochrona czasowa może być udzielona wyłącznie w oparciu o Rozporządzenie Rady Ministrów, o którym mowa w art. 86a ust. 1 Ustawy o cudzoziemcach.

Odpowiednikiem ochrony czasowej udzielanej cudzoziemcom w Polsce jest zezwolenie na pobyt typu *Aufenthaltsbefugnis* w Niemczech. Wchodzi ono w rachubę dla cudzoziemców przybyłych z terenów objętych wojną lub wojną domową. Udzielane jest na zarządzenie Ministerstwa Krajowego (Landesinnenministerium) w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych (§ 32a).²

Praca zarobkowa

Jeżeli celem wjazdu i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest zatrudnienie lub wykonywanie innej pracy zarobkowej, cudzoziemiec musi posiadać wizę D/1. Wiza taka może być wydana cudzoziemcowi przez konsula właściwego ze względu na miejsce zamieszkania cudzoziemca, po przedstawieniu przyrzeczenia wydania zezwolenia na zatrudnienie wydanego przez wojewodę lub pisemnego oświadczenia pracodawcy o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca lub powierzenia mu innej pracy zarobkowej, jeżeli zezwolenie na zatrudnienie lub wykonywanie innej pracy zarobkowej nie jest wymagane (art. 9 pkt. 1 Ustawy o cudzoziemcach).

Cudzoziemcowi, który uzyskał zezwolenie na zatrudnienie lub wykonywanie innej pracy zarobkowej albo pisemne oświadczenie pracodawcy o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca, można udzielić zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony zgodnie z art. 17 ust. 2 pkt. 1 Ustawy o cudzoziemcach.

Cudzoziemcowi, który uzyskał przedłużenie zezwolenia na zatrudnienie lub wykonywanie innej pracy zarobkowej, wizę wydaje lub od-

² H. Avenarius, *Die Rechtsordnung der Bundesrepublik Deutschland. 2. neubearbeitete Auflage*, Schriftenreihe Band 333, Bonn 1997.

mawia jej wydania wojewoda właściwy ze względu na miejsce zatrudnienia cudzoziemca (art. 79 ust. 2 Ustawy o cudzoziemcach).

Na podstawie § 1 Zarządzenia o pobycie dotyczącego wykonywania pracy zarobkowej (AAV) cudzoziemcowi może zostać przyznane pozwolenie na pobyt i wykonywanie pracy zarobkowej w **Republice Federalnej Niemiec**, jeżeli posiada on wymagane pozwolenie na pracę (Arbeitsgenehmigung) oraz pozwolenie na wykonywanie zawodu (Berufsausübungserlaubnis). W niektórych przypadkach wystarczy tylko zezwolenie na pracę (Arbeitsbewilligung):

- nauka zawodu i praktyka (§ 2 I AAV),
- działalność au-pair dla cudzoziemców poniżej 25 roku życia (§ 2 II nr 4 AAV),
- pracownicy na umowę o dzieło (§ 3 AAV),
- duszpasterze i zakonnicy (§ 5 nr 6 i 7 AAV),
- artyści (§ 5 nr 9 AAV).

Bez zezwolenia na pracę można wykonywać tzw. samodzielną działalność obejmującą rzemiosło, wolne zawody i sztukę. Pozwolenie na pracę wydaje właściwy miejscowo urząd pracy (Arbeitsamt).

Warunek posiadania zezwolenia na pracę nie dotyczy zgodnie z § 284 SGB III:

- cudzoziemców, którzy zgodnie z prawem Unii Europejskiej posiadają prawo swobodnego przemieszczania się,
- cudzoziemców, którzy posiadają zezwolenie na pobyt na czas nieograniczony,
- cudzoziemców z uprawnieniem do pobytu (Aufenthaltsberechtigung),
- innych cudzoziemców, na warunkach określonych przez międzypaństwowe porozumienia, ustawy i zarządzenia.

Cudzoziemcy, którzy zgodnie z prawem Unii Europejskiej posiadają prawo swobodnego przemieszczania się, są zobowiązani zgłosić swój przyjazd niezwłocznie we właściwym miejscowo urzędzie ds. cudzoziemców, jeżeli przewidywany okres pobytu przekroczy 1 miesiąc (§ 9 Ustawy o warunkach wjazdu i pobytu obywateli państw członkowskich Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej).

Warunki wyjazdu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Federalnej Niemiec

Wyjazd cudzoziemca

Cudzoziemiec obowiązany jest opuścić terytorium **Rzeczypospolitej Polskiej** przed upływem następujących terminów:

- przed upływem okresu ważności wizy,
- przed upływem okresu ważności pobytu, na jaki wystawiona jest wiza,
- jeżeli cudzoziemiec ubiegał się o wydanie kolejnych wiz, to łączny okres pobytu na podstawie tych wiz nie może przekroczyć 6 miesięcy w okresie 12 miesięcy,
- 5 dni – w zależności od tego, na jaki okres została wydana wiza tranzytowa,
- 2 dni – w zależności od tego, na jaki okres została wydana wiza uprawniająca do wjazdu do strefy tranzytowej lotniska międzynarodowego oraz pobytu w tej strefie.

Cudzoziemiec zobowiązany jest do wyjazdu z **Republiki Federalnej Niemiec**, jeżeli nie posiada wymaganego zezwolenia na pobyt, przed upływem ważności takiego zezwolenia (wizy), w przypadku gdy wiza Schengen jest nieważna, gdy obywatel kraju trzeciego przekroczył dopuszczalny okres bezwizowego pobytu wynoszący 3 miesiące w okresie 6 miesięcy, gdy obywatel kraju trzeciego przejeżdżający tranzytem przez terytorium Niemiec przebywał w Niemczech ponad dopuszczalny okres 5 dni (§ 42 I Ustawy o cudzoziemcach).

Wydalenie

W **Rzeczypospolitej Polskiej** właściwe organy mogą wydać następujące decyzje w stosunku do cudzoziemców nie spełniających warunków pobytu:

- Decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie do 7 dni wydaje komendant wojewódzki Policji, komendant oddziału Straży Granicznej lub komendant Granicznej Placówki Kontrolnej Straży Granicznej Warszawa-Okęcie (art. 86b – art. 51f w związku z art. 52 ust. 1 pkt. 1, 2, 5, 6).

- Decyzję o wydaleniu cudzoziemca wydaje, z urzędu lub na wniosek ministra obrony narodowej, szefa Urzędu Ochrony Państwa, komendanta głównego Straży Granicznej, komendanta głównego Policji, komendanta oddziału Straży Granicznej lub komendanta wojewódzkiego Policji, wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca lub miejsce ujawnienia faktu lub zdarzenia będącego podstawą wystąpienia z wnioskiem o wydalenie cudzoziemca (art. 87 – art. 52).

Wydanie tych decyzji odnotowuje się w dokumencie podróży cudzoziemca. Nie można wydalić, czy też zobowiązać do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej cudzoziemca, któremu udzielono zezwolenia na osiedlenie się lub udzielono azylu albo który posiada status uchodźcy nadany w Rzeczypospolitej Polskiej (bez uprzedniego cofnięcia zezwolenia, pozbawienia prawa do azylu, czy statusu uchodźcy) bądź też w przypadku, gdy zajądą okoliczności art. 53 (pobyt tolerowany).

Cudzoziemcowi, wobec którego zaszła którakolwiek z okoliczności, o których mowa w art. 52 ust. 1 pkt. 1, 2, 5 i 6 Ustawy o cudzoziemcach i który mimo zobowiązania do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej dobrowolnie nie opuścił Polski w terminie określonym w tym zobowiązaniu, wydaje się decyzję o wydaleniu. Decyzji tej nadaje się rygor natychmiastowej wykonalności.

W **Niemczech** można wyróżnić następujące formy egzekwowania od cudzoziemca obowiązku opuszczenia kraju:

- deportacja czyli przymusowe wydalenie (Abschiebung) – jest to przymusowe wykonanie obowiązku wyjazdu na podstawie wyroku sądowego,
- zarządzenie aktem administracyjnym przez właściwy urząd ds. cudzoziemców opuszczenia kraju (Ausweisung),
- wydalenie cudzoziemca bezpośrednio po ujęciu na zielonej granicy (Zurückschiebung) – środek kończący nielegalny pobyt cudzoziemca,
- zawrócenie na granicy (Zurückweisung) – środek policyjny zapobiegający nielegalnym lub niepożądanym wjazdom cudzoziemców,
- readmisja (Rückführung) – środek kończący wykonanie deportacji, wydalenia, jak również zawrócenia, polegający na przekazaniu cudzoziemca organom granicznym danego państwa.

Uregulowania międzynarodowo-prawne dotyczące readmisji

Nielegalna migracja w ostatnich latach przeistoczyła się w poważny problem międzynarodowy. Dlatego też, żeby zapobiec napływowi imigrantów – najczęściej z powodów ekonomicznych – wiele rządów, w tym i Rząd Rzeczypospolitej Polskiej, wprowadził w stosunku do tej grupy cudzoziemców obostrzenia dotyczące ich wjazdu, tranzytu i pobytu na terytorium RP.

Jednym z pierwszych i największych posunięć w tym kierunku było zawarcie w dniu 29 marca 1991 r. w Brukseli Porozumienia o przyjmowaniu osób przebywających bez zezwolenia pomiędzy rządami Królestwa Belgii, Królestwa Holandii, RFN, Republiki Francuskiej, Republiki Włoskiej, Wielkiego Księstwa Luksemburga a Rządem Rzeczypospolitej Polskiej.

W porozumieniu tym umawiające się strony uzgodniły, że każda ze stron przyjmie na swoje terytorium na wniosek innej umawiającej się strony bez zbędnych formalności każdą osobę, która na terytorium państwa strony wnioskującej nie spełnia lub przestała spełniać obowiązujące warunki dla wjazdu lub pobytu na terytorium strony wnioskującej. Strona wnioskująca musi ustalić lub domniemać, że dana osoba posiada obywatelstwo państwa strony wezwanej. Powyższe porozumienie nie dotyczy jednak tylko obywateli państw stron umawiających się, ale również obywateli państw trzecich.

Realizacja porozumienia z państwami grupy Schengen nie stwarza jakichkolwiek problemów w zakresie przyjmowania własnych obywateli. Inaczej jest w przypadku obywateli państw trzecich. Przyjęcie tej grupy cudzoziemców obwarowane jest niżej wymienionymi warunkami:

- strona wnioskująca musi uwiarygodnić tożsamość i obywatelstwo osoby,
- strona wnioskująca musi uwiarygodnić fakt wjazdu tej osoby bez zezwolenia na swoje terytorium z terytorium państwa wezwanego,
- strona wnioskująca musi uwiarygodnić czas nielegalnego przybycia osoby na terytorium państwa wnioskującego oraz okres nielegalnego pobytu osoby na terytorium tegoż państwa.

Po wystąpieniu z wnioskiem o przyjęcie osoby przebywającej bez zezwolenia przez stronę, druga strona ma obowiązek udzielić odpowiedzi

na wniosek w ciągu 8 dni. W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, dana strona zobowiązana jest przyjąć tę osobę w ciągu jednego miesiąca.

Polska podpisując porozumienie z grupą państw Schengen stała się państwem ościennym na granicy państw Unii Europejskiej. Natomiast RFN stała się odpowiedzialna za załatwianie próśb o readmisję z innych państw stron porozumienia. W związku z tym Rzeczpospolita Polska podpisała w dniu 17.06.1991 r. z RFN Traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy (Dz.U. z 1992 r. nr 14, poz. 56).

Następnie po zaostreniu prawa azylowego w RFN oraz wynikających z tego skutków podpisane zostało w Bonn dnia 7.05.1993 r. między Rządem Rzeczpospolitej Polskiej a Rządem RFN Porozumienie o współpracy w zakresie skutków wynikających z ruchów migracyjnych. W porozumieniu tym oba rządy potwierdziły swoje wzajemne zobowiązania wynikające z porozumienia między Polską a państwami grupy Schengen. Ponadto ustalono, że dane państwo nie ma obowiązku przyjęcia obywatela państwa trzeciego, jeżeli przebywa on na terytorium państwa strony wnioskującej dłużej niż 6 miesięcy za wiedzą władz tego państwa. Zgodnie z porozumieniem Rząd RFN będzie uczestniczyć w pokryciu kosztów ponoszonych przez Rząd Rzeczpospolitej Polskiej w związku z:

- rozbudową instytucji zajmujących się rozpatrywaniem wniosków o przyznanie prawa azylu lub statusu uchodźcy,
- kształceniem kadr zajmujących się postępowaniem w sprawach o udzielenie azylu (dotyczy funkcjonariuszy SG, Policji i pracowników cywilnych),
- zakupem środków transportu,
- rozbudową i modernizacją systemu łączności,
- rozbudową techniczną systemu zabezpieczeń granicy państwa,
- finansowymi obciążeniami ponoszonymi przez Rząd Rzeczpospolitej Polskiej w związku z odsyłaniem cudzoziemców z RFN do krajów pochodzenia,
- tworzeniem centralnego systemu ewidencji danych dotyczących cudzoziemców,
- tworzeniem ośrodków dla azylantów.

Dla uściślenia technicznych warunków przekazywania osób na granicy polsko-niemieckiej podpisany został w dniu 24.09.1994 r. w Warszawie protokół. W dokumencie tym ujednolicono wzory dokumentów obowiązujących w procedurze readmisyjnej, do których należą:

- wniosek o przyjęcie osoby,
- protokół przekazania i przyjęcia osoby,
- protokół przekazania i przyjęcia osoby w trybie uproszczonym.

Duże znaczenie ma udowodnienie nielegalnego wjazdu i pobytu na terytorium państwa wezwanego. Udowadnia się je na podstawie:

- stempli kontroli granicznej państwa, do którego osoba ma być przekazana,
- biletów lotniczych, kolejowych, autobusowych lub innych dokumentów imiennych potwierdzających trasę podróży,
- innych dokumentów takich jak: rachunki, poświadczenia wskazujące na poprzedni pobyt lub przejazd przez terytorium strony wezwanej.

Procedura przekazywania osób powinna nastąpić niezwłocznie, nie później niż przed upływem 48 godzin od chwili powiadomienia przez funkcjonariuszy strony wzywającej. Zgłoszenie o przekazaniu osoby lub osób dla strony wezwanej może być przekazane bez zbędnych formalności (telefonicznie, faksem lub poprzez bezpośrednie powiadomienie odpowiedniego funkcjonariusza). Samo przekazanie odbywa się w jednym z przejść granicznych najbliższym miejsca nielegalnego przekroczenia granicy, jeżeli zostało ono ustalone. W przypadku braku możliwości ustalenia miejsca przekroczenia granicy przekazanie następuje na przejściu granicznym najbliższym miejsca zatrzymania osoby.

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej, aby stworzyć sobie możliwość dalszego przekazywania osób, które zostały przekazane z państw grupy Schengen oraz tych cudzoziemców, którzy nielegalnie wjechali do Polski lub nieprzestrzegali porządku prawnego w naszym kraju, podpisał umowę o przekazywaniu osób z następującymi państwami sąsiednimi: z Republiką Czeską, Republiką Słowacji, Ukrainą, Republiką Litewską, Rumunią, Republiką Mołdowy, Republiką Węgierską, Republiką Grecji, Republiką Chorwacji, Republiką Łotewską i Republiką Estonii.

Przyznanie statusu uchodźcy i azylu

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 56 ust. 1 i 2 mówi o prawie do azylu i statusu uchodźcy. Polska Ustawa o cudzoziemcach przewiduje również te dwie odrębne instytucje prawne.

Uregulowania prawne – problematyka azylu

Źródłem prawa azylowego w Europie jest Europejska Konwencja Praw Człowieka z 1950 roku. Przepisy tej Konwencji zobowiązują pośrednio państwo do przyjęcia na swoje terytorium osoby, której zagraża utrata życia lub zdrowia, tortury lub niehumanitarne traktowanie.

Podstawowym dokumentem decydującym o obliczu azylu we współczesnym świecie jest Konwencja Genewska z 1951 roku, reguluje ona kryteria, jakie musi spełniać osoba, aby została uznana za uchodźcę, a także warunki kiedy ten status może utracić. Charakterystycznym elementem tego dokumentu jest fakt, że nie zobowiązuje on państw sygnatariuszy do przyjęcia uchodźców, lecz do przestrzegania praw ustalonych w Konwencji. Konwencja Genewska nie reguluje więc prawa do azylu, lecz prawo azylu. Konwencja ta została uzupełniona Protokołem sporządzonym w Nowym Jorku w dniu 31 stycznia 1967 r. zwanym Protokołem Nowojorskim.

Konwencja Genewska wprowadziła następującą definicję uchodźcy. Uchodźcą jest ten, kto w rezultacie zdarzeń, jakie nastąpiły przed dniem 1 stycznia 1951 roku oraz na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa albo ten kto nie ma żadnego obywatelstwa i znajduje się na skutek podobnych zdarzeń poza granicami swojego obecnego stałego zamieszkania i nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa.

Azyl w myśl prawa polskiego może otrzymać cudzoziemiec wówczas, gdy przemawia za tym ważny interes państwa i gdy jest to niezbędne dla zapewnienia mu ochrony (Ustawa o cudzoziemcach art. 50 ust. 1). Instytucja azylu jest instytucją prawa wewnętrznego i nie wynika ze zobowiązań międzynarodowych. Natomiast *status uchodźcy* nadawany jest

cudzoziemcom na podstawie zobowiązań międzynarodowych i może być przyznany osobie, która spełnia przesłanki określone w Konwencji Genewskiej i Protokole Nowojorskim.

Odmienne znaczenie terminologiczne przyjęto w krajach Unii Europejskiej (a więc i w Niemczech), które wprowadzając w życie w 1997 roku postanowienia Konwencji Dublińskiej z 1990 r. uznały, że użyte w niej sformułowanie – wniosek o azyl – oznacza złożoną przez cudzoziemca prośbę o nadanie statusu uchodźcy w rozumieniu Konwencji Genewskiej z 1951 r. i Protokołu Nowojorskiego z 1967 r. Należy też dodać, że w Niemczech rozróżnia się prawo azylowe i prawo uchodźców. To pierwsze pojęcie obejmuje tylko część pojęcia prawa uchodźców, a mianowicie ochronę osób prześladowanych z powodów politycznych i zasadniczo nie obejmuje osób, które z innych powodów jak np. wojna, wojna domowa, klęski żywiołowe, sytuacja ekonomiczna, opuszczają swoją ojczyznę.

Przebieg postępowania w sprawach o nadanie statusu uchodźcy

Wnioski o nadanie statusu uchodźcy cudzoziemcy składają za pośrednictwem komendanta głównego SG (pobyt na terytorium RP lub wjazd legalny) bądź też za pośrednictwem właściwego komendanta Granicznej Jednostki Organizacyjnej SG (w pozostałych przypadkach) do Prezesa Urzędu ds. Repatriacji i Cudzoziemców, który jest organem pierwszej instancji.

Właściwy komendant przyjmuje wniosek wydając postanowienie o wszczęciu postępowania o nadanie statusu uchodźcy lub wnioskując do Prezesa URiC o wydanie decyzji o odmowie wszczęcia postępowania w przypadku zaistnienia poniższych przesłanek:

- Cudzoziemiec przybył z bezpiecznego kraju trzeciego, do którego ma prawo powrotu (Czechy, Słowacja, Niemcy, Litwa) lub odmówił poddania się czynnościom zmierzającym do identyfikacji.
- Cudzoziemiec ponownie składa wniosek nie przedstawiając nowych okoliczności.
- Cudzoziemiec nie podał wszystkich istotnych danych personalnych lub okoliczności prześladowania, lub podał fałszywe dane.

Następnie cudzoziemiec kierowany jest do ośrodka dla uchodźców w Dębaku, gdzie otrzymuje pomoc socjalną albo też przebywa pod wskazanym adresem w przypadku, gdy posiada środki utrzymania. Po ponownym złożeniu oświadczenia co do okoliczności prześladowania, już teraz przed urzędnikiem Prezesa URiC rusza procedura sprawdzieniowa realizowana m.in. przez pracowników Agencji Wywiadu i Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Wynikiem powyższych czynności jest wydanie decyzji o nadaniu statusu uchodźcy lub decyzji o odmowie nadania statusu uchodźcy, od której cudzoziemiec może złożyć odwołanie do Rady ds. Uchodźców. Wydanie decyzji przez Radę zamyka drogę postępowania administracyjnego, chociaż, w przypadku decyzji negatywnej przysługuje cudzoziemcowi tryb skargi do NSA.

Decyzja pozytywna w sprawie nadania statusu uchodźcy daje prawo cudzoziemcowi wnioskowania do Prezesa o wydanie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, karty pobytu oraz genewskiego dokumentu podróży (z ważnością do 2 lat). Ponadto cudzoziemiec taki jest zwolniony z wymogu posiadania zezwolenia na zatrudnienie.

Według danych Urzędu ds. Repatriacji i Cudzoziemców³:

- o status uchodźcy w Polsce wystąpiło w 2001 r. 4506 cudzoziemców,
- 291 osobom nadano status uchodźcy,
- 2860 osób otrzymało decyzje negatywne,
- kobiety stanowiły 50% wnioskujących o status uchodźcy,
- spośród 291 decyzji pozytywnych pięć zostało wydanych po odwołaniu przez Radę ds. Uchodźców (II instancja), 4 – przez Naczelny Sąd Administracyjny.

³ „Z Obcej Ziemi” nr 15, marzec 2002 (kwartalnik wyd. przez UNHCR).

Główne państwa pochodzenia osób ubiegających się
o status uchodźcy w Polsce

Lp.	Kraj pochodzenia	Liczba złożonych wniosków	Liczba decyzji pozytywnych
1.	Rosja (głównie osoby narodowości czeczeńskiej)	1490	207
2.	Armenia	635	0
3.	Afganistan	415	13
4.	Mołdawia	272	0
5.	Rumunia	266	0
6.	Mongolia	240	2
7.	Bułgaria	178	0
8.	Ukraina	144	0
9.	Irak	108	0
10.	Białoruś	74	29

Niemcy podpisały Konwencję Genewską w roku 1969. Są także stroną Konwencji Dublińskiej w 1997 roku.

Lokalne akty prawne dotyczące uchodźców to:

- ◆ Ustawa o Procedurze Azylowej z 1982 r. (nowelizacja w 1997).
- ◆ Ustawa dotycząca Wjazdu i pobytu Cudzoziemców na terenie Republiki Federalnej Niemiec z 1990 roku (nowelizacja w 1999).
- ◆ Konstytucja Niemiecka.

W 2001 roku 88287 osób złożyło wniosek o nadanie statusu uchodźcy, przyznano status 22719 osobom.

W ciągu 2001 roku największa liczba uchodźców przybyła z:

- 1) Jugosławii 17 tys.;
- 2) Turcji 16 tys.;
- 3) Afganistanu 11 tys.

W I instancji wnioski o przyznanie statusu uchodźcy rozpatrywane są przez Federalne Biuro ds. Uznania Uchodźców przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, które może podjąć następujące decyzje:

- ◆ przyznania statusu uchodźcy z nieograniczonym czasem pobytu,
- ◆ przyznania ochrony przed deportacją (czasowy pobyt – na 2 lata, z możliwością przedłużania, a po 8 latach możliwość otrzymania pozwolenia nieograniczonego pobytu),

- ♦ przyznania statusu uchodźcy dla cywilów wojennych; status ten przeznaczony jest głównie dla osób uciekających ze swoich krajów przed wojną (jak było w przypadku Albańczyków z Kosowa w 1999 roku), status wydawany jest na czas określony z możliwością przedłużenia,
- ♦ przyznania decyzji o czasowym zaniechaniu deportacji; decyzja ta dotyczyć może tylko grupy cudzoziemców, a nie indywidualnych osób; wydawana jest ze względów humanitarnych bądź na podstawie prawa międzynarodowego i jest ważna nie dłużej niż 6 miesięcy,
- ♦ przyznania statusu tolerowanego, tzn. że uchodźca nie ma legalnego prawa do przebywania w Niemczech, ale jego deportacja zostaje wstrzymana ze względu na ryzyko niebezpieczeństwa tortur, kary śmierci czy niehumanitarnego traktowania po powrocie do swojego kraju (statusem takim do 2000 roku objętych zostało 250.000 osób z byłej Jugosławii),
- ♦ odmowy przyznania statusu uchodźcy i prawa do pobytu na terenie Niemiec.

Wnioski składane w lokalnych Biurach ds. Uchodźców mogą być natychmiast odrzucone, jeśli uznane zostaną za oczywiście bezzasadne (przesłanki to m.in. podanie fałszywych informacji, przyjazd ze względów ekonomicznych) lub gdy osoby je składające przybyły z bezpiecznego kraju trzeciego.

Od decyzji Biura ds. Uchodźców można się odwołać w Sądzie Administracyjnym w ciągu jednego tygodnia, natomiast od negatywnych decyzji podjętych przez Biuro Federalne w I instancji można się odwoływać do Federalnej Komisji ds. Spraw Azylu przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w ciągu jednego miesiąca.

Odwołania od decyzji w II instancji mogą być składane w Wyższym Sądzie Administracyjnym, a dalej w przypadku zakwestionowania podstawy, na której została podjęta decyzja – do Federalnego Sądu Konstytucyjnego.

W trakcie trwania procedury uchodźcy przebywają najpierw w ośrodku recepcyjnym, nie dłużej niż 3 miesiące, a później otrzymują miejsce w ośrodku dla uchodźców wskazanym przez władze lokalne.

Pobyt w ośrodku jest obowiązkowy, nawet jeżeli uchodźca deklaruje możliwość zamieszkania u swoich krewnych. Również wybór regionu, do którego zostanie skierowany uchodźca, pozostaje w gestii władz lokalnych.

W ośrodkach uchodźcy mają zapewnione wyżywienie, odzież, drobne pieniądze oraz podstawową pomoc medyczną przez okres 36 miesięcy pobytu w Niemczech. Dzieci mają prawo uczęszczania do szkoły, chociaż nie jest to obowiązkowe.

Sytuacja wygląda inaczej po otrzymaniu decyzji pozytywnej umożliwiającej pozostanie na terenie Niemiec. Dzieci uznanych uchodźców mają obowiązek chodzenia do szkoły, a osoby poniżej 16 roku życia mogą skorzystać ze wsparcia finansowego na opłacenie sześciomiesięcznego kursu języka niemieckiego. Po 12 miesiącach pobytu w Niemczech uchodźcy posiadający prawo pobytu stałego albo czasowego mają prawo do podjęcia pracy na tych samych warunkach, co obywatele niemieccy.

Natomiast uchodźcy wojenni z pozwoleniem pobytu mogą podjąć pracę natychmiast po uznaniu przez władze swojego statusu.

Dzieci uchodźców posiadających stałe prawo pobytu urodzone na terenie Niemiec mogą uzyskać podwójne obywatelstwo, ale po ukończeniu 23 lat muszą wybrać jedno z nich.

Natomiast dzieci nie urodzone w Niemczech mają prawo ubiegać się o zmianę obywatelstwa po 6 latach legalnego pobytu w tym kraju. Wobec osób posiadających czasowe prawo pobytu – wymagany jest okres 8 lat.

Obywatelstwo przyznawane jest na pewnych warunkach m.in. zrzeczenie się poprzedniego obywatelstwa, znajomość języka niemieckiego oraz niezależność finansowa.

Na zakończenie warto wspomnieć o projekcie zmian niemieckiej Ustawy o cudzoziemcach⁴. Zostanie ona zastąpiona Ustawą imigracyjną⁵. Pewnego rodzaju novum będzie fakt zebrania najważniejszych przepisów dotyczących prawa do pobytu i zatrudnienia w jednym akcie prawnym.

⁴ www.bafg.de/bafg/template/migration/pressemitteilung_bmi_2002_03_25.htm

⁵ Polska Ustawa o cudzoziemcach również ulegnie zmianie. Powstanie nowa ustawa o ochronie cudzoziemców obejmująca zagadnienia azylu, statusu uchodźcy, ochrony czasowej i pobytu tolerowanego.

Kolejną zmianą będzie redukcja liczby zezwoleń na pobyt do dwóch: przewidziane jest mianowicie zezwolenie na pobyt na czas określony i zezwolenie na osiedlenie się (na czas nieokreślony). Nowe przepisy nie będą już kierowały się rodzajem tytułu prawnego do pobytu, lecz celem pobytu (nauka, zatrudnienie, połączenie z rodziną, względy humanitarne itp.).

Dużym ułatwieniem dla cudzoziemców starających się o zezwolenie na zatrudnienie ma być przekształcenie dotychczasowego podwójnego postępowania w jedno, w wyniku którego pozwolenie na pracę wydawane będzie wraz z aktem pozwolenia na pobyt. Ograniczy to znacznie biurokrację.

W miejsce dotychczasowego Urzędu ds. Nadawania Statusu Uchodźcy powstanie Urząd ds. Migracji i Cudzoziemców.

Niezależność urzędników wydających samodzielnie decyzje w sprawach o przyznanie statusu uchodźcy oraz Urząd Pełnomocnika ds. Statusu Uchodźcy mają zostać zniesione, co ma na celu nie tylko usprawnienie przebiegu postępowań wielokrotnie toczących się latami, ale także ujednolicenie praktyki podejmowania decyzji – dotąd niejednokrotnie subiektywnych. Cudzoziemcy, którym nadany zostanie status uchodźcy, otrzymają najpierw zezwolenie na pobyt na czas określony, a ich prawo do dalszego pobytu zostanie po 3 latach powtórnie rozpatrzone.

Nowa ustawa ma zamiar sprostać nie tylko wymaganiom gospodarki i polityki rynku pracy, ale także wypełnić humanitarne i międzynarodowe zobowiązania RFN wobec cudzoziemców. Dzięki nowej ustawie RFN liczy na:

- przyspieszenie procedury postępowania o nadanie statusu uchodźcy, wyeliminowanie nadużyć oraz rygorystyczne przestrzeganie obowiązku wyjazdu cudzoziemca w przypadku odmowy nadania statusu,
- redukcję liczby imigrantów,
- obsadzenie miejsc pracy, na które w kraju nie można było znaleźć kandydatów,
- odciążenie kas pomocy społecznej,
- szybszą i lepszą integrację imigrantów dzięki projektowi kursów integracyjnych (wszyscy cudzoziemcy muszą nauczyć się języka niemieckiego),

- podwyższenie szans integracji dzieci poprzez obniżenie granicy wieku dzieci mających prawo połączyć się z rodziną (zasadniczo do 12 lat, ale w szczególnych przypadkach – gdy przemawia za tym dobro rodziny czy interes państwa – do 18 lat),
- usprawnienie postępowań imigracyjnych poprzez wprowadzenie nowoczesnego systemu punktowego (wg punktów dokonywana będzie ocena poszczególnych kryteriów takich jak znajomość języków obcych, wiek, kwalifikacje itp.).

Czy i jak zostaną osiągnięte te ambitne plany, trzeba będzie jeszcze uzbroić się w cierpliwość, gdyż nie wiadomo kiedy ustawa wejdzie w życie. Należy mieć jednak nadzieję, że jej wejście w życie przyczyni się do poprawy losu wielu uchodźców, ponieważ żaden z nich nie ucieka ze swej ojczyzny bez powodu.

Literatura:

- Angenendt S., *Migration und Flucht*, Aufgaben und Strategien für Deutschland, Europa und die internationale Gemeinschaft, Schriftenreihe Band 342, Bonn 1997.
- Avenarius H., *Die Rechtsordnung der Bundesrepublik Deutschland*, zweite neubearbeitete Auflage, Schriftenreihe Band 333, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 1997.
- Kielc M., Jakubaszek A., *Postępowanie funkcjonariuszy SG w aspekcie wnioskowania przez cudzoziemców o nadanie statusu uchodźcy w RP*, Kętrzyn 2003.
- Kielc M., Sadowski I., *Schengen w teorii i praktyce na przykładzie niemieckiej Straży Granicznej Bundesgrenzschutz*, Kętrzyn 2001.
- Westphal V., Stoppa E., *Ausländerrecht für die Polizei – Erläuterungen zum Ausländer- und Asylrecht unter Berücksichtigung des Europarechts und des Schengener Durchführungsübereinkommens*, Lübeck 2001.

Niemieckie akty normatywne:

- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland.⁶
- Ausländergesetz vom 9. Juli 1990.
- Asylverfahrensgesetz.
- Asylbewerberleistungsgesetz.
- Genfer Flüchtlingskonvention.
- Schengener Durchführungsübereinkommen.
- Passgesetz.
- Arbeitsaufenthaltsverordnung.

⁶ Niemieckie akty normatywne: www.rechtliches.de lub www.gesetze.2me.net lub www.recht-in.de/gesetze/gesetze.php

ks. mjr dr Zbigniew J. Kępa

CS SG w Kętrzynie

DUSZPASTERSTWO W STRAŻY GRANICZNEJ NA TLE DUSZPASTERSTWA W BUNDESGRENZSCHUTZU

Ostatnie lata obfitowały w kontakty służbowe pomiędzy funkcjonariuszami polskiej Straży Granicznej i funkcjonariuszami niemieckiej Federalnej Straży Granicznej (BGS). „Twinningi”, spotkania robocze, udział w konferencjach organizowanych przez dwie strony oraz osobiste kontakty funkcjonariuszy zaowocowały lepszym poznaniem struktur, zadań oraz specyfiki służby w obu formacjach.

Z dobrodziejstwa dwustronnych spotkań skorzystało także duszpasterstwo katolickie w Straży Granicznej. Dwóch kapelanów Straży Granicznej (ks. kpt. R. Rozdeba i ks. mjr Z. Kępa) uczestniczyło wraz z kilkoma funkcjonariuszami Straży Granicznej w konferencji dotyczącej zagadnień etycznych w służbie granicznej, która odbyła się w Sankt Augustin koło Bonn w dniach 18-22 czerwca 2001. Uczestnicy tej konferencji otrzymali w darze publikacje niemieckojęzyczne, które umożliwiły zapoznanie się z duszpasterstwem w Federalnej Straży Granicznej, zwłaszcza duszpasterstwem prowadzonym przez Kościół ewangelicko-augsburski. Najważniejsze publikacje zostały omówione w dwóch recenzjach zamieszczonych na łamach „Problemów ochrony granic”¹.

W obecnym roku (2002 r.) dzięki uprzejmości ks. prałata Patricka Boland, katolickiego dziekana Federalnej Straży Granicznej w Lubece (Lübeck) duszpasterstwo katolickie w Straży Granicznej otrzymało kopię „Porozumienia w sprawie katolickiego duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej”, które określa podstawy prawne funkcjonowania posługi duszpasterskiej w niemieckiej formacji granicznej oraz artykuł autorstwa Rudolfa Seiler pt. „Die Seelsorge im Bundesgrenzschutz”

¹ Z. Kępa, *Berufsethik heute. Leitlinien für den Bundesgrenzschutz (BGS)...*(recenzja), „Problemy ochrony granic“, Biuletyn CS SG nr 18, Kętrzyn 2001, s. 189-204; tenże, *Berufsethik-Glaube-Seelsorge. Evangelische Seelsorge im Bundesgrenzschutz Polizei des Bundes...* (recenzja), ibidem, 19 (2002), s. 187-202.

zamieszczony w „Handbuch des Staatskirchenrechts der Bundesrepublik Deutschland”².

Powyższe publikacje pozwalają na porównanie podstaw prawnych, struktur duszpasterskich, zadań i sposobów ich realizacji przez duszpasterstwa w obu formacjach granicznych.

Ścisła współpraca polskiej Straży Granicznej z niemiecką Federalną Strażą Graniczną umożliwi w przyszłości wspólne przedsięwzięcia duszpasterskie. Stanie się to możliwe tylko wtedy, gdy lepiej poznamy specyfikę działania duszpasterstwa w obu krajach.

Podstawy prawne działalności duszpasterskiej w Niemczech i w Polsce

Duszpasterstwa w Straży Granicznej i w Federalnej Straży Granicznej pod wieloma względami są do siebie podobne, ale też znacznie różnią się od siebie. Podobieństwa wynikają przede wszystkim z tego, iż w obu formacjach mamy do czynienia z działalnością Kościoła katolickiego³. Różnice związane są z różnymi zewnętrznymi uwarunkowaniami działalności duszpasterskiej, z różną mentalnością, nieco odmienną kulturą i doświadczeniami historycznymi.

Federalna Straż Graniczna (Bundesgrenzschutz), formacja zajmująca się ochroną granic, powstała w Niemieckiej Republice Federalnej (NRF) 28 maja 1951 r.⁴ Pod koniec 1952 r. Ministerstwo Spraw We-

² *Handbuch des Staatskirchenrechts der Bundesrepublik Deutschland*, Zweite Auflage, Duncker & Humblot/Berlin (b.r.w.).

³ Podstawowymi dokumentami regulującymi działalność prawną, nauczycielską i liturgiczną Kościoła katolickiego są: Kodeks prawa kanonicznego (*Codex iuris canonici auctoritate Joannie Pauli PP. II promulgatus – Kodeks prawa kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984, Pallotinum) oraz Katechizm Kościoła katolickiego (*Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994, Pallotinum; *Katechismus der katholischen Kirche*, München 1993, Oldenbourg – Benno – Paulusverlag Veritas).

⁴ O działalności i zadaniach Federalnej Straży Granicznej informuje film: *Bundesgrenzschutz: dziś i jutro – gwarantem bezpieczeństwa*, Lubeka 2001 (28, 30 minut). O strukturach i zadaniach tejże formacji pisał: J. Bogdan, *Federalna Straż Graniczna Niemiec*, „Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej”, Koszalin, nr 2 (2001), s. 24-38. Podstawowe wiadomości na temat Federalnej Straży Granicznej można znaleźć na stronie www.bundesgrenzschutz.de.

wewnętrznych RFN wystosowało prośbę do zwierzchników dwóch chrześcijańskich wyznań: Kościoła katolickiego i Kościoła ewangelicko-augsburskiego o objęcie troską duszpasterską funkcjonariuszy tej formacji i prowadzenie zajęć z etyki zawodowej w tej formacji⁵. Dwaj duchowni, po jednym z każdego wyznania, zamieszkali w Hanowerze i byli do dyspozycji dowództwa Federalnej Straży Granicznej.

Regulacji prawnych dokonano w 1965 r. Duszpasterstwo w Federalnej Straży Granicznej opiera się na dwóch porozumieniach, które kościoły zawarły z kierownictwem tej formacji. 12 sierpnia 1965 r. zostało podpisane „Porozumienie w sprawie ewangelickiego duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej”⁶ oraz „Porozumienie w sprawie katolickiego duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej”⁷.

W przypadku porozumienia dotyczącego duszpasterstwa katolickiego układającymi się stronami były: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Niemiec reprezentowane przez ministra spraw wewnętrznych Niemiec Hermanna Höcherl oraz Episkopat niemiecki reprezentowany przez kardynała Josepha Frings.

Porozumienie zostało podpisane po zaaprobowaniu treści porozumienia przez Nuncjaturę Apostolską w Niemczech, reprezentującą Stolicę Apostolską.

Federalna Straż Graniczna dzieli się na pięć regionalnych Prezydiów, jedną Dyрекcję w Koblencji i jedną Szkołę Straży Granicznej w Lubece. Każde Prezydium obejmuje trzy inspekcje, którym podlega 98 inspekcji terytorialnych.

⁵ Federalna Straż Graniczna będąca formacją policyjną mogła nawiązać do tradycji duszpasterstwa policjantów, które powstało na początku lat dwudziestych XX wieku, po powstaniu tzw. Republiki Weimarskiej. Na temat tradycji duszpasterstwa policji w Niemczech patrz: ks. E. Wiszowaty, *Duszpasterstwo policji*, [w:] *Leksykon policyjny*, pod W. Pływaczewski i G. Kędzierska, Szczytno 2001, s. 70-71.

⁶ *Porozumienie w sprawie ewangelickiego duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej z dn. 12.08.1965 r. (Vereinbarung über die evangelische Seelsorge im Bundesgrenzschutz vom 12.08.1965).*

⁷ *Porozumienie w sprawie katolickiego duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej z dn. 12.08.1965 r. (Vereinbarung über die katholische Seelsorge im Bundesgrenzschutz vom 12.08.1965).*

Powyższe „Porozumienie” (w dalszej części artykułu będziemy je określać w skrócie jako *Vereinbarung BGS* zawiera dwadzieścia paragrafów podzielonych na punkty oraz na podpunkty⁸.

Straż Graniczna została powołana do życia 16 maja 2001 r.⁹ W latach 1991-1993 posługę duszpasterską w tej formacji spełniali miejscowi duszpasterze lub kapelani MON (Kętrzyn, Lubań, Nowy Sącz)¹⁰. Posługa ta odbywała się za zgodą komendantów poszczególnych oddziałów Straży Granicznej. Posługa ta była zazwyczaj okazjonalna.

Za oficjalną datę powstania duszpasterstwa w Straży Granicznej należy uznać dzień 30 czerwca 1993 r., kiedy to Biskup Polowy Sławoj L. Głódź wydał dekret powierzający opiekę duszpasterską nad słuchaczami, pracownikami i ich rodzinami Centrum Szkolenia Straży Granicz-

⁸ W Porozumieniu w sprawie katolickiego duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej znalazły się regulacje w sprawach wyszczególnionych w tytułach poszczególnych paragrafów: § 1 *Zagwarantowanie działalności katolickiego duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej*; § 2 *Odpowiedzialność i nadzór Kościoła*; § 3 *„Pełnomocnik dla duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej*; § 4 *Duszpasterze w Federalnej Straży Granicznej*”; § 5 *„Dziekan Federalnej Straży Granicznej*; § 6 *Proboszcz okręgowy Straży Granicznej i proboszcz Straży Granicznej*; § 7 *Współdziałanie przy etyczno-zawodowym wychowaniu*; § 8 *Omawianie religijnych zagadnień życia i udział w nabożeństwach*; § 9 *Służbowe wspieranie duszpasterstw Straży Granicznej*; § 10 *Umowa dotycząca służby*; § 11 *Zastosowanie porozumienia dotyczącego taryfy urzędników Federalnej Straży Granicznej*; § 12 *Wymagania związane z przyjęciem do służby*; § 13 *Przyjęcie do służby, przeniesienie, wypowiedzenie*; § 14 *Wynagrodzenie*; § 15 *Wypowiedzenie w szczególnych przypadkach*; § 16 *Zaopatrzenie*; § 17 *Siły wsparcia*; § 18 *Koszta i środki pomocy*; § 19 *Wzajemne zrozumienie*; § 20 *Wprowadzenie w życie porozumienia*.

⁹ Podstawowe wiadomości o Straży Granicznej można znaleźć w oprac. J. Sakowskiej-Bogusz i M. Szaciłło, *Straż Graniczna II RP*, b.m.w., b.r.w. oraz na stronie internetowej Komendy Głównej Straży Granicznej www.sg.gov.pl.

¹⁰ Duszpasterstwo Straży Granicznej kontynuuje tradycje opieki duszpasterskiej formacji granicznych II Rzeczypospolitej. Na temat duszpasterstwa formacji granicznych II RP patrz: Z. Kępa, *Kapelani formacji granicznych II Rzeczypospolitej Polskiej*, „Problemy ochrony granic”, Biuletyn CS SG nr 7, Kętrzyn 1998, s. 127-134; tenże, *Duszpasterstwo batalionu szkolnego Korpusu Ochrony Pogranicza w Osowcu*, „Problemy ochrony granic”, Biuletyn CS SG nr 9, Kętrzyn 1999, s. 149-156; tenże, *Dziekan katolicki Korpusu Ochrony Pogranicza*, „Problemy ochrony granic”, Biuletyn CS SG nr 10, Kętrzyn 1999, s. 143-152.

nej w Kętrzynie ks. kpt. Kazimierzowi Tuszyńskiemu¹¹. Komendant główny Straży Granicznej wydał stosowne dokumenty mianujące pierwszego kapelana Straży Granicznej funkcjonariuszem służby stałej¹².

Podobnie jak w przypadku Federalnej Straży Granicznej pomiędzy ustanowieniem kapelanów a powstaniem regulacji prawnych w sprawach duszpasterstwa w postaci porozumienia upłynęło nieco czasu. „Porozumienie Komendanta Głównego Straży Granicznej i Biskupa Polowego Wojska Polskiego w sprawie organizacji katolickiego duszpasterstwa w Straży Granicznej” zostało podpisane i weszło w życie w dniu 10 marca 1995 r.

Porozumienie to (w dalszej części artykułu będziemy je oznaczać skrótem *Poroz. SG*) obejmuje osiem paragrafów. W dwóch paragrafach (§ 3 i § 4) wyszczególniono punkty.

Porównując dwa porozumienia (*Verein. BGS* i *Poroz. SG*) zauważamy:

- 1) podobieństwo wyrażające się:
 - a) w istnieniu pewnego okresu czasu działania duszpasterstw bez szczegółowych regulacji;
 - b) w pragnieniu uporządkowania spraw dotyczących duszpasterstwa katolickiego dwóch zainteresowanych stron: Kościoła katolickiego i państwa;
- 2) różnice wyrażające się:
 - a) w pozycji i randze osób reprezentujących Państwo i Kościół (*Verein. BGS* – przewodniczący Katolickiego Episkopatu Niemiec – minister spraw wewnętrznych Niemiec; *Poroz. SG* – Biskup Polowy – komendant główny Straży Granicznej);
 - b) w charakterze zapisów porozumienia (*Verein. BGS* – określenie szczegółów związanych z funkcjonowaniem duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej; *Poroz. SG* – ogólne postanowienia bez określenia szczegółów funkcjonowania duszpasterstwa w Straży Granicznej).

¹¹ Dekret Kurii Polowej, l.dz. 612/285-CP/93 z dn. 30.06.1993.

¹² Patrz: Z. Kępa, *Duszpasterstwo funkcjonariuszy Straży Granicznej w Kętrzynie*, „Problemy ochrony granic”, Biuletyn CS SG nr 16, Kętrzyn 2001, 88-94.

Struktury duszpasterskie w Bundesgrenzschutz i w Straży Granicznej

Każda instytucja, aby mogła realizować swój cel, potrzebuje struktur organizacyjnych. Struktury te nie są ustalone raz na zawsze, lecz podlegają ciągłej ewolucji¹³. Konieczność zmian w Federalnej Straży Granicznej nastąpiła po zjednoczeniu RFN i NRD, ostatnie zaś zmiany spowodował układ z Schengen (1995 r.). W 1966 r. powstały tzw. inspekcje, które stały się podstawowym miejscem pełnienia służby dla funkcjonariuszy tejże formacji.

Proces ciągłych przemian przeżywa Straż Graniczna. W 2002 r. dokonuje się gruntowna zmiana struktur, od Komendy Głównej Straży Granicznej po placówki graniczne.

Duszpasterstwo w formacjach granicznych by mogło realizować zakładane cele potrzebuje także struktur organizacyjnych. Działalność kościelna nie może być prowadzona chaotycznie, lecz musi się odbywać w sposób uporządkowany zachowując elastyczność na zaistniałe wydarzenia¹⁴.

Struktury duszpasterskie w Federalnej Straży Granicznej zostały nakreślone w *Porozumieniu w sprawie katolickiego duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej*".

Z ramienia Kościoła duszpasterstwem w niemieckiej formacji granicznej kieruje tzw. pełnomocnik dla duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej (Be-auftragter für die Seelsorge im Bundesgrenzschutz). Pełnomocnik jest kompetentny we wszystkich sprawach mających związek z duszpasterstwem w Federalnej Straży Granicznej [Verein. BGS § 3 (1)]. Jest on niezależny od władzy państwowej i ma pozycję porównywalną do biskupa polowego¹⁵. Pełnomocnika mianuje episkopat niemiecki w porozumieniu z ministrem spraw wewnętrznych [Verein. BGS § 3 (3)].

¹³ Na temat zmian strukturalnych w Federalnej Straży Granicznej patrz: Z. Kępa, *Berufsethik – Glaube-Seelsorge...*, op. cit., s. 190-195.

¹⁴ Struktury organizacyjne Kościoła katolickiego zostały określone w *Kodeksie prawa kanonicznego* w kanonach 330-572.

¹⁵ Patrz: R. Seiler, *Die Seelsorge im Bundesgrenzschutz...*, op. cit., s. 982.

Tekst porozumienia wymienia sześć zagadnień leżących w kompetencji pełnomocnika (*Verein. BGS* § 3 (1) 1-6)¹⁶. Są nimi:

1. Kierowanie duszpasterzami Federalnej Straży Granicznej w spełnianiu misji duszpasterskiej.
2. Wydawanie wytycznych, w porozumieniu z ministrem spraw wewnętrznych, odnośnie działalności duszpasterzy Federalnej Straży Granicznej; koordynowanie działalności duszpasterskiej kapelanów z duszpasterstwem ogólnym oraz kontrola realizacji tych wytycznych.
3. Współdziałanie z ministrem spraw wewnętrznych w zakresie konstruowania planów całorocznego szkolenia w zakresie zagadnień etyczno-zawodowych.
4. Wysuwanie propozycji tematów i sposobu ich realizacji dla duszpasterzy Federalnej Straży Granicznej w obszarze etyczno-zawodowego wychowania.
5. Przeprowadzanie kościelno-służbowych odpraw dla duszpasterzy Federalnej Straży Granicznej.
6. Religijne pisma dla duszpasterstwa granicznego.

Porozumienie w sprawie duszpasterstwa katolickiego w Federalnej Straży Granicznej wymienia trzy kategorie duszpasterzy różniących się posiadanymi kompetencjami. Są nimi: dziekan Straży Granicznej, tzw. pro-boszczowie okręgowi (*Grenzschutzoberfarrer*) oraz proboszczowie

¹⁶ „Der Beauftragte für die Seelsorge im Bundesgrenzschutz ist zuständig für alle kirchlichen Angelegenheiten im Zusammenhang mit der Seelsorge im Bundesgrenzschutz. Hierzu gehören insbesondere: 1. Einführung der Grenzschutzseelsorger in ihr kirchliches Amt; 2. Erlass von Richtlinien im Benehmen mit dem Bundesminister des Innern über die Ausübung der Grenzschutzseelsorge und über ihre Koordinierung mit der allgemeinen Seelsorge durch die Grenzschutzseelsorger; Überwachung der Durchführung dieser Richtlinien; 3. Mitwirkung bei der Aufstellung von Gesamt-jahresausbildungs- und Lehrgangsplänen durch das Bundesministerium des Innern, soweit Fragen der berufsethischen Erziehung berührt werden, sowie bei den Plänen für die Gestaltung der berufsethischen Lehrgänge für katholische Polizeivollzugsbeamten durch das Bundesministerium des Innern; 4. Anregungen für die Auswahl und Gestaltung von Themen für Vorträge der Grenzschutzseelsorger auf dem Gebiet der berufsethischen Erziehung; 5. Abhaltung von kirchlichen Dienstbesprechungen der Grenzschutzseelsorger; 6. das religiöse Schrifttum für die Grenzschutzseelsorge” [*Vereinbarung über die katholische Seelsorge im Bundesgrenzschutz*, § 3 (1) 1-6].

Straży Granicznej [*Verein. BGS* § 4 (1) 1-3]. Przyjęto, że duszpasterzy katolickich będących na pełnym etacie będzie dziewięciu [*Verein. BGS* § 4 (2)].

Dziekan Federalnej Straży Granicznej jest mianowany przez ministra spraw wewnętrznych na wniosek pełnomocnika dla duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej. Sprawuje on nadzór służbowy nad duszpasterzami granicznymi, ale równocześnie pełni obowiązki tzw. proboszcza okręgowego oddziału Straży Granicznej (Grenzschutzkommando) [*Verein. BGS* § 5 (1)]. Porozumienie daje mu prawo bezpośredniego kontaktu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych w sprawach służbowych [*Verein. BGS* § 5 (2)].

Porozumienie wymienia sześć specyficznych zadań diekana Federalnej Straży Granicznej [*Verein. BGS* §5 (4) 1-6]¹⁷, którymi są:

1. Koordynacja działalności duszpasterskiej w Federalnej Straży Granicznej.
2. Doradzanie urzędowi Federalnej Straży Granicznej w sprawach związanych z duszpasterstwem i z wychowaniem etyczno-zawodowym.
3. Nadzór służbowy nad duszpasterstwem w Federalnej Straży Granicznej i kontrola nad realizacją wytycznych pełnomocnika dla duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej.
4. Doradzanie duszpasterzom Federalnej Straży Granicznej w sprawach związanych z ich działalnością, przekazywanie potrzebnych im dokumentów oraz odpowiednie ich instruowanie.

¹⁷ „Der Grenzschutzdekan hat die Aufgabe: 1. auf Einheitlichkeit in der Tätigkeit der Grenzschutzseelsorger hinzuwirken; 2. die Dienststellen des Bundesgrenzschutzes in grundsätzlichen Fragen der Unterstützung der Seelsorge im Bundesgrenzschutz und der berufsethischen Erziehung zu beraten; 3. die Dienstaufsicht in kirchlichen Angelegenheiten über die Grenzschutzseelsorger auszuüben und die Einhaltung der vom Beauftragten für die Seelsorge im Bundesgrenzschutz aufgestellten Richtlinien zu überwachen; 4. die Grenzschutzseelsorger in der Ausübung ihres Dienstes zu beraten, ihnen die hierfür nötigen Unterlagen an die Hand zu geben und sie entsprechend zu unterweisen. 5. den Beauftragten für Seelsorge im Bundesgrenzschutz zu beraten, in welchen besonderen Fällen in den einzelnen Grenzschutzstandorten zusätzlich Seelsorger mit Seelsorge im Bundesgrenzschutz nebenamtlich zu betrauen sind (§ 4 Abs. 3), 6. die Seelsorge im Bundesgrenzschutz bei Grenzschutzdienststellen zu regeln, die außerhalb von Grenzschutzgruppenbereich liegen” – ibidem, § 5 (4) 1-6.

5. Doradzanie pełnomocnikowi do spraw duszpasterskich w Federalnej Straży Granicznej w sprawach dotyczących powołania pomocniczych duszpasterzy w szczególnych przypadkach i w pojedynczych miejscach stacjonowania Straży Granicznej.
6. Objęcie duszpasterską troską osób zajmujących samodzielne stanowiska służbowe nie przyporządkowanych do konkretnych jednostek organizacyjnych Federalnej Straży Granicznej¹⁸.

Proboszczowie okręgowi Straży Granicznej stanowią kolejne ogniwo w strukturze duszpasterskiej niemieckiej formacji granicznej. Ich zadaniem jest pełnienie nadzoru służbowego nad podporządkowanymi im proboszczami Straży Granicznej oraz duszpasterzami pomocniczymi w sprawach powierzonych im przez dziekana Federalnej Straży Granicznej.

Ostatnią wymienioną przez porozumienie kategorią duszpasterzy Federalnej Straży Granicznej są **proboszczowie**. Zostali oni usytuowani przy dowództwie jednostek oraz przy dowództwie szkół.

Duszpasterstwo w Federalnej Straży Granicznej pod względem kościelno-prawnym jest tzw. duszpasterstwem grupowym. Obejmuje ono funkcjonariuszy tejże formacji. Członkowie rodzin nie przynależą do tego kręgu, którymi z tytułu niemieckiego kościelnego prawa mają się troszczyć duszpasterze Straży Granicznej. Poszczególni wierni objęci duszpasterstwem w Federalnej Straży Granicznej przynależą w dalszym ciągu wyłącznie do ich parafii miejsca. Ten fakt decyduje o najważniejszej różnicy, jaka zachodzi w Niemczech pomiędzy duszpasterstwem w Federalnej Straży Granicznej a duszpasterstwem w wojsku niemieckim¹⁹.

¹⁸ Verein. BGS § 5 (4) 6 ma zapis: „[Der Grenzschutzdekan hat die Aufgabe] ...die Seelsorge im Bundesgrenzschutz bei Grenzschutzdienststellen zu regeln, die außerhalb von Grenzschutzgruppenbereich liegen”.

¹⁹ „Die Grenzschutzseelsorge wendet sich an die Polizeivollzugsbeamten im Bundesgrenzschutz. Dazu wird man dem Sinn der Vereinbarung entsprechend auch die Dienstleistenden rechnen müssen, die keinen Beamtenstatus haben. Familienangehörige gehören – anders als bei der Militärseelsorge – nicht zu dem betreuenden Kreis. Überhaupt fehlt es hier an besonderen Gemeinden oder Seelsorgebereichen. Grenzschutzseelsorge ist Gruppenseelsorge, wobei die einzelnen Betreuten weiterhin ausschließlich ihrer Ortskirchengemeinde angehören. Darin liegt einer der wichtigsten Unterschiede zur Militärseelsorge” – R. Seiler, *Die Seelsorge im Bundesgrenzschutz...*, op. cit., s. 983.

„Porozumienie pomiędzy Komendantem Głównym Straży Granicznej a Biskupem Polowym” sankcjonuje istnienie w Straży Granicznej duszpasterstwa katolickiego zorganizowanego w formie odrębnego dekanatu w strukturach Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego (*Porozum. SG* § 1). W tekście porozumienia wspomniane zostały dwie kategorie duszpasterzy w Straży Granicznej, a mianowicie Dziekan Straży Granicznej oraz kapelani Straży Granicznej. Do kapelanów Straży Granicznej stosują się takie same przepisy kościelno-prawne jak w stosunku do kapelanów wojskowych.

Dziekan Straży Granicznej

Instytucje Dziekana Straży Granicznej jak też kapelanów Straży Granicznej zostały określone w aspekcie cywilno-prawnym i kościelno-prawnym (*Porozum. SG* § 3 p.1-2). Komendant główny Straży Granicznej miał określić zasady funkcjonowania Dekanatu Straży Granicznej, nazwanego w dokumencie „Dekanatem Ordynariatu Polowego Straży Granicznej” oraz zakres obowiązków służbowych Dziekana i kapelanów Straży Granicznej. W praktyce ustalono, że zakres obowiązków kapelana określa komendant tego oddziału Straży Granicznej, do którego kapelan został przyporządkowany.

Wspomniane wyżej porozumienie odnośnie obowiązków duszpasterskich Dziekana i kapelanów Straży Granicznej odwołuje się do przepisów prawa kanonicznego (*Porozum. SG* § 3 p. 2).

Uprawnienia i obowiązki dziekana zostały określone w kanonach 553-555 Kodeksu prawa kanonicznego. Dla naszych rozważań istotny jest kanon 555 tegoż kodeksu, który zawiera następujące postanowienia:

„§ 1. Oprócz uprawnień prawomocnie mu [tzn. dziekanowi – Z.K.] udzielonych przez prawo partykularne, dziekan ma obowiązek i prawo:

1⁰ popierać i koordynować w ramach dekanatu wspólną działalność duszpasterską;

2⁰ czuwać nad tym, by duchowni jego okręgu prowadzili życie odpowiadające ich stanowi i troskliwie wypełniali swoje obowiązki;

3⁰ czuwać nad tym, by święte czynności były sprawowane zgodnie z przepisami liturgicznymi, by czystość i piękno kościoła i sprzętu liturgicznego, zwłaszcza w sprawowaniu i przechowywaniu Najświętszego

Sakramentu, były starannie utrzymywane; żeby księgi parafialne były starannie spisywane i należycie przechowywane, dobra kościelne prawidłowo administrowane, a budynek parafialny otoczony właściwą troską.

§ 2. Dziekan w powierzonym sobie dekanacie:

1° zabiega o to, żeby duchowni zgodnie z postanowieniami prawa partykularnego, uczestniczyli w określonym czasie w prelekcjach, spotkaniach teologicznych lub konferencjach, według postanowienia kan. 279, § 2;

2° troszczy się o dostarczenie pomocy duchowej prezbiterom swego okręgu; najbardziej zaś troszczy się o tych kapłanów, którzy znajdują się w trudniejszych okolicznościach lub przeżywają jakieś problemy.

§ 3. Dowiedziawszy się o poważnej chorobie proboszcza w swoim rejonie, dziekan winien zatroszczyć się o to, ażeby nie był on pozbawiony pomocy duchowej i materialnej, a w przypadku śmierci odprawiony był godny pogrzeb. Ma zatroszczyć się również o to, aby podczas choroby lub śmierci nie zostały zabrane lub nie zaginęły księgi, dokumenty, sprzęt liturgiczny oraz inne przedmioty należące do kościoła.

§ 4. Dziekan ma obowiązek wizytować parafie swojego rejonu w sposób określony przez biskupa diecezjalnego”.

Kodeks prawa kanonicznego w kan. 555 wspomina o rozporządzeniach partykularnych dotyczących dziekana. W przypadku Ordynariatu Polowego takim aktem kościelno-prawnym jest *Instrukcja Biskupa Polowego o strukturze duszpasterskiej Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego* (w dalszej części artykułu będzie cytowana jako *Instrukcja*)²⁰.

W świetle tej instrukcji dziekana i w razie potrzeby wicedziekana mianuje Biskup Polowy na okres pięciu lat spośród kapłanów wojskowych (*Instrukcja*, art. 28). Biskup też może wcześniej usunąć z urzędu dziekana i wicedziekana na skutek słusznej przyczyny, według swojej oceny i decyzji (*Instrukcja*, art. 29).

Artykuł 30 tejże *Instrukcji* określa dodatkowe obowiązki dziekana, w stosunku do tych, które zostały wymienione w Kodeksie prawa kanonicznego. Dziekan jest zobowiązany:

²⁰ *Instrukcja Biskupa Polowego o strukturze duszpasterskiej Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego*, z dn. 7.12.1992.

- a) troszczyć się o to, by proboszczowie wojskowi otaczali systematyczną troską duszpasterską wszystkie jednostki i bazy Wojska Polskiego na terenie dekanatu²¹;
- b) organizować raz na kwartał kongregacje dekanalne i im przewodniczyć; protokoły kongregacji dziekan przysyła do Kurii Biskupiej Ordynariatu Polowego;
- c) przynajmniej raz w miesiącu kontaktować się z Biskupem Polowym lub Kurią Biskupią;
- d) przysyłać dokładne sprawozdania z każdej przeprowadzonej wizytacji dziekańskiej; program wizytacji winien być ustalony z Biskupem Polowym lub Wikariuszem Generalnym oraz złożony w Kurii Biskupiej;
- e) utrzymywać ścisły kontakt z dowództwem wojskowym w sprawach duszpasterstwa wojskowego;
- f) informować Kurię Biskupią o przygotowaniach ważniejszych uroczystości patriotyczno-religijnych w dekanacie;
- g) informować Kurię Biskupią o każdej swojej nieobecności trwającej ponad dwa dni.

Artykuł 31 *Instrukcji Biskupa Polowego* określa wyraźnie sprawy będące poza zasięgiem kompetencji dziekana. Otóż dziekani bez wyrażonej zgody Biskupa Polowego lub Wikariusza Generalnego nie mogą:

- a) dokonywać poświęceń kościołów, kaplic, izb modlitwy oraz cmentarzy;
- b) załatwiać jakichkolwiek spraw dotyczących Ordynariatu Polowego z przedstawicielami innych Ordynariatów Polowych;
- c) podejmować decyzji związanych z inwestycjami ze strony Wojska Polskiego w sprawach remontowych i budowlanych;
- d) organizować grupowych wyjazdów zagranicznych;
- e) zawierać umów w sprawie użytkowania kościołów diecezjalnych i zakonnych.

²¹ W stosunku do Straży Granicznej w zapisie wspomnianego wyżej art. 30 należy widzieć jednostki organizacyjne Straży Granicznej.

Kapelani Straży Granicznej

Porozumienie zawarte pomiędzy komendantem głównym Straży Granicznej i Biskupem Polowym ustala, że obowiązki kapelanów Straży Granicznej określają przepisy prawa kanonicznego (*Porozum. SG*, § 3, 2). Kanon 569 Kodeksu prawa kanonicznego wspomina, że „pozycja kapelanów wojskowych jest regulowana specjalnymi ustawami”. Tymi odrębnymi ustawami są *Konstytucja Apostolska na temat ordynariatów wojskowych Spiritualium Militum Curae* Jana Pawła II z dnia 21 kwietnia 1986 r.²² oraz wspomniana już wcześniej *Instrukcja Biskupa Polowego*. Dokumenty kościelno-prawne pod pojęciem kapelana rozumieją zarówno dziekana jak też proboszczów parafii wojskowych, wikariuszy parafialnych oraz kapelanów, nie będących proboszczami, kierujących tzw. ośrodkami duszpasterstwa nieparafialnego (*Instrukcja*, VI-VII).

W Straży Granicznej występują zarówno kapelani – proboszczowie jak też kapelani nie będący proboszczami, kierujący tzw. ośrodkami duszpasterstwa nieparafialnego²³.

Obowiązki proboszczów określa szczegółowo Kodeks prawa kanonicznego w kanonach 515-544. Do kapelanów – proboszczów Straży Granicznej oprócz powyższych postanowień prawa kanonicznego odnoszą się zapisy *Instrukcji Biskupa Polowego*. Według artykułu 36 tejże *Instrukcji* proboszcz wojskowy (a więc także proboszcz Straży Granicznej w stosunku do powierzonych sobie funkcjonariuszy) powinien:

²² Tekst *Konstytucji Apostolskiej na temat ordynariatów wojskowych Spiritualium Militum Curae* zamieszczono w *Schematyzmie Ordynariatu Polowego 2000*, Warszawa 2000, s. 535-540.

²³ W 2002 r. w Straży Granicznej istniały następujące parafie: Parafia Straży Granicznej p.w. św. Mateusza Ewangelisty w Kętrzynie; Parafia Straży Granicznej p.w. Błg. ks. kmdr. Władysława Miegonia w Chełmie, Parafia Straży Granicznej p.w. Św. Sióstr Faustyny Kowalskiej w Koszalinie oraz Parafia Straży Granicznej p.w. Wszystkich Świętych w Nowym Sączu. Ośrodki duszpasterskie istnieją w Podlaskim Oddziale Straży Granicznej w Białymstoku, w Morskim Oddziale Straży Granicznej w Gdańsku-Nowym Porcie; w Łużyckim Oddziale Straży Granicznej w Lubaniu Śląskim; w Bieszczadzkiem Oddziale Straży Granicznej w Przemyślu i w Śląskim Oddziale Straży Granicznej w Raciborzu. Troska duszpasterska o dwa oddziały: Sudecki Oddział Straży Granicznej w Kłodzku i Lubuski Oddział Straży Granicznej w Krośnie Odrzańskim została powierzona przez Biskupa Polowego dwóm kapelanom MON-u. W *Schematyzmie Ordynariatu Polowego 2000*, Warszawa 2000, s. 363-364 znajdujemy informację, że duszpasterstwa w tych oddziałach mają status ośrodka duszpasterskiego SG.

- a) troszczyć się o to, by żołnierze w jednostkach wojskowych na terenie powierzonej mu parafii mieli zapewnioną opiekę duszpasterską, a szczególnie uczestnictwo we Mszy św. w niedziele i święta, udział w regularnej katechezie oraz możliwość indywidualnego spotkania z kapłanem wojskowym;
- b) współpracować z dowództwem wojskowym dla skoordynowania prac duszpasterskich z planami zajęć żołnierzy;
- c) szczególną troską duszpasterską otoczyć kadrę oficerską, rodziny wojskowych oraz emerytowanych oficerów Wojska Polskiego i ich rodziny;
- d) organizować i odpowiednią troską otoczyć kościół i kaplice wojskowe oraz Izby Modlitwy;
- e) składać wizytę duszpasterską w rodzinach wojskowych zamieszkających na terenie jednostek wojskowych oraz także poza terenem wojskowym, jeżeli rodzina o to prosi;
- f) składać regularnie meldunki do Kurii Polowej na temat przeprowadzonych oraz przygotowywanych zadań duszpasterskich;
- g) w sprawach duszpasterskich stosować się do ustaleń podejmowanych podczas kongregacji dekanalnych.

W strukturach duszpasterskich Straży Granicznej znajdują się także ośrodki duszpasterstwa parafialnego. Artykuł 46 *Instrukcji Biskupa Polowego* określa, że przez ośrodki duszpasterstwa nieparafialnego rozumie się określone obszary na terenie parafii wojskowej, które ze względu na specyficzne okoliczności powierzone zostają pieczy duszpasterskiej własnego kapłana, nie będącego jednak proboszczem wojskowym i nie prowadzącemu ksiąg parafialnych. Obowiązki takich kapłanów oraz ich podległość wobec kapłanów – proboszczów danego terenu i zasady współpracy z nimi określa Biskup Polowy (*Instrukcja*, art. 48).

Kto przynależy do duszpasterstwa Straży Granicznej? W związku z tym, że duszpasterstwo to zostało umiejscowione w strukturach Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego ma zastosowanie następujące rozporządzenie Statutu Ordynariatu Wojskowego czyli Polowego²⁴:

²⁴ Statut Ordynariatu Wojskowego czyli Polowego w Polsce, I. 3, [w:] Schematyzm Ordynariatu Polowego..., op. cit., s. 548-551.

„Do Ordynariatu Polowego należą katolicy:

- a) żołnierze zawodowi, ich współmałżonkowie, dzieci, także pełnoletnie, o ile mieszkają w domu rodziców oraz dzieci i krewni zamieszkujący razem z nimi;
- b) żołnierze w czynnej służbie wojskowej (niezawodowi), w czasie pełnienia tej służby;
- c) pracownicy cywilni, zatrudnieni na stałe w jednostkach (instytucjach) wojskowych oraz w domach prywatnych osób pełniących zawodową służbę wojskową;
- d) uczniowie szkół wojskowych;
- e) zatrudnieni lub przebywający w szpitalach wojskowych, w domach starców i podobnych instytucjach wojskowych;
- f) członkowie instytutów zakonnych i wierni świeccy zatrudnieni na stałe przez Ordynariusza Polowego lub za jego zgodą.”

W sensie powyższych rozważań: tam, gdzie mowa o żołnierzach zawodowych – należy widzieć funkcjonariuszy Straży Granicznej, tam gdzie mowa o jednostkach (instytucjach) wojskowych – oddziały (instytucje) Straży Granicznej; tam gdzie mowa o szkołach wojskowych – szkoły Straży Granicznej.

Za przynależnością do duszpasterstwa Straży Granicznej zarówno funkcjonariuszy zawodowych Straży Granicznej, pracowników cywilnych, ich najbliższych osób z rodziny, funkcjonariuszy służby kandydackiej, emerytów i rencistów przemawia także praktyka Kurii Polowej udzielająca dyspens od przeszkód małżeńskich takim osobom.

Porównując struktury duszpasterskie w Federalnej Straży Granicznej oraz w Straży Granicznej zauważamy najważniejsze różnice:

- ◆ Duszpasterstwo Straży Granicznej zostało włączone w struktury Ordynariatu Polowego, natomiast duszpasterstwo w Federalnej Straży Granicznej tworzy struktury niezależne od duszpasterstwa wojskowego.
- ◆ W Federalnej Straży Granicznej duszpasterz sprawuje opiekę wyłącznie nad funkcjonariuszami zawodowymi, którzy pod względem jurysdykcyjnym przynależą w dalszym ciągu wyłącznie do parafii miejsca, natomiast w Straży Granicznej kapelan posiada jurysdykcję

zarówno względem funkcjonariuszy zawodowych, służby kandydackiej, pracowników cywilnych zatrudnionych w Straży Granicznej, członków najbliższej rodziny funkcjonariuszy i pracowników cywilnych, emerytów i rencistów tejże formacji.

- ◆ Dziekan Federalnej Straży Granicznej przyporządkowany jest pod względem służbowym do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, natomiast dziekan Straży Granicznej do Komendy Głównej Straży Granicznej.
- ◆ W Niemieckiej Federalnej Straży Granicznej istnieje specyficzna struktura w postaci tzw. proboszcza okręgowego, zaś w Straży Granicznej specyfiką są kapelani, nie będący proboszczami, kierujący ośrodkami duszpasterskimi.

Duszpasterstwo w Federalnej Straży Granicznej i w Straży Granicznej wobec edukacji etycznej

Drugim istotnym zadaniem kapelanów w Federalnej Straży Granicznej obok duszpasterstwa jest prowadzenie zajęć z etyki zawodowej. W porozumieniu zawartym pomiędzy Kościołem katolickim w Niemczech a ministrem spraw wewnętrznych Niemiec zagadnieniom etycznym poświęcono § 7 „Współdziałanie przy etyczno-zawodowym wychowaniu”.

W porozumieniu tym wspomniano, że „etyczno-zawodowe wychowanie funkcjonariuszy w Federalnej Straży Granicznej jest częścią ogólnego wychowania i oparte jest na podstawach chrześcijańskiego stylu życia”²⁵. Zajęcia z etyki zostały określone jako zajęcia służbowe. Mają się one odbywać co miesiąc, w wymiarze dwóch godzin i mają być zajęciami obowiązkowymi.

Porozumienie zawiera zapis: „Duszpasterze Federalnej Straży Granicznej współdziałają przy etyczno-zawodowym wychowaniu i prowadzą etyczno-zawodowe zajęcia jak dotąd” [*Porozum. BGS*, § 7 (2)]. R. Seiler, we wspomnianym już artykule „Die Seelsorge im Bundesgrenzschutz” zamieścił następujący komentarz: „Szkolenia etyczno-zawodowe nie

²⁵ „Die berufsethische Erziehung von Polizeivollzugsbeamten im Bundesgrenzschutz, die ein Teil der Gesamterziehung ist, beruht auf den Grundsätzen christlicher Lebensführung“ [*Verein. BGS*, § 7, (1)].

znajdują się wyłącznie w rękach duszpasterstwa. Nie tylko kierownictwo jednostki, lecz także duszpasterze Federalnej Straży Granicznej są kompetentni do prowadzenia tych szkoleń, chociaż w praktyce szkolenie prowadzone jest przeważnie przez duszpasterzy”²⁶.

Podczas zajęć etyczno-zawodowych nie są rozważane tzw. zagadnienia konfesyjne. Zagadnieniom konfesyjnym duszpasterz może poświęcić czas podczas innych spotkań, które nie są obowiązkowe, w wymiarze jednej godziny raz na dwa tygodnie. Na marginesie warto wspomnieć, że *Porozumienie* daje funkcjonariuszom prawo do osobistej rozmowy z duszpasterzem, jak też do udziału przynajmniej raz w miesiącu w nabożeństwie [*Porozum. BGS*, § 8 (2)].

Duszpasterstwa katolickie i ewangelickie działające w Federalnej Straży Granicznej w ciągu ponad 35 lat działalności etyczno-zawodowej wypracowały swoiste treści i metody. Doświadczenia w tej dziedzinie zostały opisane w dwóch publikacjach wspomnianych wcześniej: *Berufsethik heute. Leitlinien für den Bundesgrenzschutz* oraz *Berufsethik-Glaube-Seelsorge. Evangelische Seelsorge im Bundesgrenzschutz Polizei des Bundes*.

W *Porozumieniu Komendanta Głównego Straży Granicznej i Biskupa Polowego Wojska Polskiego* nie wspomniano o zajęciach z etyki zawodowej ani też nie określano form i częstotliwości spotkań kapelana z osobami pracującymi w Straży Granicznej.

Porozumienie zawiera ogólny zapis, że „Komendant Główny Straży Granicznej zobowiązuje się do stworzenia warunków zapewniających możliwość swobodnego dostępu funkcjonariuszom i pracownikom cywilnym Straży Granicznej, a także członkom ich rodzin, do posługi duszpasterskiej” (*Porozum. SG*, § 2).

W Straży Granicznej nie istnieją takie formy i sposoby edukacji etyczno-zawodowej jak w Federalnej Straży Granicznej. Zajęcia etyczno-zawodowe prowadzone są jedynie w szkołach Straży Granicznej (CS SG w Kętrzynie, w COS SG w Koszalinie, w Ośrodku Tresury Psów Służbowych w Lubaniu). Wątki etyczne przewijają się natomiast w innego rodzaju spotkaniach kapelanów z funkcjonariuszami Straży Granicznej.

²⁶ R. Seiler, *Die Seelsorge im Bundesgrenzschutz...*, op. cit., s. 983.

Publikacje dotyczące zagadnień etycznych w Straży Granicznej publikują wydawnictwa Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie i Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie. Niektóre z nich zamieszczone są także na stronie internetowej Parafii Straży Granicznej św. Mateusza Ewangelisty w Kętrzynie²⁷.

Kryteria naboru i służby kapelanów w niemieckiej Federalnej Straży Granicznej i w polskiej Straży Granicznej

Duszpasterze w niemieckiej Straży Granicznej są powoływani, zaszerzegowani, przenoszeni, delegowani i odwoływani przez ministra spraw wewnętrznych na wniosek pełnomocnika do spraw duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej [*Verein. BGS*, § 13 (1)]. Porozumienie zobowiązuje ministra spraw wewnętrznych do uzgadniania spraw personalnych duszpasterzy BGS-u ze wspomnianym wyżej pełnomocnikiem [*Verein. BGS*, § 13 (2)].

Kandydaci na kapelanów tej formacji muszą spełniać trzy wymagania [*Verein. BGS*, § 12 (1) 1-3]:

- 1) posiadać ukończone przynajmniej trzyletnie studia teologiczne w niemieckiej państwowej wyższej szkole, w niemieckiej kościelno-akademickiej uczelni lub na papieskiej akademii w Rzymie;
- 2) posiadać uprawnienia do wykonywania urzędu proboszcza w jakiejś diecezji;
- 3) posiadać przynajmniej trzyletni staż w pracy duszpasterskiej.

Pierwsze i trzecie wymaganie w wyjątkowych przypadkach można pominąć [*Verein. BGS*, § 12 (2)].

Pierwsze trzy miesiące po przyjęciu kapelana do służby są traktowane jako okres próbny. Kontrakty są podpisywane na okres czasu od 6 do 8 lat. Czas służby może być przedłużony [*Verein. BGS*, § 13 (3); (4)]. Wypowiedzenie bez dotrzymania terminu zakończenia kontraktu może mieć miejsce w dwóch przypadkach; wtedy, gdy:

²⁷ Strona internetowa Parafii Straży Granicznej św. Mateusza Ewangelisty jest dostępna pod adresem: www.mateusz.sg.prv.pl.

- 1) pełnomocnik dla duszpasterstwa w Federalnej Straży Granicznej lub kompetentny biskup miejsca odwoła duszpasterza z pracy w Federalnej Straży Granicznej i powierzy mu inne zadania w służbie Kościoła;
- 2) duszpasterz niemieckiej Straży Granicznej zostanie pozbawiony jurysdykcji kościelnej lub też zostanie dyscyplinarno-prawnie pozbawiony urzędu.

W Straży Granicznej zgodnie z § 5 *Porozumienia* nawiązanie i rozwiązanie stosunku służbowego Dziekana i kapelanów Straży Granicznej następuje decyzją komendanta głównego Straży Granicznej zgodnie z przepisami Ustawy o Straży Granicznej z dnia 12 października 1990 r., po uprzednim uzgodnieniu kandydatury z Biskupem Polowym.

Kandydat na kapelana Straży Granicznej, poza spełnieniem warunków określonych przez prawo kościelne, musi przejść całą procedurę przewidzianą dla osób ubiegających się o przyjęcie do Straży Granicznej, łącznie z badaniami psychofizjologicznymi. Po przyjęciu do Straży Granicznej kapelan jest zobowiązany ukończyć kurs podstawowy. Aby otrzymać stopień oficerski przewidziany dla etatu kapelana musi on ukończyć kurs oficerski.

W Straży Granicznej mamy do czynienia z zupełnie innym systemem awansowania kapelanów aniżeli w resorcie Ministerstwa Obrony Narodowej. Kapelani wojskowi nie są kierowani na kursy oficerskie, lecz otrzymują stopnie po krótkim przeszkoleniu wojskowym. Także w Federalnej Straży Granicznej nie wymaga się od kapelanów ukończenia szkoleń zawodowych, ale też kapelani niemieckiej formacji granicznej nie posiadają żadnego stopnia i nie noszą munduru. Mają oni status urzędnika państwowego.

Porozumienie określa, że wnioski w sprawach zaszeregowania, awansowania i wyróżniania kapelanów Straży Granicznej przedstawia Dyeekan Straży Granicznej komendantowi głównemu Straży Granicznej (*Porozum. SG*, § 6).

W artykule podjęto rozważania na temat podstaw prawnych duszpasterstwa w niemieckiej Federalnej Straży Granicznej i polskiej Straży Granicznej, struktur duszpasterskich w obu formacjach, stosunku do edukacji etycznej oraz kryteriów naboru i służby kapelanów. Zauważyć można liczne podobieństwa, ale też istotne różnice.

Okazało się, że duszpasterstwo w polskiej Straży Granicznej i duszpasterstwo w niemieckiej Federalnej Straży Granicznej tworzą dwie w miarę kompatybilne struktury. Cel obu duszpasterstw jest jeden: dobro człowieka pełniącego służbę w formacji granicznej. Cel ten osiągany jest za pomocą podobnych metod: edukacja etyczna, liturgia, rozmowy duszpasterskie. Duszpasterze w obu formacjach pełniący podobne urzędy kościelne (proboszcz, kapelan) posiadają odmienny status i przyporządkowanie do formacji.

por. Andrzej Sawicki

CS SG w Kętrzynie

SPOSOBY DOSTĘPU DO SIECI INTERNET*

Krótką historia Internetu

Początki Internetu związane są z siecią ARPA zbudowaną pod koniec lat sześćdziesiątych przez Departament Obrony USA na potrzeby armii oraz uniwersytetów prowadzących badania dla wojska. Aby zapewnić jej wysoką niezawodność zastosowano technikę nazywaną dynamicznym wyborem drogi. Gdy jedna z linii sieci zostanie przerwana, wszystkie połączenia automatycznie kierowane są na inne funkcjonujące linie.

Przez kilkanaście lat Internet wykorzystywany był głównie przez środowiska akademickie używające wielkich komputerów. Przełom nastąpił w latach osiemdziesiątych wraz z pojawieniem się komputerów osobistych. Szybko zyskały niezwykłą popularność, a na rynku pojawiły się modemy, czyli urządzenia pozwalające na przesyłanie danych łączeniami telefonicznymi. Do sieci przyłączają się miliony nowych użytkowników. Ich liczba stale rośnie.

Dostęp do Internetu poprzez łącza telefoniczne

Usługi sieciowe oferowane przez Telekomunikację Polską S.A.

Sieć komputerowa – w szczególności sieć ogólnosiwiatowa – jaką jest Internet, daje różnorodne możliwości porozumiewania się i wymiany informacji. Metody komunikacji ulegają ciągłej ewolucji, stąd trudność w podziale ich na kategorie.

Najpopularniejszy podział sprowadza się do sześciu kategorii:

- ◆ zdalny dostęp do informacji (ftp, WWW),

* Powyższe opracowanie powstało z materiałów dostępnych na stronach www.tpsa.pl i [era.gsm.pl](http://www.era.gsm.pl).

- ◆ wymiana komunikatów na zasadzie jeden do jednego (np. e-mail),
- ◆ udostępnianie bazy danych komunikatów (np. USENET),
- ◆ komunikacja w czasie rzeczywistym (np. NetMeeting),
- ◆ wymiana komunikatów na zasadzie jeden do wielu (np. listserv),
- ◆ narzędzia zdalnego dostępu do komputerów (np. telnet).

Główną przyczyną ogromnej popularności i ciągłego wzrostu zainteresowania siecią Internet jest usługa WWW (World Wide Web). Jej podstawowymi zaletami są prostota korzystania i ogromne możliwości interakcyjne. Wystarczy umiejętność posługiwania się komputerową „myszką” lub innym urządzeniem wskazującym oraz znajomość zasad wybierania odnośników. Programy pozwalające na korzystanie z WWW, zwane przeglądarkami, są proste w obsłudze i nie wymagają od użytkowników dodatkowych umiejętności.

WWW (World Wide Web) – to ogólnosiwiatowy system łączący serwery oferujące informację w formacie hipertekstowym.

E-mail (Electronic Mail) – poczta elektroniczna polegająca na wysyłaniu i odbieraniu komunikatów. Każdy system dołączony do Internetu i obsługujący protokół SMTP (Simple Mail Transfer Protocol) może nadawać i odbierać komunikaty w formie elektronicznej od innych użytkowników sieci Internet.

FTP (File Transfer Protocol) – mirror – najpopularniejszy system wymiany plików w sieci Internet (wysyłanie i odbieranie plików). Większość serwerów używa tego skrótu jako nazwy programu implementującego protokół FTP. Skróć używany jest również w nazwach serwerów usługi FTP.

DNS (Domain Name System) – usługa pozwalająca na znalezienie numerycznych adresów maszyn na podstawie ich nazw symbolicznych.

Wydzwaniany dostęp do Internetu

Dostęp komutowany do sieci Internet – usługa nagrodzona dyplomem ministra łączności i prezesa SEP – została uruchomiona w maju 1996 r. Realizowana jest poprzez sieć telefoniczną. Posiadając komputer z modemem wystarczy zadzwonić pod ogólnopolski numer 0-20 21 22 (dostęp analogowy) lub pod numer 0-20 24 22 (dostęp cyfrowy dla klientów usługi Octopus ISDN). Dzięki tej usłudze znacznie wzrosła liczba

użytkowników sieci Internet w Polsce. Dawniej użytkownicy sieci korzystający z usług dostępu komutowanego łączyli się z Internetem poprzez urządzenia typu Rapport 112, a obecnie poprzez nowoczesne urządzenia typu CVX 1800.

Dostęp do sieci Internet odbywa się według protokołu PPP. Wykręcając numer 0 20 21 22 użytkownik ponosi opłatę według taryfy równej połączeniu lokalnemu bądź niższej.

Krajowe zasoby sieci Internet TP są połączone ze światową siecią Internet łączami:

- 155 Mb/s do Teleglobe Nowy Jork,
- 155 Mb/s do Teleglobe do Frankfurtu,
- 622 Mb/s do Dani,
- 2 Mb/s do Pragi.

W kraju zrealizowane są połączenia do innych operatorów sieci Internet: NASK, ICM, ATM, KRAKMAN, POZMAN, TASK i wielu innych.

W ostatnim czasie pojawił się nowy numer „dostępowy”, oferowany przez polski portal internetowy–onet.pl 020 95 80. Z własnego doświadczenia mogę powiedzieć, że pomimo tego, że nadal jesteśmy uzależnieni od łączy TPS-oskich, to praca w tym przypadku staje się bardziej przyjemna, stronny www otwierają się praktycznie na „kliknięcie”. Opłaty i zasady taryfikacji są takie same jak w przypadku korzystania z numerów dostępowych TPSA. Onet.pl proponuje od razu zainstalowanie oprogramowania konfiguracyjnego, ale mogą tutaj pojawić się pewne problemy, dlatego proponuję połączenie skonfigurować ręcznie. Obsługuje on też połączenia ISDN-owe.

ISDN

Urządzenia typu Rapport 112 wyposażone w karty umożliwiały połączenie z centralą telefoniczną przez dostęp PRI ISDN 2 Mb/s. Pozwalało to na jednoczesną pracę 60 abonentów analogowych oraz 52 cyfrowych abonentów ISDN. W 1997 roku uruchomiono usługę dostępu do Internetu z sieci ISDN ISDN poprzez numer telefoniczny 0 20 24 22. Obecnie po wprowadzeniu do sieci urządzeń typu CVX 1800 możliwa

jest jednoczesna praca aż 1560 abonentów – poprzez wykręcenie numeru 0 20 24 22.

Od niedawna na terenie Poznania TP SA umożliwia korzystanie z nowej technologii „Fast Internet over ISDN”. Ta technologia otwiera nowe możliwości w dostępie do Internetu, m.in. prędkości transferu sięgające **768 kbit/s**. Modemy z rodziny FRITZ! Card, które działają w technologii „Fast Internet over ISDN”, są wyposażone w oprogramowanie inteligentnie zarządzające połączeniami z Internetem, wykorzystując w pełni długość impulsu telefonicznego i eliminują „jałowe” połączenia. Jest to szczególnie ciekawe w połączeniu z pakietem TP SA „ryczałt internetowy” 30 godzin za 60 zł, w którym czas połączeń z Internetem rozliczany jest co 1 sekundę. W tym przypadku płacimy tylko za czas przesyłu danych, zaś za czytanie stron internetowych nie ponosimy już żadnych kosztów.

SDI

TELEKOMUNIKACJA POLSKA świadczy usługę Stałego Dostępu do Internetu nazwaną SDI.

Używane obecnie systemy dostępu wykorzystujące modemy analogowe lub ISDN oparte są na sieciach komutowanych, nie optymalizowanych pod kątem przesyłania danych.

W usłudze SDI zastosowano unikalną metodę rozdziału kanałów pomiędzy usługi telefoniczne i transmisję danych. SDI nie ingeruje w usługi telefoniczne. Dotychczasowe numery, telefony i okablowanie w domu pozostają bez zmian. Zapewnia też szybką transmisję i ciągły dostęp do zasobów przy nie zakłóconej możliwości korzystania z telefonu. Jest to szczególnie korzystne dla:

- małych przedsiębiorstw,
- sklepów,
- osób pracujących lub uczących się w domu.

Transmisja danych odbywa się z maksymalną szybkością 115.2 kbit/s. W czasie korzystania z telefonu szybkość transmisji danych zmniejszana jest do 70 kbit/s.

Wykorzystywanie linii telefonicznej do rozmowy i jednoczesnego przesyłania danych z prędkością znacznie większą niż przy użyciu mo-

demu powoduje, że SDI jest idealnym rozwiązaniem dla zastosowań w małych przedsiębiorstwach oraz w domach jako system dostępowy do Internetu.

Dzięki stałemu utrzymywaniu połączenia dostęp do sieci wymaga jedynie logowania, a nie jak w przypadku modemów dodzwaniania się. Klienci SDI otrzymują stały adres IP dzięki czemu SDI umożliwia nawet połączenie serwera.

System składa się z terminala umieszczonego w domu abonenta oraz urządzenia dostępowego znajdującego się przy centrali telefonicznej. Komunikacja pomiędzy terminalem a urządzeniem dostępowym odbywa się z szybkością 160 kbit/s z kodowaniem 2B1Q. Sygnał telefoniczny i sygnalizacja przesyłane są przezroczysto przez kanał analogowy. Transmisja danych odbywa się asynchronicznie z maksymalną szybkością 115,5 kbit/s. W czasie korzystania z telefonu szybkość transmisji danych zmniejszana jest do 70 kbit/s.

Serwer dostępowy, stanowiący część urządzenia dostępowego poza kontrolą dostępu koncentruje ruch danych i przesyła go do dedykowanej sieci. Przekierowanie ruchu do sieci transmisji danych eliminuje obciążenie centrali długimi połączeniami nieodłącznie towarzyszącymi przesyłaniu danych.

Urządzenie dostępowe ma postać 19" półki, która zawiera 16 modułów abonenckich (HIS-LT) i moduł sterujący. Półka zasilana jest napięciem -48V. Każdy moduł abonencki obsługuje dwie linie abonenckie.

Sygnał telefoniczny jest przezroczysto przesyłany przez HIS-LT do HIS-NT. Przesyłane są też inne sygnały takie jak: sygnalizacja DTMF, identyfikacja dzwoniącego, impulsy taryfikacyjne itp. Komunikacja z centralą telefoniczną odbywa się drogą analogową.

System zarządzania jest zrealizowany na platformie PC. Pozwala on na konfigurowanie poszczególnych elementów systemu i nadzorowanie pracy urządzeń. Umożliwia też śledzenie połączeń.

Neostrada Plus

Od 1 lipca 2002 roku Telekomunikacja Polska uruchomiła nową ofertę szerokopasmowego dostępu do Internetu pod nazwą **Neostrada Plus**. Pozwala ona na pełniejsze wykorzystywanie możliwości sieci.

Neostrada Plus oferuje użytkownikowi:

- Stały dostęp do sieci Internet z **maksymalną szybkością transmisji** do/od komputera klienta **512kb/s / 128kb/s**,
- **100 MB** na dowolną liczbę **kont poczty elektronicznej i serwer www** w domenie neostrada.pl,
- dostęp do **treści multimedialnych** w serwisie www.neostrada.pl,
- możliwość równoczesnego korzystania z telefonu i Internetu,
- **stały** miesięczny **abonament** (już od **179 zł netto** !), bez względu na liczbę godzin spędzonych w sieci.

Aby złożyć zamówienie należy:

- zadzwonić do **Contact Center** 800 102 102,
- udać się do najbliższego **Punktu Sprzedaży Telekomunikacji Polskiej**.

W wymienionych miejscach można także uzyskać informację o warunkach technicznych możliwościach technicznych (z przyczyn technicznych usługa Neostrada Plus może nie być dostępna we wszystkich lokalizacjach) świadczenia usługi w danym rejonie. Ponadto w centrum telefonicznym i na stronie www można uzyskać informacje dotyczące bieżących zagadnień związanych ze świadczeniem usługi.

DSL

Dostęp do Internetu DSL to usługa oparta o „rodzinę” technologii DSL (Digital Subscriber Line). Szerokopasmowe łącza instalowane są w oparciu o istniejące linie telefoniczne. Dostęp do Internetu DSL to stały dostęp w nielimitowanym czasie i bez ograniczeń ilości przesyłanych danych. W ramach podstawowej oferty udostępniamy:

- łącza asymetryczne ADSL o przepustowości 512 kbit/s i 1 Mbit/s,
- stały adres IP,
- pakiet bezpieczeństwa sieciowego e-security,
- przestrzeń dyskową na konta pocztowe i strony internetowe w domenie firma.internetdsl.pl,
- możliwość konfiguracji indywidualnego profilu usługowego.

Korzystając z Dostępu do Internetu DSL Twoja firma nie płaci za czas połączeń, a jedynie opłaca stały miesięczny abonament. Usługa Dostęp do Internetu DSL jest oferowana w dwóch opcjach:

- ◆ DSL 512 (łącze o maksymalnej przepustowości 512 kbit/s do komputera abonenta i 128 kbit/s od abonenta, czteroadresowa podsieć 1 użytkowy adres IP).
- ◆ DSL 1 (łącze o maksymalnej przepustowości 1 Mbit/s do komputera abonenta i 256 kbit/s od abonenta, ośmioadresowa podsieć 5 użytkowych adresów IP).
- ◆ Szybki, szerokopasmowy dostęp do Internetu za atrakcyjną cenę.
- ◆ Jedna linia dwie usługi: użytkownicy usługi w danej firmie mogą jednocześnie korzystać z Internetu i prowadzić rozmowy telefoniczne oraz wysyłać fakсы bez utraty jakości i obniżenia parametrów transmisji.
- ◆ Szerokie możliwości konfiguracyjne.
- ◆ Zwiększone bezpieczeństwo dzięki systemom zainstalowanym na platformie TELEKOMUNIKACJI POLSKIEJ.
- ◆ Pakiet e-security.
- ◆ Zaawansowany pakiet bezpieczeństwa sieciowego (opcja).
- ◆ Publikowanie własnych stron WWW i zarządzanie pocztą elektroniczną. Dana firma może wykorzystać w tym celu przestrzeń dyskową na serwerze.
- ◆ Prowadzenie działalności typu e-biznes, marketingu elektronicznego, telepracy.
- ◆ Stały adres IP usługi internetowe mogą być dostępne w sieciach wewnętrznych danej firmy.
- ◆ Przeniesienie instalacji w przypadku zmiany siedziby danej firmy.
- ◆ Opcja routera z translacją adresów NAT eliminuje konieczność stosowania dodatkowych urządzeń przy udostępnianiu Internetu w firmowych sieciach LAN (jak serwer proxy czy router).

W zależności od przepustowości łącza (512 kbit/s i 1 Mbit/s):

- jednorazowa opłata instalacyjna 799 zł netto (512 kbit/s) i 849 zł netto (1 Mbit/s),
- miesięczny abonament 299 zł netto (512 kbit/s) i 649 zł netto (1 Mbit/s).

Dostęp do Internetu DSL to oferta dla firm poszukujących wydajnych i nieskomplikowanych rozwiązań w zakresie dostępu i usług internetowych, których potrzeb nie zaspokajają inne sposoby dostępu np. komutowany.

Dostęp do internetu oferowany przez operatorów sieci GSM na przykładzie ERY

Dzięki usłudze era-WAP ułatwisz sobie życie i zaoszczędzisz cenny czas. Bezpośrednio ze swojego telefonu, bez pomocy komputera uzyskasz natychmiastowy dostęp do olbrzymiej liczby informacji i usług z Internetu. Na stronie głównej menu era-WAP znajduje się nowy odnośnik do serwisu Moja era-WAP. Jest to system personalizacji strony domowej WAP. Oferuje on możliwość stworzenia własnego zestawu ulubionych stron WAP, pogrupowanych i uszeregowanych według własnych wymagań, zainteresowań i potrzeb. Serwis informacyjny prezentowany w menu era-WAP jest przygotowywany specjalnie przez BBC dla sieci Era. Na stronie tej znajdują się najświeższe informacje z kraju i ze świata, a także sport i biznes. Informacje są aktualizowane non stop.

WAP (Wireless Application Protocol Protokół Aplikacji Bezprzewodowych) jest to technologia mająca na celu umożliwienie użytkownikom urządzeń bezprzewodowych korzystania z treści oferowanych poprzez Internet. Serwery przystosowane do obsługi protokołu WAP dostarczają informacji i świadczą usługi na rzecz użytkowników urządzeń przenośnych. Użytkownicy urządzeń bezprzewodowych mogą korzystać z informacji zawartych w Internecie dzięki konwersji stron HTML na strony WML. Konwersja taka dzięki portalowi WAP może zachodzić na bieżąco (w trakcie żądanej transmisji) bądź też z użyciem filtra i serwera pośredniczącego (proxy), który przechowuje skonwertowane strony WML. Język WML został specjalnie zaprojektowany pod kątem ochrony danych, właściwości transmisji radiowej i szybkości przepustowych charakterystycznych dla środowiska bezprzewodowego.

Właściwości standardu WAP:

- łatwy dostęp do pełnej gamy usług, bezprzewodowego Internetu,
- integracja mikroprzeglądarki z zaawansowanymi usługami telefonii komórkowej,
- zapewnienie ochrony przy operacjach online,
- możliwość dostosowania menu terminala do specyficznych usług,
- brak wysokich wymagań dotyczących przepustowości przy transmisji danych,

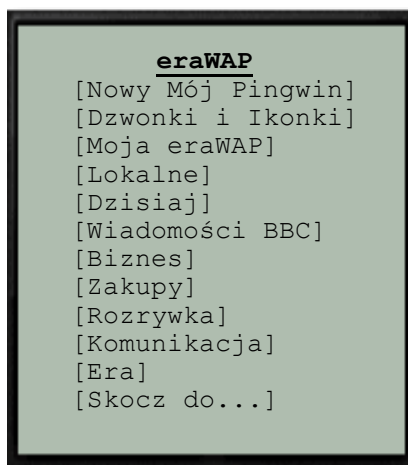
- standard WAP uwzględnia ograniczenia, jakie stwarzają urządzenia bezprzewodowe np.: mały ekran, uproszczona klawiatura,
- standard ogólnosiwiatowy.

Gdy chcesz uzyskać dostęp do serwisów WAP musisz wprowadzić adres Internetowy np. <http://wap.era.pl/>, Wówczas telefon połączy się z numerem dostępowym dla WAP-a +48 604 02 02 02, po czym wyświetli na ekranie w formie menu informacje i usługi dostępne pod wybranym adresem. Posługując się menu, przy pomocy klawiszy telefonu, można skorzystać z interesujących nas opcji.

Aby używać era-WAP trzeba posiadać telefon z przeglądarką WAP, następnie ustawić wszelkie parametry potrzebne do działania przeglądarki. Większość telefonów z WAP-em ma ustawione wszystkie parametry potrzebne do działania przeglądarki WAP w sieci Era, a także adres domowej strony WAP Era.

Aby korzystać z usługi eraWAP nie trzeba płacić za jej aktywację. Nie ma także żadnych opłat abonamentowych, jest pobierana tylko opłata za czas połączenia z numerem dostępowym WAP-a +48 604 02 02 02.

Menu główne serwisu WAP:

Moja era-WAP to system personalizacji strony domowej WAP. System ten daje możliwość stworzenia własnego zestawu ulubionych stron WAP, pogrupowanych i uszeregowanych według życzenia odbiorcy. Sam on decyduje, czy na pierwszym miejscu mają znaleźć się wiadomości, gra przygodowa, repertuar kin czy może biorytm z horoskopem.

Moja eraWAP

[1.Moje linki]
[2.Ciekawe strony]
[3.Ważne telefony]
[Ustawienia]
[Zmień hasło]

- **Ustawienia** – wybierając tę opcję można dokonać zmian w grupie, w której się obecnie znajduje. Można dodać nowy wpis (odnośnik do strony, grupę lub telefon), jak również zmodyfikować już istniejący lub go usunąć.
- **Zmiana hasła** dostępu do stron WWW zarządzających usługą (<http://www.erawap.pl/moja/>) – pozwala na przechowywanie do 1000 linków lub numerów telefonów rozmieszczonych w maksymalnie 100 grupach. System dopuszcza umieszczanie kolejnych grup wewnątrz innych do drugiego poziomu włącznie.

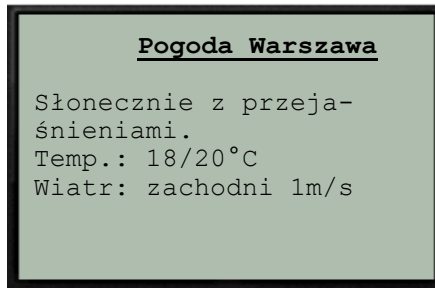
W tym miejscu znajdziesz zawsze najświeższe informacje na temat usługi era-WAP.

Zawsze aktualna prognoza pogody dla największych miast w Polsce.

Dzisiaj

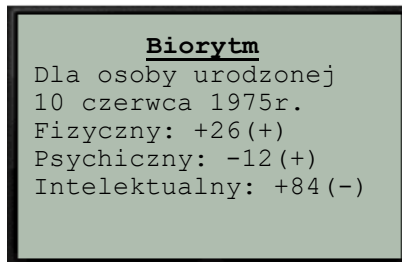
[Nowości]
[Pogoda]
[Horoskop dnia]
[Biorytm]
[Imieniny]
[Kalendarium]

Dostępne są prognozy pogody na następujące rejony:

- Ogólnopolska,
- Gdańsk,
- Katowice,
- Kraków,
- Łódź,
- Lublin,
- Poznań,
- Szczecin,
- Warszawa,
- Wrocław.

Jeśli chciałbyś wiedzieć, czy dziś jest dobry dzień na wysiłek fizyczny, na podejmowanie istotnych decyzji, jak poradzisz sobie ze stresem? – w odpowiedzi na te pytania pomogą **Biorytmy**.

Biorytm, czyli zbiór naturalnych cykli biologicznych człowieka składa się z trzech podstawowych elementów:

- cykl fizyczny określający stan odporności organizmu na wysiłek fizyczny,

- cykl psychiczny odpowiedzialny za odporność na stres,
- cykl intelektualny odzwierciedlający poziom sprawności umysłu.

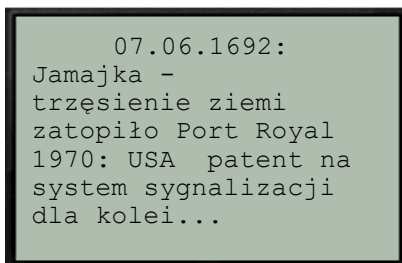
U każdego człowieka wszystkie cykle zaczynają się w chwili urodzenia, dlatego też do prawidłowego ich określenia wymagane jest podanie daty urodzin.

Każdy z cykli (Fizyczny, Psychiczny i Intelektualny) przyjmuje wartości z przedziału od -100 do +100. Znak podawany w nawiasie określa tendencję (+) rosnącą lub (-) malejącą.

W tym miejscu znajdziesz zawsze najważniejsze i najświeższe informacje z kraju i ze świata. Wiadomości BBC specjalnie dla sieci Era uaktualniane są na bieżąco kilkanaście/kilkadziesiąt razy dziennie zależnie od wydarzeń.

- **Polska** wiadomości z kraju.
- **Świat** wiadomości ze świata.
- **Biznes** informacje biznesowe.
- **Kultura** informacje kulturalne.

- **Nauka i technika** nowinki ze świata nauki i techniki.
- **Sport** wiadomości sportowe.
- Informacje biznesowe.

Biznes

[BBC Biznes]
[Waluty]
[Giełda]
[Finanse]

- **Kursy walut** – oficjalne średnie kursy walut ogłaszane przez NBP.

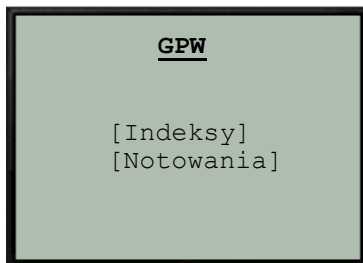
Waluty

[Kursy walut]
[Kalkulator walutowy]

- **Kalkulator walutowy** jest aplikacją umożliwiającą przeliczenie dowolnej kwoty z jednej waluty na inną. Każda z walut przeliczana jest zawsze na podstawie aktualnego średniego kursu ogłaszanego przez NBP.
 - AUD Australia.
 - CAD Kanada.
 - CZK Czechy.
 - DKK Dania.
 - EUR EUGiW.
 - GBP Wielka Brytania.
 - HUF Węgry.
 - ITL Włochy.
 - JPY Japonia.
 - NOK Norwegia.
 - SEK Szwecja.
 - USD USA.

Możliwa jest konwersja pomiędzy następującymi walutami: PLN, AUD, CAD, CZK, DKK, EUR, GBP, HUF, ITL, JPY, NOK, PTE, USD
Przykładowo, aby przeliczyć 123 USD na PLN należy:

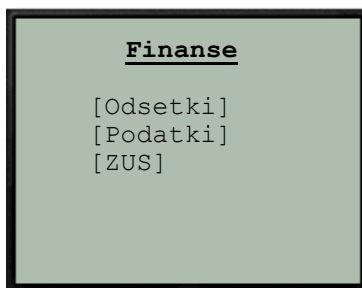
- wybrać walutę, z której ma nastąpić przeliczenie (USD).
- wybrać walutę, na którą ma nastąpić przeliczenie (PLN).
- określić stawkę (123).
- Giełda Papierów Wartościowych.

- **Indeksy** – każdy z indeksów oraz walerów opatrzonej jest datą ustalenia kursu zamknięcia lub w przypadku notowań ciągłych dokładną godziną, z której pochodzi wartość (w dniu bieżącym) w stosunku do wartości zamknięcia z ostatniej sesji.
 - WIG,
 - WIG20,
 - MIDWIG,
 - NIF,
 - WIRR,
 - TECHWIG.

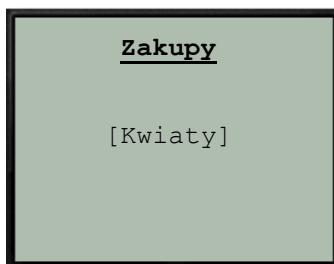
- **Notowania** – bieżące wyniki notowań w systemie ciągłym.

Jeśli poszukujesz praktycznych informacji dotyczących warunków twojego rozliczenia z Państwem Polskim, takich jak poziom różnych stawek podatkowych czy poziom składek z tytułu ZUS, skorzystaj z serwisu Finanse.

Serwis ten zawiera następujące grupy informacji:

- ◆ Odsetki za zwłokę od należności podatkowych (zestawienie za okres 01/03/93 01/03/01 w układzie stawka % odsetek za dzień zwłoki oraz w skali rocznej).
 - ◆ Odsetki ustawowe (zestawienie za okres 15/08/92 01/03/01).
 - ◆ Podatki dochodowe (stawki podatku dochodowego od osób fizycznych i osób prawnych).
 - ◆ Kilometrówki (ustawowe stawki zwrotu za km użytkowania samochodu prywatnego w celach służbowych).
 - ◆ Diety krajowe (ustawowe diety za dzień podróży w celach służbowych wyżywienie, ryczałt noclegowy, ryczałt na dojazd).
 - ◆ Składki ZUS (w podziale na główne rodzaje składek).
 - ◆ Zasiłki (w podziale na główne rodzaje zasiłków).
 - ◆ Najniższe wynagrodzenie pracowników (od 01/01/2001).
 - ◆ Przeciętne wynagrodzenie pracowników (za 2000 r.).
- **Mobilne zakupy**

- zakupy z użyciem telefonu,
- zakupy gdziekolwiek jesteś,
- zakupy cokolwiek robisz,
- dostawa gdziekolwiek potrzebujesz,
- wybór, decyzja o dostawie i płatność (wszystko w 5 minut),
- podwójne zabezpieczenie: hasło do profilu płatniczego + telefon.

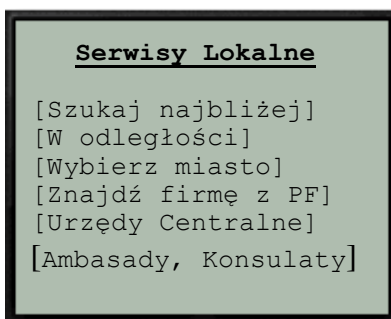
Do mobilnych zakupów konieczny jest:

- dostęp do internetu (rejestracja profilu płatniczego),
- karta płatnicza (VISA lub EuroCard/MasterCard) przy późniejszych zakupach tylko za pośrednictwem WAP,
- telefon z funkcją WAP.

Transakcje realizowane są zawsze przy użyciu Twojego hasła dostępu i Twojego telefonu. Zagwarantowane zostały:

- ◆ Niedostępność informacji o Twojej karcie płatniczej po stronie sklepu.
- ◆ Protokoły SSL i WTLS.
- ◆ Dedykowane łącze transmisyjne do banku.
- ◆ Specjalne bankowe procedury bezpieczeństwa.
- ◆ Certyfikat Verisign dla <https://zakupy.eranet.pl>.

Szukaj najbliżej – usługa ta bazuje się na automatycznym ustaleniu obszaru geograficznego, w którym użytkownik się znajduje. Na tej podstawie wyszukiwane są obiekty zaczynając od położonych najbliżej. Skorzystanie z serwisu wymaga akceptacji na określenie obszaru geograficznego przy wykorzystaniu funkcjonalności sieci Era.

Aby ułatwić wyszukiwanie, wszystkie obiekty zostały podzielone na następujące kategorie tematyczne:

- Bankomaty.
- Wszystkie (rozpoczynając od znajdujących się najbliżej).
- BGŻ.
- BIG Bank Gdański.
- BPH.
- BZ.
- Euronet.
- Kredyt Bank.
- PBK.

-
- Pekao S.A.
 - PKO BP.
 - BISE.
 - BK w Gdyni.
 - BOŚ.
 - BWP.
 - BWR w Krakowie.
 - Częstochowa.
 - GB Pd.-Zach.
 - GBG.
 - GBW.
 - Invest-Bank.
 - Lukas Bank.
 - Banki (lista obiektów z danymi teleadresowymi).
 - Pogoda (prognoza dla wybranego regionu).
 - Rozrywka.
 - Kina.
 - Puby.
 - Restauracje.
 - Teatry.
 - Stacje benzynowe.
 - Sklepy.
 - Hipermarkety.
 - Spożywcze.
 - Chemiczne.
 - Hotele.
 - Taxi.
 - Zdrowie.
 - Apteki.
 - Lekarze.
 - Szpitale.
 - Przychodnie i ośrodki zdrowia.
 - Muzea (lista obiektów z danymi teleadresowymi, opisem wystawy i godzinami otwarcia i wyszukiwaniem zbiorów).
 - Ważne telefony.
 - Policja.

- Pogotowie Ratunkowe.
- Straż Pożarna.
- Straż Miejska.
- Urzędy.
- Urzędy Wojewódzkie.
- Starostwa Powiatowe.
- Urzędy Miast i Gmin.
- Urzędy Celne.
- Urzędy Skarbowe.
- Ubezpieczenia Społeczne.
- Urzędy Pracy.
- Sądy.
- Urzędy Pocztowe.
- Inne.
- Na podstawie podanej nazwy instytucji.
- Na podstawie podanej branży (opcjonalnie).

Możliwe jest określenie promienia, w obrębie którego będą wyszukiwane obiekty. Skorzystanie z serwisu wymaga akceptacji na określenie obszaru geograficznego przy wykorzystaniu funkcjonalności sieci Era np. 200 m, 500 m, 1000 m, 2000 m, 5000 m.

Wybierz miasto

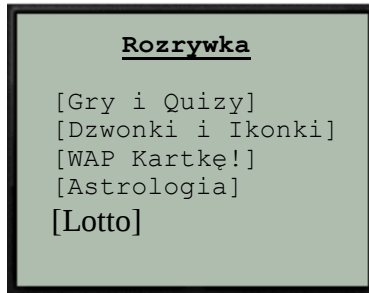
- Ta część serwisu wykorzystuje do wyszukiwania wyłącznie nazwę miasta oraz opcjonalnie nazwę ulicy, przy której szukany obiekt się znajduje. W tym przypadku proces określania obszaru geograficznego (lokalizacji) użytkownika nie jest przeprowadzany.

Znajdź firmę z Panoramą Firm

- Serwis wyszukiwania danych teleadresowych o firmach w Polsce został opracowany we współpracy z Panoramą Polską, do której należy Panorama Firm – baza danych o polskich firmach blisko 900 000 firm pogrupowanych w ponad 1 700 branż. Mechanizm wyszukiwawczy bazy firm wyposażony jest w 7 kryteriów wyszukiwania pozwalających na uzyskanie precyzyjnej listy poszukiwanych firm. Obejmuje on następujące kryteria:
 - Wybierz słowa kluczowe.
 - Wybierz nazwę.

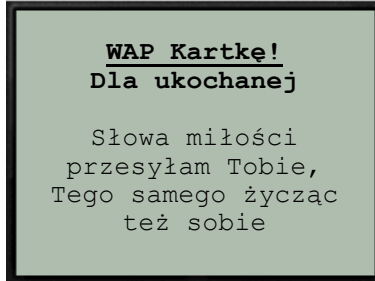
- Wybierz branżę.
- Wybierz województwo.
- Wybierz miasto.
- Wybierz ulicę.
- Wybierz telefon.

Rozrywka na WAP–ie

Gry i Quizy to świat zabawy na WAP.

WAP Kartkę! wyślij elektroniczną pocztówkę do bliskiej Ci osoby.

WAP-owe kartki działają na tej samej zasadzie, co kartki internetowe. Można wybrać obrazek, który najbardziej przypadł do gustu, dobrać do niego najładniejszy tekst i wysłać go do wybranej osoby za pomocą telefonu komórkowego.

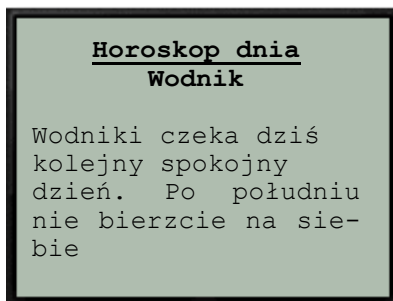
Zarówno zbiory grafik jak i gotowych tekstów zostały podzielone na kategorie tematyczne. Dzięki temu szybko i łatwo można skomponować swoją własną elektroniczną kartkę.

Aby wysłać lub odebrać kartkę wymagany jest telefon z przeglądarką WAP. Po wysłaniu kartki jej adresat zostanie automatycznie powiadomiony SMS-em o czekającej na niego na WAP-ie przesyłce.

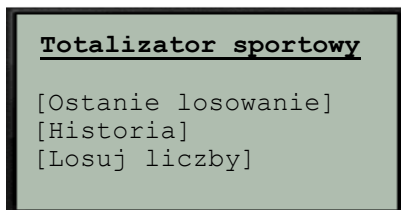
Z usługi mogą korzystać abonenci wszystkich sieci komórkowych. Użytkownik innej sieci niż Era, musi przestawić swój profil WAP na zgodny z era-WAP. Dostępność grafiki nie zależy od modelu i typu telefonu. Usługa działa prawidłowo na **wszystkich** telefonach obsługujących WAP. Wiadomość nie jest ograniczona do 160 znaków (jak to ma miejsce w przypadku SMS-ów). Można przechowywać wiele kartek, nie zajmując przy tym miejsca u siebie w telefonie. Na odebraną kartkę można od razu odpisać lub oddzwonić do nadawcy. Adresat jest powiadamiany o czekającej na niego kartce SMS-em.

Horoskopy – do dyspozycji są:

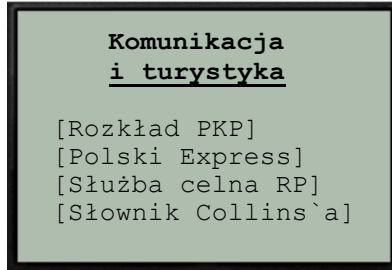
- horoskop klasyczny (codziennie uaktualniany),
- horoskop erotyczny (codziennie uaktualniany),
- horoskop partnerski,
- opisy znaków.

Można tu znaleźć tu nie tylko wyniki ostatnich losowań: Multi Lotka, Dużego Lotka, Twojego Szczęśliwego Numerka, Express Lotka oraz Zakładów Specjalnych, ale i losowania archiwalne, wyniki wszystkich ostatnich zakładów totalizatora sportowego wraz z datami losowań.

Serwis ten zawiera wiele praktycznych informacji dla osób podróżujących po Polsce i za granicą, zarówno w celach turystycznych jak i zawodowych. Oferowane w tej chwili szczegółowe serwisy to:

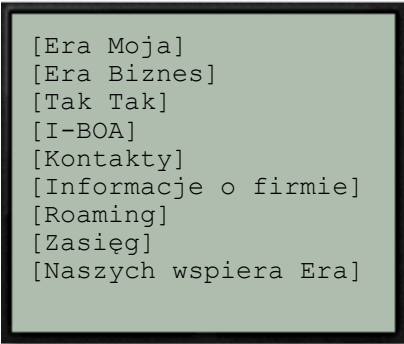

- **Rozkład PKP** jest WAP-owym serwisem planowania podróży koleją w Polsce. Podstawowe zmienne do określenia w celu zaplanowania podróży to:
 - Stacja odjazdu (Z: ...).
 - Stacja przyjazdu (Do: ...).
 - Data odjazdu.
 - Godzina odjazdu.Jako wynik wyszukiwania, serwis podaje opis wybranej podróży (liczba przesiadek, poszczególne stacje z godzinami przyjazdu, itp.)
- **Polski Express** jest serwisem pozwalającym na planowanie podróży autobusami dalekobieżnymi w Polsce (oferta Polskiego Expressu). Podstawowe zmienne do określenia w celu zaplanowania podróży to:
 - Wybierz miasto odjazdu (lista miast).
 - Wybierz miasto przyjazdu (lista miast).
 - Godziny podróży.Jako wynik wyszukiwania, serwis podaje opis wybranej podróży (nr kursu, rodzaj taryfy, poszczególne przystanki z godzinami przyjazdu).
- Serwis **Służba celna RP** został przygotowany w oparciu o dane Głównego Urzędu Cei. Jego celem jest dostarczanie praktycznych informacji, przede wszystkim o tym jak najszybciej i w którym miejscu można przekroczyć granice RP. W szczególności serwis ten zawiera:
 - Czasy na granicach – w serwisie tym znajdują się informacje o poszczególnych przejściach granicznych z Czechami, Słowa-

cją, Rosją, Litwą, Białorusią, Ukrainą i Niemcami; informacje podano w następującym układzie:

- czasy oczekiwania na wjazd dla samochodów osobowych,
 - czasy oczekiwania na wjazd dla samochodów ciężarowych,
 - czasy oczekiwania na wjazd dla autobusów,
 - opis przejścia,
 - dojazd drogami krajowymi,
 - dojazd drogami za granicą.
- Kursy celne (kursy walut wg tabeli NBP).
- Telefony, adresy (w serwisie tym zawarto dane teleadresowe oraz godziny urzędowania Głównego Urzędu Cei oraz Urzędów Celnych w poszczególnych miastach).
- **Słownik Collins'a** jest skierowany przede wszystkim do osób podróżujących za granicą, ale może być również wykorzystany jako substytut w przypadku braku papierowej wersji słownika języków obcych. Podstawowym słownikiem języków obcych oferowanym w tej chwili w serwisie turystycznym jest słownik języka angielskiego w wersji angielsko-polskiej i polsko-angielskiej. Słownik Collins'a. Posiada 80 000 haseł i ponad 120 000 znaczeń. Prezentuje obecny stan mówionego i pisanego języka angielskiego. Zawiera tysiące idiomów, utartych fraz, wyrażeń z języka potocznego oraz zdań ilustrujących sposób ich użycia. Zawiera setki powszechnie stosowanych skrótów i akronimów.

Strony, na których znajdziesz zawsze aktualne informacje na temat naszej sieci.


```
[Era Moja]
[Era Biznes]
[Tak Tak]
[I-BOA]
[Kontakty]
[Informacje o firmie]
[Roaming]
[Zasięg]
[Naszych wspiera Era]
```

- **Era Moja i Era Biznes** tutaj znajdziesz informacje o obowiązujących w naszej sieci:
 - promocjach,
 - taryfach,
 - usługach,
 - a także adresy salonów i sklepów firmowych.
- **Tak Tak** informacje na temat taryf i usług w systemie pre-paid.
- **I-BOA** Internetowe Biuro Obsługi Abonenta.
- **Kontakty** ważne adresy i numery telefonów.
- **Informacje o firmie** ogólne, zarząd, udziałowcy.
- **Roaming** informacje oraz lista państw wraz z operatorami objętymi umową roamingową.
- **Zasięg** informacje oraz lista miejscowości.
- **Naszych wspiera Era** Era jako Główny Sponsor I Reprezentacji Polski w Piłce Nożnej.
- Terminy rozgrywek.
- Rozegrane mecze.
- Tabela.
- **Informacje prasowe** na temat Ery.

M I S C E L L A N E A

ppłk Tomasz Kruk

KG SG w Warszawie

ZINTEGROWANY, ZAUTOMATYZOWANY SYSTEM RADIOŁOKACYJNEGO NADZORU POLSKICH OBSZARÓW MORSKICH

Cel budowy systemu

Wybudowanie zintegrowanego, zautomatyzowanego systemu radiołokacyjnego nadzoru polskich obszarów morskich wynika z konieczności ich kontroli uwarunkowanej przepisami prawa wewnętrznego oraz zobowiązaniami międzynarodowymi przyjętymi przez Rzeczpospolitą Polską.

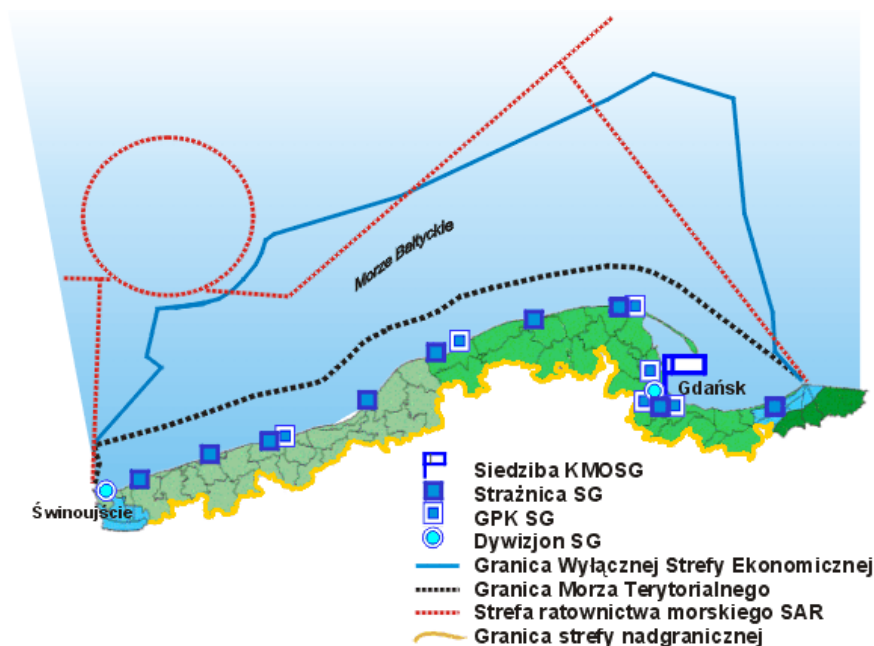
Zagadnienie to zostało ujęte w przyjętej w dniu 6.06.2000 r. przez Radę Ministrów „Strategii Zintegrowanego Zarządzania Granicą”, opracowanej przez Departament Integracji Europejskiej i Współpracy Międzynarodowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Wspomniany system powinien zapewnić ciągłą kontrolę co najmniej morza terytorialnego i morskich wód wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej.

W wyniku procesów zbierania, gromadzenia i przetwarzania informacji przez system, powstanie kompleksowy obraz sytuacji nawodnej obejmujący swym zasięgiem następujące strefy:

- dla małych obiektów pływających (o skutecznej powierzchni odbicia około $1,5 \text{ m}^2$) obszar wzdłuż całego wybrzeża, od linii brzegowej do co najmniej trzeciej mili morskiej,
- dla dużych obiektów pływających (o skutecznej powierzchni odbicia około 100 m^2) obszar wzdłuż całego wybrzeża, od linii brzegowej do co najmniej dwunastej mili morskiej.

Gromadzone i przetwarzane w systemie informacje będą służyły wspomaganie procesu decyzyjnego i kierowaniu działaniami morskimi na różnych szczeblach odpowiedzialności służbowej określonych instytucji.

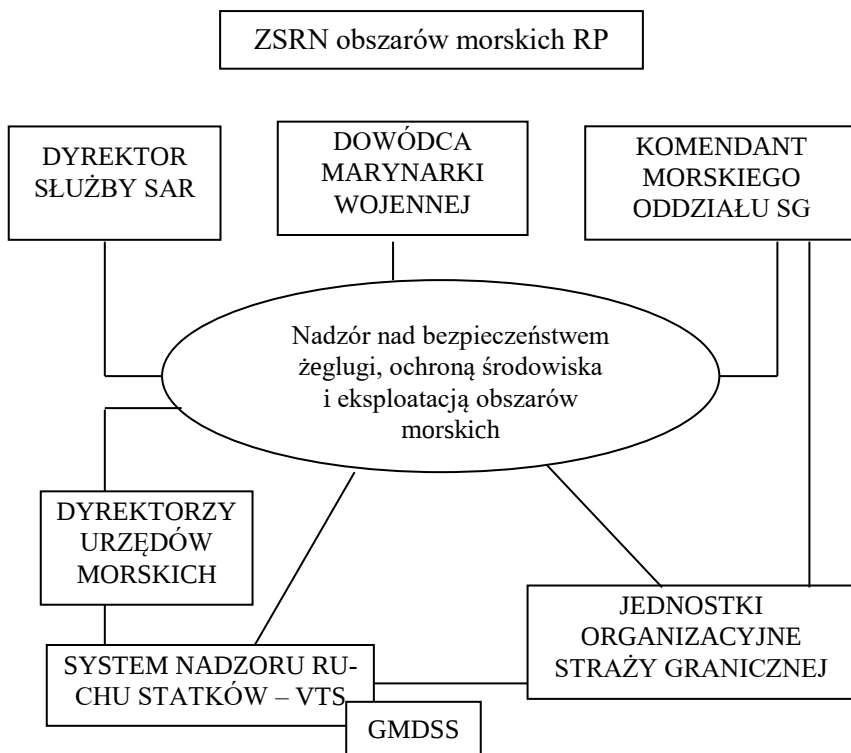

Jego powstanie umożliwi stałą, ścisłą współpracę właściwych resortów podczas realizacji ich ustawowych zadań w zakresie związanym z nadzorem nad obszarami morskimi. Zwiększy również skuteczność wypełniania przez Polskę zobowiązań wynikających z podpisania szeregu konwencji międzynarodowych.

Użytkownikami systemu będą resorty:

- spraw wewnętrznych i administracji – Straż Graniczna,
- infrastruktury – administracja morską, Służba SAR,
- obrony narodowej – Marynarka Wojenna, Wojska Lotnicze i Obrony Powietrznej.

Kompleksowy obraz sytuacji nawodnej będzie udostępniony przez Straż Graniczną poszczególnym użytkownikom zgodnie z ich potrzebami wynikającymi z realizacji ustawowych zadań.

OBSZARY WSPÓŁDZIAŁANIA

W szczególności system będzie wykorzystywany podczas realizacji następujących zadań:

1. Ochrona morskiego odcinka granicy państwowej, jako przyszłej zewnętrznej granicy Unii Europejskiej.

Od pewnego czasu można zaobserwować znaczny wzrost usiłowań przekraczania granicy państwowej wbrew przepisom, w celach imigracyjnych. Opracowania międzynarodowe wskazują również na powstawanie w rejonie Morza Bałtyckiego kanałów przerzutowych narkotyków oraz materiałów niebezpiecznych, takich jak broń i substancje radioaktywne. Elementami, które niewątpliwie mają wpływ na intensyfikację tych procesów w rejonie Bałtyku, są między innymi szeroko zakrojone

działania państw zachodnich wobec karteli narkotykowych oraz sytuacja, jaka powstała w krajach nadbałtyckich po rozpadzie ZSRR.

Zasadnym jest twierdzenie, iż zasygnalizowane powyżej negatywne zjawiska nasila się po uzyskaniu przez Polskę członkostwa w UE. Przestępczość ma coraz częściej charakter zorganizowany w skali międzynarodowej. Skuteczne jej przeciwdziałanie będzie możliwe tylko wówczas, jeżeli będziemy posiadać odpowiednie zabezpieczenie organizacyjno-techniczne i współpracować z odpowiednimi służbami innych państw.

2. Nadzór i kontrola ruchu statków.

Prawie wszystkie państwa europejskie na akwenach o zwiększonym natężeniu ruchu statków posiadają systemy nadzoru i kontroli. W chwili obecnej dąży się do objęcia jednolitymi systemami całości akwenów otaczających dane państwo i stworzenie w ten sposób Regionalnych Systemów Nadzoru i Kontroli Ruchu Statków. Dalszym krokiem jest podjęcie współpracy pomiędzy systemami regionalnymi, co w konsekwencji doprowadzi do powstania systemów ponadregionalnych np. system dla Morza Bałtyckiego, Morza Północnego itp.

Oczywistym jest, że chcąc aktywnie współpracować z innymi krajami bałtyckimi w zakresie gospodarowania na morzu, musimy posiadać własny system nadzoru i kontroli ruchu statków.

Istnienie takiego systemu podnosi bezpieczeństwo, zarówno w odniesieniu do pojedynczej jednostki pływającej jak i całego akwenu, co pośrednio wpływa na intensywność żeglugi i w dalszej kolejności na wielkość wymiany towarowej. Wielu armatorów chcąc uniknąć niepożądanego ryzyka i straty czasu wybiera rejony, w których zapewnione są nadzór i kontrola na odpowiednio wysokim poziomie. Przeciwdziałanie omijaniu naszych portów przez statki jest sprawą bardzo ważną dla całego kraju, ponieważ rzutuje to na rozwój wielu dziedzin gospodarki.

3. Prowadzenie akcji ratowniczo-poszukiwawczych.

Stworzenie systemu ciągłego monitorowania akwenu znacznie zwiększa bezpieczeństwo żeglugi na jego obszarze, a tym samym zmniejsza liczbę katastrof. Nie jest jednak możliwe całkowite ich wyeliminowanie. Dlatego bardzo ważnym jest posiadanie możliwości szybkiego i efektywnego udzielania pomocy w sytuacjach tego wymagających. Zintegrowany system umożliwi optymalne wykorzystywanie sił i środ-

ków, które obecnie są w dyspozycji różnych podmiotów. Niebagatelna jest również możliwość kierowania całością przedsięwzięć związanych z zaistniałą sytuacją z jednego centrum. Tym samym czas reakcji na powstałe zagrożenia, a następnie prowadzenia akcji ratowniczo-poszukiwawczych, ulegnie znacznemu skróceniu, co jest najczęściej zasadniczym elementem decydującym o osiągnięciu sukcesu w ratowaniu ludzi i mienia.

4. Ochrona środowiska.

Burzliwy rozwój technologiczny współczesnego świata okupiony jest powstawaniem coraz większej ilości niebezpiecznych i szkodliwych odpadów. Formalną podstawą do ochrony przed dewastacją środowiska naturalnego są coraz ostrzejsze przepisy normujące zasady składowania, przemieszczania i utylizacji materiałów niebezpiecznych. W tym kontekście bardzo ważna jest możliwość sprawowania nadzoru nad ich przestrzeganiem. Wiele podmiotów starając się uniknąć znacznych kosztów podejmuje próby pozbywania się „kłopotliwych substancji” na obszarach nie objętych ścisłym monitorowaniem. Działania takie obejmują szerokie spektrum – od oczyszczania zbiorników tankowców, po zatapianie w morzu niebezpiecznych odpadów, zużytych samochodów itp.

Posiadanie systemu nadzoru i kontroli własnych obszarów morskich umożliwi skuteczne przeciwdziałanie tego typu praktykom.

Ogólna struktura organizacyjna zintegrowanego, zautomatyzowanego systemu radiolokacyjnego nadzoru polskich obszarów morskich

Uwzględniając aktualną strukturę organizacyjną poszczególnych resortów oraz sposoby prowadzenia działań w rejonie granicy morskiej, zasadnym będzie stworzenie dwupoziomowego systemu nadzoru i kierowania. Niższy poziom związany będzie ze strefami odpowiedzialności podstawowych ogniw poszczególnych użytkowników. Wyższy poziom powinien zabezpieczyć kontrolę nad całością przedsięwzięć realizowanych na morskim odcinku granicy państwowej. W skład omawianego systemu będą wchodziły następujące elementy:

1. Centralny Ośrodek Nadzoru.
2. Lokalne Ośrodki Nadzoru.
3. Stacje radiolokacyjne.

4. Systemy przesyłania informacji.
5. Elementy wspomagania:
 - a) uzupełniające źródła informacji;
 - b) ośrodki szkolenia.

Centralny Ośrodek Nadzoru

Centralny Ośrodek Nadzoru będzie miejscem pracy osób sprawujących nadzór nad ochroną morskiego odcinka granicy państwowej. Jego wyposażenie techniczne powinno zabezpieczyć sprawne wspomaganie procesu decyzyjnego i kierowanie działaniamiorskimi na całej granicy morskiej oraz odpowiadać poniższej specyfikacji:

- A. Centralna jednostka operacyjna (robocza stacja komputerowa – serwer z centralną bazą danych) umożliwiająca:
 - a) zabezpieczenie systemu przed niedozwolonym dostępem do danych;
 - b) przyjmowanie informacji ze wszystkich źródeł pracujących w systemie;
 - c) przyjmowanie informacji z innych systemów;
 - d) przetwarzanie całości informacji;
 - e) przechowywanie i archiwizowanie informacji;
 - f) przekazywanie informacji do innych systemów;
 - g) przekazywanie informacji do poszczególnych użytkowników systemu – zgodnie z ich potrzebami;
 - h) stałą modernizację w celu dostosowywania swoich możliwości do rozbudowującego się systemu.
- B. Stanowisko (stanowiska) nadzoru operacyjnego wybrzeża umożliwiający realizację następujących funkcji:
 - a) zabezpieczenie przed niedozwolonym dostępem;
 - b) nadzór i koordynację realizacji zadań na polskich obszarach morskich;
 - c) koordynację współdziałania z innymi służbami;
 - d) zobrazowanie zbiorczej informacji ze wszystkich lokalnych ośrodków nadzoru;
 - e) automatyczne przekazywanie informacji i poleceń do wybranych lokalnych ośrodków nadzoru;
 - f) zobrazowanie informacji o warunkach hydrometeorologicznych;

- g) ręczne wprowadzanie informacji pochodzących z przekazów ustnych lub pisemnych;
- h) sygnalizację w formie wizualnej i dźwiękowej wszelkich naruszeń obowiązujących przepisów;
- i) inicjowanie i kierowanie działaniami operacyjnymi wszystkich podległych jednostek.

Forma zobrazowania na ekranie monitora powinna zawierać pełne odwzorowanie sytuacji przedstawianej na mapach morskich z zachowaniem standardów ECDIS, IMO oraz NATO i możliwością wprowadzania własnych elementów. W projektowanym systemie należy przewidzieć możliwość utworzenia centrum zapasowego tak zlokalizowanego, aby zabezpieczyć ciągłość pracy systemu w przypadku klęsk żywiołowych, aktów terroru itp.

Lokalne Ośrodki Nadzoru

Lokalne Ośrodki Nadzoru rozmieszczone będą wzdłuż całego wybrzeża (np. w strażnicach, kapitanatach portów itp.) i będą miejscem pracy osób sprawujących nadzór nad obszarami będącymi w strefie odpowiedzialności danego ośrodka. Poszczególne ośrodki będą otrzymywały określoną część kompleksowego obrazu sytuacji nawodnej zgodnie ze swoimi potrzebami oraz uprawnieniami. Wyposażenie techniczne każdego ośrodka powinno zabezpieczyć sprawne wspomaganie procesu decyzyjnego i kierowanie działaniami morskimi na jego szczeblu i odpowiadać poniższej specyfikacji:

- A. Lokalna jednostka operacyjna (robocza stacja komputerowa – serwer lokalny z bazą danych) umożliwiająca:
 - a) zabezpieczenie systemu przed niedozwolonym dostępem do danych;
 - b) przyjmowanie informacji ze źródeł pracujących na korzyść Lokalnego Ośrodka Nadzoru;
 - c) przyjmowanie informacji z innych Lokalnych Ośrodków Nadzoru;
 - d) przyjmowanie informacji z nadrzędnych stanowisk dyspozycyjnych;
 - e) przetwarzanie całości informacji;
 - f) przechowywanie i archiwizowanie informacji;
 - g) przekazywanie informacji do innych użytkowników (jak wyżej);

- h) stałą modernizację w celu dostosowywania swoich możliwości do rozbudowującego się systemu.
- B. Stanowisko (stanowiska) nadzoru operacyjnego Lokalnego Ośrodka Nadzoru umożliwiające realizację następujących funkcji:
 - a) zabezpieczenie przed niedozwolonym dostępem;
 - b) zobrazowanie zbiorczej informacji ze wszystkich źródeł przekazujących dane do Lokalnego Ośrodka Nadzoru, z możliwością nałożenia obrazu „surowego” na obraz graficzny;
 - c) zobrazowanie informacji z pojedynczej stacji radiolokacyjnej – zgodnie z wyborem operatora Lokalnego Ośrodka Nadzoru, z możliwością nałożenia obrazu „surowego” na obraz graficzny;
 - d) zobrazowanie informacji o warunkach hydrometeorologicznych;
 - e) ręczne wprowadzanie informacji pochodzących z przekazów ustnych lub pisemnych; w szczególności zaznaczanie określonych stref oraz dokonywanie opisu charakterystyk różnych obiektów itp.;
 - f) sygnalizację w formie wizualnej i dźwiękowej faktu przekroczenia przez jakikolwiek obiekt strefy zaznaczonej jako niedostępna;
 - g) sygnalizację w formie wizualnej i dźwiękowej faktu spotkania się obiektów;
 - h) sygnalizację w formie wizualnej i dźwiękowej faktu zatrzymania się obiektu w określonej strefie;
 - i) sygnalizację w formie wizualnej i dźwiękowej faktu utracenia możliwości śledzenia obiektu;
 - j) sygnalizację w formie wizualnej i dźwiękowej wystąpienia sytuacji kolizyjnej;
 - k) przekazywanie wybranej informacji do innych użytkowników;
 - l) inicjowanie i kierowanie działaniami operacyjnymi wszystkich podległych jednostek;
 - m) przyjmowanie informacji (polecen, wytycznych, rozkazów itp.) ze współdziałających oraz nadrzędnych ośrodków nadzoru;
 - n) zmianę niektórych parametrów pracy każdej stacji radiolokacyjnej związanej z danym Lokalnym Ośrodkiem Nadzoru w celu ustawienia optymalnych w danych okolicznościach warunków pracy tych urządzeń;
 - o) wyświetlanie informacji o wystąpieniu awarii i sygnalizacja dźwiękowa takiej sytuacji;

- p) możliwość zdalnego przeprowadzenia testów niektórych podzespołów stacji radiolokacyjnej.

Forma zobrazowania na ekranie monitora powinna zawierać pełne odwzorowanie sytuacji przedstawianej na mapach morskich z zachowaniem standardów ECDIS, IMO oraz NATO i możliwością wprowadzania własnych elementów.

Stacje Radiolokacyjne

Podstawowym źródłem informacji w projektowanym systemie będą stacje radiolokacyjne charakteryzujące się następującymi parametrami:

- a) automatyczna praca bezobsługowa w trybie 24 godzin na dobę;
- b) automatyczne dostrajanie się urządzenia do zmiennych warunków hydrometeorologicznych, z możliwością przejścia na sterowanie ręczne;
- c) możliwość zdalnego sterowania przez operatora niektórymi parametrami pracy urządzenia – np. wybór rodzaju (sposobu) eliminacji zakłóceń;
- d) automatyczna lokalizacja uszkodzeń i przesyłanie informacji na stanowisko nadzoru operacyjnego;
- e) zasięgi wykrywania małych jednostek pływających (np. ponton z dwiema osobami, motorówka, żaglówka itp. – o skutecznej powierzchni odbicia około $1,5 \text{ m}^2$) umożliwiające utworzenie ciągłej strefy obserwacji, przy stanie morza 3 i prawdopodobieństwie wykrycia $P=0,9$, na odległość minimum 3 mil morskich (Mm) od linii brzegowej, ze szczególnym uwzględnieniem strefy brzegowej;
- f) zasięgi wykrywania dużych jednostek pływających (o skutecznej powierzchni odbicia około 100 m^2) umożliwiające utworzenie ciągłej strefy obserwacji, przy stanie morza 3 i prawdopodobieństwie wykrycia $P=0,9$, na odległość do 12 Mm od linii brzegowej.

Uszczegółowienie wymagań nastąpi w trakcie tworzenia specyfikacji technicznej.

Systemy Przesyłania Informacji

W projektowanym systemie informacja może być przesyłana poprzez:

- ◆ Środki łączności przewodowej.
- ◆ Środki łączności radioliniowej.
- ◆ Systemy telefonii komórkowej.

- ◆ Środki łączności radiowej.
- ◆ Inne systemy (np. łączność satelitarna).

W celu zapewnienia sprawnego kierowania należy wykorzystać obecnie stosowane w poszczególnych instytucjach środki łączności. Dokładne rozliczenie ilościowe tych środków nastąpi po sprecyzowaniu wymagań dotyczących całego systemu.

Przekazywanie informacji radiolokacyjnej powinno zapewnić jak najszybsze uruchomienie systemu jako całości. W związku z tym w pierwszej fazie zasadnym byłoby wykorzystanie środków łączności radioliniowej (najszybsza i najtańsza realizacja autonomicznego systemu łączności) lub telefonii komórkowej. W miarę pozyskiwania większej ilości środków finansowych można będzie przystąpić do uruchomienia linii światłowodowej, zachowując środki radioliniowe jako rezerwę zwiększającą odporność systemu łączności na uszkodzenia.

Elementy wspomagania

A. Uzupełniające źródła informacji.

Cechą systemu powinna być skalowalność umożliwiająca dołączanie uzupełniających źródeł informacji takich jak:

- a) radionamierniki;
- b) systemy automatycznej identyfikacji statków;
- c) stacje meteorologiczne;
- d) stacje hydrologiczne;
- e) kamery światła dziennego i na podczerwień;
- f) inne systemy lub urządzenia rozpoznawcze;
- g) przekazy werbalne lub dokumentacyjne (np. ze statków powietrznych, jednostek pływających, rozpoznania operacyjnego itp.).

B. Ośrodki szkolenia.

Ośrodki szkolenia będą stanowiły osobny element systemu lub będą przywiązane do niektórych centrów dyspozycyjnych. Ich zadaniem będzie prowadzenie szkoleń (dzięki wykorzystaniu symulacji komputerowej, z jednoczesnym dostępem do zobrazowania rzeczywistego) przyszłych użytkowników systemu.

mjr Zbigniew Szadziwski

CS SG w Kętrzynie

ZASADY NABORU DO SŁUŻBY W STRAŻY GRANICZNEJ

Nabór kandydatów do służby w Straży Granicznej prowadzi jednostka organizacyjna Komendy Głównej Straży Granicznej właściwa do spraw kadr, komórki organizacyjne właściwe w sprawach kadrowych w oddziale Straży Granicznej lub ośrodku szkolenia Straży Granicznej. Nie ma określonego terminu składania dokumentów. Kandydaci mogą składać je przez cały rok w wybranej przez siebie nw. jednostce organizacyjnej Straży Granicznej:

KOMENDA GŁÓWNA STRAŻY GRANICZNEJ

BIURO KADR I SZKOLENIA

ul. 17 Stycznia 23

02-148 WARSZAWA

PODLASKI ODDZIAŁ STRAŻY GRANICZNEJ

ul. Bema 100

15-382 BIAŁYSTOK

NADBUŻAŃSKI ODDZIAŁ STRAŻY GRANICZNEJ

ul. Trubakowska 2

22-100 CHEŁM

BIESZCZADZKI ODDZIAŁ STRAŻY GRANICZNEJ

ul. Mickiewicza 34

37-700 PRZEMYŚL

KARPACKI ODDZIAŁ STRAŻY GRANICZNEJ

ul. 1go Pułku Strzelców Podhalańskich 5

33-301 NOWY SĄCZ

ŚLĄSKI ODDZIAŁ STRAŻY GRANICZNEJ

ul. Dąbrowskiego 2

47-400 RACIBÓRZ

SUDECKI ODDZIAŁ STRAŻY GRANICZNEJ

ul. Wyspiańskiego 2

57-302 KŁODZKO

ŁUŻYCKI ODDZIAŁ STRAŻY GRANICZNEJ
ul. Wojska Polskiego 1
59-800 LUBAŃ ŚLĄSKI

LUBUSKI ODDZIAŁ STRAŻY GRANICZNEJ
ul. Poprzeczna 1
66-601 KROSNO ODRZAŃSKIE

POMORSKI ODDZIAŁ STRAŻY GRANICZNEJ
ul. Żołnierska 45
70-141 Szczecin

MORSKI ODDZIAŁ STRAŻY GRANICZNEJ
ul. Oliwska 35
80-917 Gdańsk

WARMIŃSKO-MAZURSKI ODDZIAŁ STRAŻY GRANICZNEJ
ul. Sikorskiego 78
11-401 KĘTRZYN

CENTRALNY OŚRODEK SZKOLENIA STRAŻY GRANICZNEJ
ul. Piłsudskiego 92
75-902 KOSZALIN

CENTRUM SZKOLENIA STRAŻY GRANICZNEJ
ul. Sikorskiego 78
11-401 KĘTRZYN

Podstawowymi dokumentami regulującymi tryb naboru kandydatów do Straży Granicznej są:

1. Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. Nr 78, poz. 462 ze zm.).
2. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 maja 2002 r. w sprawie szczegółowego trybu prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Straży Granicznej (Dz.U. Nr 73, poz. 673).

Zgodnie z art. 34 ust. 1 ww. ustawy przyjęcie do służby w Straży Granicznej następuje w drodze mianowania na podstawie dobrowolnego zgłoszenia się kandydata do służby. Mianowanie może nastąpić po odbyciu zasadniczej służby wojskowej albo po przeniesieniu do rezerwy (nie dotyczy kobiet oraz poborowych skierowanych do służby kandydackiej –

równorzędnej z zasadniczą służbą wojskową, za zgodą organów wojskowych).

Ze względu na charakter formacji jaką jest Straż Graniczna, rodzaj realizowanych przez nią zadań, kandydatom stawia się określone wymagania.

Zgodnie z art. 31 ust. 1 cytowanej ustawy „służbę w Straży Granicznej może pełnić obywatel polski o nieposzlakowanej opinii, nie karany, korzystający z pełni praw publicznych, posiadający co najmniej średnie wykształcenie oraz zdolność fizyczną i psychiczną do służby w formacjach uzbrojonych, podległych szczególnej dyscyplinie służbowej, której gotów jest się podporządkować”.

Komendant główny Straży Granicznej może wyrazić zgodę na przyjęcie do służby w Straży Granicznej kandydata, który nie ma wykształcenia średniego, jeżeli w toku postępowania kwalifikacyjnego stwierdzono, że kandydat wykazuje szczególne predyspozycje do tej służby (art. 31 ust. 2). Zgodnie z § 1 ust. 3 i 4 ww. rozporządzenia postępowaniem kwalifikacyjnym można objąć kandydatów nieposiadających wykształcenia średniego, jeżeli dysponują cechami preferencyjnymi do pełnienia służby w Straży Granicznej, nie ukończyli 30 roku życia i brak jest kandydatów z wykształceniem średnim. Za cechy preferencyjne uważa się:

- posiadanie umiejętności w szczególności takich jak strzelanie, alpinisty, spadochroniarza, nurka i płetwonurka udokumentowanych posiadaniem uprawnień instruktorskich,
- udokumentowane posiadanie kwalifikacji niezbędnych na proponowanym stanowisku służbowym, potwierdzone co najmniej pięcioletnią praktyką zawodową.

Przydatność i predyspozycje kandydata na funkcjonariusza Straży Granicznej ustalana jest w postępowaniu kwalifikacyjnym składającym się z dwóch etapów.

Kandydaci składają:

- 1) pisemne podanie o przyjęcie do służby;
- 2) wypełniony kwestionariusz osobowy (otrzymują go w Wydziałach Kadr i Szkolenia);
- 3) dwie aktualne fotografie;
- 4) świadectwa pracy (służby) z poprzednich miejsc pracy (służby);

- 5) dokumenty potwierdzające posiadane wykształcenie i kwalifikacje zawodowe.

Mogą ponadto przedłożyć inne dokumenty potwierdzające umiejętności i osiągnięcia zawodowe, a także opinie polecające.

I etap postępowania kwalifikacyjnego

Etap pierwszy postępowania składa się z:

- rozmowy przeprowadzonej przez funkcjonariusza komórki kadrowej z wytypowanym kandydatem, mającej na celu określenie jego przydatności do służby oraz ustalenia motywów jej podjęcia,
- badania psychofizjologicznego określającego predyspozycje intelektualne i osobowościowe,
- testu sprawności fizycznej,
- skierowanie do właściwej komisji lekarskiej podległej ministrowi do spraw wewnętrznych w celu ustalenia zdolności fizycznej i psychicznej do służby w Straży Granicznej,
- przeprowadzenia odpowiedniego postępowania sprawdzającego w zakresie dostępu do wiadomości stanowiących tajemnicę służbową i państwową, w myśl przepisów ustawy z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. nr 11, poz. 95 ze zm.).

Test sprawności fizycznej I etapu postępowania kwalifikacyjnego obejmuje:

1. Skrętoskłony:
 - z pozycji leżąc tyłem, dłonie splecione palcami za głową, nogi w lekkim rozkroku zgięte w stawach kolanowych, oparte stopami o dolny szczebel drabinek gimnastycznych, ćwiczący dynamicznie unosi tułów z jego jednoczesnym skrętem i dotyka prawym łokciem lewego kolana, wraca do leżenia i kolejno unosi się dotykając lewym łokciem prawego kolana. Liczona jest liczba pełnych powtórzeń w określonym czasie.
2. Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem:
 - z podporu leżąc przodem, ćwiczący ugina ręce w stawach łokciowych i barkowych tak, aby stawy barkowe znalazły się co najmniej na wysokości łokci (tułów wyprostowany), po czym dokonuje wyprostu w ww. stawach aż do uzyskania pozycji

wyjściowej. W trakcie ćwiczenia nie wolno wykonywać przerw odpoczynkowych.

3. Skok w dal z miejsca obunóż:
 - ćwiczący staje w odległości 50 cm od materaca na specjalnie oznaczonej linii, wykonuje zamach rękami i, odbijając się jednocześnie obiema stopami od podłoża, skacze w przód. Próbę powtarza się trzykrotnie. Oceniany jest najdłuższy skok mierzony od linii wyznaczonej – miejsce odbicia – do najbliższego miejsca kontaktu ciała z matercem.
4. Koperta:
 - na prostokacie o wymiarach 300 x 500 cm umieszczamy pięć chorągiewek o wysokości 150 cm (po jednej w narożnikach oraz na przecięciu przekątnych). Ćwiczący zaczynając od chorągiewki umieszczonej w narożniku krótszego boku prostokąta, przebiega do chorągiewki umieszczonej na przecięciu przekątnych, skręca w prawo, obiega chorągiewkę ustawioną w narożniku dłuższego boku prostokąta, następnie po krótszym boku obiega chorągiewkę narożną, kierując się do umieszczonej na przecięciu przekątnych, skręca w prawo, obiega chorągiewkę umieszczoną na narożniku dłuższego boku, kierując się do chorągiewki, od której rozpoczynał bieg, obiega ją i pokonuje całą trasę jeszcze dwukrotnie.
5. Uginanie i prostowanie ramion w podporze tyłem na ławeczkach:
 - ćwicząca wykonuje podpór zwieszony tyłem w oparciu o ławeczkę gimnastyczną, nogi wyprostowane w stawach kolanowych opiera o drugą ławeczkę. Na komendę wykonuje rytmiczne pionowe ugięcia ramion. Podczas wykonywania ćwiczenia nogi w stawach kolanowych muszą być wyprostowane, a pośladki każdorazowo muszą dotykać podłoża. W trakcie ćwiczenia nie wolno wykonywać przerw odpoczynkowych.
6. Uginanie i prostowanie ramion na poręczach:
 - ćwiczący wskakuje na poręcze do podpór, ramiona wzdłuż tułowia, tułów wyprostowany. Na komendę „ćwicz” ugina ręce tak, aby łokcie znalazły się na wysokości linii barków, następnie

powraca do pozycji wyjściowej. Liczona jest liczba pełnych ugięć.

7. „Delfin” w ciągu 1 minuty:

- z pozycji na baczność ćwiczący poprzez skłon i ugięcie nóg w stawach kolanowych przechodzi do podporu leżąc przodem, następnie szybko podnosi się do pozycji na baczność. Liczona jest liczba pełnych powtórzeń ćwiczenia w ciągu 1 minuty.

Tabela norm sprawnościowych I etapu kwalifikacji kandydatek do służby w Straży Granicznej

Lp.	Nazwa ćwiczenia	Grupa wiekowa	Jedn. miary	Oceny		
				bdb	db	dst
1.	Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem	do 30 lat	liczba	16	14	10
		31-40 lat		15	13	9
		41-50 lat		14	12	8
2.	Bieg koperta	do 30 lat	sek.	26.9	27.6	28.3
		31-40 lat		27.5	28.2	28.9
		41-50 lat		28.5	29.2	29.9
3.	Skok w dal z miejsca obunóż	do 30 lat	odległość	185	170	155
		31-40 lat		175	160	145
		41-50 lat		165	150	135
4.	Skrętoskłony 60 sek.	do 30 lat	liczba	41	36	32
		31-40 lat		38	34	29
		41-50 lat		34	30	25
5.	Uginanie i prostowanie ramion w podporze tyłem na ławeczkach	do 30 lat	liczba	30	24	20
		31-40 lat		28	22	18
		41-50 lat		26	20	16
6.	„Delfin” 1 min.	do 30 lat	liczba	26	23	20
		31-40 lat		24	21	18
		41-50 lat		22	19	16

Tabela norm sprawnościowych I etapu kwalifikacji kandydatów do służby w Straży Granicznej

Lp.	Nazwa ćwiczenia	Grupa wiekowa	Jedn. miary	Oceny		
				bdb	db	dst
1.	Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem	do 30 lat	liczba	43	38	30
		31-40 lat		38	33	25
		41-50 lat		30	26	20
2.	Bieg koperta	do 30 lat	sek.	24.3	25.1	25.7
		31-40 lat		24.8	25.6	26.2
		41-50 lat		25.6	26.4	27.0
3.	Skok w dal z miejsca obunóż	do 30 lat	odległość	250	230	210
		31-40 lat		240	220	200
		41-50 lat		230	210	190
4.	Skrętoskłony 60 sek.	do 30 lat	liczba	45	40	36
		31-40 lat		42	38	34
		41-50 lat		38	34	30
5.	Uginanie i prostowanie ramion na poręczach	do 30 lat	liczba	10	8	6
		31-40 lat		9	7	5
		41-50 lat		8	6	4
6.	„Delfin” 1 min.	do 30 lat	liczba	35	30	28
		31-40 lat		33	28	26
		41-50 lat		30	25	23

Zasady przeprowadzania testu :

1. Kandydat zgłaszający się na test do instruktora sportowego musi posiadać kartę sprawności fizycznej, ze stosownym wpisem lekarza dopuszczającym do udziału w teście.
2. Test sprawności fizycznej przeprowadzany jest w hali sportowej oraz na stadionie.
3. Test wykonuje się wyłącznie w stroju sportowym.
4. Kolejność wykonywanych elementów testu jest ściśle określona w tabelach norm sprawnościowych kandydatów do służby w Straży Granicznej.

Z każdego ćwiczenia kandydat otrzymuje ocenę. W przypadku uzyskania wyniku niższego od normy – wymaganego na ocenę dostateczną – otrzymuje 0. Aby test był zaliczony pozytywnie suma ocen z 6 ćwiczeń musi wynieść minimum 16.

Etap pierwszy postępowania kwalifikacyjnego kończy się wystawieniem opinii w przedmiocie dopuszczenia kandydata do drugiego etapu postępowania.

II etap postępowania kwalifikacyjnego

Etap drugi postępowania kwalifikacyjnego przeprowadza komisja powołana przez komendanta głównego Straży Granicznej. Realizowany jest w ośrodkach szkolenia Straży Granicznej. Składa się z testów, które mają na celu określenie stopnia posiadanej wiedzy ogólnej, sprawności fizycznej i znajomości języka obcego kandydata, rozmowy kwalifikacyjnej oraz z analizy przydatności i predyspozycji kandydata do służby w Straży Granicznej, na podstawie danych uzyskanych w trakcie I etapu postępowania kwalifikacyjnego, z karty kwalifikacyjnej kandydata, karty sprawności fizycznej i wypełnionego kwestionariusza osobowego.

Ośrodek szkolenia zapewnia zakwaterowanie w dniu poprzedzającym egzamin i wyżywienie w dniu egzaminu. Koszty związane z zakwaterowaniem i wyżywieniem ponoszą zainteresowani kandydaci. Kandydaci powinni posiadać dowód osobisty, przybory do pisania, strój sportowy (spodenki, koszulka, dres, buty sportowe).

Test pisemny określający stopień posiadanej wiedzy ogólnej

Test obejmuje podstawowe wiadomości o społeczeństwie, wiadomości z geografii politycznej, historii Polski i historii najnowszej na poziomie szkoły średniej. Zawiera 35 pytań i jest testem wyboru, tzn. każde pytanie zawiera trzy odpowiedzi, z których jedna jest właściwa. Kandydat maksymalnie może otrzymać 6 punktów. Test punktowany jest następująco:

Punktacja poprawnych odpowiedzi	Liczba punktów
13-14	1
15-21	2
0-12	0
22-26	3
27-30	4
31-33	5
34-35	6

Przykładowe pytania:

1. Z jakimi państwami sąsiadowała Polska po ukształtowaniu się jej granic w okresie międzywojennym?
 - a) Niemcy, Czechy, Słowacja, ZSRR, Łotwa, Litwa;
 - b) Niemcy, Czechosłowacja, Rumunia, ZSRR, Łotwa, Litwa,
 - c) Niemcy, Czechosłowacja, ZSRR, Litwa.
2. Niemcy są państwem:
 - a) federalnym (składającym się z krajów związkowych);
 - b) unitarnym (o jednolitej strukturze terytorialnej);
 - c) podział terytorialny kraju nie determinuje rozwiązania ustrojowego.
3. Który z niżej wymienionych Polaków otrzymał Nagrodę Nobla?
 - a) Stefan Żeromski;
 - b) Andrzej Wajda;
 - c) Czesław Miłosz.
4. Które miejsce w Europie zajmowała II Rzeczypospolita pod względem powierzchni i liczby ludności?
 - a) 6 miejsce: obszar 388,4 tys. km², 27 mln ludności;
 - b) 5 miejsce: obszar 412,3 tys. km², 32 mln ludności;
 - c) 7 miejsce: obszar 424 tys. km², 35 mln ludności;
5. Kto jest autorem znanego powiedzenia „A niechaj narodowie wżdy postronni znają, iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają”?
 - a) Biernat z Lublina;
 - b) Mikołaj Rej;
 - c) Jan Kochanowski.
6. Komu podlega bezpośrednio komendant główny Straży Granicznej?
 - a) Prezesowi Rady Ministrów;
 - b) Ministrowi Obrony Narodowej;
 - c) Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji.
7. Kult rozumu, pracy organicznej i pracy u podstaw był charakterystyczny dla:
 - a) romantyzmu;
 - b) pozytywizmu;
 - c) Młodej Polski.
8. Kto poniósł klęskę w bitwie pod Waterloo?
 - a) Napoleon Bonaparte;
 - b) Księżę Wellington;

- c) Blücher.
- 9. Jakie miasto jest stolicą Niemiec?
 - a) Bonn;
 - b) Poczdam;
 - c) Berlin.
- 10. Co oznacza prawo do prywatności?
 - a) każda jest osobą prywatną i nikt nie powinien interesować się jej sprawami;
 - b) poza uzasadnionymi wypadkami niedopuszczalna jest państwowa kontrola;
 - c) adresat nie może czytać twoich listów.
- 11. Kto sprawuje w Polsce władzę ustawodawczą?
 - a) prezydent;
 - b) parlament;
 - c) Najwyższa Izba Kontroli.
- 12. Jak nazywamy wiedzę o moralności?
 - a) etyka;
 - b) etos;
 - c) etykieta.
- 13. Kto zapoczątkował ruch religijny zwany reformacją?
 - a) Jan Haus;
 - b) Marcin Luter;
 - c) Jan Kalwin.
- 14. Kto sprawuje władzę wykonawczą w powiecie?
 - a) Rada Powiatu;
 - b) Starosta, Zarząd Powiatu;
 - c) Sekretarz Powiatu.
- 15. 35

Test pisemny z języka obcego (do wyboru: angielski, niemiecki, rosyjski)

Test składa się z trzech części. Pierwsza z nich obejmuje zagadnienia leksykalno-gramatyczne. Technika występującą najczęściej w tej części egzaminu jest określanie prawdziwości zdań. Może tu również wystąpić układanie fragmentów tekstu w odpowiedniej kolejności, dopasowanie nagłówków, uzupełnianie luk lub test wyboru. Druga część dotyczy rozumienia tekstu czytanego, trzecia sprawdza umiejętność komu-

nikacji językowej (zareagowanie na określoną sytuację). Zakres i poziom testu obejmuje materiał szkoły średniej. Test ten składa się z 60 pytań. Kandydat maksymalnie może uzyskać 6 punktów.

Test punktowany jest następująco:

Punktacja poprawnych odpowiedzi	Liczba punktów
0-5	0
6-15	1
16-25	2
26-35	3
36-45	4
46-55	5
56-60	6

Przykład testu z języka angielskiego:

- I. Uzupełnij każdą z luk jednym słowem wybranym z ramki. Uzupełnione zdania muszą być logiczne i poprawne gramatycznie.

run away, breathtaking, admire, sold, slippery, tower, drops, know, traces, done

The burglar looked down from the roof. The lights of Paris were below. The Eiffel ¹, was in the distance. The view was ², but the burglar hadn't come to ³ it. There was work to be ⁴ It was just past midnight. A few ⁵ of rain were falling and the roof was wet and ⁶ It was the roof of a small art gallery. The gallery ⁷ paintings to rich people all over the world. The burglar had very clear orders. The day before an old man said "Don't break any windows. Leave no ⁸ that you have been in the gallery. Take the paintings and then ⁹ Nobody must ¹⁰ what has happened."

- II. Wybierz literę, przy której znajduje się najlepsza odpowiedź. W każdym przypadku istnieje tylko jedna możliwość wyboru.

- Ch. Dickens in 1870.
a) die b) died c) was death d) dead
- Martin, why don't you Your hair cut?
a) make b) want c) do d) get
- Passengers must be at the airport at least one hour before the plane
a) takes off b) gets off c) goes up d) flies up

4. Don't worry about it. I'll see that. I promise.
a) up b) for c) to d) at
 5. Are you going to pay by cheque or ?
a) by cash b) in cash c) by money d) in money
 6. 30.
- III. Zareaguj na podane poniżej sytuacje.
1. Chcesz przedłużyć swój pobyt w hotelu od następnego dnia. Jak to powiesz.
 2. Spóźniłeś się na umówione spotkanie z powodu korków ulicznych. Wy tłumacz się.
 3. Jak zapytasz kolegę o jego ulubione danie.
 4. Przyznaj rację swojemu rozmówcy.
 5. Zapytaj przechodnia jak dojść do taniej restauracji.
 6. Odczuwasz pragnienie. Poproś o coś zimnego do picia.
 7. Jak poprosisz kogoś o adres i numer telefonu?
 8. Powiedz rozmówcy, że go nie zrozumiałeś.
 9. Jak powitasz nieznaną dorosłą osobę?
 10. Życz znajomym szerokiej drogi.

Test sprawności fizycznej

Zadaniem testu jest dokonanie weryfikacji sprawności fizycznej kandydatów ubiegających się o przyjęcie do służby w Straży Granicznej. Oparty jest na ćwiczeniach określających poziom wytrenowania w zakresie cech motorycznych niezbędnych do prawidłowego wykonywania zadań służbowych.

Tabela norm sprawnościowych II etapu kwalifikacji kandydatek do służby w Straży Granicznej

Lp.	Nazwa ćwiczenia	Grupa wiekowa	Jedn. miary	Oceny		
				bdb	db	dst
1	2	3	4	5	6	7
1.	Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem	do 30 lat	liczba	16	14	10
		31-40 lat		15	13	9
		41-50 lat		14	12	8

1	2	3	4		5	6	7
2.	Bieg koperta	do 30 lat	sek.		26.9	27.6	28.3
		31-40 lat			27.5	28.2	28.9
		41-50 lat			28.5	29.2	29.9
3.	Skok w dal z miejsca obunóż	do 30 lat	odległość		185	170	155
		31-40 lat			175	160	145
		41-50 lat			165	150	135
4.	Skrętoskłony 60 sek.	do 30 lat	liczba		41	36	32
		31-40 lat			38	34	29
		41-50 lat			34	30	25
5.	Uginanie i prostowanie ramion w podporze tyłem na ławeczkach	do 30 lat	liczba		30	24	20
		31-40 lat			28	22	18
		41-50 lat			26	20	16
6.	Bieg 600 m	do 30 lat	czas	lato	2.30	2.45	2.55
				zima	2.35	2.50	3.00
		31-40 lat	czas	lato	2.35	2.50	3.00
				zima	2.40	2.55	3.05
		41-50 lat	czas	lato	2.40	2.55	3.05
				zima	2.45	3.00	3.10

Tabela norm sprawnościowych II etapu kwalifikacji kandydatów do służby w Straży Granicznej

Lp.	Nazwa ćwiczenia	Grupa wiekowa	Jedn. miary	Oceny		
				bdb	db	dst
1	2	3	4	5	6	7
1.	Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem	do 30 lat	liczba	43	38	30
		31-40 lat		38	33	25
		41-50 lat		30	26	20
2.	Bieg koperta	do 30 lat	sek.	24.3	25.1	25.7
		31-40 lat		24.8	25.6	26.2
		41-50 lat		25.6	26.4	27.0
3.	Skok w dal z miejsca obunóż	do 30 lat	odległość	250	230	210
		31-40 lat		240	220	200
		41-50 lat		230	210	190
4.	Skrętoskłony 60 sek.	do 30 lat	liczba	45	40	36
		31-40 lat		42	38	34
		41-50 lat		38	34	30

1	2	3	4		5	6	7
5.	Uginanie i prostowanie ramion na poręczach	do 30 lat	liczba		10	8	6
		31-40 lat			9	7	5
		41-50 lat			8	6	4
6.	Bieg 600 m	do 30 lat	czas	lato	3.40	3.55	4.10
				zima	3.50	4.05	4.20
		31-40 lat	czas	lato	3.50	4.05	4.20
				zima	4.00	4.15	4.30
		41-50 lat	czas	lato	4.00	4.15	4.30
				zima	4.10	4.25	4.40

- 1 pkt – suma ocen 15.
 2 pkt – suma ocen 16-18.
 3 pkt – suma ocen 19-21.
 4 pkt – suma ocen 22-24.
 5 pkt – suma ocen 25-27.
 6 pkt – suma ocen 28-30.

Rozmowa kwalifikacyjna

Celem rozmowy kwalifikacyjnej jest omówienie z kandydatem wyników dotychczasowych egzaminów, poznanie predyspozycji i motywacji kandydata do służby w Straży Granicznej oraz poziomu dojrzałości emocjonalnej. Jest ostatnim elementem postępowania kwalifikacyjnego. Punktuje się ją w skali 0-6.

Liczba punktów „0” uzyskana z jakiegokolwiek części egzaminu dyskwalifikuje kandydata z dalszego postępowania kwalifikacyjnego.

Negatywne wyniki testów, postępowania sprawdzającego lub negatywne orzeczenie komisji lekarskiej powodują odstępnie od dalszego postępowania.

Komendant oddziału lub ośrodka szkolenia może przerwać postępowanie w każdym czasie, informując kandydata pisemnie o jego przyczynie.

Drugi etap postępowania kwalifikacyjnego kończy się sporządzeniem list kandydatów spełniających wymogi przyjęcia do służby w Straży Granicznej, którzy osiągnęli minimum 15 punktów, w kolejności uzyskanych w postępowaniu kwalifikacyjnym ogólnych ocen punktowych od oceny najwyższej do najniższej.

O ostatecznych wynikach postępowania kwalifikacyjnego powiadamia kandydata komórka kadrowa przeprowadzająca rekrutację.

Do służby w Straży Granicznej przyjmuje się zakwalifikowanych w trakcie postępowania kandydatów zgodnie z kolejnością na listach z uwzględnieniem kwalifikacji kandydata, wolnych etatów i aktualnych potrzeb służbowych jednostki organizacyjnej Straży Granicznej, w której funkcjonariusz ma pełnić służbę.

W przypadku kandydatów ubiegających się o przyjęcie do służby w Straży Granicznej posiadających kwalifikacje zawodowe szczególnie przydatne do służby na przewidzianym stanowisku służbowym na podstawie decyzji komendanta głównego Straży Granicznej, można odstąpić od czynności podejmowanych w II etapie postępowania kwalifikacyjnego.

Wykaz kwalifikacji zawodowych szczególnie przydatnych do pełnienia służby w Straży Granicznej:

1. Piloty samolotów lub śmigłowców posiadający wykształcenie wyższe oraz aktualną licencję pilota zawodowego.
2. Mechanicy lotniczy posiadający co najmniej 5-letnie doświadczenie zawodowe mechanika lotniczego i aktualną licencję mechanika obsługi lub mechanika pokładowego.
3. Marynarze i oficerowie marynarki przeznaczeni do pełnienia służby bezpośrednio na jednostkach pływających Straży Granicznej.
4. Oficerowie marynarki posiadający co najmniej 5-letnie doświadczenie zawodowe planowani do przyjęcia do służby w komendzie oddziału Straży Granicznej.
5. Kandydaci posiadający wykształcenie wyższe – informatyczne, elektro-niczne, łączności, optoelektroniki, teletransmisji lub telekomunikacji.
6. Kandydaci legitymujący się co najmniej wykształceniem wyższym magisterskim, posiadający w zakresie swojej specjalności dodatkowe uprawnienia zawodowe udokumentowane dyplomem (np. aplikacją sądową, prokuratorską, adwokacką lub radcowską, inżynierowie z uprawnieniami nadzoru budowlanego, osoby z wykształceniem filologicznym z uprawnieniami tłumacza przysięgłego).
7. Kandydaci posiadający co najmniej 5-letnie doświadczenie zawodowe w pracy/służbie w Policji, Ministerstwie Obrony Narodowej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Biurze Ochrony Rządu.

Osoba przyjęta do służby przygotowawczej odbywa 5-miesięczne szkolenie podstawowe w ośrodku szkolenia SG. Bezpośrednio po ukończeniu szkolenia podstawowego funkcjonariusze z wykształceniem średnim odbywają 3-miesięczne szkolenie z zakresu Szkoły Podoficerskiej, natomiast z wykształceniem wyższym 3-miesięczne szkolenie z zakresu Szkoły Chorążych.

Funkcjonariusz służby stałej (po trzech latach służby przygotowawczej w SG) posiadający wykształcenie średnie ma możliwość ubiegania się na 6-miesięczne szkolenie z zakresu Szkoły Chorążych, a z wykształceniem wyższym na 12-miesięczny Kurs Oficerski.

Służba kandydacka

Do czasu całkowitego uzawodowienia poborowi mają możliwość odbycia służby kandydackiej w Straży Granicznej, czyli służby równorzędnej z zasadniczą służbą wojskową. Muszą być skierowani do służby za zgodą organów wojskowych (właściwego WKU).

Wobec poborowych, którzy zgłosili chęć odbycia służby kandydackiej w Straży Granicznej postępowanie przeprowadza się w zakresie:

- 1) uzyskania orzeczenia komisji lekarskiej ustalającego zdolności psychiczne i fizyczne;
- 2) sprawdzenia w Krajowym Rejestrze Karnym;
- 3) postępowania sprawdzającego;
- 4) sprawdzenia niezbędnego do uzyskania dostępu do informacji niejawnych.

mjr Dariusz Galek

CS SG w Kętrzynie

ZADANIA STRAŻY GRANICZNEJ W ASPEKCIE KOBIET ZATRZYMANÝCH NA OBSZARZE WSCHODNIEJ POLSKI (w okresie 9 miesięcy 2002 roku)

Straż Graniczna w myśl ustawy o Straży Granicznej oraz ustawy o ochronie granicy państwowej z dnia 12.10.1990 r.¹ i ustawy o cudzoziemcach² wykonuje zadania związane z ochroną granicy państwowej, organizowaniem i dokonywaniem kontroli ruchu granicznego, a także rozpoznaniem, zapobieganiem i wykrywaniem przestępstw i wykroczeń oraz ściganiem ich sprawców. W rejonie strefy nadgranicznej i zasięgu terytorialnym przejścia granicznego SG wykonuje zadania w zakresie przestrzegania porządku i bezpieczeństwa publicznego.

Ochronę granicy państwowej zapewnia się przez kompleksową realizację czynności stanowiących podstawę wypracowanego systemu, który jest na etapie wdrażania. Funkcjonalność i skuteczność działania SG w ochronie granicy państwowej zapewniona zostaje przez dynamikę i sprawność działania w oparciu o posiadane wyposażenie w odpowiednie środki materiałowe, osobowe i przepisy formalnoprawne.

Uwzględniając aktualny stan ukompletowania granicznych jednostek organizacyjnych funkcjonariuszami w służbie stałej i przygotowawczej, przyjęto jako zasadniczy kierunek działania skoncentrowanie się na organizowaniu ochrony granicy państwowej przede wszystkim na głównych kierunkach przestępczości granicznej w oparciu o dane uzyskiwane z rozpoznania granicznego. Rozwiązanie to podyktowane jest dążeniem do optymalnego angażowania sił i środków na rzecz ujawniania i zwal-

¹ Ustawa o Straży Granicznej z dn. 12.10.1990 r. Dz.U. Nr 78, poz. 2001 r. Nowelizacja tej ustawy jest efektem działań dostosowawczych do UE, zwiększa uprawnienia i zasięg działania SG.

² Ustawa o cudzoziemcach z dn. 25.06.1997 r. Dz.U. z 2001r. Nr 127, poz. 1400.

czania przestępczości granicznej, szczególnie o charakterze zorganizowanym.

Zadania na terenie kraju skierowane są na problematykę, związaną z kontrolą legalności pobytu cudzoziemców na podstawie i zasadach określonych w ustawie o cudzoziemcach. W przypadkach nie uregulowanych ustawą stosowane są odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego. Upoważnienie funkcjonariuszy SG do przeprowadzania kontroli legalności pobytu wynika wprost z ustawy o cudzoziemcach (art. 78 ust. 1) i nie wymaga odrębnego upoważnienia. Szczegółowy tryb dokonywania kontroli cudzoziemców na terytorium RP określony został w rozporządzeniu ministra spraw wewnętrznych i administracji z dnia 8 marca 2002 r.

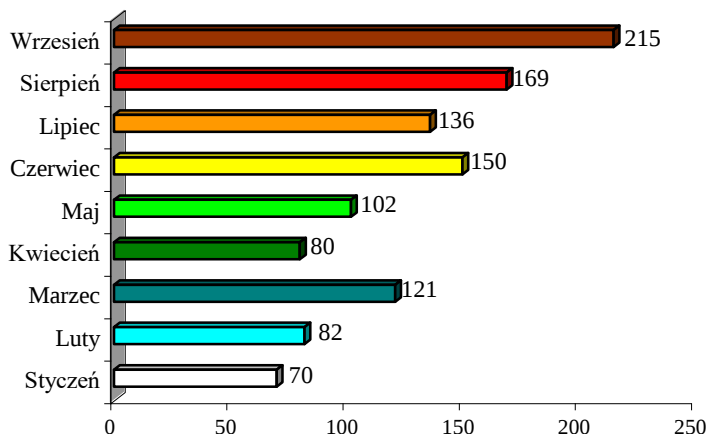
Systemowe przedsięwzięcia w SG spowodowały istotne zmniejszenie fali migracji tranzytowej do Europy Zachodniej i docelowej do Polski. Miały one również duże znaczenie dla pozytywnej oceny przygotowań Polski do stosowania standardów UE i Schengen, a co za tym idzie zamknięcie w lipcu br. polsko-unijnych negocjacji w obszarze „sprawy wewnętrzne i wymiar sprawiedliwości”. Obecnie realizowany jest etap dostosowawczy. Obejmuje on okres do momentu akcesji do UE. Podstawowym celem jest zapewnienie szczelności na przyszłej zewnętrznej granicy UE oraz zmiany instytucjonalne formacji. Proces ten wchodzi w zasadniczą fazę. Czas trwania następnego etapu (od momentu akcesji do pełnego stosowania Układu z Schengen i zniesienia kontroli na granicy wewnętrznej) zależy m.in. od szczelności polskiej granicy wschodniej. Dla zapewnienia zgodnego z oczekiwaniami UE wypełniania zadań w SG rozpoczęto wprowadzanie systemowych przemian dotyczących zakresu kompetencji, struktury organizacyjnej oraz zasobów kadrowych. Od 1 stycznia 2002 r. wdrożono proces zmian systemu zarządzania poprzez łączenie służb kontroli ruchu granicznego i ochrony granicy w jedną jednostkę graniczną.

W celu realizacji rozszerzonych na cały teren kraju zadań SG, powstały zamiejscowe wydziały w Łodzi, Kielcach i Toruniu.

Dzięki uprzejmości naczelników wydziałów operacyjno-śledczych: Bieszczadzkiego, Nadbużańskiego, Podlaskiego i Warmińsko-Mazurskiego Oddziału SG położonych na obszarze wschodniej Polski, posiadamy niepublikowane do chwili obecnej wyniki badań dotyczące kobiet

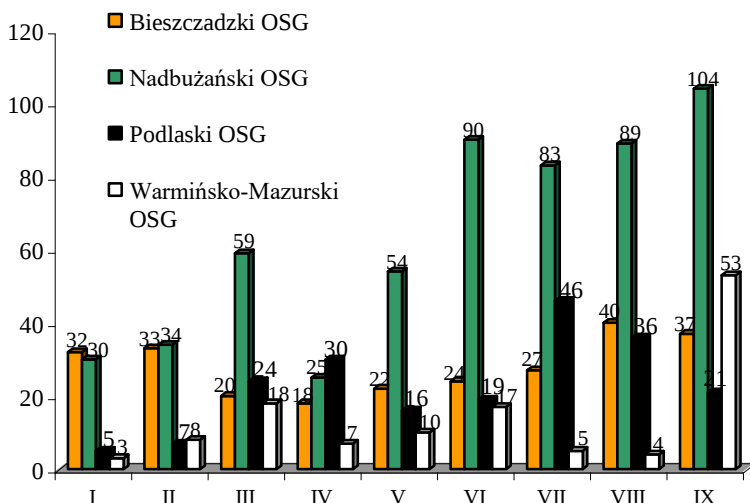
zatrzymanych przez Straż Graniczną na terenie wschodniej Polski w okresie od stycznia do września roku bieżącego.

Wykres nr 1. Kobiety (1125) zatrzymane przez SG w 2002 r. na przestrzeni 9 miesięcy

Na obszarze wschodnim Polski w okresie 9 miesięcy Straż Graniczna zatrzymała w sumie 1125 kobiet. Wyniki analizy jednoznacznie wskazują na stałą tendencję wzrostową zatrzymań. Najmniejsza liczba zatrzymań miała miejsce w miesiącach styczeń (6%) i luty (7%), oczywiście mogło to być spowodowane trudnym okresem zimowym. Niemniej jednak przypomnieć chciałbym, że od 8 marca br. weszło w życie rozporządzenie MSWiA określające szczegółowy tryb dokonywania kontroli cudzoziemców na terytorium RP. Miesiąc marzec był przełomowym okresem, w którym liczba zatrzymań wzrosła aż do 11%, przy czym znaczny wzrost zatrzymań miał miejsce na terenie województwa lubelskiego. Na 121 kobiet zatrzymanych w marcu, aż 59 zatrzymań miało miejsce w Nadbużańskim OSG. Pozostałe miesiące w badanym okresie poczynając od kwietnia miały tendencję wzrostową. Łącznie w trzecim kwartale zatrzymano 455 kobiet, co stanowi 40% ogólnej liczby zatrzymanych kobiet.

Wykres nr 2. Kobiety zatrzymane w rejonie działania wschodnich oddziałów SG

Zaskakującym jest jednak miesiąc wrzesień, w którym zatrzymanych zostało 215 kobiet, co stanowi aż 19% ogólnej liczby kobiet zatrzymanych w badanym okresie.

Przedstawione wyniki rejonu Polski wschodniej wskazują, że bardzo dużym zainteresowaniem wśród cudzoziemców cieszy się rejon województwa lubelskiego.

Przekraczanie granicy Rzeczypospolitej Polskiej jest dozwolone przez przeznaczone oraz otwarte dla ruchu granicznego przejścia graniczne, zgodnie z przyjętymi zasadami i przepisami, określonymi w umowach międzynarodowych i prawie wewnętrznym. Podstawowym dokumentem uprawniającym do przekraczania granicy jest dokument podróży oraz inne przewidziane w odrębnych przepisach dokumenty, które potwierdzają tożsamość osoby oraz jej przynależność do określonego państwa.

Na podstawie umów międzynarodowych osoby posiadające ważne dokumenty podróży mogą przekraczać granicę w określonym miejscu i czasie. Każde państwo ma prawo do decydowania i ustalania szczegó-

łowych zasad przekraczania granicy przez osoby, które do niego przybywają lub go opuszczają.

Warunkiem legalności przekroczenia granicy przez osoby jest podanie się kontroli granicznej, która m.in. obejmuje:³

- 1) sprawdzenie autentyczności i ważności dokumentu;
- 2) stwierdzenie tożsamości osoby;
- 3) ustalenie, czy osoba nie jest poszukiwana lub uprawnione organy nie zleciły wobec niej wykonania czynności określonych przepisami odrębnymi;
- 4) ustalenie, czy osoba nie przewozi przedmiotów zagrażających bezpieczeństwu państwa, porządkowi publicznemu lub zdrowiu publicznemu;
- 5) wykonanie czynności związanych z gromadzeniem danych z przeprowadzonej kontroli.

Ponadto w stosunku do cudzoziemców funkcjonariusz SG zobowiązany jest m.in. do:

- 1) sprawdzenia autentyczności i ważności wiz lub innych zezwoleń, jeżeli są wymagane;
- 2) sprawdzenia spełnienia warunków wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wymaganych na podstawie odrębnych przepisów.

Jednym z zasadniczych warunków wjazdu i pobytu cudzoziemców na terytorium RP jest posiadanie waluty polskiej lub zagranicznych środków płatniczych, które mogą być w RP legalnie wymienione. Wielkość tych środków określa rozporządzenie MSWiA z dnia 20.06.2002 r.⁴ Są również sytuacje, w których wielkość środków określają wzajemne umowy międzynarodowe, jak w przypadku obywateli Rumuni, którzy przy wjeździe powinni posiadać równowartość 30 USD na każdy dzień pobytu, nie mniej niż 150 USD.

Kolejnym elementem kontroli cudzoziemców jest:

³ Rozporządzenie MSWiA z dn. 25.06.2002 w sprawie kontroli granicznej dokonywanej przez funkcjonariuszy Straży Granicznej, Dz.U. Nr 96, poz. 862.

⁴ Rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji z dn. 20.06.2002 w sprawie wielkości środków niezbędnych do pokrycia kosztów wjazdu, przejazdu, pobytu i wyjazdu cudzoziemców przekraczających granicę Rzeczypospolitej Polskiej oraz sposobu dokumentowania ich posiadania, Dz.U 2002. Nr 91, poz 815.

- 3) ustalenie celu wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 4) sprawdzenie, czy opuszczenie terytorium Rzeczypospolitej Polskiej następuje przed upływem okresu ważności wizy lub terminu pobytu określonego na podstawie przepisów odrębnych.

W przypadku przeterminowania pobytu w RP przez cudzoziemca, SG jest zobowiązana do wyjaśnienia przyczyn, a w przypadku ich braku komendant oddziału SG występuje z wnioskiem do prezesa Urzędu ds. Repatriacji i Cudzoziemców o wpis do wykazu cudzoziemców, których pobyt na terytorium RP jest niepożądany.

Obowiązkiem cudzoziemców przebywających na terytorium RP jest zameldowanie się stosownie do przepisów ustawy o ewidencji ludności⁵. Spełnienie obowiązku meldunkowego spoczywa na cudzoziemcu osobiście lub na instytucjach zapraszających, świadczących usługi albo organizujących wycieczki. Obowiązek meldunkowy powinien być wykonany przed upływem 48 godzin od momentu przekroczenia granicy RP.

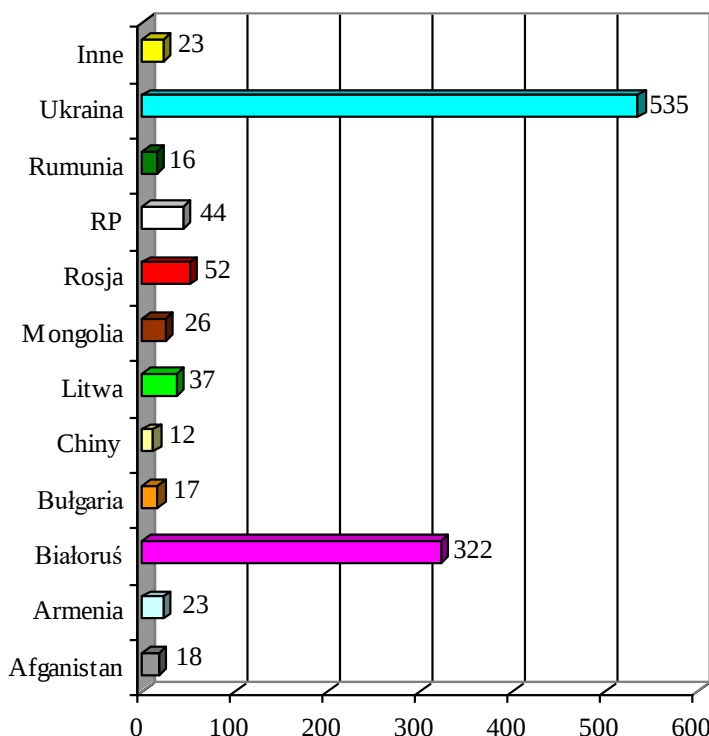
Fakt przekroczenia granicy przez cudzoziemca funkcjonariusz SG potwierdza stemplem kontroli granicznej. Stempel ten odgrywa istotną rolę w procesie kontroli legalności pobytu w RP. Wiedza na temat odbitki stempla kontroli granicznej nie jest wiedzą powszechną i nie wszystkie organy uprawnione do kontroli m.in. legalności pobytu mogą potwierdzić autentyczność stempla. Coraz częściej zdarzają się przypadki, że cudzoziemcy fałszują odbitki stempli w celu „zalegalizowania” przeterminowanego pobytu bez konieczności przekraczania granicy. Łączny maksymalny okres przebywania cudzoziemca w Polsce na w ramach ruchu bezwizowego i na podstawie wiz nie może przekroczyć 6 miesięcy w okresie jednego roku.

Wyniki przeprowadzonej analizy wskazują na to, iż najwięcej kobiet zatrzymanych przez SG, to obywatelki Ukrainy. W analizowanym okresie stanowiły one aż 47,5% ogólnej liczby zatrzymanych kobiet, przy czym zatrzymania miały miejsce głównie na obszarze województwa lubelskiego 29% (328 osób) i karpackiego 17,7% (200 osób). Na drugim

⁵ Ustawa o ewidencji ludności z dn. 10.04.1974, Dz.U. 1984, Nr 32, poz. 174. z późn. zm. oraz przepisy wykonawcze wydane na jej podstawie – rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych z dn. 28.06.1984 w sprawie wykonania obowiązku meldunkowego, Dz.U. 1984 Nr 32, poz. 176 z późn. zm.

miejsu są obywatelki Białorusi, stanowią one 28,6% ogólnej liczby zatrzymanych kobiet przez SG. W sumie 76,1% kobiet zatrzymanych to ob. Ukrainy i Białorusi. Zaledwie 4,6% stanowią ob. Rosji, 3,2% Litwy. Na kolejnym miejscu są ob. Mongolii, Armenii, Afganistanu, Bułgarii, Rumuni, Chin. SG zatrzymała również 2 ob. Czeczeni, 2 Iraku, 2 Kazachstanu, 5 Słowacji, 1 Czech i 7 obywaterek Wietnamu.

Wykres nr 3. Przynależność państwowa kobiet zatrzymanych (1125) przez SG w okresie 9 miesięcy w roku 2002

Ukraina

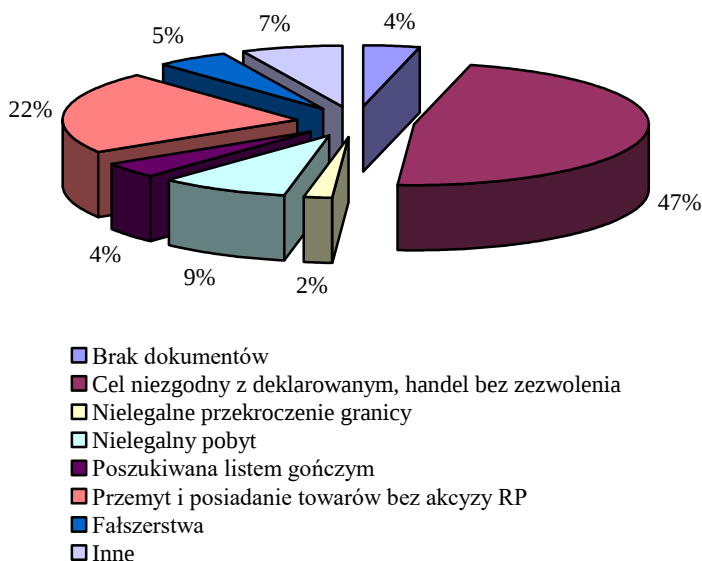
Warunki wjazdu i pobytu w Polsce obywateli Ukrainy określa umowa o wzajemnych podróżach bezwizowych. Umowa przewiduje m.in. zniesienie obowiązku wizowego przy pobytach do 90 dni, z wyłu-

czeniu osób przyjeżdżających do Polski na pobyt stały lub w celu podjęcia pracy⁶.

Sytuacja społeczno-ekonomiczna na Ukrainie oraz znaczne różnice w cenach, głównie wyrobów objętych akcyzą, jest jednym z czynników wpływających bezpośrednio na ruch graniczny i jego charakter. Deklarowanie turystycznego charakteru podróży lub odwiedziny krewnych i znajomych stało się pewną regułą w momencie wjazdu do Polski.

Z badań wynika, że 47% kobiet zatrzymanych przebywających na terytorium RP deklarowało cel pobytu inny niż rzeczywisty. Dominują tu kobiety w wieku od 36 do 55 lat.

Wykres nr 4. Przyczyna zatrzymania obywaterek Ukrainy

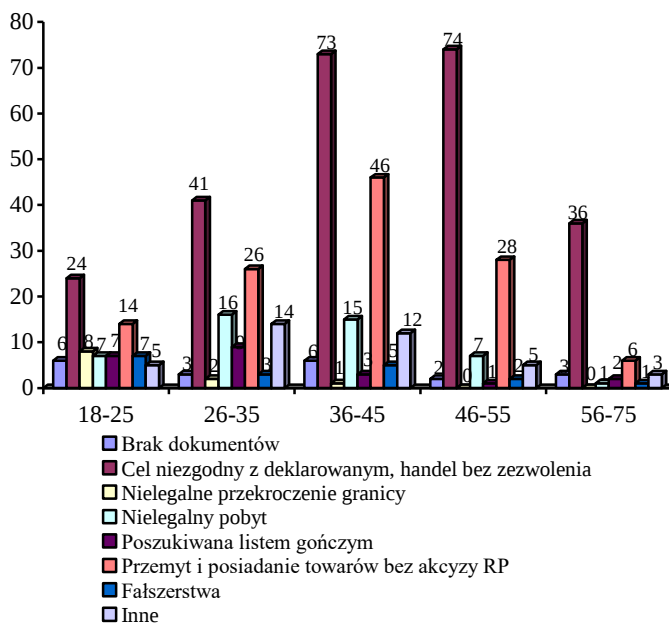
Widok cudzoziemki sprzedającej alkohol czy papierosy nie jest dla przeciętnego Polaka zjawiskiem obcym. Z powodu handlu innymi artykułami bez wymaganego zezwolenia SG w analizowanym okresie zatrzymała 22% obywaterek Ukrainy.

⁶ Umowa o ruchu bezwizowym między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy z dn. 25.06.1996.

Szczególną uwagę chciałbym zwrócić na nielegalne przekroczenie granicy. Badania wskazują, że są to kobiety w przedziale wiekowym 18-25 lat. Przypuszczać należy, że dla młodych kobiet jest to jedyne rozwiązanie. Dwa tego typu przypadki pojawiły się w drugim i jeden w trzecim przedziale wiekowym. Kobiety starsze takiego ryzyka nie podejmują.

Kolejnym istotnym zjawiskiem jest nielegalny pobyt. W tej grupie znajdują się głównie kobiety, które przeterminowały dozwolony umowami międzynarodowymi czas pobytu i nie wykonały ciążącego na nich obowiązku meldunkowego. Istotną większość stanowią tu kobiety w wieku 26-45 lat. Bezpośrednio z nielegalnym pobytem związane są zatrzymania za sfalszowane stemple kontroli granicznej czy wizy. Głównym powodem fałszerstw jest oczywiście próba zalegalizowania przeterminowanego pobytu, który liczy się od ostatniego stempla kontroli granicznej wjazdowej.

Wykres nr 4a. Obywatelki Ukrainy zatrzymane przez SG

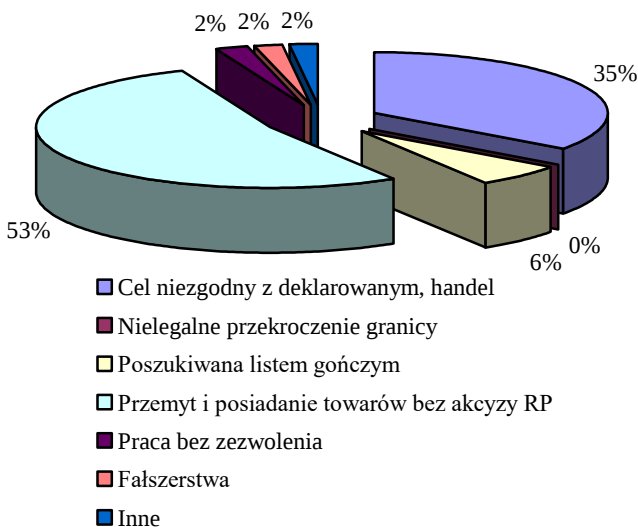

Na uwagę zasługuje również zatrzymanie z powodu braku dokumentów. Mając na względzie własne doświadczenia mogę przypuszczać, że głównym powodem braku dokumentów jest przeterminowanie pobytu. Nie można jednak wykluczyć powodów innych. Szczególnie niepokojący jest fakt, iż w tej grupie znajdują się również kobiety nie przekraczające 25 lat. Tylko w jednym przypadku, 24-letniej Ukrainki, zatrzymanie miało ewidentny związek z prostytutką.

Zatrzymanie kobiet poszukiwanych, to efekt rutynowych czynności przy każdej kontroli dokonywanej przez funkcjonariusza Straży Granicznej. Pracą bez wymaganego zezwolenia trudniły się 3 osoby z omawianej grupy.

Białoruś

Wykres nr 5. Przyczyna zatrzymania obywaterek Białorusi

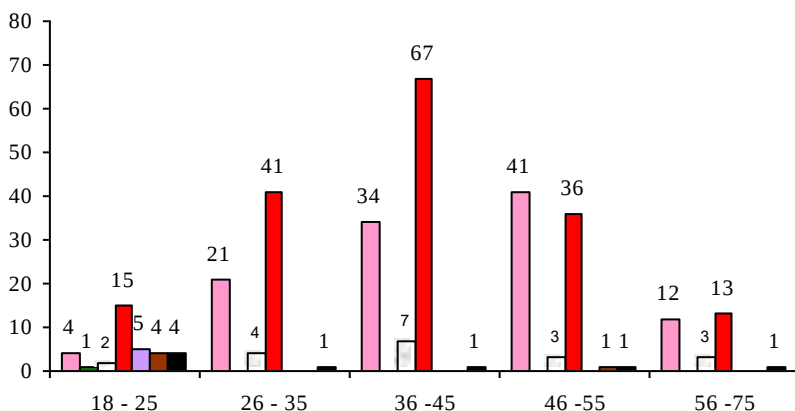
Uwzględniając wskaźnik kobiet zatrzymanych stwierdzić należy, że na drugim miejscu pod względem liczby są obywatelki Białorusi. Białoruś jest sukcesorem umowy o ruchu bezwizowym z b. ZSRR⁷. Okres pobytu uzależniony jest od charakteru podróży. Umowa wyszczególnia

⁷ Umowa o ruchu bezwizowym z dn. 13.12.1979.

m.in. podróże: służbowe – potwierdzone wpisem AB, w celach odwiedzin pracowników stałych przedstawicielstw, podróże turystyczne na przysłowiowe „vouchery” i podróże prywatne (odwiedziny krewnych i powinowatych lub znajomych) na zaproszenia wystawione przez organ do tego upoważniony. Przejazdy tranzytowe również odbywają się bez wiz jeżeli ob. (w tym wypadku Białorusi) posiada zezwolenie na wjazd do innego państwa.

Dominującą grupę kobiet zatrzymanych stanowią kobiety, które przemycały i posiadały towary bez polskich znaków akcyzy. Na drugim miejscu są kobiety, które w momencie przekraczania granicy deklarowały najczęściej turystyczny charakter podróży, a zatrzymane zostały za handel różnymi artykułami. Nielegalny handel wyrobami objętymi akcyzą w Polsce, to główne źródło dochodów wielu rodzin z Białorusi. To w sumie 88% zatrzymanych obywaterek Białorusi. W grupie tej dominują kobiety w wieku 36-45 lat, na równym poziomie są kobiety w drugim i czwartym przedziale wiekowym. Kobiety w przedziale wiekowym 18-25 lat oprócz handlu podejmowały też pracę bez wymaganego zezwolenia. W pierwszej grupie wiekowej zdarzały się również przypadki zatrzymań za fałszerstwa dokumentów, poszukiwanych listem gończym, a nawet za posiadanie pojazdu pochodzącego z kradzieży (3 osoby).

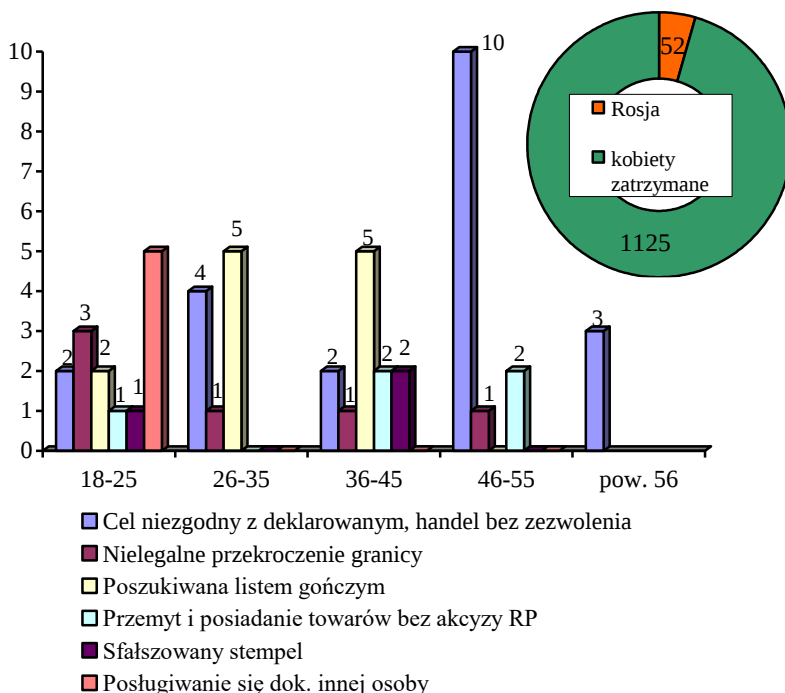
Wykres nr 5a. Obywatelki Białorusi zatrzymane przez SG

Rosja

Zasady wjazdu do Polski obywateli Federacji Rosyjskiej określa umowa o ruchu bezwizowym z b. ZSRR z 1979 roku, której sukcesorem jest Białoruś. Obywatelki Rosji stanowią nieco bardziej zróżnicowaną grupę. Oprócz grup żyjących z handlu i przemytu towarów objętych akcyzą w Polsce, pojawiła się znaczna grupa kobiet zatrzymanych w przedziale wiekowym 18-25 lat, które legitymowały się dokumentami innych osób lub posiadały we własnych dokumentach podróży fałszywe stemple polskiej kontroli granicznej lub nielegalnie przekroczyły granicę RP. Dodatkową konsekwencją, określonych procedur postępowania przy wydaleniu cudzoziemca z Polski, jest zakaz wjazdu na okres nawet do lat 5. Sytuacja ta powoduje, że jedynym rozwiązaniem, aby znaleźć się w Polsce, jest nielegalne przekroczenie granicy.

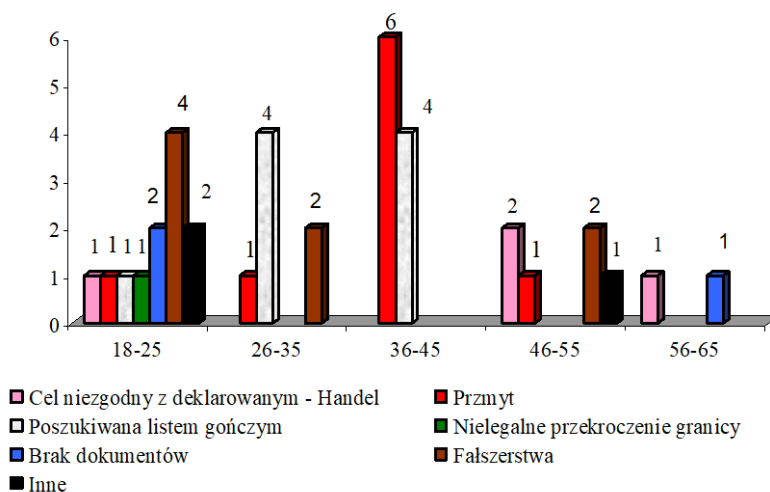
Wykres nr 6. Obywatelki Rosji zatrzymane przez SG

Litwa

Znacznie mniejszą grupę wśród kobiet zatrzymanych (37 osób) stanowiły obywatelki Litwy. Przekraczanie granicy polsko-litewskiej odbywa się na podstawie umowy o ruchu bezwizowym. Dozwolony czas pobytu to 90 dni z wyłączeniem pobytów stałych, czasowych oraz podjęcia zatrudnienia. Przemysł towarów bez wymaganego zezwolenia jest dominujący wśród kobiet w przedziale wiekowym 36-45 lat. Wskazać jednak chciałbym grupę kobiet w wieku do 25 lat, gdzie fałszerstwa i brak dokumentów stanowią główne przyczyny zatrzymania. Zupełnie inne niż na Białorusi czy w Rosji uwarunkowania społeczno-ekonomiczne na Litwie oraz bardzo dobry system ochrony granicy, to główne czynniki bezpośrednio wpływające na charakter przekraczania granicy i pobytu w Polsce.

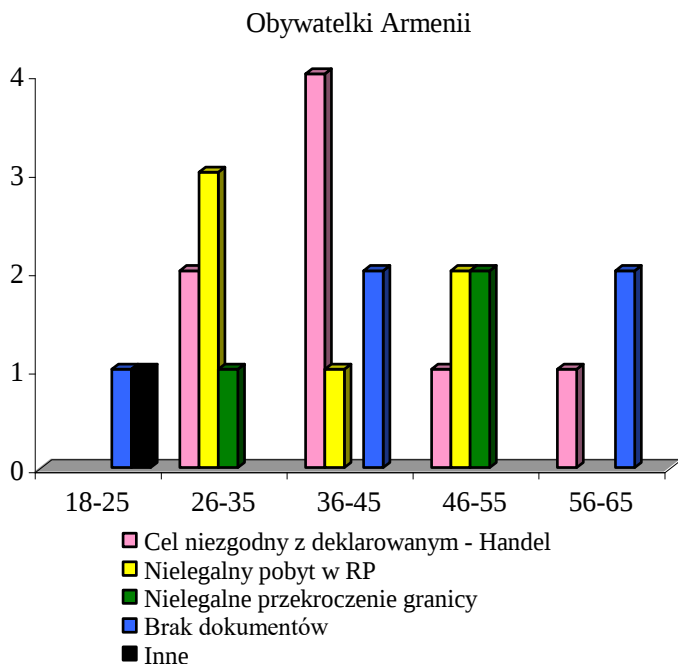
Wykres nr 7. Obywatelki Litwy zatrzymane przez SG

Armenia

Analizując kolejną grupę zatrzymanych przez SG kobiet z Armenii, można postawić hipotezę, że do ruchu bezwizowego na wschodniej granicy RP przypisany jest jako stały element handel i przemysł. Turystów na polskich bazarach spotkać można wszędzie, a ich znajomość języka polskiego jest jednym z elementów potwierdzających czas pobytu w Polsce.

Jednak wciąż niepokojącym zjawiskiem są młode kobiety nie przekraczające 25 roku życia, które nie posiadają dokumentów potwierdzających ich legalność pobytu w RP.

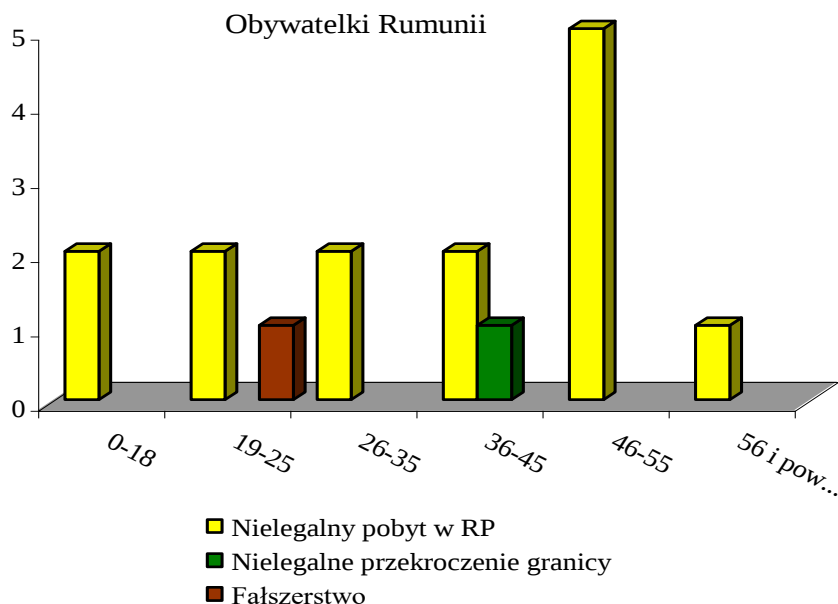

Rumunia

Obywatele Rumunii przyjeżdżający do Polski w ramach ruchu bezwizowego mogą w Polsce przebywać do 30 dni, pod warunkiem posiadania określonych w Umowie środków finansowych gwarantujących im pobyt. Głównym powodem zatrzymań Rumunek przez SG jest przede wszystkim przeterminowanie pobytu.

Przypadki fałszowania stempli kontroli granicznej, to próba zalegalizowania pobytu. Natomiast nielegalne przekroczenie granicy jest jedynym wyjściem dla kobiet, które zostały wydalone z Polski. Niepokojącym zjawiskiem są przypadki zatrzymania kobiet, a wśród nich dzieci

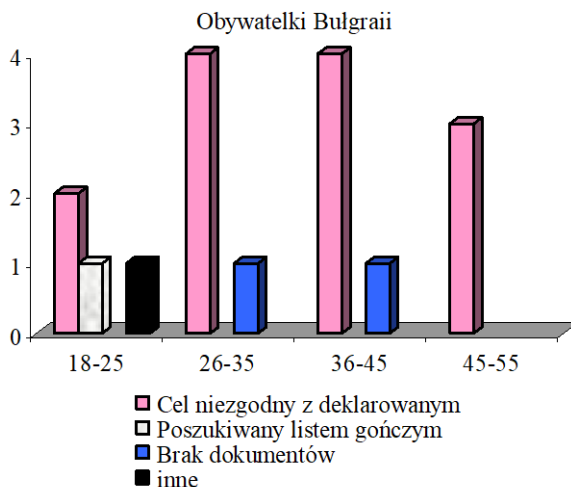
w wieku 14 i 16 lat na terenie województwa podkarpackiego. Skuteczne działania SG i Policji przyczyniły się do zmniejszenia liczby żebrzących kobiet i dzieci, ale nie do wyeliminowania tego zjawiska.

Bulgaria

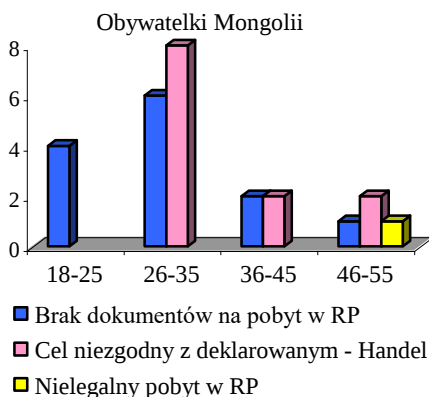
Wśród kobiet zatrzymanych na obszarze wschodniej Polski, obywatelki Bułgarii stanowią niewielki procent. Powodem zatrzymań we wszystkich grupach wiekowych był cel pobytu inny niż deklarowany w momencie przekraczania granicy.

Zdarzyły się również dwa przypadki braku dokumentów potwierdzających legalność wjazdu i pobytu w drugim i trzecim przedziale wiekowym omawianej grupy. Reasumując można postawić hipotezę, że na terenie wschodniej Polski problem legalności pobytu obywaterek Bułgarii nie stanowi poważnego zagrożenia.

Mongolia

Odrębny problem stanowią cudzoziemcy w ruchu wizowym, którzy aby wjechać do Polski legalnie, muszą przejść wstępną weryfikację w polskich konsulatach, co umożliwi otrzymanie wizy, która jest formą zezwolenia na wjazd do RP. Jeżeli cudzoziemiec spełnia wszystkie warunki ustawy o cudzoziemcach w momencie przekraczania granicy, może wjechać do Polski. Zdarzają się przypadki nie opuszczenia terytorium RP przez cudzoziemców, którzy wcześniej legalnie wjechali do Polski.

Z analizy wynika, że najczęstszą przyczyną zatrzymania obywaterek Mongolii jest brak dokumentów potwierdzających legalność wjazdu i pobytu. Dominujące w tej grupie są kobiety w przedziale wiekowym

26-35 lat, a niepokojącym zjawiskiem są kobiety do lat 25, których powodem zatrzymania był wyłącznie brak dokumentów potwierdzających legalność wjazdu i pobytu w Polsce.

Afganistan, Chiny, Wietnam

Konflikty zbrojne, trudna sytuacja społeczno-ekonomiczna w wielu krajach świata, to częste przyczyny migracji cudzoziemców do innego – ich zdaniem – lepszego świata. Powszechnie panuje opinia, że poważne zagrożenie migracyj-

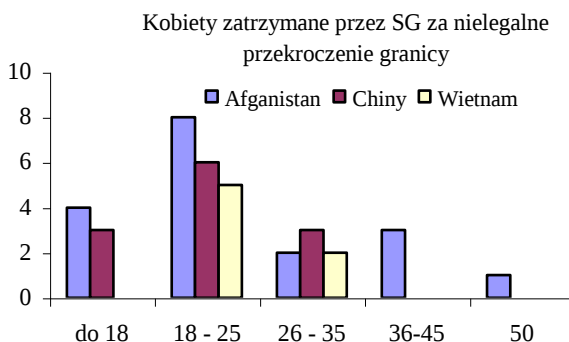
ne stanowią obywatele państw dalekiego wschodu. Na wschodniej granicy RP Straż Graniczna niemal co dzień zatrzymuje grupy nielegalnych migrantów. Wysoki poziom wyszkolenia funkcjonariuszy SG oraz posiadane siły i środki skutecznie powstrzymują rzesze cudzoziemców usiłujących nielegalnie przekroczyć granicę. Nie ma jednak takiej możliwości, aby wschodnią granicę zabezpieczyć w 100 procentach.

Zatrzymania cudzoziemców na terenie kraju, to efekt rozszerzenia ustawowych uprawnień SG.

Kobiety z Afganistanu, Chin czy Wietnamu, które nie mają możliwości uzyskania polskiej wizy, podejmują desperacką decyzję o nielegalnym przekroczeniu granicy. W tej grupie dominują osoby w wieku 18-25 lat. Są wśród nich również dzieci, które na szlaku swojej wędrówki spotkały się z różnymi sytuacjami, często upokarzającymi, a także poniżej godności ludzkiej.

Z takimi osobami na co dzień spotykają się funkcjonariusze Straży Granicznej, których nadrzędnym zadaniem jest przestrzeganie prawa i poszanowanie podstawowych wartości ludzkich.

Wśród kobiet zatrzymanych zdarzyły się pojedyncze przypadki nielegalnego przekroczenia granicy przez obywatelkę Czech (w wieku

20 lat), 2 kobiety z Czeczenii (28 i 22 lata), 2 z Kazachstanu (24 i 28 lat) i 2 z Iraku (57 i 39 lat). SG zatrzymała 3 obywatelki Mołdowy tj. 1 za nielegalne przekroczenie granicy i 2 za posiadanie fałszywych dokumentów. Na terenie południowo-wschodniej Polski zatrzymano również 5 obywaterek Słowacji (w wieku 21, 24, 28, 43).

Konsekwencją nieprzestrzegania przez cudzoziemców przebywających na terytorium RP warunków pobytu określonych ustawą o cudzoziemcach jest m.in. wszczęcie wobec nich procedury wydaleniowej. W zależności od wagi i okoliczności, w jakich doszło do naruszenia przepisów zawartych w ustawie, stosowane są dwie procedury postępowania. Pierwszą z nich jest wydalenie cudzoziemca w oparciu o decyzję administracyjną wojewody właściwego ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca. Drugą jest zobowiązanie cudzoziemca do opuszczenia terytorium RP na podstawie decyzji właściwego komendanta oddziału SG (komendanta GPK Okęcie, komendanta wojewódzkiego Policji)⁸. Powszechnie wiadomo, że istnieje poważny problem w egzekwowaniu tych decyzji, co nie zależy od Straży Granicznej. Zdarzają się przypadki zatrzymywania tych samych osób, wówczas tworzy się swego rodzaju błędne koło.

Zatrzymanie kobiet nielegalnie przebywających w Polsce pochodzących z państw, z którymi Polska nie ma zawartej umowy o wzajemnym przekazywaniu osób w trybie readmisyjnym, stanowi istotny problem w egzekwowaniu wydanych wcześniej decyzji. Szczególnie trudne sytuacje odnoszą się do osób zatrzymanych na terenie kraju, którym nie można udowodnić okoliczności i miejsca nielegalnego przekroczenia granicy do RP oraz osobom, które wjechały do Polski legalnie i pobyt ten przeterminowały.

Mam nadzieję, że przedstawiona w artykule problematyka kobiet zatrzymanych przez Straż Graniczną na terenie wschodniej Polski pomoże w określeniu wspólnych kierunków działań i pomocy kobietom, które mają jedyne marzenie – żyć godnie.

⁸ Ustawa o cudzoziemcach z dn. 25.06.1997, Dz.U. z 2001 Nr 127, poz. 1400 art. 52, 51f.

mjr Janusz Cieślewicz

CS SG w Kętrzynie

DWANAŚCIE LAT NA RUBIEŻACH RZECZYPOSPOLITEJ*

Dwanaście lat to żadna okrągła rocznica, która by niejako w sposób oczywisty i naturalny inspirowała do podsumowań czy refleksji. Historia ocenia jednostki ludzkie i całe społeczeństwa z perspektywy kilkudziesięciu lat lub całych wieków i epok. Cóż zatem istotnego może uzasadniać podjęcie takiego tematu. Według mnie jest kilka ważnych przyczyn. Kiedy w 1990 roku parlament Rzeczypospolitej Polskiej uchwalał ustawy o Straży Granicznej oraz o ochronie granicy państwowej niewiele osób w ówczesnych Wojskach Ochrony Pogranicza, czy też w całym społeczeństwie, potrafiło wyobrazić sobie skalę zmian w systemie ochrony granicy państwowej, strukturach organizacyjnych formacji, zadaniach przed jakimi staniemy czy też dynamizmu zjawisk otaczającej nas rzeczywistości. Świat wokół naszych granic zawirował.

Długo utrzymywany geopolityczny porządek Europy, za sprawą społeczeństw ówczesnej Czechosłowacji, NRD i ZSRR został zamieniony na szereg nowych państw. Siedmiu nowych sąsiadów w sposób istotny wpłynęło na kształt naszych międzynarodowych stosunków. Z zachodu stabilna gospodarczo rzeczywistość kontrastowała ze wschodnim, nieustabilizowanym społecznie i ekonomicznie obszarem kilku państw. Polska przyjmowała szereg europejskich rozwiązań, które to bezpośrednio zaczęły wpływać na funkcjonowanie nowej formacji granicznej. Ogół obywateli naszego kraju zyskał dostęp do paszportów, do podstawowych narzędzi ekonomicznych umożliwiających prowadzenie działalności gospodarczej na terenie kraju i poza naszymi granicami. Polska sukcesywnie podpisywała umowy o ruchu bezwizowym. Swoboda przekraczania granicy państwowej przez osoby i środki transportu oprócz swojego normalnego charakteru niosła też zjawiska patologiczne, do których to

* W artykule wykorzystano zdjęcia pochodzące z zasobów Biura Kadr i Szkolenia Komendy Głównej SG i zasobów Centrum Szkolenia SG w Kętrzynie.

zwalczania Straż Graniczna została powołana. Przemyt towarów bez znaku polskiej akcyzy, broni, amunicji, narkotyków, materiałów promieniotwórczych, kradzionych pojazdów, zapobieganie wwozowi odpadów i niebezpiecznych substancji, nielegalna migracja to bardzo ogólny katalog zjawisk, z którymi do dzisiaj mamy do czynienia.

W strukturach oddziałów Straży Granicznej pełnią służbę funkcjonariusze plutonów specjalnych

Naturalną reakcją było sukcesywne wyposażanie SG w instrumenty prawne umożliwiające podjęcie skutecznej walki z nimi. W dniu 29.03.1991 r. w Brukseli Rząd RP podpisał z Rządem Królestwa Belgii, ówczesnej Republiki Federalnej Niemiec, Republiki Włoskiej, dawnego Królestwa Holandii, Republiki Francuskiej, Wielkiego Księstwa Luksemburga Porozumienie o przyjmowaniu osób przebywających bez zezwolenia. Porozumienie to – potocznie zwanym o readmisji – zatwierdziła Rada Ministrów RP Uchwałą nr 66/91 z dnia 07.05.1991 r. i weszło ono w życie z dniem 01.06.1991 r.

Porozumienie regulowało tryb i sposób przekazywania osób, które nielegalnie przekraczały granicę państwową sygnatariuszy. Dziś nie jest ono jedynym aktem prawa międzynarodowego w tym zakresie, którego stroną jest Polska. Było jednak pierwowzorem dla wielu podobnych, które w latach późniejszych zostały podpisane przez nasz kraj. Zwalczanie nielegalnej migracji to nie tylko aspekt czysto technicznych czy też administracyjnych czynności. Wielu funkcjonariuszy Straży Granicznej

było świadkami moralnych dylematów związanych z tułaczką ludzi uciekających z rejonów objętych konfliktami zbrojnymi, uciekających przed prześladowaniami, głodem i zwykłą ludzką biedą. W stosunku do nich podejmowaliśmy szereg czynności, które od przełomu lat 97/98 prowadzone były już w oparciu o kolejny instrument prawny tj. na podstawie ustawy o cudzoziemcach z dnia 25.06.1997 r. Ostatnie zmiany wprowadzone w ustawie o Straży Granicznej pozwalają nam na podejmowanie działań na obszarze całego kraju a nie tylko w strefie nadgranicznej. Na podstawie przepisów znowelizowanej ustawy wydano szereg aktów wykonawczych.

Proces zmian wewnątrz formacji był i nadal jest nie mniej frapujący od zewnętrznego otoczenia. Z początkiem lat dziewięćdziesiątych do ochrony granicy państwowej desygnowani byli zarówno pełniący jeszcze służbę zasadniczą żołnierze WOP, jak i nowo przyjęci funkcjonariusze SG. W naszej formacji znalazły – i to na dużą skalę – miejsce kobiety. Dzisiaj widok kobiety w mundurze SG nikogo już nie dziwi. Funkcjonariuszki z powodzeniem wykonują te same zadania co mężczyźni.

Kontrola graniczna dokumentów uprawniających do przekroczenia granicy z wykorzystaniem sprzętu komputerowego

Sukcesywnie wprowadzaliśmy do służby sprzęt komputerowy wraz z systemami informatycznymi, nowoczesne środki łączności, sprzęt termowizyjny, a przestarzałe samochody wyparte zostały przez nowoczesne pojazdy terenowe. Granicy strzeżemy także na morzu i z powietrza. Śmigłowce, samoloty, jednostki pływające SG to częsty widok na naszych rubieżach.

Nowoczesny sprzęt wykorzystywany w ochronie granicy państwowej

Poruszanie się po terenie ułatwiają nowoczesne pojazdy
(z lewej strony czterokołowa Honda TRX, z prawej strony skuter śnieżny)

Straż Graniczna rozwija współpracę międzynarodową. Jest to ważny element działań dostosowawczych do unijnych standardów ochrony granicy państwowej. Rozszerzamy sprawdzony już na granicy zachodniej model współpracy, poprzez tworzenie punktów kontaktowych na innych odcinkach granicy państwowej. Taki punkt funkcjonuje także na granicy z Litwą, w przejściu drogowym Budzisko. Podjęte rozwiązania systemowe skutkują zmniejszającą się liczbą osób zatrzymywanych za nielegalne przekraczanie granicy i przyjmowanych w ramach readmisji.

Wspólna kontrola graniczna podróżnych jadących autokarem, dokonywana na granicy zachodniej RP przez funkcjonariuszy SG i BGS

Doświadczenie oraz wiedza uzyskiwane są także dzięki wspólnym szkoleniom, w ramach unijnego programu twinningowego. Realizowany już od kilku lat system międzynarodowych szkoleń pozwolił na wymianę doświadczeń, opanowanie nowych obszarów wiedzy z zakresu kontroli osób i środków transportu, kierowania i zarządzania, postępowania z cudzoziemcami, prawa UE, szkolenia funkcjonariuszy. W przedsięwzięciach realizowanych zarówno na terenie kraju, jak i w Niemczech, Królestwie Niderlandów, Francji, Wielkiej Brytanii wzięło udział ponad 1900 funkcjonariuszy SG. Podstawową tematyką tych szkoleń było zwalczanie zorganizowanej, nielegalnej migracji, zwalczanie fałszerstw dokumentów, usprawnienie i dostosowanie struktur organizacyjnych. Zmiany instytucjonalne w naszej formacji sięgają obecnie dużo głębiej. Na wschodnim odcinku sukcesywnie włączane są do systemu ochrony granicy państwowej kolejne strażnice.

Funkcjonariusze SG w jednej z nowo oddanych do użytku strażnic

Od 01.01.2002 r. dokonujemy zmian strukturalnych. Chodzi w nich o pełne zintegrowanie systemu zarządzania poprzez łączenie służb kontroli ruchu granicznego i ochrony granicy w jedną jednostkę graniczną. Planowane zmiany mają na celu umożliwienie kompleksowego planowania i realizację zadań w bezpośredniej ochronie granicy państwowej

przez jeden organ odpowiedzialny za cały odcinek, zwiększenie możliwości przemiennego wykorzystania sił i środków, efektywniejszą koordynację działań, usprawnienie współdziałania ze służbami granicznymi państw sąsiednich. Otrzymane kompetencje do realizacji ustawowych zadań na terenie całego kraju pozwoliły na stworzenie wydziałów zamiejscowych w Toruniu, Łodzi, i Kielcach.

W dniu 29.03.2002 r. komendant główny SG zatwierdził nowy model szkolenia w SG. Został on wdrożony w życie w maju 2002 roku. W myśl jego założeń nowo przyjmowani funkcjonariusze będą szkoleni w trybie stacjonarnym przez okres ośmiu miesięcy. Dopiero potem będą kierowani do pracy w granicznych jednostkach organizacyjnych SG. Każdy poziom kształcenia, począwszy od szkolenia podstawowego, poprzez szkołę podoficerską, szkołę chorążych do przeszkolenia wymagającego do mianowania na pierwszy stopień oficerski kończy się stosownym egzaminem. Niezdanie egzaminu może nawet skutkować zaprzestaniem dalszej służby w SG lub pozostaniem na dotychczasowym stanowisku. O kolejny etap szkolenia każdy funkcjonariusz, w zależności od posiadanego wykształcenia i zajmowanego stanowiska, może ubiegać się indywidualnie, składając stosowną prośbę do komendanta ośrodka szkolenia SG i zdając pozytywnie egzamin wstępny. W efekcie tych rozwiązań dążymy do wyszkolenia funkcjonariusza zdolnego do indywidualnego działania na obszarze niejednokrotnie odległym od macierzystej jednostki, umiejącego ponadto efektywnie wykorzystywać nowoczesny, skomplikowany sprzęt, a co najważniejsze przestrzegającego prawa. Tym zadaniom w świetle nowego modelu szkolenia powinny podołać ośrodki szkolenia.

Kolejnym, trzecim już obszarem jest socjologiczny aspekt funkcjonowania naszej formacji. Tworzą go ludzie dla ludzi. Nie sposób przejść obojętnie wobec zmian w zachowaniach ludzkich, hierarchii prezentowanych wartości moralnych i postaw społecznych. Jesteśmy przecież integralną częścią naszego społeczeństwa, o którego bezpieczeństwo mamy dbać. Z niego też wywodzą się potencjalni kandydaci do służby w SG. Nikt z nas nie ma gwarancji bezproblemowej pracy. W okresie 12 lat nastąpiła też zauważalna zmiana w stylach kierowania zasobami ludzkimi. Dzisiaj od przełożonego wymagana jest wiedza niezbędna do kierowania zespołami ludzi. Tym wymagającym czynnikiem nierzadko jest

nasza złożona rzeczywistość. Ten obszar pomimo pozytywnych zmian mamy jeszcze w wielu elementach do poprawienia. Nie byłby to pełny obraz 12 lat na naszych rubieżach, bez przypomnienia służebnej roli społeczeństwu w sytuacjach tego wymagających. Funkcjonariusze SG nie tylko strzegą granic, ale także niosą pomoc w sytuacjach klęsk żywiołowych. Na przestrzeni kilku ostatnich lat byli obecni wraz ze swoim sprzętem w czasie klęsk żywiołowych, niezależnie od tego czy była to powódź, czy też obfite opady śniegu.

Na rubieżach Rzeczypospolitej

I wreszcie czwarty powód, dla którego uważam, że temat ten jest zasadny – DWANAŚCIE LAT NA RUBIEŻACH RZECZYPOSPOLITEJ. Być może za rok lub za dwa lata podobny tekst można już będzie zatytułować NA RUBIEŻACH UNII EUROPEJSKIEJ.

Wiele osób postrzega jeszcze Straż Graniczną przez pryzmat kontroli osób i środków transportu przekraczających granicę państwową w przejściach granicznych lub poprzez kontrolę dokonywaną w strefie nadgranicznej.

Patrol Straży
Granicznej

Nowoczesna infrastruktura drogowego przejścia granicznego

Jak jednak widać, codziennych zadań jest o wiele więcej. Tym krótkim tekstem chciałem przedstawić najważniejsze obszary zmian wewnątrz naszej formacji oraz jej zupełnie zmienioną w ciągu minionych dwunastu lat rzeczywistość. Być może osoby pamiętające dawne struktury WOP dzięki tym kilku słowom będą mogły sięgnąć pamięcią wstecz. Zechcą też dokonać własnych porównań i podsumowań. Dla młodszych stażem niech będzie to perspektywa nabywania nowych umiejętności, pozwalających kształtować zarówno umysł jak i ciało, stwarzająca możliwości samorealizacji, rozwoju oraz satysfakcji z racji dużej ilości złożonych i niełatwych zadań. Ale też nikt nam nie obiecywał, że problemy będą nas omijać.

ppor. Ireneusz Sadowski

CS SG w Kętrzynie

PRZEPROWADZENIE PRZESŁUCHANIA – PLANOWANIE
I PRZYGOTOWANIE PRZESŁUCHANIA
(materiały seminaryjne), cz. II*

Sukces przesłuchania osoby jest w istotnej mierze uzależniony od starannego **planowania i przygotowania** przesłuchania. Z pewnością istnieć będą różnice w odniesieniu do intensywności przygotowań. Im szerzej zakrojona jest procedura dochodzeniowo-śledcza, im trudniejsza sprawa pod względem oceny prawnej, tym szersze i intensywniejsze muszą być planowanie i przygotowanie.

Podczas planowania i przygotowań, w zależności od sprawy, należy uwzględnić następujące punkty:

- ◆ Znajomość sprawy/znajomość prawa.
- ◆ Znajomość osoby.
- ◆ Wezwanie.
- ◆ Data i godzina przesłuchania/czas trwania przesłuchania.
- ◆ Miejsce przesłuchania.
- ◆ Metoda dokumentowania.
- ◆ Funkcjonariusz dokonujący przesłuchania.
- ◆ Środki pomocnicze.
- ◆ Personel pomocniczy.
- ◆ Obecność innych osób.
- ◆ Czynności po zakończeniu/ewentualne czynności, które należy wykonać wcześniej.

Należy pamiętać, że bez ukierunkowanego przygotowania się do materii po prostu nie jest możliwe **dobrze** przesłuchanie. Rodząca się niepewność z braku przygotowania zostaje rozpoznana przez oskarżonego,

* Część I art. ukazała się w „Problemy ochrony granic”, Biuletyn CS SG nr 21, Kętrzyn 2002, s. 163-168.

który stara się do tego dostosować, tak że funkcjonariusz przeprowadzający przesłuchanie nie rozpoznaje z reguły tego faktu i tym samym nie może „kontrować”.

„Kto nic nie wie, nie może nikomu niczego udowodnić”

Tylko **funkcjonariusz zaznajomiony ze sprawą** może skontrolować stopień zawartości prawdy w zeznaniach, rozpoznać sprzeczności i je wyjaśnić stawiając ukierunkowane pytania oraz zarzuty.

Tylko **znajomość stanu prawnego** umożliwia funkcjonariuszowi prowadzącemu przesłuchanie przesłuchiwać osobę pod tym kątem, czy istnieją przesłanki świadczące o znamionach czynu karalnego w myśl przepisów prawa karnego, czy istnieją ewentualne powody usprawiedliwiające lub uzasadniające, czy też istnieją punkty zaczepiania, które miałyby wpływ na wymiar kary nakładanej przez sąd, a tym samym należy w tych miejscach drążyć temat. Szczególną uwagę należy poświęcić przygotowaniom wtedy, gdy chodzi o wyjaśnienie sprawy wymagającej szerokiej wiedzy specjalistycznej.

Nie mniej istotna jest wiedza na temat, kim jest osoba przesłuchiwana (**znajomość osoby**). W szczególności przy przesłuchiowaniu oskarżonych wiedza ta jest niezmiernie pomocna podczas ustalania koncepcji przesłuchania i właściwej taktyki. W takiej sytuacji najlepiej bazować na:

- aktach kryminalnych,
- kartotekach (INPOL, kartoteki o sprawach, kartoteki krajowe),
- innych aktach,
- wypytaniu kolegów z doświadczeniem i wiedzą, którą zdobyli dzięki wcześniejszym „klientom” i na ich temat itp.

Nie muszą być to wyłącznie informacje służbowe, np. często w przypadku sprawców lokalnych dysponują oni informacjami prywatnymi, jak np. ze szkół, przyjęć, pracy, hobby, sportu. Te wstępne ustalenia z reguły „opłacają” się podczas przesłuchania, ponieważ można zaoszczędzić sobie częściowo niemiłych niespodzianek, których się nie spodziewamy.

Na **wezwaniu** dla osoby oskarżonej powinna być zaznaczona informacja, że będzie ona przesłuchiwana w roli oskarżonego. Tym samym należy podać w skrócie, o co osoba ta została oskarżona, jeżeli/i o ile jest

to zgodne z celem śledztwa. Oskarżony powinien otrzymać wezwanie listownie, a nie na karcie pocztowej.

Nie do zakwestionowania będzie również wezwanie telefoniczne. Zaletą tej formy jest zredukowanie, przynajmniej częściowo, i tak istniejącego już dystansu. Dzięki temu z reguły można stworzyć bardziej bezstresową atmosferę podczas przesłuchania. Ponadto funkcjonariusz pracujący ekonomicznie powinien nawiązać z oskarżonym kontakt ustny, celem ustalenia, czy oskarżony zamierza przybyć, czy też chce ustalić inny termin, który będzie pasował oskarżonemu.

Podczas wezwania należy pamiętać, że oskarżony nie jest zobowiązany do stawienia się na posterunku po otrzymaniu wezwania policyjnego (§ 163a III Kodeksu postępowania karnego – Niemiec); również doprowadzenie osoby na przesłuchanie wyłącznie policyjne przez funkcjonariusza policji nie jest dopuszczalne.

Podczas czynności przygotowawczych należy także zwrócić uwagę na termin przesłuchania i czas trwania przesłuchania.

Zasadniczo czas pomiędzy wydarzeniem a pierwszym przesłuchaniem powinien być możliwie najkrótszy. Dotyczy to w szczególności oskarżonego, gdy jest mu wiadomo, że przeciwko niemu toczy się postępowanie. Wraz z upływem czasu łatwiejsze będzie kłamanie albo będzie starał się on poprawić swoją pozycję i stosował prowadzące ku temu działania.

Pamiętajmy, że wymagane jest bezwzględne przeprowadzenie przesłuchania przed zakończeniem dochodzenia. Czas i częstotliwość przesłuchiwania osoby nie zostały określone.

Możliwie szybkie przesłuchanie świadka wynika chociażby z faktu, że zdolność do przypominania sobie szczegółów zajścia słabnie wraz z upływem czasu (badania wykazały, że świadkowie po ok. 2 tygodniach pamiętają zaledwie 10% z tego, co dostrzegli).

Zasadniczo przesłuchanie oskarżonego, jak i świadka odbywać się może o każdej porze dnia i nocy. Pamiętać jednak należy, że oparte na planowaniu taktycznym ustalenie godziny przesłuchania nie może zostać odebrane jako ograniczenie autonomii woli ani wolności podejmowania decyzji osoby przesłuchiwanej.

Sumienne przygotowanie się do przesłuchania pozwoli w oparciu o zakres dochodzenia mniej więcej ocenić, jaki czas powinien być przewidziany na przesłuchanie.

Miejsce przesłuchania jest także ważnym czynnikiem. Z reguły przesłuchanie oskarżonego odbywa się na posterunku, ale także może nastąpić w domowym otoczeniu, gdzie osoba przesłuchiwana będzie czuła się lepiej niż w obcej, często dość chłodnej atmosferze.

Patrząc od strony psychologicznej sytuacja, gdy przesłuchiwanie odbywa się w domu, będzie osobę przesłuchiwaną „podbudowywać”, sprawiać, że poczuje się pewniej. Natomiast funkcjonariusze będą mieć sytuację trudniejszą, co nie zawsze jest korzystne dla komunikacji. Jeśli osobę przesłuchiwaną wprowadzimy w zakłopotanie, istnieje zagrożenie, że zostaniemy wyproszeni z domu. Jest to sytuacja, która na pewno wpływa na dalszy przebieg postępowania.

Przesłuchanie na posterunku powinno odbywać się w otoczeniu sprzyjającym komunikacji. Często na posterunkach znajdują się specjalnie do tych celów wyposażone pomieszczenia o takim wystroju, który sprzyja celowi przesłuchania.

Wyposażenie nie powinno emitować zimnej atmosfery, musi być bezosobowe. Rezygnuje się świadomie z przedmiotów, które mogą odwracać uwagę w trakcie przesłuchania lub też wzmacniać agresję. Pomieszczenie to powinno w dzień być dobrze oświetlone światłem naturalnym oraz winno być dostatecznie duże, aby przesłuchiwany i przesłuchujący nie siedzieli zbyt blisko siebie. Dobrze jest, aby osoba przeprowadzająca przesłuchanie ze swojego miejsca (miejsca siedzącego) mogła obserwować całą postać osoby składającej zeznania. Akta oraz środki dowodowe muszą być tak przygotowane i przechowywane, aby osoba składająca zeznania nie miała do nich dostępu ani wglądu. Na posterunkach, które nie dysponują takim pokojem przesłuchań, powinno stworzyć się warunki podobne jak dla przesłuchań przeprowadzanych w normalnych pomieszczeniach służbowych.

Całość przesłuchania powinna zostać odzwierciedlona w taki sposób, aby osoba trzecia, która w przesłuchaniu nie uczestniczyła, mogła zrekonstruować i odtworzyć na podstawie przestudiowanych akt kompletny przebieg przesłuchania – zarówno pod względem treści merytorycznych, jak i pod względem „technicznym”.

Rodzaj **protokołowania** ma ogromne znaczenie dla możliwości wykorzystania przesłuchania na rozprawie sądowej. Celem każdego przesłuchania jest takie zaprezentowanie dokumentacji przed sądem, aby nieuzasadnione odwołanie nie miało żadnych szans na powodzenie. Dlatego środek dowodowy musi być zdobyty w sposób prawnie poprawny, co można w razie potrzeby udowodnić.

W tym celu protokół z przesłuchania powinien zawierać przede wszystkim zgodny z zeznaniem zapis **wszystkich** informacji przekazanych przez osobę zeznającą. Dodatkowo na podstawie protokołu powinien być możliwy do prześledzenia cały przebieg przesłuchania tzn. powinny być w nim zawarte wszystkie istotne czynniki mające wpływ na sytuację przesłuchania, w szczególności rejestracja zachowań „niewerbalnych” osoby przesłuchiwanej.

Należy jednak ostrzec osobę prowadzącą przesłuchanie przed interpretowaniem tzw. **klasycznych wzorów zachowania** przesłuchiwanego, jako wyraźnych wskazówek świadczących o fałszywym zeznaniu.

Dodatkowo należałoby uwzględnić w protokole: początek i zakończenie przesłuchania, powody i długość przerw (jedzenie, przerwa na odpoczynek, choroby, itp.), obecność osób trzecich.

Od wyboru właściwego **funkcjonariusza, który przeprowadzi przesłuchanie** zależy sukces konkretnego postępowania karnego. Tak więc zachowanie podczas składania zeznań oraz gotowość do ich składania determinowane są w sposób naprzemienny przez psychologicznie zależne warunki ramowe – jeżeli naprzeciwko siedzi osoba sympatyczna, to wtedy rozmawia się z nią chętniej.

Dlatego, w każdym indywidualnym przypadku pojawia się konieczność postawienia sobie pytania: czy ja jestem właściwym funkcjonariuszem do przeprowadzenia przesłuchania? Nie należy mieć oporu przed poproszeniem kolegi, aby przeprowadził w zastępstwie przesłuchanie, gdy zajdzie taka konieczność. Jednak przeprowadzając przesłuchanie należy przestrzegać poniższych reguł podstawowych:

- ♦ funkcjonariusz prowadzący przesłuchanie powinien być z zasady osobą prowadzącą dochodzenie, gdyż jest to osoba, która z reguły dysponuje najszerszą wiedzą o sprawie;

- ◆ przesłuchanie z reguły powinno być przeprowadzone przez dwóch funkcjonariuszy, przy czym należy uzgodnić „współgranie” między funkcjonariuszami jeszcze przed przesłuchaniem, aby żadne zakłócenia atmosfery nie przeszkadzały i nie obciążały przesłuchania (powinno być jasno określone, który funkcjonariusz prowadzi przesłuchanie, a który protokołuje itp.);
- ◆ gdy do wyjaśnienia czynu potrzebna jest wiedza specjalistyczna (np. czyn karalny związany z materiałami wybuchowymi, środowiskiem itp.), zaleca się przywołanie do przesłuchania specjalisty w danej dziedzinie;
- ◆ gdy wyjaśnienie sprawy wymaga wyczucia psychologicznego podczas przesłuchania (np. czyn karalny przeciwko dzieciom), to w takich sprawach należy wezwać wykwalifikowanych i przeszkolonych psychologów itp.

Środki pomocnicze przy przesłuchaniu

Prawie idealną sytuacją podczas przesłuchania byłaby możliwość skorzystania z aktualnych zdobyczy techniki i dokonania zapisu przesłuchania na nośniku dźwięku (idealne medium przy przesłuchaniu stanowi zapis wideo, co jednak w Niemczech nie było stosowane, w Kanadzie zaś traktowany jest jako bardzo cenny środek pomocniczy przy przesłuchaniu). Zaletą takiego sposobu postępowania jest akustyczne, werbalne, zgodne z oryginałem zapisywanie tego, co działo się podczas przesłuchania.

Funkcjonariusze stosujący podczas przesłuchania magnetofony muszą być szczególnie dobrze przygotowani, gdyż przy odtworzeniu przesłuchania można z łatwością kontrolować jego przebieg oraz wszelkie uchybienia funkcjonariusza. W wyniku takich środków otwiera się możliwość obiektywnej oceny staranności przesłuchania, a tym samym wiarygodności zeznań. Taśmy mogą udowodnić, czy oskarżeni zostali pouczeni wyczerpująco i prawnie w sposób nie budzący wątpliwości o przysługujących im prawach.

Należy jednak uwzględnić, że nie tylko osoba przesłuchiwana musi zgodzić się na taki sposób postępowania, również funkcjonariusze prowadzący przesłuchanie muszą wyrazić na to zgodę (prawo „do słowa

mówionego”). Nieprzestrzeganie powyższego jest karane zgodnie z § 201 Kodeksu karnego (Niemiec).

Podczas prowadzonego przesłuchania nagrywanego na taśmę magnetofonową funkcjonariusze muszą przestrzegać reguł:

- ◆ Zawsze niezbędna jest bezwzględna zgoda osoby przesłuchiwanej. Potajemne nagrywanie na taśmę jest po prostu niedopuszczalne i sprawia, że nasze przesłuchanie nie może zostać wykorzystane w sądzie.
- ◆ Powinniśmy używać magnetofonu wyłącznie wysokiej klasy technicznej, aby bez zakłóceń i wątpliwości można było odtworzyć treść.
- ◆ Taśma powinna poruszać się bez przerw, na początku należy podać konkretną datę i godzinę. Każda przerwa powinna być zapowiedziana wraz z podaniem godziny i powodu, a następnie taśma zostaje zatrzymana. Przy ponownym włączeniu magnetofonu należy postępować zgodnie z tymi samymi regułami. Gdy podczas przerwy wyniknęło coś szczególnego, należy informacje o tym nagrać na taśmę przy ponownym jej uruchomieniu.
- ◆ Na początku przesłuchania nagrywanego na taśmę należy podać przedmiot przesłuchania wraz z personaliami osoby składającej zeznania. Należy także wymienić osoby uczestniczące w przesłuchaniu. Osoba przesłuchiwana powinna być zapytana, czy wyraża zgodę na nagrywanie treści przesłuchania. Dalej następuje pouczenie. Na zakończenie zeznający mówi o swojej gotowości do składania zeznań.
- ◆ Na zakończenie przesłuchania osoba przesłuchiwana zostaje zapytana, czy chce jeszcze coś uzupełnić. Przesłuchanie zostaje zakończone wraz z podaniem daty i godziny.
- ◆ Z nagrania na taśmę należy sporządzić kopię i umieścić ją w aktach sprawy. Taśma przechowywana jest do uprawomocnionego zakończenia procesu karnego.

Obecność innych osób

Z zasady na przesłuchaniu policyjnym obok funkcjonariuszy przesłuchujących nie są obecne żadne inne osoby.

Obrońcy oskarżonego nie przysługuje prawo do obecności, lecz można mu zezwolić na taką obecność (oskarżony może taką obecność wymusić mówiąc, że w przeciwnym razie nie będzie składał zeznań). Decyzja czy w indywidualnym przypadku zezwolić obrońcy na obecność będzie zależna od taktyki postępowania, czyli: Jak ważne jest to zeznanie? Czy jest to jedyny środek dowodowy, którym dysponujemy?

Jeżeli zezwoli się na obecność obrońcy, należy poinstruować go, że nie może zakłócać przesłuchania, tzn. nie może ingerować w przebieg przesłuchania, zaś stosowne instrukcje dotyczące zachowania adwokat może przekazać oskarżonemu odpowiednio wcześniej. Aby zapobiec niewerbalnemu wpływaniu na oskarżonego zaleca się wskazać obrońcy miejsce „za plecami” tzn. bez możliwości kontaktu wzrokowego.

Podczas przesłuchań obcokrajowców, którzy nie władają perfekcyjnie językiem niemieckim, niezbędna jest obecność tłumacza przysięgłego (również przy przesłuchaniach osób głuchych i niemych).

Gdyby jednak przesłuchanie okazało się być konieczne, zaś tłumacz przysięgły nie byłby osiągalny, należy koniecznie dążyć do przesłuchania zapisywanego na taśmie magnetofonowej, gdyż w ten sposób można oddalić nieuczciwe (zarzucane) „próby naprawienia sprawy”.

Czynności po zakończeniu przesłuchania lub ewentualne czynności, które należy wykonać wcześniej

Całe przesłuchanie powinno być zgrane przez funkcjonariusza przesłuchującego z aktualną procedurą. Z informacji uzyskanych podczas przesłuchania wynikają właśnie bezpośrednie założenia do działania, nowe rozpoznania, które muszą być natychmiast realizowane. Należy stale zadawać sobie pytanie, czy należy podjąć natychmiastowe działania, których nie można wykonać później oraz czy należy je już podjąć w trakcie przebiegu przesłuchania?

Po zakończeniu przesłuchania należy w każdym wypadku dokonać oceny przesłuchania, którą jako „element mozaiki” należy umieścić w „puzzle rozpoznania” danego postępowania. W szczególności powinno się dokonać ewaluacji poszczególnych informacji uzyskanych od osoby przesłuchiwanej poprzez uzupełniające czynności zabezpieczania środków dowodowych.

Po wykonaniu tychże przedsięwzięć należałoby przeprowadzić czynności służące obiektywizacji zeznania, do których można zaliczyć między innymi:

- ◆ Zabezpieczenie i ocenę obiektywnych orzeczeń.
- ◆ Sprawdzenie alibi.
- ◆ Odnalezienie i przesłuchanie świadków.
- ◆ Konfrontację.
- ◆ Rekonstrukcję.
- ◆ Wizję lokalną miejsca popełnienia czynu.
- ◆ Przesłuchanie prowadzone przez sędziego.

Tak pokrótce przedstawione zostały wybrane elementy przygotowania i przeprowadzenia przesłuchania.

W następnej części artykułu pt. *Taktyka przesłuchania i techniki pytania* przedstawione zostaną typowe metody przesłuchania wypróbowane i sprawdzone w praktyce oraz zasady i klasyczne typy pytań, które mają wpływ na przebieg przesłuchania i na jego treść.

mjr Alfred Bialic

CS SG w Kętrzynie

PSYCHOSPOŁECZNE ASPEKTY KOLEKCJONERSTWA

„Ludzie nie dlatego przestają się bawić, że się starzeją, lecz starzeją się, bo przestają się bawić”.

Mark Twain

Dla właściwego rozwoju psychicznego człowieka niezbędne są trzy podstawowe formy aktywności, a mianowicie: zabawa, nauka i praca. Każda z nich występuje przez całe życie człowieka, lecz powinna dominować w określonych, z punktu widzenia rozwoju ontogenetycznego (osobniczego), okresach tzn. zabawa we wczesnym dzieciństwie, nauka w dzieciństwie, okresie dorastania i młodości, praca w dorosłości. Oznacza to, że każdy z nas powinien się bawić, uczyć i pracować w odpowiednich proporcjach w zależności od wieku biologicznego. Gdy te proporcje zostają zachwiane, to dzieje się to zwykle ze szkodą dla jednostki i jego otoczenia społecznego. Jeśli np. młody człowiek zamiast pilnie się uczyć (nauka) gros czasu spędza na imprezach towarzyskich (zabawa), to rzecz jasna nie jest w stanie osiągnąć zasadniczych celów życiowych w danym okresie rozwoju, a więc zdobyć wykształcenia i przygotować się do funkcjonowania w przyszłej „dorosłej” roli (praca). Możemy zatem mówić o tym człowieku, że posiada osobowość niedojrzałą (infantylną).

Jednym z lepszych sposobów spędzania czasu wolnego jest posiadanie jakiegoś hobby („konika”, zainteresowania, pasji). Uprawianie ulubionej dyscypliny sportu lub choćby zwykły spacer (najlepiej po lesie czy parku), wędkarstwo, żeglarstwo, uprawianie działki warzywnej lub wypoczynek na działce rekreacyjnej, to jednocześnie świetne metody radzenia sobie ze stresem związanym z pracą zawodową, czy życiem rodzinnym. Z drugiej strony zaprzestanie uprawiania swego hobby, porzucenie go, jest jednym ze wskaźników wypalenia zawodowego.

Wśród licznych rodzajów zainteresowań pozwalających nam na relaks, wypoczynek, miłe spędzenie czasu, przeżycie ciekawych doznań

estetycznych a jednocześnie rozwój intelektualny, znajdują się różne formy kolekcjonerstwa.

Pojęcie i istota kolekcjonerstwa

Kolekcjonerstwo (zbieractwo, gromadzenie) jest jedną z form aktywności ludzkiej typu zabawowego (choć w pewnym stopniu także naukowego) uprawianą przez ludzi obu płci, w różnym wieku, o zróżnicowanym wykształceniu i zawodach, a także z wielu powodów (motywów), których łączy ten sam obiekt (przedmiot) zainteresowań.

Można powiedzieć z pewną dozą ostrożności, że wszyscy ludzie (w tym oczywiście funkcjonariusze Straży Granicznej) są kolekcjonerami, często sobie tego nie uświadamiając.

Wśród walorów kolekcjonerskich znajdują się m.in. różnego rodzaju przedmioty, jak np.:

- znaczki pocztowe, karty pocztowe, koperty pierwszego dnia obiegu itp. (filatelistyka),
- numizmaty: monety, żetony, banknoty (numizmatyka),
- medale (falerystyka), puchary, odznaki i oznaki, ryngrafy itp.,
- dzieła sztuki (obrazy, rzeźby, grafiki, plakaty itp.),
- antyki i zwykłe starocie (stare cenne meble, zegary, ale też żelazka na „duszę” itp.),
- książki, czasopisma, gazety,
- kasety video, programy komputerowe, gry kompaktowe,
- dyplomy, certyfikaty, zaświadczenia, patenty,
- pieniądze: konta w bankach, karty płatnicze, akcje i obligacje, ale także kredyty, łapówki w sensie korzyści majątkowych,
- karty telefoniczne,
- puszki po piwie, kapsle, podstawki pod kufle itp. itd.

W sumie łatwiej chyba byłoby wymienić, czego ludzie nie zbierają (w sensie materialnym).

Osobną grupę walorów kolekcjonerskich stanowią obiekty niematerialne, np.:

- informacje lub plotki,
- wiedza,
- doświadczenia,
- cytaty, „złote myśli”, idee,
- dowcipy,
- stanowiska (etaty), stopnie i tytuły.

Szczególnym rodzajem kolekcjonerstwa jest jednak kolekcjonowanie ludzi, a w tym:

- partnerów seksualnych,
- osób znaczących (autorytetów),
- znajomych, kompanów,
- współpracowników,
- podwładnych oraz ich cech:
 - psychicznych,
 - fizycznych (wygląd),
 - sprawności, umiejętności,
 - chorób (i nie chodzi tu wyłącznie o hipochondryków).

Według Wiesława Łukaszewskiego „istota kolekcjonerstwa (...) polega na tym, aby nieustannie powiększać posiadane zbiory bez względu na to, czemu miałyby one służyć. Im zbiór jest bogatszy, tym bardziej jest wartościowym, a tym samym tym większa jest wartościowość posiadacza kolekcji”.¹

Motywy kolekcjonerstwa

Człowiek w swym działaniu kieruje się zwykle wieloma motywami, a więc można powiedzieć, że jego działania są polimotywacyjne, choć najczęściej jeden motyw jest tym głównym i najważniejszym, a pozostałe pełnią rolę dodatkowych.

¹ W. Łukaszewski, *Szanse rozwoju osobowości*, Książka i Wiedza, Warszawa 1984, s. 457.

Kolekcjonerstwo jako jeden z wielu rodzajów uprawianego przez ludzi hobby jest w szczególności – bo całłościowy sposób – związane z osobowością człowieka i jego stylem życia.

Kazimierz Obuchowski, pisząc o jednej z kluczowych potrzeb psychicznych człowieka – potrzeba sensu życia – zauważa, że „różnego rodzaju hobby: filatelistyka, hodowanie kanarków, alpinistyka, sport mogą dzięki temu, że zaspokajają w jakiejś mierze tę potrzebę nabrać ważnego znaczenia w przystosowaniu ludzi, którym ich zawód czy funkcja społeczna same przez się nie stwarzają możliwości znalezienia sensu życia; można je uważać za formy zastępcze umożliwiające częściowe rozładowanie napięcia związanego z niezaspokojeniem tej potrzeby”². A zatem kolekcjonerstwo miałoby pełnić według niego „funkcje kompensacyjne wobec życia zawodowego i rodzinnego, w którym brak elementów nadających dążeniom smak wartości i barwę satysfakcji”³.

Czasami uważa się, że tylko ludzie o niskiej samoocenie (niedowartościowani, zakompleksieni) zostają kolekcjonerami, chcąc tą drogą nadać większą wartość swemu życiu oraz zastąpić niezaspokojone potrzeby psychiczne (np. wiedzy, wrażeń estetycznych), społeczne (np. afiliacji, uznania społecznego) czy materialne (np. brak pięknego i drogiego samochodu może zastąpić kolekcja „resoraków”, czyli modeli tych samochodów).

Potwierdza to Wiesław Łukaszewski: „Zazwyczaj jest tak, że początki jakiejś kolekcji wywodzą się z zainteresowania czynnościami czy rzeczami z punktu widzenia ich użyteczności. Z czasem kolekcja podlega autonomizacji i staje się instrumentem pokrzepienia własnej wartościowości”⁴. W tym wypadku kolekcjonerstwo miałoby pełnić rolę lekarstwa na kompleksy i frustracje, będące wynikiem niskiej samooceny i niezaspokojonych potrzeb, gdzie kompleks niższości miesza się z manią wyższości lub choćby dążenia do odróżnienia się (co poniekąd jest naturalne).

Wspomniany autor sądzi, że kolekcjonowanie właściwości psychicznych, czynienie z siebie „rzadkiej indywidualności” jest szczególną

² K. Obuchowski, *Psychologia dążeń ludzkich*, PWN, Warszawa 1983, s. 215-216.

³ Ibidem.

⁴ W. Łukaszewski, op. cit., s. 457.

wersją gromadzenia: „Jest to przypadek samodoskonalenia (...) Kolekcja właściwości psychicznych służy tu wzbudzeniu dobrego samopoczucia, wyrobienia przekonania o wysokiej własnej wartościowości czy też jako instrument pozyskiwania aprobaty społecznej”⁵.

Podobne poglądy, ale w odniesieniu do gromadzenia pieniędzy głosi Marek Kosewski: „czynność zmierzająca do zdobycia pieniędzy może więc być po prostu korzystna, jeśli u jej podstaw leżą emocje związane z zaspokojeniem podstawowych potrzeb organizmu. Może być ona także wartościowa, jeśli u jej podstaw leżą przeżycia »ja« związane z zaspokajaniem własnej wartościowości i godności”⁶. Innymi słowy kolekcjonerstwo pieniędzy jako forma majątku, gromadzenia bogactw (tezauryzacji) nie może być bezkrytyczną, niepohamowaną „sztuką dla sztuki”, także jedynym kryterium czyjejś wartości, zasadniczym orężem w walce o czyjeś względy, czy swój autorytet u innych mniej zasobnych ludzi.

Dodatkowym bodźcem motywującym kolekcjonerów, a jednocześnie rzutującym na ich poczucie wartościowości, jest zdobywanie tzw. unikatów, które stanowią ozdobę kolekcji i dowartościowują posiadacza. „Ozdobą kolekcji jest zazwyczaj to, co bardzo trudno jest zdobyć – w takim samym stopniu rzadki i trudny do osiągnięcia okaz znaczka pocztowego, jak i niepodatna na uwiedzenie kobieta”⁷. Według tego autora może to mieć jednocześnie negatywny wpływ na postawę wobec innych ludzi, ponieważ rodzi tendencje do rywalizacji. „Kolekcjoner nie może bez zawiści patrzeć na większe i bardziej wartościowe kolekcje będące w cudzych rękach. Te kolekcje pomniejszają jego poczucie wartości. Kolekcjoner musi być zawistny i zachłanny”⁸.

Autor ten udziela także odpowiedzi na pytanie: dlaczego tak rzadko i z oporami decydujemy się na prezentowanie lub wystawianie naszych kolekcji? „Z gromadzeniem wiąże się brak skłonności do dzielenia się z innymi, jeśli naturalnie udostępnienie swojej kolekcji czy też jej części nie miałoby przynieść chwały jej posiadaczowi. (...) Z kolekcjo-

⁵ Ibidem, s. 457-458.

⁶ M. Kosewski, *Ludzie w sytuacjach pokusy i upokorzenia*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1986, s. 28.

⁷ W. Łukaszewski, op. cit., s. 457.

⁸ Ibidem, s. 459.

nerstwem wiąże się jednak tendencja do zazdroznego odgradzania dostępu innym do zawartości kolekcji”⁹. Z praktyki wiadomo ponadto, że strach przed złodziejami nie skłania kolekcjonerów do chwalenia się swoimi zbiorami.

Kolekcjonerstwo to określony rodzaj zainteresowań człowieka, które oznaczają indywidualne poznawczo-emocjonalne nastawienie do rzeczywistości (przedmiotów i zjawisk), mające dla jednostki znaczenie pozytywne. A zatem chęć rozwoju intelektualnego połączona z przeżywaniem pozytywnych uczuć w kontakcie z obiektami kolekcjonerstwa, to jeden z głównych motywów skłaniających do zajmowania się taką działalnością. Zwykle zainteresowania oraz jakościowo wyżej stojące zamiłowania i pasje, to takie czynności, dzięki którym za każdym razem chcemy lepiej poznać przedmiot przykuwający naszą uwagę, a jednocześnie wywołujące pozytywne uczucia. „Sukces uzyskiwany w procesie poznawania świata to źródło zadowolenia i triumfu, przeszkody pojawiające się podczas rozwiązywania problemów powodują uczucie zwątpienia i niechęcenia”¹⁰.

Anna Gurycka twierdzi ponadto, że dojrzałe zainteresowania odznaczają się autonomizacją, która polega na nieprzerwanym łańcuchu zadań badawczych: „Zadowolenie, podniecenie budzi nie tyle sam efekt, co fakt, iż proces poznawczy znów się zaczyna”¹¹. Proces ten nazywa się mechanizmem samowzmacniania zainteresowań, a polega na wzroście uwrażliwienia na nowe problemy podobne do już rozwiązanych.

Niebagatelny motywem gromadzenia określonych dóbr jest chęć pozostawienia czegoś konkretnego, cennego po sobie następnemu pokoleniu (dzieciom) lub wielu pokoleniom (np. całemu narodowi), a więc swoista forma spadku przedłużająca pamięć o darczyńcy.

Kolekcjonowanie przyjmuje niestety czasami formę uzależnienia prowadzącego w skrajnych przypadkach do alienacji społecznej, czyli do funkcjonowania na marginesie normalnego życia. Krzysztof Kieślowski w filmie *Dekalog X* na wstępie mówi o zmarłym kolekcjonerze znaczą-

⁹ Ibidem, s. 459.

¹⁰ St. Gerstmann, *Rozwój uczuć*, Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1986, s. 16.

¹¹ A. Gurycka, *Rozwój i kształtowanie zainteresowań*, Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1989, s. 174-175.

ków pocztowych, który poświęcił się bez reszty swej pasji gromadząc kolekcję wartą fortunę, ale wiódł życie samotnika (wcześniej rozwiódł się i opuścił synów). Żył bardzo skromnie, miał tylko podstawowe sprzęty. Kontaktował się w zasadzie wyłącznie z innymi zbieraczami znaczków.

Przykład ten świadczy o patologicznym podejściu do obiektu zainteresowań: zepchnięciu zasadniczych zadań i obowiązków życiowych na dalszy plan, a wyeksponowaniu zabawowej formy aktywności. A przecież istotą kolekcjonerstwa jest także świadomość granic, do których możemy się posunąć w zakresie gromadzenia walorów. Nabywanie lub nowe zdobywanie ich musi mieć swoje rozsądne granice. Jest to dość trudne dla niektórych zaawansowanych pasjonatów, ale i oni powinni wiedzieć, że niemożliwe jest w praktyce skompletowanie żadnej kolekcji i że fakt ten nie może być powodem frustracji i stresów, a w końcu alienacji społecznej.

Kolekcjonowanie ludzi i ich cech

Szczególnym rodzajem hobby budzącym szereg wątpliwości moralnych jest kolekcjonowanie ludzi i ich cech.

Generalnie rzecz biorąc otaczamy się zwykle ludźmi, którzy są do nas podobni „niezależnie od tego, czy podobieństwo dotyczy wyznawanych przekonań, cech osobowości i charakteru, stylu życia czy doświadczeń życiowych”¹².

V. Packard w swej pracy wskazuje, jak ludzie pnąc się do rang akcentują odpowiednimi symbolami urzędowymi każdy osiągnięty stopień piramidy godności: „Odwoływanie się do statusu społecznego jest efektywnym czynnikiem pozyskującym, jako że ci, którym się nawet nie udało osiągnąć wysokiej pozycji, chętnie się pod nią podszywają, używając tych samych strojów, biżuterii i samochodów, co ktoś o wysokiej randze”¹³.

Z kolei Desmond Morris opisując ciekawe zjawisko „mimikryzacji hierarchicznej” zauważa, że „Wzorce osób wysoko usytuowanych naśladuje się w modzie, ozdobach i obyczajach, co te osoby z kolei skłania do

¹² R. Cialdini, *Wywieranie wpływu na ludzi (teoria i praktyka)*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 1999, s. 159.

¹³ V. Packard, *Die Piramidenkletterer*, Econ, Düsseldorf 1963.

tworzenia innych mód, aby ponownie odróżnić się od sąsiadów”¹⁴. Pisarz twierdzi, że „ci, którzy bez powodzenia usiłują dostać się na piramidę rang, sami sobie stwarzają takie góry, których wierzchołek osiągnąć potrafią, uprawiając jakieś hobby jako dziedzinę, w której mogą prześcignąć innych. W ten sposób, powiedzmy hodowca gołębi czy zbieracz krążków pod kufle, może zostać królem w swojej grupie”¹⁵.

Kolekcjonowanie ludzi znaczących (autorytetów) i ich cech przez jednostki o niskiej samoocenie (zakompleksione), ale jednocześnie pragnące coś znaczyć i sięgać do niezasłużonych rang poprzez fakt powoływania się na znajomość czy zażyłość z osobami znaczącymi, jest zjawiskiem dość powszechnym. Przebywanie w ich otoczeniu, to dla kolekcjonera okazja do ogrzania się „ciepłem” promieniującym od osób – obiektów kolekcji, będących przedmiotem podziwu, zachwytu, zazdrości, a jednocześnie przechwałek. W istocie wydaje im się, że przejmują od nich część tych cech, które są szczególnie cenione i niedostępne np. mądrość, talent, uznanie społeczne, władzę i wpływ na innych.

W rzeczywistości jak twierdzi Jerzy Drobnik „Wielu ludzi świeci jak księżyc tylko pożyczanym światłem. Samo w sobie nie jest to szkodziące. Niestety zaczyna się dopiero wtedy, gdy zaczyna im się wydawać, że to oni właśnie są słońcami”.

Kolekcjonowanie i komercjonalizowanie znajomości występuje dzisiaj także w rodach królewskich. Nawet dalecy krewni królowej Elżbiety II chętnie przyznają się do swoich powiązań rodzinnych i koneksji po to, by ich działalność zawodowa i wytwory lepiej się sprzedawały.

Przebywanie w otoczeniu osób znaczących (znanych polityków, sportowców itp.) przez ludzi ze świata przestępczego nobilituje ich w oczach opinii publicznej. Wydaje im się, że część splendoru z tych znanych osób spływa na nich podnosząc ich wartość i poprawiając społeczny wizerunek. Niestety nie działa to w drugą stronę, tzn. cierpi na tym image polityków czy sportowców, ponieważ opinia publiczna część cech przestępców przypisuje známym osobom, a jednocześnie dokonuje swojej stygmatyzacji społecznej.

¹⁴ D. Moris, *The Human Zoo*, J. Cape, London 1969.

¹⁵ Ibidem.

Czasami dobór ludzi do zespołów pracowniczych, w których powinna dominować kreatywność oraz umiejętność współpracy i współdziałania, odbywa się w oparciu o cechy wygodne dla przełożonego, takie jak konformizm (uległość), tendencje do prezentowania postaw ingracjacyjnych (schlebianie, przytakiwanie, lizusostwo), pokora nawet, gdy budzi to dysonans moralny podwładnego i dezaprobatę społeczną. Ci, którzy nie dają się „złamać” i włączyć do kolekcji osobników pokornych i uległych często są obwiniani o brak lojalności wobec instytucji czy szefa, co należałoby interpretować jako przejaw mobbingu wobec podwładnego.

Także dobór ludzi według sztucznych kryteriów np. wiekowych czy płci (tylko młodzi mężczyźni do 35 roku życia) lub wyglądu (tylko wysocy, szczupli i przystojni) jest najczęściej chybiony i niesprawiedliwy. Jeśli natomiast nie zwraca się uwagi na żadne cechy, a jedynym kryterium doboru są koneksje, to mamy do czynienia z formą korupcji, a więc czynem karalnym, który powinien być ścigany z mocy prawa.

Kolekcjonowanie ludzi obdarzonych wspomnianymi właściwościami nie pozwala na dłuższą metę skutecznie działać wspomnianym zespołom pracowniczym. Atmosfera w nich panująca w znacznym stopniu redukuje ich możliwości twórcze, bowiem twórczość lubi spokój i swobodę działania (ale nie swawolę), rzeczywistość a nie deklarowaną autonomię jednostek, swobodę wypowiedzi itp. Nie znosi natomiast przesadnego przymusu i presji oraz permanentnego lęku i napięcia wynikającego chociażby z przesadnego sformalizowania funkcjonowania instytucji poprzez liczne nakazy i zakazy zawarte w licznych wytycznych i zarządzeniach. Może to prowadzić do ciekawego zjawiska psychologicznego określanego mianem **reaktancji**. Według Tomasza Witkowskiego „Kiedy nasza wolność wyboru, decydowania, jest ograniczona, pojawiają się najpierw negatywne emocje, a następnie uruchamiana zostaje reaktancja – zachowanie dążące do odzyskania tej swobody.

Główne przejawy reaktancji to wzrost atrakcyjności zachowania niedozwolonego, przekora, czyli podejmowanie działania niedozwolonego,

niedostępnego, a także negatywne emocje (z agresją i atakiem włącznie) w stosunku do osoby bądź źródła ograniczenia wolności”¹⁶.

Poza tym pamiętać należy, że im więcej świadomości, tym więcej odpowiedzialności (dyscyplina wewnętrzna), a im więcej przymusu, tym mniej odpowiedzialności, tym więcej skłonności do oportunistu i fasadowości (działania na pokaz), a w dłuższym czasie częstsze zwolnienia lekarskie i w końcu kosztowna fluktuacja kadr. Aby tego uniknąć należałoby na stanowiska kierownicze wybierać autentycznych liderów, ludzi o nieprzeciętnych kompetencjach interpersonalnych (m.in. o umiejętnościach kształtowania właściwych stosunków międzyludzkich i atmosfery w zespole) oraz o wysokich umiejętnościach komunikacyjnych (łatwość porozumiewania się, zjednywania sobie ludzi).

Kolekcjonowanie natomiast lojalnych administratorów zdolnych jedynie do sterowania ludźmi po to, by utrzymać ich w ślepych posłuszeństwie (dyscyplina zewnętrzna) jest szkodliwe z punktu widzenia dobra instytucji i wielce wątpliwe moralnie, ponieważ tacy osobnicy chcąc zapewnić sobie posłuch uciekają się często do stosowania pewnych „gier”.

Eric Berne w swej znakomitej pracy prezentuje bogatą kolekcję gier, w które grają ludzie między sobą. Według niego gra „to okresowy, często powtarzający się zestaw transakcji, pozornie bez zarzutu, o utajonej motywacji, czy też bardziej potocznie, seria posunięć z pułapką albo »sztuczka«”¹⁷. Autor uważa, że „wiele gier stanowi domenę ludzi z zaburzeniami psychicznymi; na ogół im poważniejsze są ich zaburzenia, tym ostrzej grają. (...) Na co dzień najbardziej zapalonymi graczami są dwie kategorie osób: Ponuracy i Skwerzy”¹⁸.

¹⁶ T. Witkowski, *Psychomanipulacja*, Oficyna Wydawnicza UZUS, Wałbrzych 2000, s. 249.

¹⁷ E. Berne, *W co grają ludzie (psychologia stosunków międzyludzkich)*, WN PWN, Warszawa 1999, s. 37.

* Skwer – określenie upowszechnione przez hippisów, oznaczające w slangu amerykańskim (od „square”) człowieka sztywnego, konwencjonalnego, kogoś, kto jest „jak należy”; por. K. Jankowski, *Hippisi w poszukiwaniu ziemi obiecanej*, PWN, Warszawa, 1972, s. 54.

¹⁸ Ibidem, s. 144.

Osobnym problemem jest kolekcjonowanie cech zewnętrznych ludzi, zjawisko bardzo powszechne we współczesnym świecie.

Wątpliwości moralne, a nawet niesmak i zażenowanie muszą budzić u części obserwatorów – widzów komercyjnych kanałów telewizyjnych programy typu „Big Brother” czy „Agent”.

Zaprezentowane w nich nietypowe przykłady kolekcjonowania ludzi i ich cech (denominowanie), a więc zmniejszania kolekcji są niezgodne z istotą kolekcjonerstwa. Godne pożałowania są manipulatorskie zabiegi stosowane przez twórców tych programów a dotyczące m.in. doboru uczestników łącznie z celowym wprowadzaniem do grupy „czarnej owcy” w postaci tajemniczego agenta. W programach tych występują zwykle młodzi i piękni („medialni”) choć niebogaci, ale marzący o tym, by choćby „zaistnieć” w mediach lub ewentualnie wygrać i stać się także bogatym. Taki „towar” dobrze się sprzedaje, tzn. przynosi zyski sieciom telewizyjnym oraz operatorom sieci komórkowych i telefonicznych.

Niestety tylko nielicznym spośród uczestników udaje się osiągnąć „sukces” dzięki eliminacji kolegów przez siebie samego, kolegów w studio i widzów. Tak duża oglądalność tych programów zwłaszcza w pierwszych edycjach mogła być wynikiem zwykłej ciekawości, poszukiwaniem nietypowych wrażeń zmysłowych, fascynacji nowością i niezwykłością. Przypuszczać jednak można, że to zbiorowe podglądactwo było wymuszoną reakcją społeczną na swoisty ekshibicjonizm grupowy, a także sposobem na urozmaicenie szarości własnego życia zarówno uczestników, jak i widzów. W czasach, gdy telewizja nie była tak rozpowszechniona funkcję tę zastępowało oglądanie przechodniów z parapetu okna.

Niedostatki urody własnej część mężczyzn kompensuje sobie poprzez otaczanie się pięknymi kobietami (są one nota bene często samotne i nieszczęśliwe, ponieważ mężczyźni w obawie o odrzucenie nie starają się o ich względy). Taka forma kolekcjonowania zewnętrznych cech ludzkich kończy się często sukcesem dla „brzydala”, zwłaszcza gdy dysponuje odpowiednim tupetem i determinacją lub posiada pewne pozytywne cechy psychiczne (np. opiekuńczość) lub też jakiś talent albo odpowiednią zamożność.

Poświęcanie zbyt dużej uwagi wyglądowi zewnętrznemu przez przedstawicieli obu płci, to znak naszych czasów. Lansowane przez

środki masowego przekazu wzorce męskiej i damskiej urody (szczupła umięśniona sylwetka u mężczyzn, jeszcze bardziej wyszczuplona, wręcz anorektyczna u kobiet, niesamowity „przymus” dbałości o szczegóły urody: fryzury, rzęsy, usta, zmarszczki itp., wreszcie odpowiedni ubiór) zmuszają jednostki (głównie młodzież) do przesadnej dbałości o swoją „zewnętrzność” kosztem niestety „wewnętrzności” (duchowości). Ta swoista kolekcja cech zewnętrznych, to „targowisko próżności” ma jeszcze większy negatywny wydźwięk w połączeniu z lansowanym także przez mass media konsumpcyjnym stylem życia i dominującymi wartościami materialnymi (kupowanie często zbytecznych przedmiotów – „gadżetów”). Hasło: „pieniądz rządzi światem” ma dzisiaj niestety wielu bezkrytycznych wyznawców. Przesadne kolekcjonowanie „cielesności” kosztem sfery psychicznej czy duchowej nie sprzyja rozwojowi człowieka oraz kontaktom interpersonalnym w dłuższym czasie (związki oparte wyłącznie na fascynacji wyglądem, bez odpowiedniej więzi psychicznej zwykle szybko się rozpadają).

Otaczanie się wieloma, niekoniecznie urodziwymi, lecz „łatwymi” kobietami przez niektórych przedstawicieli „brzydkiej” płci może być reakcją na niemożność zdobycia pięknej, ale niedostępnej kobiety. Kolekcjonowanie „łatwych” kobiet, a czasami ich zdjęć lub części bielizny jako dodatkowy „łup” (fetyszyzm), którymi można się pochwalić kolegom i grać rolę „macho”, jest zwykle dowodem słabości kolekcjonera w kontaktach z płcią przeciwną, czasami rezultatem przeżyć z dzieciństwa (np. zbyt apodyktyczna matka). A zatem takie skakanie „z kwiatka na kwiatek” w wielu wypadkach jest konsekwencją mniej lub bardziej uświadomionych lęków przed związaniem się na stałe z jednym partnerem lub po prostu poszukiwaniem idealnej „miłości”.

Reasumując należy podkreślić, że dopóty, dopóki tylko możemy bawmy się w kolekcjonowanie dowolnych przedmiotów lub też uprawiamy inne hobby. Pamiętać jednak należy, że bezkrytyczne, często mechaniczne naśladownictwo jest niewskazane i świadczyć może o chwiejności charakteru i zainteresowań naśladowcy lub działalności quasikolekcjonerskiej polegającej na gromadzeniu maksymalnej ilości walorów.

Szczególnie godnym polecenia jest kolekcjonowanie wiedzy i doświadczeń. Nie może tu być specjalnych ograniczeń i apeli o rozsądek

w ich zdobywaniu pod warunkiem, że służy to rozwojowi jednostki, lepszemu funkcjonowaniu społecznemu i nie godzi w interes (dobro) innych ludzi.

Jeśli natomiast chodzi o kolekcjonowanie ludzi, to tutaj szczególnie potrzebny jest rozsądek i rozważa, a przede wszystkim podmiotowe podejście do nich. Powinni to być osobnicy uczciwi i wartościowi, optymistycznie nastawieni do życia i innych ludzi („nietoksyczni”), bezinteresowni w kontaktach towarzyskich, życzliwi, uprzejmi, taktowni i pomocni, a wreszcie twórczy, wydajni i kooperatywni w układach zawodowych. Wystrzegać należałoby się (lub redukować kontakty do niezbędnego minimum) wszelkiej maści graczy i manipulatorów, skrajnych egoistów, pozorantów, cwaniaków, przesadnych formalistów i nieczułych biurokratów, sztywnych wyznawców dokumentów normatywnych, propagatorów pustego słowa („zaklinaczy węży”), pseudomentorów (to tacy, którym się wydaje, że każde ich słowo powinno być wyryte w kamieniu), neurotycznych poszukiwaczy autorytetu w oczach innych, karierowiczy za wszelką cenę, osobników stosujących terror psychiczny (mobbing) w układach międzyludzkich.

Można zatem powiedzieć, że kolekcjonerstwo generalnie pozytywnie wpływa na osobowość człowieka, rozwija jego zainteresowania i zdolności poznawcze, wywołuje z reguły pozytywne uczucia i służy kontaktom społecznym. Jest tak dopóty, dopóki nie popadniemy w pewną przesadę. Jak twierdzi Wiesław Łukaszewski „jeśli koncepcja samorealizacji w wersji gromadzenia staje się celem autonomicznym, to utrata kolekcji oznacza najczęściej utratę sensu egzystencji”¹⁹. Nie można zatem dopuścić do tego, by kolekcjonerstwo wypełniło nam całe życie bez reszty, by przysłoniło nam świat, a więc ludzi z najbliższego i dalszego otoczenia, pracę czy naukę, by spowodowało uszczerbek w naszym wyglądzie zewnętrznym albo nawet zdrowiu. Nie może w związku z tym stać się podstawową działalnością człowieka – pasją pochłaniającą większość czasu i energii życiowej. Niepohamowana pogoń za kolejnymi walorami nie powinna wciąż tkwić w naszym umyśle w postaci upórczywych myśli (obsesji) i przeradzać się w praktyce w działanie o charakterze natrętnym (kompulsje).

¹⁹ W. Łukaszewski, op. cit., s. 460.

Czym zatem ma być kolekcjonerstwo? Przede wszystkim działalnością dostarczającą pozytywnych, wręcz przyjemnych przeżyć. Powinno być relaksem, orężem w walce ze stresem i zmęczeniem, dobrą okazją na chwilę intymności i wyciszenia się, od czasu do czasu na rozwijanie i ulepszanie kontaktów towarzyskich w kręgu kolegów – kolekcjonerów. Wreszcie wspaniałym zajęciem na okres emerytury, kiedy możemy sobie pozwolić na większe zaangażowanie poznawczo-emocjonalne niż w okresie pełnej aktywności zawodowej.

Anna Umińska

CS SG w Kętrzynie

JAKOŚĆ W EDUKACJI

*„W edukacji JAKOŚĆ jest najważniejsza.
Usterek nie da się poprawić w ramach gwarancji.”*

Współczesny system jakości

W obliczu przemian społeczno-gospodarczych, u progu wejścia do Unii Europejskiej coraz częściej słyszymy o konieczności poprawy jakości. Jeszcze do niedawna pojęcie to dla większości społeczeństwa wiązało się głównie ze sferą produkcji i usług, gdzie o jakości decyduje przede wszystkim klient. Dziś równie często słyszymy o jakości w edukacji.

Podstawą współczesnej filozofii jakości jest teoria Amerykanina Williama Deminga (1900-1993), który krytycznie odniósł się do dotychczas pojmowanej jakości (segregowanie gotowych wyrobów na „dobre” i „wyroby z brakami”). Zdaniem Deminga końcowa kontrola jakości produkcji odrzucająca wadliwe wyroby to olbrzymie marnotrawstwo i straty dla przedsiębiorstwa. O jakości produktu należy myśleć znacznie wcześniej: w fazie doboru surowców, w fazie projektowania wyrobu i jego wytwarzania. Wtedy końcowa kontrola nie wykryje żadnych braków, bowiem o dobrym produkcie decyduje dobrze przebiegający proces produkcji.

Innymi słowy Deming nadał jakości charakter prewencyjny (zapobiegawczy) i zamienił *finalną kontrolę jakości na zapewnienie jakości procesu produkcji*.

Stąd jakość według Deminga „to sposób myślenia, który powoduje, że stosuje się i bez przerwy poszukuje najlepszych rozwiązań”.

Innym zaleceniem Deminga jest skierowanie wszystkich działań związanych z produkcją na zaspokojenie potrzeb klienta, dlatego określił on jakość również jako „to, co zadowala, a nawet zachwyca klienta”.

Postulaty Deminga wdrażane były pierwotnie tylko na terenie przemysłu i gospodarki. Można jednak przyjąć, że edukacja należy również do sfery usług, gdzie podstawowym klientem jest uczeń, a szkoła

i nauczyciele mają zaspokajać jego oczekiwania. Nic więc dziwnego, że postulaty Deminga zaczęły z czasem przenikać na obszar edukacji, która okazała się obszarem niezwykle przyjaznym dla przyjęcia współczesnej filozofii jakości.

Deming sformułował 14 zasad kierowania przedsiębiorstwem, z których trzy można uznać za najważniejsze, a które doskonale mogą być przetransformowane na wskazania do pracy szkoły.

Zasada	Przedsiębiorstwo	Szkoła
Skierowanie na klienta	Każda instytucja powinna skupić wszystkie wysiłki na zaspokajaniu potrzeb i oczekiwań swojego klienta. Klient musi być zadowolony, a nawet zachwycony!	Najważniejszym, choć nie jedynym, klientem szkoły jest Uczeń . Głównym zadaniem szkoły jest dobro i wszechstronny rozwój każdego ucznia.
Zapobieganie błędom	Każda instytucja musi tak prowadzić swoją działalność, aby nie dopuszczać do powstawania wadliwych produktów. Trzeba pilnować przebiegu procesu, aby zapewnić jego dobry końcowy efekt!	Aby zapewnić wysoki poziom końcowych wyników kształcenia , trzeba dbać o warunki przebiegu procesu kształcenia.
Nieustanne doskonalenie	Każda instytucja musi sobie stawiać za cel nieustanne doskonalenie swojego działania. Trzeba stale poprawiać pracę i jej wyniki.	Trzeba skupić się na dążeniu do ciągłych postępów rozwoju każdego ucznia i stałym podnoszeniu poziomu jakości pracy szkoły.

Według Deminga drogą, która prowadzi do doskonalenia jakości pracy jest:

- ◆ Zaplanowanie działania.
- ◆ Wdrożenie go do praktyki.
- ◆ Badanie, jak przebiega proces wdrażania.
- ◆ Wprowadzenie zmian, wynikających z tych badań.

Występujące w tym cyklu – PLANOWANIE, WYKONANIE, BADA-
NIE I WPROWADZANIE ZMIAN można traktować jako elementy zależne
od siebie i ściśle ze sobą powiązane, czyli tworzące system.

Na czym polega podnoszenie jakości pracy w szkołach?

Sprawowanie nadzoru pedagogicznego dotychczas koncentrowało się w zasadzie na rozpoznawaniu istniejącego w szkole stanu, czasami także na poszukiwaniu przyczyn tego stanu oraz na przedstawianiu wniosków i wydawaniu zaleceń.

W świetle nowych rozporządzeń nadzór pedagogiczny to system regulacyjny oparty na mierzeniu jakości pracy szkoły i wspomaganiu jej w osiąganiu najwyższej jakości, służącej realizacji polityki oświatowej państwa.

Zgodnie z rozporządzeniem MEN z 13 sierpnia 1999 r. (Dz.U. Nr 67, poz. 759) określającym szczegółowe zasady sprawowania nadzoru pedagogicznego, mierzenie jakości pracy szkół i placówek polega na „...analizowaniu i ocenianiu stopnia spełnienia przez szkołę lub placówkę wymagań wynikających z jej zadań, z uwzględnieniem opinii uczniów, rodziców i nauczycieli.”

Zatem zadaniem nowego nadzoru pedagogicznego jest mierzenie (rozpoznawanie), czy szkoła spełnia to, co spełniać powinna; w szczególności w świetle wymagań wynikających z jej zadań określonych w prawie oświatowym, ale także jest to rozpoznawanie czy to, do czego zmierza i jak to realizuje, jest odpowiednie do potrzeb, możliwości i oczekiwań uczestników procesu edukacji. Ważne jest również rozpoznawanie przyczyn istniejącego stanu i poszukiwanie rozwiązań w celu podniesienia jakości pracy szkoły w tym zakresie.

Reforma oświaty zdecydowanie postawiła na jakościowy rozwój szkół, ukierunkowany przede wszystkim na wszechstronny i harmonijny rozwój uczniów i rozwój zawodowy nauczycieli. Aby zrealizować ten cel wszystkie szkoły zostały zobowiązane do tworzenia wewnątrzszkolnego systemu zapewnienia jakości.

Ponieważ zadanie to nie było łatwe, powołano wiele stowarzyszeń oświatowych mających za zadanie wspieranie rozwoju szkół w Polsce, rozpoczęto realizację wielu projektów o charakterze edukacyjnym, często

opracowanych w wyniku współpracy międzynarodowej i wykorzystujących wieloletnie doświadczenia innych krajów.

Wiele szkół, które zdecydowały się podjąć wysiłek stworzenia własnego systemu jakości, otrzymało pomoc z Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO) – pozarządowej instytucji oświatowej utworzonej w 1994 r. i zarejestrowanej przez ministra edukacji narodowej. Powstanie CEO łączy się z prowadzonym od roku 1991 polsko-amerykańskim przedsięwzięciem „Edukacja obywatelska w społeczeństwie demokratycznym”. W ramach tego programu, współpracując z Mershon Center z Uniwersytetu Stanowego w Ohio, CEO przygotowało własne programy edukacji obywatelskiej dla szkół podstawowych i średnich. Należą do nich m.in. programy: „Standardy pracy szkoły” oraz „Szkoła ucząca się”.

Jako przedstawiciel Rady Pedagogicznej jednej ze szkół miałam możliwość uczestniczenia w szkoleniach w ramach realizacji obydwu projektów. Chciałabym więc w skrócie przedstawić drogę „ku jakości” tych szkół, które nie czekając na dyrektywy z zewnątrz, postanowiły rozpocząć proces doskonalenia swojej pracy.

W toku realizacji pierwszego programu szkoły ustalały standardy własnej pracy i opracowywały obiektywne narzędzia sprawdzania stopnia ich realizacji, aby nauczyciele mogli dowiedzieć się, jaki jest stan „na wejściu”, a następnie stwierdzić, w jakim stopniu rzeczywiście udaje się osiągnąć to, co planowano. Taka informacja niezbędna była do oceny efektywności własnych wysiłków oraz podjęcia decyzji do dalszego działania. Zadaniem nauczycieli było wspólne i indywidualne planowanie i podejmowanie działań, które miały przybliżyć realizację przyjętych standardów, jak również systematyczne monitorowanie efektów tych działań. Zgodnie z przyjętą zasadą wszystkie szkoły systematycznie prezentowały efekty swojej pracy, ściśle współpracowały ze szkołami o podobnym charakterze i profilu, które pracowały nad podobnymi problemami.

Wspaniała atmosfera pracy, warsztatowy sposób realizacji szkoleń z wykorzystaniem różnorodnych metod aktywizujących, możliwość wymiany doświadczeń z innymi szkołami przynosiły wymierne efekty. Szkoły biorące udział w programie, za pośrednictwem pięcioosobowych zespołów przedstawicieli Rady Pedagogicznej, pod kierunkiem profesjonalnych edukatorów CEO, krok po kroku wdrażały do praktyki procedurę podnoszenia jakości swojej pracy, dążąc tym samym do osiągnięcia

głównych celów omawianego programu – wykreowania i ustabilizowania procedur oraz nawyku współdziałania grona pedagogicznego, jak również stworzenia poczucia współautorstwa i zaangażowania nauczycieli w proces projektowania działań na rzecz poprawy jakości pracy szkoły.

Szkoły, które osiągnęły założone cele oraz spełniały określone warunki mogły przystąpić do następnego programu – „Szkoła ucząca się”.

Głównym warunkiem udziału w programie było zainteresowanie Rady Pedagogicznej poprawą jakości pracy nauczycieli i całej instytucji.

Według założeń CEO ***Rada Pedagogiczna Szkoły uczącej się jest gotowa:***

- wspólnie ustalać: jaki cel chce osiągnąć,
- badać w jakim stopniu postawione cele są realizowane,
- działać tak, aby realizować te cele,
- systematycznie monitorować i przeprowadzać ewaluację realizowanych działań.

Szkoła biorąca udział w programie:

- określa cele,
- przygotowuje narzędzia do ich monitorowania, czyli badania stopnia realizacji,
- opracowuje i prowadzi działania sprzyjające realizacji standardów,
- prowadzi dialog z innymi nauczycielami pracującymi nad podobnymi standardami.

Wszystkie szkoły, które zdecydowały się na udział w programie miały za zadanie:

1. Ustalić główne zadania szkoły (priorytety lub „misję”).
2. Wybrać z „mapy” zaproponowanej przez CEO obszary i podobszary pracy szkoły oraz stworzyć do nich standardy (odpowiadające wybranym głównym zadaniom).
3. Opracować dla wskaźników standardy i narzędzia diagnozy.
4. Przeprowadzić diagnozę stanu obecnego.
5. Określić pożądany poziom wskaźników (czyli uszczegółowić cele).
6. Zaproponować konkretne sposoby osiągnięcia standardów i opracować harmonogram działań.

7. Zorganizować wstępną wizytację koleżeńską w celu konsultacji z partnerami:
 - stworzonych standardów,
 - sposobów badania i wyników w stanie wyjściowym,
 - sposobów osiągania standardów.
8. Zrealizować założenia wynikające z przygotowanych planów i wniosków z wizytacji koleżeńskiej.
9. Dokonać diagnozy stopnia realizacji celów.
10. Zorganizować w szkole podsumowującą wizytację koleżeńską (panel koleżeński).
11. Kontynuować w cyklu 2-letnim realizację punktów 1-10.

Nowym elementem w programie „Szkoła ucząca się” było wzmocnienie wewnętrznej kontroli jakości pracy szkoły przez wizyty nauczycieli ze szkół partnerskich uczestniczących w programie. W trakcie minimum dwóch spotkań zespoły nauczycielskie analizowały dotychczasowe działania – najpierw założenia teoretyczne i plany, później ich realizację. W ten sposób szkoła wprowadzała obiektywny, zewnętrzny element kontroli doskonaląc tym samym system monitorowania swojej pracy. Druga wizytacja koleżeńska to tzw. panel koleżeński z udziałem przedstawicieli innych szkół oraz moderatora z CEO. Rezultatem panelu powinna być rekomendacja nadania szkole tytułu „SZKOŁA UCZĄCA SIĘ”, jednak mogło to nastąpić pod warunkiem, że wszyscy uczestnicy panelu (również przedstawiciele Rady Rodziców i Samorządu Uczniowskiego) zostali utwierdzeni w przekonaniu, że szkoła rzeczywiście spełnia wszystkie wymagania stawiane każdej organizacji uczącej się, czyli:

- zna swoją społeczność lokalną,
- ma jasno określone cele i plany rozwoju,
- ceni wysoki poziom osiągnięć i zdobywania wiedzy przez uczniów,
- doskonalą proces nauczania – uczenia się,
- posiada współpracujące zespoły osób,
- posiada przyjazne środowisko nauczania i uczenia się,
- pozostawia czas do zastanowienia nad wartościami,
- posiada ustalone, jasne, demokratyczne wartości oraz cechuje ją troska o poczucie własnej wartości u wszystkich.

Badanie jakości pracy w CS SG

Korzystając z doświadczeń szkół uczestniczących w programie „Szkola ucząca się” opierając się na ogólnie przyjętej procedurze badania jakości pracy szkoły (przedstawionej poniżej) podjęliśmy działania zmierzające do podniesienia jakości pracy w Centrum Szkolenia Straży Granicznej.

Procedura mierzenia jakości pracy szkoły

	ETAP	DZIAŁANIE
I	ZAKRES	Wybranie obszaru pracy szkoły, który będzie poddany pomiarowi.
II	WZORZEC	Przyjęcie lub opracowanie standardów jakości pracy.
III	NARZĘDZIA	Przygotowanie narzędzi pomiaru adekwatnych do badanego obszaru pracy szkoły: arkusze diagnostyczne, testy dydaktyczne, kwestionariusze, ankiety, wywiady i inne.
IV	POMIAR	Przeprowadzenie badań z wykorzystaniem opracowanych narzędzi.
V	PORÓWNANIE	Porównanie uzyskanych wyników badań z przyjętymi standardami.
VI	OCENA	Stwierdzenie silnych i słabych stron pracy szkoły.

Przedstawiona procedura zawiera kilka etapów. Ich realizację rozpoczęliśmy w listopadzie 2001 r. Do dzisiaj (grudzień 2002 r.) nie wszystkie udało nam się pokonać. Myślę jednak, że warto uświadomić sobie, co już zrobiliśmy, a jakie zadania stoją jeszcze przed nami.

I etap ZAKRES

Wybór obszarów pracy szkoły, które miały być poddane badaniu nie był przypadkowy. Mając na uwadze wcześniejsze doświadczenia związane z badaniem efektywności procesu kształcenia, jak również dyskusje i postulaty ze strony kadry dydaktycznej, zgłaszane przy okazji zajęć warsztatowych mających na celu podsumowanie wcześniejszego etapu

badan dotyczących efektywności procesu kształcenia, określono następujące obszary i podobszary:

KSZTAŁCENIE

- proces nauczania – uczenia się,
- ocenianie,
- efekty kształcenia.

KADRA DYDAKTYCZNA

- doskonalenie zawodowe,
- relacje panujące w szkole.

ORGANIZACJA PRACY

- planowanie i organizacja procesu dydaktycznego,
- organizacja pobytu słuchaczy,
- baza i wyposażenie szkoły.

II etap WZORZEC

Świadomi, że nie można przystąpić do mierzenia nie mając wzorców, do których będą odnosić się badane wielkości i procesy, rozpoczęliśmy kolejny etap w budowaniu wewnątrzszkolnego systemu zapewnienia jakości, jakim było opracowanie standardów jakości pracy szkoły i wskaźników ich spełniania.

Każda szkoła tworzy standardy pracy dla siebie z uwzględnieniem założonych celów, możliwości i warunków pracy oraz oczekiwań tzw. klientów szkoły (uczniów, rodziców, pracowników szkoły). Centrum Szkolenia Straży Granicznej jest specyficzną szkołą, której głównym celem jest przygotowanie słuchaczy do wykonywania obowiązków służbowych na stanowiskach pracy, dlatego też standardy zostały opracowane w oparciu o dokumenty normatywne obowiązujące w Centrum (Statut CS SG, regulamin nauki, wytyczne w sprawie ewidencjonowania procesu dydaktycznego oraz sprawowania nadzoru pedagogicznego, zakres obowiązków kadry dydaktycznej).

Wypracowany materiał (standardy i wskaźniki) poddano szerokiej konsultacji. Swoje opinie, uwagi i propozycje zmian zgłaszali zarówno pracownicy kadry dydaktycznej, jak i kadry kierowniczej ośrodka szkolenia. W wyniku otwartej dyskusji i współpracy osób, które miały na względzie dobro szkoły, jej słuchaczy i pracowników, została ostatecznie ustalona lista standardów i wskaźników pozwalających określić stopień

ich osiągania. Końcowym efektem tego etapu działań było oficjalne zatwierdzenie standardów pracy szkoły na Radzie Pedagogicznej dnia 23.01.2002 r., równoznaczne z przyjęciem ich do realizacji przez całą społeczność szkolną.

III etap NARZĘDZIA

Narzędzia, które posłużyły do badań opracowano przy współpracy kadry dydaktycznej i Zespołu Organizacji Dydaktyki. Były to:

- kwestionariusz ankiety dla kadry dydaktycznej,
- kwestionariusz ankiety dla słuchaczy,
- kwestionariusz ankiety dla absolwentów SO (po roku pracy na stanowisku służbowym).

Do opracowania kwestionariusza ankiety dla kadry dydaktycznej powołany został zespół złożony z przedstawicieli poszczególnych zakładów dydaktycznych, których zadaniem było m. in. konsultowanie w szerokim gronie współpracowników swoich zakładów materiału wypracowanego na poszczególnych etapach pracy nad narzędziem.

Opracowane narzędzia, podobnie jak w przypadku standardów, poddano szerokiej konsultacji, zarówno pracowników CS SG, jak też pracowników Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego zajmujących się problematyką badania jakości.

W celu zasięgnięcia opinii słuchaczy na temat skierowanej do nich ankiety przeprowadzono badania pilotażowe wśród grupy słuchaczy Studium Służby Granicznej oraz Studium Oficerskiego. Opinie i sugestie słuchaczy wykorzystane zostały do ostatecznego opracowania narzędzia.

IV etap POMIAR

Badania zostały przeprowadzone w oparciu o opracowane narzędzia badawcze. Ankiety wypełnili słuchacze I i II etapu Studium Służby Granicznej oraz Studium Oficerskiego – w sumie 314 osób, które stanowią 82% ogółu słuchaczy w roku szkolnym 2001/2002. Korzystając z tego, że w okresie prowadzonych badań odbył się w CS SG zjazd absolwentów SO z roku szkolnego 2000/2001, poprosiliśmy naszych gości o wypełnienie ankiety przygotowanej pod kątem diagnozy podobszaru „Efekty kształcenia”.

Ankiety skierowane do kadry dydaktycznej wypełniło 37 osób, co stanowi 55% kadry dydaktycznej zatrudnionej obecnie w CS SG.

Dodatkowe dane uzyskaliśmy z analizy dokumentów, zawierających dane odnoszące się do badanych obszarów i podobszarów pracy szkoły.

Opracowania danych dokonaliśmy w oparciu o arkusz kalkulacyjny przygotowany specjalnie na potrzeby badań we współpracy z Zakładem Łączności i Informatyki. Wyniki badań przedstawione w ścisłym związku z przyjętymi standardami i wskaźnikami zawarte zostały w raporcie. Raport opracowany przez Zespół Organizacji Dydaktyki przekazano dla kadry dydaktycznej i kierowniczej CS SG w celu dokonania analizy zawartych w nim danych.

RAPORT – i co dalej?

Raport o stanie szkoły to efekt końcowy, ale tylko jednego z wielu etapów procedury. Tak naprawdę analiza danych w nim zawartych winna stanowić podstawę do dalszych działań. Aby jednak możliwe było podjęcie właściwych decyzji, niezbędna jest ocena stopnia osiągnięcia przyjętych przez szkołę standardów, czyli odpowiedź na pytania: Gdzie obecnie jesteśmy i czy zadowala nas stan obecny? Jakie są mocne strony i problemy naszej szkoły? Wspólnie określone problemy winny wytyczać kierunki zmian, mocne strony – stanowić bazę (fundament), na którym można budować zmianę. Aby jednak ta zmiana była możliwa, a poprawa jakości pracy szkoły stała się realna, wszyscy pracownicy szkoły muszą:

- widzieć potrzebę podniesienia jakości własnej pracy,
- widzieć możliwość podniesienia jakości własnej pracy,
- wyrazić chęć podniesienia jakości własnej pracy,
- działać tak, aby osiągnąć wyznaczony cel.

Wszyscy wiemy, że najtrudniej oceniać siebie. Na krytykę z zewnątrz, choćby najbardziej konstruktywną, przyjmujemy postawę obronną. Na propozycję zmian z zewnątrz często odpowiadamy: „nie, bo nie” lub „jeśli muszę – to zrobię, ale nie utożsamiam się z tym, co robię i nie biorę odpowiedzialności za jakość tego, co robię”. Dlatego w procesie podnoszenia jakości tak wielki nacisk kładzie się na potrzebę samooceny dokonywanej przez całe grono pedagogiczne, jak i poszczególnych jego pracowników.

Czy tego chcemy czy nie, rzeczywistość wokół nas zmienia się bardzo szybko i stawia przed nami nowe, coraz większe wymagania. Czy potrafimy im sprostać i dostosować się do współczesnych standardów jakości? Myślę, że w dużej mierze zależy to od nas samych. Może zatem warto skorzystać z doświadczeń innych i w dalszej pracy nad jakością zastosować trzy kluczowe zasady, którymi są:

- wspólne, jasno określone cele,
- akceptacja odczuć innych,
- podejmowanie decyzji w wyniku dialogu.

Na zakończenie, zachęcając do refleksji nad jakością w szerokim tego słowa znaczeniu, zarówno w odniesieniu do procesu kształcenia, organizacji pracy, jak też relacji międzyludzkich, chciałabym przypomnieć przesłanie, które być może stanie się dla kogoś drogowskazem na jego drodze ku jakości.

„Krocz spokojnie wśród zgiełku i pośpiechu – pamiętaj jaki pokój może być w ciszy, tak dalece jak to możliwe nie wyrzekaj się siebie, bądź w dobrych stosunkach z innymi ludźmi. Prawdę swą głoś spokojnie i jasno, słuchaj też tego, co mówią inni, nawet głupcy i ignoranci, oni też mają swą opowieść. Jeśli porównujesz się z innymi możesz stać się próżny lub zgorzkniały, albowiem zawsze będą lepsi i gorsi od ciebie.

Ciesz się zarówno swymi osiągnięciami jak i planami. Wykonuj z sercem swą pracę, jakakolwiek by była skromna. Jest ona trwałą wartością w zmiennych kolejach losu. Zachowaj ostrożność w swych przedsięwzięciach – świat bowiem pełen jest oszustwa. Lecz niech ci to nie przesłania prawdziwej cnoty, wielu ludzi dąży do wzniosłych celów i wszędzie życie pełne jest heroizmu.

Bądź sobą, a zwłaszcza nie zwalczaj uczuć: nie bądź cyniczny wobec miłości, albowiem w obliczu wszelkiej oschłości i rozczarowań jest ona wieczna jak trawa. Przyjmuj pogodnie to, co lata niosą, bez goryczy wyrzekając się przymiotów młodości. Rozwijaj siłę ducha, by w nagłym nieszczęściu mogła być tarczą dla ciebie. Lecz nie dręcz się tworam wyobraźni. Wiele obaw rodzi się ze znużenia i samotności. Obok zdrowej dyscypliny bądź łagodny dla siebie. Jesteś dzieckiem wszechświata, nie mniej niż gwiazdy i drzewa masz prawo być tutaj i czy to jest dla ciebie jasne czy nie, nie wątp, że wszechświat jest taki, jak być powinien.

Tak więc bądź w pokoju z Bogiem cokolwiek myślisz o jego istnieniu i czymkolwiek się zajmujesz i jakiegokolwiek są twe pragnienia: w zgiełku ulicznym, zamęcie życia zachowaj pokój ze swą duszą. Z całym swym zakłamaniem, znojem i rozwianymi marzeniami ciągle ten świat jest piękny. Bądź uważny, staraj się być szczęśliwy.”

(Tekst znaleziony w starym kościele w Baltimore datowany w roku 1692)

Literatura:

E. Kędracka, Jakość w szkolnictwie zawodowym [w:] *ABC doradcy przedmiotów zawodowych*, Warszawa 1997.

W. Kruszwicki, K. Symela, (red.), *Poprawa jakości pracy szkoły*, Warszawa 1999.

MEN o nadzorze pedagogicznym, zeszyt 28, Warszawa 2001.

por. Anna Wołoszyn-Wrona

Podlaski Oddział SG w Białymstoku

NA GRANICY JEST STRAŻNICA...

Uszczelnianie granicy wschodniej już od dłuższego czasu jest jednym z priorytetowych przedsięwzięć w skali całej Straży Granicznej, stanowi bowiem warunek *sine qua non* w kontekście wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. Od roku 1997 realizowany jest program pod nazwą „Plan uszczelniania granicy wschodniej do 2002 r.”, który zakłada m.in.

- modernizację i rozbudowę sieci łączności i informatyki umożliwiającą w przyszłości połączenie z komputerowym systemem wymiany informacji między państwami układu Schengen (SIS),
- budowę systemu stacjonarnej i mobilnej obserwacji,
- wprowadzenie do ochrony granicy państwowej lekkich śmigłowców, a także wyposażenie ich oraz samolotów „Wilga” w urządzenia do obserwacji i rejestracji zdarzeń,
- zainstalowanie na głównych kierunkach zagrożeń sygnalizatorów przekroczenia granicy,
- włączanie do systemu ochrony granicy nowych strażnic.

Realizacja ostatniego z przytoczonych zadań szczególnie widoczna jest na odcinku Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej, bowiem w ciągu trzynastu miesięcy do systemu ochrony granicy państwa w tym oddziale włączone zostały cztery strażnice – w Płaskiej, Narewce, Dubiczach Cerkiewnych i Michałowie. Tym samym, liczba granicznych jednostek organizacyjnych tego typu w PoOSG wzrosła do szesnastu. Dwie pierwsze strażnice działają od września ubiegłego roku. Trzecia – w Dubiczach Cerkiewnych – została uroczyście otwarta 11.10. br. W samo południe wstęgę przecięli: podsekretarz stanu ministerstwa spraw wewnętrznych i administracji – Tadeusz Matusiak, komendant główny Straży Granicznej – gen. bryg. Józef Klimowicz oraz wojewoda podlaski – Marek Strzaliński.

Uroczystość otwarcia nowej strażnicy w Dubiczach Cerkiewnych

Całość uzupełniło poświęcenie obiektu przez biskupa gen. bryg. Mirona Chodakowskiego oraz obu kapelanów PoOSG, dodając uroczystości waloru ekumenizmu. Oprawę muzyczną zapewniła orkiestra Morskiego Oddziału SG, jak zwykle widowiskowa. Po przemówieniach i wystąpieniach zaproszonych gości do kompleksu strażnicy zaproszono wszystkich obecnych. Każdy przybyły mógł więc z bliska obejrzeć, jak wyglądają pomieszczenia kadry, a jak izby zatrzymań, przyjrzeć się radiotelefonom i komputerom oraz porozmawiać z załogą strażnicy. Tłumnie zbierano się wokół prezentowanego obok strażnicy sprzętu – Landroverów, TRX-a oraz motocykli. Niesłabnący podziw wzbudzał motor KTM, reprezentant marki, która od kilku lat wygrywa rajdy Paryż –Dakar.

Ostatnim punktem uroczystości była degustacja słynnej grochówki szefa kuchni.

Zaproszeni goście wokół sprzętu prezentowanego na strażnicy

Podobnie wyglądały osiem dni później (tj. 19.10.br.) uroczystości w Michałowie. Tym razem jednak otwarcia dokonał sekretarz stanu ministerstwa spraw wewnętrznych i administracji – Zbigniew Sobotka, oczywiście wraz z komendantem głównym SG i wojewodą podlaskim.

I tym razem dopisali zaproszeni goście oraz okoliczni mieszkańcy. Nie brakowało również dziennikarzy.

Na podkreślenie zasługuje bardzo życzliwy stosunek miejscowej ludności oraz władz lokalnych do nowo otwieranych strażnic. Według nich oprócz potencjalnych miejsc pracy i wizualnego przyczynku obiektów do estetyki miejscowości, obecność funkcjonariuszy Straży Granicznej poprawia również poczucie bezpieczeństwa.

Obie nowe strażnice strzegą granicy polsko-białoruskiej. Długość odcinka ochranianego przez jednostkę graniczną w Dubiczach wynosi 16 km, zaś przez tę w Michałowie – ok. 22 km. Koszt wybudowania każdej ze strażnic wyniósł około 6 mln zł. Przy budynkach administracyjnych strażnic znajdują się również bloki z mieszkaniami dla kadry. Za-

równy w Michałowie, jak i w Dubiczach obiekty posiadają m.in. własną kotłownię olejową, filtry do uzdatniania wody, stacje transformatorowe oraz agregaty prądotwórcze. W budynkach strażnic wyodrębnione są strefy bezpieczeństwa zgodnie ze standardami obowiązującymi w Unii Europejskiej. Strażnice nie mają tradycyjnych centrali telefonicznych, a posiadają dostępny cyfrowy ISDN zapewniający bardzo dobrą jakość łączności. Jednostki wyposażono również w sieć teleinformatyczną oraz urządzenia zabezpieczające łączność radiową. Funkcjonariusze otrzymali mundury z gore-texu, doskonale na złą pogodę oraz – zamiast utrwalonych w powszechnej świadomości kałasznikowów – nowoczesne głauberty.

Strefa działania strażnicy w Dubiczach obejmuje obszar dwóch gmin – Dubicze Cerkiewne i częściowo Hajnówki. Dla tego regionu charakterystyczne są duże pierwotne kompleksy leśne – ponad 50% terytorium gminy leży w Puszczy Białowieskiej. Na odcinku około 2 km linia granicy państwowej przebiega w terenie bagiennym, praktycznie niedostępnym w okresie jesienno-wiosennym. Gmina Dubicze ma własne atrakcje turystyczne, z których najbardziej znane to interesujące przyrodniczo tereny wokół zbiornika Topiło (na rzece Perebel) oraz ośrodek wypoczynkowy „Bachmaty” z zalewem i bazą noclegową. Na trasie Hajnówka – Topiło działa kolejka wąskotorowa wykorzystywana do przewozów turystycznych.

Jeżeli zaś chodzi o drugą ze strażnic, to jej obszar działania pokrywa się z terytorium gminy Michałowo. Z turystycznego punktu widzenia, najbardziej atrakcyjne są tu park krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej oraz rezerwat Gorbacz na torfowiskach. Nie sposób też nie wspomnieć o swoistej atmosferze regionalnej – na Podlasiu niekiedy ma się poczucie, że czas zatrzymał się w miejscu – spokój, niemal dziewicza przyroda, czyste powietrze i brak przesadzonej cywilizacji stanowią o jego walorach turystycznych.

Należy jednak pamiętać, że istnienie pierwotnych kompleksów leśnych oraz brak infrastruktury sprawia, że strzeżenie granicy staje się trudnym zajęciem. Nie jest rzeczą łatwą patrolowanie dzikich ostępów, szczególnie w nocy.

Chociaż nowe strażnice funkcjonują zaledwie od kilku tygodni, doczekały się już odwiedzin mediów. Pod koniec października gościli na

rubieży z wizytą studyjną reprezentanci stołecznej i krajowej prasy. Dziennikarze mieli również okazję obejrzeć okolice Białowieży i przejście drogowe w Bobrownikach.

Echem odbytych odwiedzin były publikacje prasowe, m.in. artykuł Zbigniewa Lenkiewicza w Rzeczpospolitej (05.11.2002), poruszający najbardziej doskwierający problem – braku kadry. Na początku bowiem w Dubiczach i Michałowie służbę pełnić ma po kilkunastu funkcjonariuszy. O problemie tym traktuje również ostatnio sporządzony Raport Komisji Europejskiej w sprawie stopnia przygotowania państw kandydujących (z 9.10.br), z którego wynika, że „...od czasu ostatniego Raportu Okresowego z roku 2001 w Polsce dokonał się dalszy postęp w zakresie ochrony danych, migracji, polityki azylowej i współpracy policyjnej (...). Poważne ograniczenia budżetowe zostały odnotowane zarówno w obszarze zarządzania granicą, jak i walki z przestępczością zorganizowaną. W szczególności nierozwiązane pozostały problemy kadrowe w Straży Granicznej”. Za to „uczyniono dalszy postęp w obszarze zarządzania przyszłymi granicami zewnętrznymi, co potwierdziły pozytywne trendy statystyki w zakresie wykrywalności nielegalnych migrantów na granicy wschodniej i readmisji z Niemiec”.

W Podlaskim Oddziale Straży Granicznej to jeszcze nie koniec budowania sieci strażnic. W ostatnim kwartale przyszłego roku oddana zostanie do użytku nowa strażnica w Szudziałowie.

OPINIE I RECENZJE

por. Robert Leonowicz

CS SG w Kętrzynie

R. Kuźniar, *Prawa człowieka – prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2003, ss. 519

Motto:

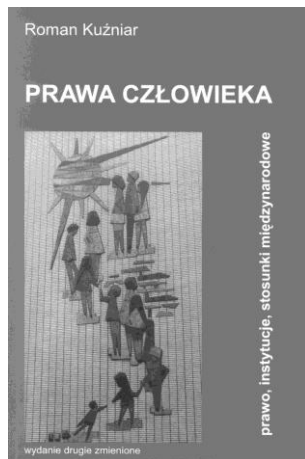
„Zważywszy, że uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości i pokoju światowego (...)”¹

W minionym roku ukazała się na rynku wydawniczym publikacja zatytułowana: *Prawa człowieka – prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, której autorem jest prof. dr hab. Roman Kuźniar².

Już sam autor jest gwarantem rzeczy wielkiej, niepowtarzalnego charakteru publikacji – i faktycznie tak jest.

Na powszechną aprobatę zasługuje twierdzenie, że powyższa praca jest właściwie pierwszą na polskim rynku wydawniczym publikacją obejmującą całościowo problematykę międzynarodowej ochrony praw człowieka.

Autor nie ograniczył się li tylko do aspektów prawnych, lecz podjął zagadnienia *stricto* odnoszące się do szeroko rozumianej ochrony praw człowieka w ramach najważniejszych – uniwersalnych, regionalnych, wyspecjalizowanych – instytucji wielostronnych oraz roli praw człowieka w stosunkach międzynarodowych. Omówił także stale rosnący udział

¹ Z Preambuły Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, 1948.

² R. Kuźniar, *Prawa człowieka – prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2002.

organizacji pozarządowych w sferze ochrony praw człowieka. Powyższa praca została wzbogacona przez wybór aktualnych (najważniejszych) dokumentów międzynarodowych, dotyczących całościowo problemu zawartego w tytule³.

Powracając do sylwetki autora nie można nie wspomnieć o jego ogromnym dorobku naukowym i doświadczeniu zawodowym⁴, co przemawia z jednej strony za wysokim poziomem merytorycznym publikacji, z drugiej zaś – jasnością i przystępnością poruszanych treści.

Współcześnie wielu osobom problematyka praw człowieka kojarzy się wyłącznie z wielością konwencji, deklaracji, rezolucji, których treści nie rozumiejąc – uczyli się na pamięć (bądź wcale ich nie znają). Nie wszyscy potrafią odróżnić charakter globalny (międzynarodowy) od regionalnego (europejskiego), jeśli chodzi o konkretne uregulowania w obronie praw człowieka, a i zinstytucjonalizowany charakter wielu organizacji stojących na straży podstawowych praw wywołuje zamęt w głowie. Dlatego też, aby przybliżyć czytelnikowi omawianą problematykę, przedstawię (choć w skrócie) ewolucję idei i doktryn ochrony praw człowieka zaprezentowaną przez autora cytowanej publikacji.

Prawa człowieka, podobnie jak inne wielkie problemy współczesności, które rozwinęły się w ostatnim półwieczu, mają swój początek w starożytności⁵.

W czasach starożytnych idee, które dziś postrzegamy za prawa człowieka, rozwijały się na gruncie etyki – składowej filozofii. W niektórych wypadkach twierdzi się, że „ślady” praw człowieka odnaleźć można w Kodeksie Hammurabiego stanowiącym o tym, iż władza jest między innymi po to, aby chronić słabych przed złymi uczynkami silnych.

Generalnie przyjmuje się twierdzenie, że to sofisci i stoicy greccy jako pierwsi głosili naturalną wolność i równość wszystkich ludzi oraz

³ Za charakterystyką publikacji, znajdującą się na jej obwolucie.

⁴ R. Kuźniar – kierownik Zakładu Studiów Strategicznych w Instytucie Stosunków Międzynarodowych UW, wykładowca Collegium Civitas, były Dyrektor Departamentu Planowania i Analiz MSZ, 1994-1998 minister pełnomocny w Stałym Przedstawicielstwie RP przy ONZ w Genewie, do 2002 r. pełnił funkcję dyrektora Departamentu Strategii i Planowania Polityki Zagranicznej MSZ, autor wielu publikacji z zakresu historii najnowszej, prawa międzynarodowego.

⁵ R. Kuźniar, op. cit., s. 19.

nadrzędność (prym) prawa naturalnego nad stanowionym. Na prawa naturalne (szczególnie sprawiedliwość) zwracał uwagę Arystoteles, choć w jego filozofii „złotego środka” znalazło się miejsce dla aprobaty (usprawiedliwienia) niewolnictwa. W starożytnej Grecji zagwarantowana była wolność czynu i słów oczywiście w granicach prawem dozwolonych oraz równość względem prawa tych, którzy byli obywatelami.

Idee panujące w demokracji greckiej przejęli rzymscy myśliciele (zwłaszcza Seneka, Cycero) i prawnicy, którzy do proklamowanych praw natury dodali przekonanie, że źródłem pierwotnej suwerenności jest lud, bowiem przelewa na cesarza swą władzę⁶. Justynian uznał prawo natury *za najwyższe źródło prawa* i na jego podstawie wywodził nakazy obowiązujące wszystkich ludzi⁷.

Według autora wyraźnie zaznaczyć trzeba, że „idea praw człowieka narodziła się i rozwinęła w europejskim kręgu cywilizacyjnym wyznaczanym, zdaniem niektórych, przez etykę judeochrześcijańską, greckie poczucie piękna oraz rzymską doktrynę prawa. W kontekście praw człowieka istotny jest zwłaszcza pierwszy człon tej triady. Zarówno Talmud jak i Pismo Święte przeniknięte są ideałami przyrodzonej godności człowieka, równości, sprawiedliwości i pokoju w stosunkach między ludźmi, w tym między władcą a poddanymi”⁸.

Powyższe wielokrotnie uznane będzie za ponadczasowy uniwersalizm, który był (dla nowożytnych) i jest (dla współczesnych) inspiracją idei oraz poczynań na rzecz obrony praw człowieka.

Kontynuatorem starożytnej (antycznej) idei praw człowieka w średniowiecznej filozofii chrześcijańskiej był św. Tomasz z Akwinu. I jak wiemy głosił on, że praw nie nadaje władza, są one nieodłączne od samej natury człowieka – tej, którą został obdarzony przez Stwórcę.

Normy tworzone przez władzę muszą być zgodne z prawem naturalnym, w przeciwnym razie tracą swą moc. Prawo doczesne nie będzie sprawiedliwe, jeśli nie będzie wywiedzione z prawa naturalnego⁹. Z pra-

⁶ Ibidem, s. 20.

⁷ Justynian dokonał największej kodyfikacji prawa (w antycznym Rzymie), które to pochodząc z wielu źródeł stało się niezrozumiałe dla samych urzędników; por. W. Rozwadowski: *Prawo Rzymskie. Zarys wykładu z wyborem źródeł*, Poznań 1992, s. 22, 24.

⁸ R. Kuźniar, op. cit., s. 20.

⁹ R. Tokarczuk, *Klasycy praw natury*, Lublin 1992.

wa naturalnego św. Augustyn wywodził koncepcję pokoju w różnych dziedzinach stosunków międzyludzkich: rodzinie, państwie, arenie międzynarodowej.

Okres średniowiecza zaowocował także jednym z pierwszych dokumentów mających moc obowiązującą i wiążącą w przedmiocie respektowania praw człowieka. Magna Charta Libertatum¹⁰ jest uważana za początek kodyfikacji praw człowieka. Była ona podstawą określonych swobód obywatelskich i konstytucyjnych ograniczeń suwerena.

W tym miejscu należy zauważyć, że Polska nie była jedynie krajem proklamującym prawa człowieka, lecz państwem stosującym w życiu publicznym chociażby zasadę, że „nikt nie będzie uwięziony bez wyroku sądowego”¹¹.

Ogromną wartość i znaczenie miała doktryna tolerancji religijnej Pawła Włodkowica, który „stojąc na gruncie praw boskich i naturalnych głosił nakaz miłości bliźniego, obejmujący obowiązek tolerancji wobec pogan”¹². Głoszona przez niego doktryna z pewnością wpłynęła na praktykę tolerancji, z której w późniejszej dobie służyło państwo polskie na tle Europy. Przełomowym momentem, od którego możemy mówić o ciągłości rozwoju idei praw człowieka, jest pojawienie się szkoły prawa natury (niemal pół wieku XVII).

Szkola praw natury wyrosła na podłożu filozofii epoki odrodzenia. Renesans to przede wszystkim zwrócenie się w kierunku człowieka – humanizm, wiara w wartość indywidualnej natury człowieka, w której upatrywano środek do poprawy ówczesnie istniejącego porządku świata.

„Podstawowe założenie tej teorii zakłada, iż ludzie żyjący w stanie natury, to znaczy przed uformowaniem swych zbiorowości w społeczeństwo, korzystali bez przeszkód z nieodłącznie przynależnych ich człowieczeństwu praw: do życia, do wolności, do równości, własności także do własności. Te cztery prawa staną się z czasem kanonem liberalnej koncepcji praw człowieka”¹³.

¹⁰ W tłumaczeniu: Wielka Karta Swobód, wydana w 1215 r. przez króla Jana bez Ziemi.

¹¹ *Neminem captivabimus nisi iure victum* – uzyskane przez szlachtę przywilejami z lat 1425-1433, egzekucje praw i artykuły henrykowskie.

¹² R. Kuźniar, op. cit., s. 21.

¹³ Ibidem, s. 22.

Niejako uzupełnieniem powyższych praw stała się teoria umowy społecznej. Głosiła ona przede wszystkim, że ludzie w miarę swego rozwoju porzucają stan wolnej natury i tworzą społeczeństwo. Konstytuując się w społeczeństwo zawierają umowę społeczną między sobą. Funkcjonowanie powstałego społeczeństwa, a przede wszystkim ochrona praw jednostek go tworzących, wymaga powołania władzy publicznej, czyli zaistnienia państwa.

Spółeczeństwo zawiera zatem umowę z państwem przekazując władzy atrybuty władcze (uprawnienia władcze), otrzymując w zamian ochronę prawa do życia, wolności, własności i równości względem prawa.

Ludzie zawierający umowę z państwem nie wyzbywają się swych praw naturalnych, lecz przeciwnie – uzyskują gwarancje ich poszanowania. Taki stan rzeczy miał swoich zwolenników, ale też zagorzałych przeciwników. Do tych drugich należał Thomas Hobbes twierdzący, że ustanowienie władzy nieodwracalnie pozbawia ludzi własnych praw. Ich obowiązkiem staje się zatem posłuszeństwo wszechobejmujące władzy.

Jak wielu było myślicieli, tak i różne były zapatrywania. Dla przykładu John Locke pojmował zgoła odmiennie umowę społeczną. Jego zdaniem prawa naturalne są *nierozdzielnie związane* z istotą człowieczeństwa, są nieprzenoszalne – niezbywalne i sam człowiek nie może ich znieść. Zatem celem umowy społecznej miało być wzmocnienie przez państwo roli tychże praw i zapewnienie ich egzekwowania. Rzeczą godną podkreślenia jest, że „Locke, podobnie jak niektórzy mu współcześni – Hobbes, Spinoza czy też jego wielcy poprzednicy – Sofokles, Tomasz z Akwinu, uważał, iż człowiek ma prawo do oporu (*ius resistendi*) przeciw władzy złej, tyrańskiej, która sprzeniewierza się umowie społecznej i narusza jego prawa naturalne”¹⁴.

Teoria prawa natury i umowy społecznej została rozwinięta w oświeceniu, głównie we Francji. Jako pierwszy przyjął ją Charles Louis Monteskiusz¹⁵, który głosił *współzależność pomiędzy wolnością a praworządnością*.

Kwintesencją całego nurtu jest niewątpliwie *Umowa społeczna* Jeana Jacquesa Rousseau, pojmującego umowę społeczną jako podstawę do

¹⁴ Ibidem, s. 23.

¹⁵ W dziele: *O duchu praw*, 1748.

równości i wolności – przy czym równość jest warunkiem wolności. Niezbymalna suwerenność ludu miała zabezpieczać poszanowanie praw jednostki przed nadużyciami władzy. Warto także wspomnieć, że Rousseau podkreślał, iż *celem państwa jest zapewnienie jednostce wolności*.

Pierwotność i nadrzędność prawa naturalnego nad prawem legalnym (stanowionym) głosił dobrze nam znany „samotnik z Królewca” Immanuel Kant, który utożsamiał prawo naturalne z moralnością. Jej sednem jest imperatyw kategoryczny, który brzmiał następująco: „Postępuj tylko według takiej maksymy, dzięki której możesz zarazem chcieć, aby stała się prawem powszechnym”. Idea wolności zajmująca centralną pozycję w jego filozofii moralnej miała znajdować swoje odzwierciedlenie w wolności prawnej, do której była uprawniona jednostka ludzka ze względu na swe człowieczeństwo¹⁶.

Druga połowa XVII wieku to czas wielkich rewolucji, stanowiących przełomowy moment w dotychczasowych dziejach (postrzeganiu) praw człowieka, bowiem ze sfery teoretyczno-doktrynalnej powoli przeobrażają się one w realnie stosowane (istniejące) prawa wielu krajów cywilizacji zachodniej (nie tylko europejskiej).

Za oceanem Amerykańska Deklaracja Niepodległości (1776) uznaje *prawa mieszczące się w katalogu praw naturalnych za niezbywalne*, a obowiązkiem rządu jest zabezpieczenie tych praw. Ponad to akceptowała stosowanie oporu przeciwko władzy, która naruszałaby powyższe zasady (stosowanie oporu traktowane było także jako możliwość podejmowania działań w kierunku zmiany władzy bądź jej obalenia).

Ogromny wpływ na rozwój idei praw człowieka, zarówno w Ameryce jak i na Starym Kontynencie, wywarły pisma niejakiego Thomasa Paine’a, który rozwijał tezę o *nierozzerwalnym związku między respektowaniem przez rządy niezbywalnych praw człowieka, a pokojem na świecie*.

Bezwzględny warunek utrzymania trwałego pokoju było według cytowanego poszanowanie wolności, równości, godności jednostek oraz niepodległości, wolności i prawa narodów do samostanowienia (pełnej autonomii). Nasza najnowsza historia dowodzi uniwersalizmu jeszcze jednego postulatu głoszonych przez Thomasa Paine’a, mianowi-

¹⁶ R. Kuźniar, op. cit., s. 25.

cie: *naród ma prawo do zmiany, nawet gwałtownej, systemu rządzenia, który przestał wyrażać suwerenną wolę narodu.*

Bodajże najcenniejszą zdobyczą ówczesnej Francji była Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela, która w sposób znaczący (wymierny) wpłynęła na kształtowanie się praw człowieka na kontynencie europejskim. W tym momencie nieodzownym staje się przytoczenie niektórych jej zapisów głoszących, że: *ludzie rodzą się wolni i równi wobec prawa; wolność, równość, bezpieczeństwo i prawo do oporu to prawa przyrodzone – niezbywalne; wolność to możliwość czynienia wszystkiego, co nie szkodzi innym; prawo jest wyrazem woli ogółu wolny przepływ myśli i poglądów jest najcenniejszym prawem człowieka.*

Skoro mowa o oświeceniu – trzeba wspomnieć, że w ówczesnej dobie Polska pozostawała pod rządami Konstytucji 3 Maja, która wyznaczała główny nurt ochrony praw człowieka. Stanowiła ona między innymi o tym, że „bezpieczeństwo osobiste i wszelka własność komukolwiek z prawa przynależą jako prawdziwy społeczności węzeł, jako żrenice wolności obywatelskiej szanujemy, zabezpieczamy, utwierdzamy”. Dotyczyło to przede wszystkim szlachty i ziemian. Konstytucja wprowadzając jako „Religię Narodową Panującą” wiarę rzymskokatolicką, zapewniała jednocześnie pełnię pokoju, opieki i wolności ludziom innych wyznań. Wprowadzała także trójpodział władzy w państwie (ustawodawcza, wykonawcza, sądownicza).

Jakie były dalsze losy Konstytucji 3 Maja (jednej z najbardziej postępowych w owych czasach na kontynencie) i państwa polskiego dobrze wszyscy wiemy. Spośród wielu myślicieli i ich dzieł warto przytoczyć chociażby fragment z pracy Hugo Kołłątaja¹⁷: *„Nigdy, niezależnie od epoki, niezależnie od warunków, nie jest dozwolone gwałcić prawa człowieka ani odmawiać przywrócenia mu jego praw. Żaden kraj nie jest godny nazywać się wolnym, jeżeli choć jeden człowiek zmuszony jest do niewoli. Żadne ustawodawstwo nie może więc przemilczeć praw człowieka, żadne społeczeństwo nie może poświęcać jednego człowieka dla innych. Rozumowanie, które by to uniemożliwiło, byłoby objawem strachu”*. Nic dodać nic ująć.

¹⁷ Ibidem, op. cit., fragm. *Prawa polityczne narodu polskiego*, s. 25.

Do końca XVIII wieku uformowana została liberalna koncepcja praw człowieka, która w swej treści stanowiła o tym, że każda jednostka jest podmiotem pewnego katalogu praw (praw naturalnych) – wolności, własności, równości; wolność jednostki ogranicza jedynie swoboda innych i interes egzystencji społeczności; prawa i swobody jednostki wyznaczają zakres działania władzy państwowej.

Wiek XIX modyfikuje i ubogaca liberalną doktrynę praw człowieka. Wraz z Napoleonem i jego wojskami rozchodzą się po Europie ideały towarzyszące rewolucji francuskiej, a spotęgowane przez Wiosnę Ludów (1848-1849) tworzą nowe spojrzenie na człowieka i otaczającą go rzeczywistość. Upowszechniają się w Europie nowe – konstytucyjne formy sprawowania rządów, państwo wkracza coraz to bardziej w sfery życia zbiorowego, aktywnie je regulując. Rozwój partii politycznych, parlamentarizmu, stały progres ustawodawczy przyczyniają się do powstawania państw obywatelskich.

W końcowym okresie XIX wieku dochodzi do znacznego rozwoju ustawodawstwa socjalnego w zachodniej Europie, a tym samym do „uspołecznienia” panującego ustroju kapitalistycznego. Oprócz tego ma miejsce gwałtowny rozwój wielu ideologii politycznych – od konserwatywnych, po skrajnie narodowe i rewolucyjne, doktryn prawniczych.

Zasygnalizowane zjawiska tworzą nowe podłoże, wymuszając od ówczesnych aktywny udział w rozwoju idei praw człowieka i ich praktycznego stosowania. Wszystkie, charakterystyczne dla XIX wieku powstania narodowe, kryzysy gospodarcze i ekonomiczne, przewroty społeczne itd. sprawiają, że liberalne zapatrzenie na prawa człowieka (zarówno w doktrynie jak i praktyce) nie sprawdza się.

Wyciągnięcie wniosków płynących ze zjawisk charakterystycznych dla tego okresu, niejednokrotnie o nieludzkiej naturze, stało się przyczynkiem do powstania względnie dojrzałej doktryny praw człowieka w początkach XX wieku i coraz śmielszej ich praktyce. Jednak ochrona podstawowych praw i swobód człowieka pozostaje nadal domeną wewnętrznego prawa poszczególnych państw.

Nie poddając analizie wewnętrznych porządków prawnych poszczególnych państw można przyjąć, że w XX-wiecznej Europie i Ameryce do istotnych elementów doktryny praw człowieka zaliczano: na pierwszym planie prawa obywatelskie i wolności polityczne – choć

wzrastało poczucie roli społeczności w życiu jednostki; własność prywatną będącą niezmiennie prawem „świętym i nienaruszalnym” – choć mogły wynikać z niej świadczenia na cele społeczne; wolność – niestety już nie absolutną, co działo się poprzez przywiązywanie znacznej uwagi do równości, która powinna być odzwierciedlana nie tylko formalnie, ale przede wszystkim materialnie; państwo odgrywa coraz większą rolę w tworzeniu gwarancji formalnych (poprzez ustawodawstwo) i materialnych zabezpieczeń praw socjalnych oraz ekonomicznych (np. poprzez podatki); obywatele, oprócz swobód i praw, mają coraz więcej powinności i obowiązków względem państwa i społeczeństwa¹⁸.

Rozwój idei praw człowieka i ich praktycznego stosowania do końca pierwszej połowy XX wieku nie przebiegał jednostajnie.

Rozwijająca się gospodarka wolnorynkowa, oparta przede wszystkim o własność prywatną oraz demokracja parlamentarna zostały w niektórych krajach europejskich poważnie zakwestionowane przez dwa skrajne totalitaryzmy: faszyzm i komunizm.

Dobrze znamy założenia doktrynalne, ideologiczną kwintesencję hegemonów, którzy urzeczywistniając drakońskie prawa wydzielali ludziom ich człowieczeństwo.

Jedynie ku przypomnieniu wspomnieć wypada, że ustrój faszystowski całkowicie odrzucał wartości wolności i godności człowieka. Jednostka była całkowicie podporządkowana społeczeństwu i państwu, któremu winna była całkowite posłuszeństwo. W apoteozie wodza – fihrrera ludzie pozbywali się swych praw na rzecz zbiorowości oraz realizacji „wyższych celów”. Każda jednostka, która nie przyczyniała się do rozwoju faszystowskiego społeczeństwa – była w nim zbędna. Każdy, kto sprzeciwiał się tak funkcjonującemu państwu totalitarnemu (jego celom i zasadom funkcjonowania) był eliminowany ze zbiorowości – przeważnie fizycznie.

Pogardę dla godności człowieka wyrażano przede wszystkim poprzez (wręcz histeryczną) nienawiść do innych ras i narodów, które jako „gorsze” powinny zostać podporządkowane rasie wybranej – „nadludzi”. Faszystowski porządek zaprowadzano poprzez wojnę i obozy koncentra-

¹⁸ Ibidem, s. 27.

cyjne – których temat pominę – nie do wiary, że ludzie ludziom zgotowali taki los.

Komunizm (w wydaniu sowieckim – „socjalizm”) wychodził z odmiennych przesłanek. Karol Marks postulował, że „W demokracji nie człowiek istnieje dla prawa, lecz prawo istnieje dla człowieka; prawem jest tu byt ludzki”¹⁹. W imię wolności Marks krytykował także wartości tradycyjne. Ogromnym problemem tej doktryny była jej niespójność i wielowariantowość, a także (obok twórców) rzesze „uczonych”, uczniów i wyznawców różnej maści.

Na zakręcie dziejów (biorąc pod uwagę specyficzne miejsce i okoliczności historyczne) jedna z mutacji marksizmu zapoczątkowała totalitaryzm, który w samej Rosji Sowieckiej zaznaczył się zagładą kilkudziesięciu milionów ludzkich istnień.

Po II wojnie światowej komunizm został narzucony siłą państwom Europy Środkowej i Wschodniej. Jego doktryna odrzucała ideę praw natury oraz przyrodzonej godności człowieka. Pozycja jednostki i jej uprawnienia definiowane były przez pryzmat państwa – suwerena, które posiadało wyłączność do nadawania praw i swobód obywatelom.

Prawa człowieka, wyrażając wolę „klasy panującej”, były zależne od konkretnych uwarunkowań ekonomicznych, społecznych, porządku ustrojowego i panowania klasowego.

„Na pierwszy plan wysunięte są tutaj prawa społeczne, ekonomiczne i kulturalne rozumiane jako materialna gwarancja praw politycznych. Bez tych pierwszych, drugie są iluzoryczne. Warunkiem korzystania z praw jest wywiązywanie się ze swych obowiązków wobec państwa (arbitralnie przez nie określanych)”²⁰.

Przestrzeganie prawa wobec swobód obywatelskich i politycznych oraz ład i porządek – samowolnie określany przez władzę kierującą się konkretnymi okolicznościami, stanowiły wyraźny element ówczesnych konstytucji państw komunistycznych.

Oficjalnie nie istniał konflikt w relacji obywatel – państwo, jednostki nie trzeba było chronić przed nadużyciami władzy, ponieważ pań-

¹⁹ Ibidem, s. 28.

²⁰ Ibidem, s. 28-29.

stwo komunistyczne (w swej istocie) reprezentowało interes tak pojedynczego człowieka, jak też ludu pracującego jako całości.

Rzeczywistość niestety okazała się być inną. Jednostki (a przez to określone grupy społeczne) trzeba było chronić przed władzą – budującą swój autorytet jedynie poprzez indoktrynację polityczną umacnianą „zbrojnym ramieniem partii”²¹.

Każda inność – indywidualność myśli i czynu, która wykraczała poza ramy „jedynie słusznego światopoglądu” była bez pardonu włączana w bezwolną, szarą masę (dla której był kształtował świadomość, a wiara była opium dla ludu) lub eliminowana.

Podsumowując komunizm należy stwierdzić, że był on także pełen zbrodni, terroru i prześladowań.

W ten oto sposób dotarliśmy do współczesności. Konkludując stwierdzić trzeba, iż umiędzynarodowienie problematyki praw człowieka i ich ochrony po II wojnie światowej odzwierciedlać będzie z jednej strony – tradycyjną, przeobrażoną doktrynę liberalną, z drugiej zaś – tragiczne doświadczenie totalitaryzmu, wątki wniesione przez teorię marksistowską (np. prawa ekonomiczne i społeczne – zbiorowe i indywidualne) i inne nurty podejmujące zagadnienia praw człowieka.

Polecana przeze mnie publikacja prof. R. Kuźniara *Prawa człowieka – prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe* obejmuje zakresem swych treści zagadnienia dotyczące między innymi:

- praw człowieka w systemie Narodów Zjednoczonych,
- paktów praw człowieka i innych konwencji,
- systemu Międzynarodowej Organizacji Pracy,
- regionalnych systemów ochrony praw człowieka,
- międzynarodowego prawa humanitarnego i Czerwonego Krzyża,
- roli organizacji pozarządowych w ochronie praw człowieka,
- praw człowieka w stosunkach międzynarodowych,
- praw człowieka w polityce zagranicznej oraz wiele innych.

²¹ Nie potrzeba argumentów, by dostrzec ogromną rolę Kościoła Katolickiego w Polsce w obronie godności człowieka i jego wolności.

Pracę uzupełnia wybór najważniejszych dokumentów międzynarodowych dotyczących problemu tytułowego.

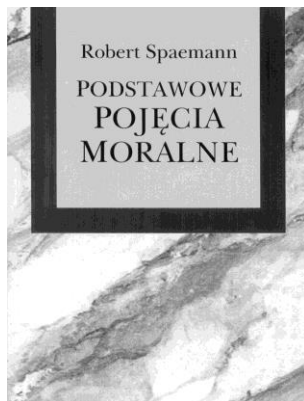
Nie będę, w jakiś szczególny sposób, polecał tej książki, bowiem reklamuje się ona sama. Jest niezbędna wszystkim uczącym się i nauczającym problematyki praw człowieka i ich międzynarodowej ochrony.

ks. mjr dr Zbigniew J. Kępa

CS SG w Kętrzynie

Robert Spaemann, *Podstawowe pojęcia moralne*, Lublin 2000, ss. 96.

Straż Graniczna od początku swojego istnienia zwróciła baczną uwagę na aspekt etyczny działalności funkcjonariuszy Straży Granicznej. W planie zajęć na wszystkich poziomach szkolenia znalazło się miejsce na etykę zawodową. W ramach zajęć z etyki wykładowcy podejmują refleksję nad różnymi zagadnieniami związanymi z działalnością służbową funkcjonariuszy. Rozmowy, dyskusje na tematy etyczne tylko wtedy przynoszą efekt poznawczy i wychowawczy kiedy funkcjonariusze posiadają znajomość podstawowych pojęć moralnych.

Znajomość pojęć moralnych wynosimy z wychowania w rodzinie, w szkole oraz z życia w społeczeństwie, które kieruje się określonymi ideałami i wartościami. Często jednak te pojęcia są „mało ostre” tzn. nieprecyzyjne terminologicznie i nie do końca uświadomione. Stąd też na wykładach z etyki zawodowej trzeba dokładniej „przyglądać” się pojęciom moralnym, uświadomić sobie ich treść i głębię znaczenia.

Na rynku wydawniczym w 2000 r. ukazała się niewielka książeczka Roberta Spaemanna zatytułowana *Podstawowe pojęcia moralne*, która może być cenną pomocą w edukacji etycznej funkcjonariuszy. Liczy ona zaledwie dziewięćdziesiąt sześć stron i składa się z ośmiu rozdziałów o interesujących tytułach: 1) Etyka filozoficzna albo: czy dobro i zło są względne? (s. 7-18) ; 2) Wychowanie albo: Zasada przyjemności a zasada rzeczywistości (s. 19-29); 3) Kształtowanie siebie albo: interes własny i poczucie wartości (s. 30-38); 4) Sprawiedliwość albo: Ja i inni (s. 39-51); 5) Przekonania i odpowiedzialność albo: Czy cel uświęca środki? (s. 52-62); 6) Jednostka albo: Czy zawsze należy być posłusznym swemu

sumieniu? (s. 63-73); 7) To, co bezwarunkowe, albo: Co sprawia, że czyn jest dobry? (s. 74-84); 8) Spokój ducha albo: Podstawa wobec tego, czego nie możemy zmienić (s. 85-94).

Książka napisana jest prostym i wartkim językiem. Treść ilustrowana jest opisem postaw i zachowań znanych postaci historycznych i literackich. Autor nawiązuje do dorobku klasyków filozofii (Platon, Arystoteles, Seneka, Kant i inni) nie przytłaczając czytelnika zawiłościami systemów etycznych tychże filozofów.

Wiele fragmentów tej uroczej książeczki stanowi zachętę do podjęcia osobistej refleksji bądź stanowić może punkt wyjścia do ciekawej dyskusji na tematy etyczne.

Inspiracją do głębszego namysłu mogą stać się poniższe stwierdzenia autora:

„Życie dobrze oznacza najpierw uporządkować swe upodobania według właściwej miary” (s. 16).

„Systemy norm mogą być nienaturalne w dwojaki sposób: albo poddają człowieka zewnętrznemu sterowaniu, albo wydają go jego własnej samowoli” (s. 20).

„Nienaturalna jest (...) taka moralność, która wydaje nas naszym chwilowym pragnieniom i nastrojom” (s. 21).

„»Prawda, mój drogi, nie dostosowuje się do nas; to my musimy się dostosować do prawdy« (Mattias Caludium do swego syna Johannesesa)” (s. 28).

„Kto potrafi podporządkować się racji, która stoi w sprzeczności z jego bezpośrednią przyjemnością, ten jest zdolny do tego, co nazywamy działaniem moralnym” (s. 34).

„Wartości nie odkrywa się przede wszystkim przez dyskusje czy nauczanie, lecz przez doświadczenie i praktykę” (s. 34).

„Człowiek powinien nauczyć się prowadzić swoje życie i nie pozwolić na to, aby to życie go niosło” (s. 41).

„Sprawiedliwym nazywamy tego, kto w razie konfliktu interesów patrzy, *jakie*, a nie *czyje* interesy wchodzą w grę” (s. 42).

„Sumienie jest obecnością absolutnej perspektywy w istocie skończonej; zakorzenieniem tej perspektywy w jej strukturze emocjonalnej” (s. 65).

„»Mieszka w nas święty duch, jako obserwator i strażnik dobrych i złych czynów« pisał filozof Seneka” (s. 73).

„(...) moralny punkt widzenia nie jest czymś dodatkowym, dodanym do wielu różnych aspektów jakiejś sprawy, które kierują naszym działaniem. Jest on niczym innym, jak tylko właściwym, zgodnym z rzeczywistością porządkiem tych aspektów” (s. 77).

„Ludzie (...) mogą coś zmienić tylko wtedy, gdy najpierw zaakceptują zastane ramy swego działania. Kto tego nie może lub nie chce, ten pozostaje dzieckiem. Do zastanych warunków naszego działania należą nie tylko jego zewnętrzne ramy, lecz także to, jacy jesteśmy, nasza natura, nasza biografia” (s. 86).

„Przyjmowanie rzeczywistości w spokoju ducha jest (...) warunkiem tego, by człowiek mógł żyć w przyjaźni ze światem, z bliźnimi i sobą samym, a więc warunkiem szczęśliwego życia i tego, by rzeczywistość nie zakwestionowała subiektywnego sensu życia (s. 93).

„Spokój ducha jest przymiotem ludzi szczęśliwych” (s. 93).

Książka R. Spaemanna ukazuje, że edukacja etyczna może i powinna być fascynującą przygodą intelektualną odsłaniającą przed słuchaczem (bądź czytelnikiem) nowe, nieuświadamiane dotąd aspekty rzeczywistości.

pplk Janusz Romaniak

CS SG w Kętrzynie

KALENDARIUM CENTRUM SZKOLENIA STRAŻY GRANICZNEJ

11.10.2002

W Centrum Szkolenia Straży Granicznej odbyło się uroczyste zakończenie szkolenia podstawowego. Ponad 40-osobowa grupa słuchaczy zakończyła 5-miesięczny kurs – zgodny z nowym modelem szkolenia, po którym podejmie naukę na kursie z zakresu szkoły podoficerskiej trwającej trzy miesiące.

Szkolenie zakończone zostało wręczeniem świadectw i wyróżnień.

Absolwenci kursu przyjęli gratulacje z okazji zakończenia tego etapu nauki od komendanta szkoły, na którego ręce przekazali podziękowanie za opiekę i poświęcony wysiłek dydaktyczny.

8.11.2002

W Centrum Szkolenia Straży Granicznej i Warmińsko-Mazurskim Oddziale Straży Granicznej odbyły się uroczyste obchody Narodowego Święta Niepodległości. W uroczystości udział wzięli m.in. przedstawiciele władz samorządowych naszego miasta, komendanci Policji, Straży Pożarnej oraz przedstawiciele organizacji kombatanckich i żołnierskich. Referat okolicznościowy nt. „Odzyskanie niepodległości, a problem kształtowania się granic II RP” wygłosił mjr Marek **PAPROCKI**.

Z okazji święta funkcjonariusze Centrum Szkolenia Straży Granicznej i Warmińsko-Mazurskiego Oddziału otrzymali z rąk komendantów CS SG i W-M OSG wyróżnienia:

- srebrne i brązowe medale za zasługi dla obronności kraju,
- nagrody pieniężne,
- nagrody rzeczowe.

7.12.2002

W Centrum Szkolenia SG przebywali wychowankowie Domu Dziecka im. Janusza Korczaka w Bartoszycach. Funkcjonariusze Centrum przygotowali im wiele atrakcji. Na początku spotkania młodzież zwiedziła jednostkę i zapoznała się z historią Straży Granicznej. Gospodarze zorganizowali pokaz sprzętu transportowego, gry i zabawy sportowe oraz pokaz tresury psa służbowego. Najwięcej emocji jednak wzbudziły zawody strzeleckie.

Centrum Szkolenia SG z dyрекcją Domu Dziecka współpracuje już od czterech lat. Kontakty te na-

wiązał ks. kapelan mjr Zbigniew **KĘPA**. Przy okazji takich spotkań słuchacze Centrum przekazują zebrane środki finansowe na rzecz bartoszyckiego Domu Dziecka. Spotkanie zakończyło się wspólnym ogniskiem, na którym św. Mikołaj wręczył dzieciom upominki.

21.12.2002

Po raz czwarty w tym roku odbyło się ślubowanie najmłodszych funkcjonariuszy Straży Granicznej, będących w służbie kandydackiej.

Ślubowanie od funkcjonariuszy w obecności zaproszonych gości, rodzin i najbliższych, przyjął komendant Centrum Szkolenia ppłk Jarosław **SUSZEK**.

Składający ślubowanie przybyli do Centrum w grudniu i jako młodzi specjaliści kontroli ruchu granicznego oraz jako kierowcy skierowani zostaną do Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Straży Granicznej w celu pełnienia dalszej służby.

W uroczystości udział wzięli m.in.: konsul generalny RP w Kaliningradzie Jarosław **CZUBIŃSKI**, konsul ds. wizowych Grzegorz **MARCZAK**, przedstawiciel wojewody warmińsko-mazurskiego, władze miasta i powiatu, przedstawiciele Policji oraz Straży Pożarnej, a także przedstawiciele środków masowego przekazu Federacji Rosyjskiej.

Po uroczystym ślubowaniu zaprezentowano bazę szkoleniowo-dydaktyczną Centrum oraz zapoznano przybyłych z obowiązującym od maja 2002 r. modelem szkolenia.

Prezentację zakończyła konferencja komendantów kętrzyńskich jednostek SG i konsula generalnego RP w Kaliningradzie z dziennikarzami mediów Federacji Rosyjskiej, przygotowujących materiały informacyjne o zasięgu ogólnorosyjskim i na obszar Obwodu Kaliningradzkiego.

Uroczystość zakończono spotkaniem opłatkowym zaproszonych gości, kadry kierowniczej Centrum Szkolenia oraz funkcjonariuszy wyróżnionych złożeniem ślubowania na sztandar, którym towarzyszyli ich najbliżsi.